nō solus potest [illegible] obligari
Et sic solita apponi et ideo hoc est bonum
1989 prescriptiones quia ibi multis notat bal. an[illegible]
tores ad pan contrahendas possunt in [illegible]
nō habuerint mandatum facit [illegible] contra
quod [illegible] confirmatur etiam p [illegible] in l. [illegible]
[illegible] ibi bal. multis exaltat q [illegible] habent
[illegible] bene [illegible] an omnes
[illegible] tionibus ubi [illegible] admin[illegible]
[illegible] p illud quod [illegible]
[illegible] p administratores et [illegible]
[illegible] alibus apponendo in contra
[illegible] confirmatur p tex in l. [illegible]
[illegible] bat lana in l. q filium § quesi[illegible]
[illegible] in l. nonnunquam [illegible]
De contractibus ad [illegible] delicta et contra l. omnes
delinquendo obligatur l. metus § animadvertendum
modo ex contractu p solutione [illegible] nō valet [illegible]
namque [illegible] et minor [illegible]
[illegible] et pupillus obligantur contrahendo nō delinquendo
[illegible] notabiliter in l. [illegible] l. videbis quod nō seq[illegible]
eodem modo contrahendo / contractum [illegible] facit
dominum quod iussu / ad illum tex sol. est [illegible]
[illegible] q ille tex loquitur [illegible] privato
[illegible] ratio de [illegible] qui administrator
tur [illegible] l. preses ubi notant
[illegible] majores [illegible]
[illegible] ideo [illegible] contra [illegible]
obligat [illegible]

IOANNIS TRITEMII ABBATIS SPANHEMENSIS Epistolarum familiarium libri duo ad diuersos Germaniæ Principes, Episcopos, ac eruditione præstantes uiros, quorum Catalogus subiectus est.

CAVTVM EST PVBLICO EDICTO Cæsareæ Maiestatis, ne quis alius impune intra quatuor annos imprimat.

HAGANOAE EX OFFICINA Petri Brubachij, 1536.

CAROLVS QVINT.

Diuina fauente clementia Romanorum Imperator Augustus, ac Germaniæ, Hispaniarum, Vtriusq; Siciliæ, Hierusalem, &c. Rex. Archidux Austriæ: Dux Burgundiæ, Brabantiæ, &c. Comes Habspurgi, Flandriæ, Tyrolis, &c. Notum facimus tenore præsentium. Quum Honorabilis Doctus noster, & Imperij Sacri fidelis dilectus Iacobus Spiegel Selestadiensis, Iu. Vt. Doctor, Diui Cæs. Maximiliani, Aui & Prædecessoris nostri præclarißimæ memoriæ, ac noster & Serenißimi Principis Domini Ferdinandi Romanorum, Hungariæ & Bohemiæ Regis, &c. Fratris nostri charißimi, Consiliarius & Secretarius, à primis annis usq; ad ingrauescentem ætatem suam, eidem Diuo Maximiliano Augusto, nobis & præfato Serenißimo fratri nostro, diuersis arduis & grauibus, atque adeò ijs in rebus, quæ & taciturnitatem, & fidem longe maximam requirunt, fideliter & accurate inseruierit, operamq; suam in nostrum, Sacri Imperij, & clariss. Domus nostræ Austriæ commodum & utilitatē, summa cum laude impenderit, demum uero, quum & ætate & ualetudine minus firma esse cœpisset, impetrata honesta mißione ad uitam trāquilliorem sese conferre decreuerit, ubi & sibi & literis, quod reliquum esset uitæ, liberius transigere posset. Atq; ut hanc quoq; partem temporis, Reipublicæ impenderet, omnem curam atq; studium suum, bonis Autoribus, tum à situ & mendis uindicandis & repurgandis, tum doctis Scholijs illustrandis, in communem studiosorum utilitatem conuertere non desistat. Nos itaq; honestißimum hoc illius institutum pro uirili iuuare & promouere cupientes, eidem Consiliario & Secretario nostro Iacobo Spiegellio hoc Priuilegium clementer indulsimus & concessimus, tenoreq; præsentium concedimus & indulgemus, ac publico edicto cautum esse uolumus, ut quæcunq; bonorum Autorum uolumina, cuiuscunq; Classis inter probatas artes fuerint, quæ ille, aut ab se correcta, aut Scholijs illustrata, & uel hactenus nusquā ædita, seu impressa, uel antea æditis, uel alibi excusis emendatiora in publicam studiosorum utilitatem alicui Typographo sibi grato, intra proximū decennium à datis præsentium continue numerandum, excudenda dederit, ne quis alius præter eundem Typographum (quisquis ille fuerit) huiusmodi uolumina seu exemplaria, intra quatuor annos ab eorūdem æditione imitari eisdem uel aut alterius generis Characteribus procudere, aut alibi excusa intra fines

Rom.

Rom. Imperij adportare, uel aliunde importata uendere, distrahere, aut ut ista ab alijs fiant, autor esse, operámue, consiliúmue suum, palàm uel occulte adhibere, aut præstare ausit, sub mulcta decem Marcharum auri puri Fisco nostro imperiali fraudis uindici, & præfato Spiegellio Consiliario nostro, ex æquo pendendarum nécnõ amißionis exemplarium, quæ Typographus ille qui prædicta uolumina uoluntate Spiegellij impresserit, ubicunq; locorum nactos, per se suósue, uel adiuuante Magistratu loci, uel non iuuante arripere, ac in potestatem suam redigere poßit. Mandamus proinde omnibus & singulis Typographis, Bibliopolis, & alijs quibuscunq; nostris & Imperij subditis, cuiuscunq; status, ordinis & conditionis, ut hoc nostrum Priuilegium & edictum inuiolabiliter obseruent & adimpleant, & seruandum curent, neq; quicquam in cõtrarium facere seu attentare præsumant. Quin potius præfatum nostrum Consiliarium Iacobum Spiegellium, uel Impressorem ab ipso deputatum, aut ab illis uel altero eorum mandatum habentes, pro præsentis edicti nostri consequendo effectu, omni fauore & auxilio prosequantur, quatenus pœnas antedictas malint euitare. Harum testimonio literarum manu nostra subscriptarũ & appenso Sigillo nostro munitarum. Datum in Ciuitate nostra Panormo, die decima quarta mensis Septembris. Anno Domini millesimo quingentesimo trigesimo quinto, Imperij nostri decimo quinto, & Regnorum nostrorum uigesimo.

Ad mandatum Cæsareæ & Catholicæ
Maiestatis proprium.

Obernburger.

CLARISSIMO

VIRO DOMINO MATHIAE HELD
Cæſareo Conſiliario & Procancellario Germaniæ,
Iacobus Spiegel Selcſtadienſis S. D.

VM PRO TVA PRVdentia non uulgari, minime ignores, uir clariſsime, ꝙ ſummis ſemper uiris doctiſsimorũ hominum ſcripta ſint dedicata, minus importunũ aut etiã ineptum à me fieri ſtatues, ꝙ ſub tui nominis auſpitio hos Epiſtolarum familiariũ libros Ioannis Tritemii Abbatis Spãhemenſis in publicum emittam. Nam cum in animo mecum reputo, quàm præclare de bonis literis ac ſtudioſis omnibus ſis meritus (ut quæ priuatim in me contuleris beneficia iam non attingam) non ſatis candide facturum me arbitrabar, ſi hos alteri potius quàm tibi offerrem. Et cum apud Cæſaream Maieſtatem in hoc ſacrorum ſcriniorum genere uerſeris, ut in ſcribendis epiſtolis ad ſummos excellentiſsimoſq; tum principes tum̃ uiros ſemper ſis occupatiſsimus, non dedignaberis,

opinor

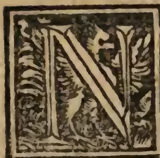
opinor,& has per ocium legere, quas Tritemius ad præſtantiſſimos Germaniæ principes, tum etiá doctiſsimos quosq; ſuæ ætatis ſcripſit,& quas ipſi uiciſsim ad illum. Neq; iniucundum tibi fore exiſtimo,ſi harum lectioni paululum temporis concedas,ut ſuperioris ætatis ueluti imaginem quandam in animo concipias, qua me ſub incomparabili heroe ac laudatiſsimo Cæſare Maximiliano primum in aulam contigit recipi. Ego ſanè fateor,me non mediocri affici uoluptate, quoties in his epiſtolis optimorum uirorum recordatione fruor, quos iam partim uita defunctos, partim adhuc ſupereſſe non ignoramus. Et quanquam temporis longinquitas plurimum poſſit in rebus humanis, ut multa per illam obliterentur,aut etiam immutentur,huius tamen lectionis beneficio,non iam defunctos, ſi qui ex his obdòrmierūt,nec qui ſuperſunt abſentes amplius exiſtimo. Neq; te latere poteſt in quanta exiſtimatione ubiq; habitus ſit Tritemius, ob incredibilem ingenii acrimoniam, & acerrimum in omni genere literarum ſtudium: prudentiam uero tantam,ut à regibus & principibus,& ab ipſo Maximiliano omnifariam ſua ætate maximo Imp. in ſum̃mo honore habitus ſit,ac ſæpius ut ſe in ordinem conſiliariorum adſcriberet, rogatus. Atq; hanc ſingularem humanitatem ac beneuolentiam Illuſtriſsimorum principum ſuperioris ſæculi erga præſtantes eruditione uiros,noſtræ ætatis principes conuenit imitari, & ſummo ſtudio fouere eos, quorum beneficio tantum ad immortalitatem perueniunt. Quòd ſi Philippus Palatinus Rheni, Bauariæq́; Dux, Fridericus Saxoniæ Dux, Ioachim Marchio Brandenburgenſis, Hermannus archiepiſcopus Colonienſis, principes Electores, tahto fauore doctos ſuæ ætatis proſecuti ſunt,æquum eſt ut noſtro etiam tempore doctiſsimi quiq́; liberaliter foueātur. Cæterum in his epiſtolis uidere licet

quàm religiose de christiana religione senserit Tritemius, & quanto studio propugnauerit eandem contra id ætatis concionatores, qui crebrius Aristotelem aut Porphyrium, quàm Christum, aut Apostolos è suggestu allegabant, indignissimū esse existimans, non sufficere dogmata Christianæ fidei ad instituendam Ecclesiam Dei, immo etiam præferri his uanissima Aristotelicorum figmenta. Iucundum admodum est ac consolatione plenum, ꝙ præter Christi & Apostolorum, adeóque omnium sanctorum, etiam suo exemplo toties ad patientiam hortatur, ac retrahendum esse animum uindictæ cupidum, quæ uirtus omnium maxima est, non tam in magnis & potētissimis uiris, q̃ in ministris Verbi Dei, quos par est pro Christi gloria illustranda omnia patienti animo sufferre. Sed quàm rara sit hoc tempore in plærisq; hæc uirtus quotidiana experientia edocet. Apostoli Pauli quoties mentionem facit, aptissimo epitheto Christophilum eum nominat. Quid enim non beneficiorum Deus in hunc Apostolum contulit? aut ex quibus non periculis eum liberauit, ut ueritas promissionum suarum constaret? Quæ omnia eò respiciunt, ut pulcherrimā hanc uirtutem omnes ubiq; præstemus, maxime quibus in Ecclesiis ad docendi munus rite manus impositæ sunt. Ad hæc cum uitæ fuerit inculpatissimæ (fuit enim mihi multis annis familiariter notus) ac summo studio scripturis diuinis semper intentus, ut nemini dubium esse posit, quin pium admodum & fidelem abbatem ordinis sui præstiterit, mirum est ꝙ tam nihil aut parum suæ sanctimoniæ adscripserit coram Deo, cum nostra hac ætate hoc nomine etiam ii soleant gloriari, qui ab omni conuersatione pia & honesta, quæ non nisi ex uiua fide proficiscitur, sunt alienissimi Sed ne prolixitate literarum tibi molestus sim, exhibeo iam tibi Tritemium, ipsum abbatē Span

hemensem

hemensem, quem uel ideo doctis ac optimis quibusq; gratiorem fore confidó, q non solum sub tuo patrocinio exeat in lucem, quod plurimi apud omnes fit, uerum etiam q te intercessore Cæsareo donatus priuilegio, hoc liberius ac commendatius in manus hominum sit peruenturus. Nec retrahet quenq̃ opinor à lectione tanti uiri, q sui ætatis familiari sermone usus sit, nonnulláq; noue dixerit, quæ huius sæculi eruditiores non recipiunt, cum non tam uerba quàm rem ipsam necesse sit spectare. Quare cum propter multa humanitatis tuæ beneficia me tibi obligaueris, ac post nuper Palatii Comitē me dictum, iam denuò misso hoc priuilegio ita deuinxeris, ut uix unq̃ queam esse soluendo, æquissimum etiam fore statui, ut ad te quoque in primis laborum tuorum fructus redirent. Bene uale uir clarissime, ac boni consulas precor hoc meum studium erga te, maiora gratitudinis officia relaturus, quandocunq; Deus occasionem obtulerit, cui te quàm commendatissimum esse precor & opto. Ex Selestadio die tertia Martii: Anno à nato Seruatore M. D. XXXVI.

SVO AMANTISSIMO PETRO Brubacchio Typographo Haganoensi Iacobus Spiegel Doctor, Sacriq́ꝫ Lateranensis Palatii Comes S. D.

Nisi mihi animus tuus perspectus esset, amantissime Petre, non sic admitterem excusationem, qua in proximis tuis literis usus es. Scribis enim te præ tenuitate hoc præsertim tempore non posse mihi gratificari, ut epistolas familiares Ioãnis Tritemii ad proximas nundinas ædas, nisi te ac rem tuam familiarem quantulamcũqꝫ (sic enim scribis) in damnum coniicere uolueris. Itaqꝫ ne quid detrimenti rebus tuis meo nomine accersas, mitto tibi exemplum priuilegii, quod ante paucos dies à Cæsarea Maiestate accepi, ne tibi improbitas quorundam uestri ordinis hominum noceat, qui uos nec primitias laborum uestrorum patiuntur degustare. Quare rogo, ut quanta fieri posit diligentia in imprimendo adsis, ut quàm emẽdatissime publicentur. Quòd si hac in re studium sensero tuum, sæpius post hac in aliis quoqꝫ autoribus ædendis me amico sis usurus. Gebuilerum, per quem has accipies, & simul Stemlerum nostrum salutabis nomine meo. Et tu cum eis bene uale. Raptim.

Ex Selestadio Nonis Ianuariis. M. D. XXXVI.

CATALOGVS ILLVSTRIVM VIRORVM AD QVOS

Tritemius scribit, & qui ad illum uicissim, in quo prior numerus epistolam, alter paginam designat

IN PRIMO LIBRO SVNT.

Ad Germa-

Contra-

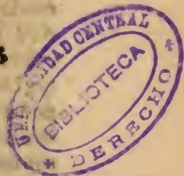
IN SECVNDO LIBRO SVNT.

Responsoria

FINIS.

IOANNIS TRITE
MII ABBATIS SPANHEMEN

ſis Epiſtolarum Familiarium Liber Vlti
mus, ad Iacobum Tritemium dul
ciſsimum Fratrem.

IOANNES TRITEMIVS AB
bas monaſterii S. Iacobi Apoſtoli Herbipo-
lenſis, Iacobo Tritemio fratri dul
ciſsimo Salutem.

Portune ſatis admonuiſti, ſua uiſsime frater, ut epiſtolas noſtrarum teſtes calamitatum, quas à die noſtri de Spanhem exit⁹ familiariter emiſiſſe nos conſtat, uſq; in illũ diem, quo hanc D. Iacobi Abbatiam ſuſcepimus gubernandam; in unum reuocemus uolumen, tibiq; unde memoriã noſtri ſemper ad manũ habeas transmittamus. Quid te ut iſta peteres à nobis impulerit, rationabiliter addiſti: q impoſsibile nemo dicturus eſt, ſeneſcentem properare in occaſum: mundum prior exiturus, qui prior intrauit. Cũ ergo nobis fraternitatis neceſsitudine ſis cõiunctus, nihil tibi poſſumus denegare, cum id maxime petas, quod ratione minime caret honeſtatis. Accipe nunc igitur teſtem in te noſtri amoris, ultimum hunc Spanhemenſium noſtrarum librum epiſtolarũ, quo cauſam habeas penes te noſtri ſedulo

memorandi, & tuæ, si quid nostra ualent, consolationis. Te gaudemus habere superstitem, nostrorumq; studiorum hæredem, ut quibus dissolui corpore quidem necessarium, tecum uiuere post fata saltē memoria cōtingat. Quamuis exiguæ admodū æstimatiōis apud nos sit, memoriā posteritati cōmendare, cuius neq; laudis neq; uituperii ratio pertingere pōt ad mortuum. Vnum hoc fatum ingressi petimus abs te, ut quoties Deo ministras in altari, supplex nostri memoriam interponas. Iuuabit mentem à consummatione purgationis dilatam non dubitamus, si tu purificatus hostiam pro ea salutarem obtuleris. Vale nostri memor ad Deum. Ex monasterio nostro D. Iacobi maioris in suburbio Herbipolensi, quarta die mensis Nouembris. Anno Christianorum M. D. VI

IOAN. TRITE. ABBAS SPANHEmensis, suis charissimis in Christo filiis Priori & Conuentui in Spanhem salutem & syncceram in Domino charitatem.

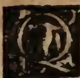
NOna die mensis Aprilis uenit ad nos Budorim frater Theodericus monachus, nuncium perferens non satis iucundū, cuius facti haud mediocriter fuimus turbati, propterea uel maxime, q nullus uestrū se temeritati satellitum malignorum opposuit, nullus cōtradixit. Quis mihi succenseat, fratres mei, si quos uestrum tantæ patratæ in nos temeritatis & cōscios & consentaneos esse suspicemur? Ad suspicionis conspirat argumentum, q non solum nullus uestrum uices interposuit, sed ne factum quidem nimis temerarium denunciare nobis quisquam uestrum cogitauit. Scimus etiā quosdam è uobis interfuisse præludio, qn primum temeritatis ministri cōfractis foribus in domesticos

irrue-

irruerunt, iussosq́ abire nostrorũ risisse contumeliam. O per niciosa imperitorum semper ignauia: quantam tenui ex ortu calamitatem desolationemq́ Reip. neglectu inducere cõsue uisti. Et reuera, fratres, grauiter in hoc læsi, uehementer time mus hanc præsumptionem, non minus uobis & monasterio pauperi, quàm nobis breui nocituram. Causas enim latentes in me odii Cynonotῶn certe non ignoro: nec potero illius amare imperium, qui mihi sine causa contra iusticiam aduer satur. Quanquam nec dum mihi satis constare posſit, cuius mandato urgente talia in nostros fuerint attentata. Non enĩ facile possum induci ut credam Principem Vltrasyluanum talia in nos fulminasse decreta. Qui etsi forsitan battologorum aduersum nos fidem adhibuit iniquis delationibus, nun quid propterea nostrum philosophandi sanctum propositũ deseremus? aut propter unius odium hominis sacrarum inter mittemus studia literarum? Qui nascitur ad auariciam, diui- »
tias anxius cogitet: nos ad literas nati sumus, sacra librorum »
oblectamenta sequemur. Nobis in hac mortalitate constitu- »
tis nihil aliud est uiuere, quã ueræ sapientiæ studio insudare. »
Propterea si alterum oporteat, Abbatiæ potius, quàm litera rum studio ualedicemus. Interea, fratres charisſimi, ne prop ter absentiam nostri status monasterii grauius perturbetur, u nusquisq́ uestrum ordinem suum & officium diligenter intue atur commissum, quousq́ deliberemus melius, quid nobis in hac turbatione utiliter sit agendum. Abbati speciosi montis, non satis pulchre Saturni motũ sequenti, gratias agimus, nõ habemus. Ipse enim principalis omnium in nos malorum est causa, ministros sceleris in nostros prouocans, à quibus nec læsus est unquam, nec etiam lædi potuisset. Quid ad innoxi- os familiares nostros, ꝙ minas ipse timuit exterorum? quasi

desint nobis auxilia principum, quos non minus lingua procax, & intemperata senis proteruia offendit. Moramur autē serenissimum principem Philippum, iam quidem absentem, & necessario expectamus, in cuius arbitrio conferemus omne quod nobis molestum occurrit. Non enim agemus quicquā in hac turbatione nostra sine mitissimi principis consilio, cuius fauor & clemētia μισάνθρωπον in nos odium prouocauit. Valete ex Budori oppido principis Palatini, decima die mēsis Aprilis. Anno Christianorum M. D. V.

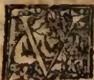
IOANNES TRITE. ABBAS SPANhem. Iacobo Tritemio, artium & philosophiæ doctori, dulciss. fratri S.

Væ in nos temeritas æmulorum præsumpsit, relatione fratris Theoderici cognouimus. Tu uideas cura, ut libros nostros & res tibi commissas, τῶν κρυφίων μάλιστα, custodias, καὶ τῶν μυστηρίων τῆς σοφίας ἡμετέρας. Non enim cogitamus redire ad Spanheim, nisi hanc contumeliam nobis & nostris illatam sine demerito, ad noticiam deduxerimus plurimorum. Claues rerum nostrarum, τῶν μαγικῶν μάλιστα, quas fidei tuæ in exitu nostro, cum nihil suspicaremur aduersi, commisimus, nulli sine nostra tradas commissione. Tenemur enim suspicione uehementi quorundā in nos fratrum cōspirationis, Prioris maxime & alterius, cui semper fuit infensus. Tu autem, frater dulciss. nihil moueare his malis, si tamen mala dicenda sunt, per quæ nobis iter in Deum paratur: experimento cognoscent se ludum inchoasse nō puerilem, cū ipsi tandem in laqueum ceciderint quem nobis parauerunt. Frater Theodericus, qui nostras ad te perfert literas, quædā à nobis accepit in mandatis, cui & fidē credulitatis adhi

tis adhibeas, & auxiliũ impendas. Eum namq; inter nostros alienigenam nobis inuenimus fidelem, qui & uicem nostram doleat, & quicquid iusserimus libẽs exequatur. Vale. Ex Buri decima die mensis Aprilis. Anno Christianorũ M. D. V.

AD PRIOREM SVVM IN SPANheim fratrem Nicolaum Remitium. &c.

Etus in me prouerbium diuina permittente prouidentia impletum est: nulla calamitas sola. Potestas aduersario data est in nos sæuiendi, nec pepercit, exemplo nos innocentis primum spolians, rebus amicis, & filiis quos parturiuimus in Domino, ac deinde corpus nunc uariis dilacerans plagis, mentem solam, nobis Dei miseratione assistente, nullatenus penetrabit. Iacemus hic febribus grauiter afflicti, turgentibusq; ulceribus pleni, à nostris desolati, & quod est grauius, in opprobrium & fabulam aduersariis literarum sine causa expositi. Nemo nos ex charis nostris omnibus consolatur, nemo ueterũ amicorum nostrorum longe absentium nos uisitat, nemo dolentibus nobis cõpatitur. Sed tu Domine Deus miserator & misericors resuscita me, & retribuam eis, non malum prò malo, hoc enim per uerbum tuum nobis interdictum est, sed in bono te iuuante uincam malum, ut faciam quod discipulis suis uerbum tuum inimicis persequentibus faciendum quàm rectissime indixit. Erit enim mihi te miserante, hæc incommodorum temporalium obiectio ad salutem, si foris patiente contumelias & infirmitates corpusculo, mens circa internorum studia immobilis perseueret. Ad labores natum me scio, & per multas tribulationes ad eum sum rediturus, à quo per inobedientiam

recessi. Ego coram Deo forsitan quod merui patior, illi autẽ qui me persequuntur innoxium, uiderint quo zelo moueanť. Aliud est quod æstimatione nostri ore proferunt, atq; aliud quod mente cognouerunt. Sed de his alio tempore ratio est habenda, cum odiorũ in nos causas non unam sed plures aperiemus iniustas. Interea nobis patienter ferendum quod necessitas indicit, donec sol, quem caligo aliquantulũ intercepit, rursus emittat super nos radios suos, cunctas mœroris tenebras exterminans. Mitte ad nos cũ latore præsentium è græca bibliotheca nostra subiecta uolumina, ut habeamus ad manum in lecto ægritudinis nostræ, quibus fructuose occupemur per interualla scripturarum studiis. Dictionarium in primis græcum ab Aldo impressum Romano mittas uelim. Ac deinde psalterium ab eodẽ formis excusum Venetiis. Item epistolas græcas manu nostra descriptas. Zenobium quoq;, & ea quæ nos de Homero latina fecimus poemata. Astrolabiũ nostrum minus æreum cũ reliquis in breuiculo consignatis, ut mittas similiter præcipimus. Vale nostri memor ad deũ. E spira ultima die mẽsis April. Anno Christianoꝝ M. D. V.

IO. TRITE. AB. SPANH. MAGIstro Iacobo Tritemio fratri. S.

CONtuli me pridem in ciuitatem Spirensem, non uoluptatis causa, sed necessitatis, ne quem Budoris infirmitate mea grauarẽ, malens esse cum notis & amicis, & illis maxime, quibus olim beneficia contuli, quàm cum extraneis in Nouocastro, ubi diebus quatuordecim mansi ægrotans. Sum autẽ domo Abbatis Lympurgensis hospicio receptus, & nec dum satis conualui de cunctis infirmitatibus meis. Nolumus te in Spanheim manere diutius,

ne quid

ne quid in te mali forsitan machinent æmuli nostri, quos ab sentiam nostram grauiter ferre intelleximus. Verentur enim, ut coniectura assequimur, ne forte praua eorũ cõsilia per nos in noticiam piissimorum principum deducantur, quod certe non sine causa metuunt: quippe qui conscientia sua sibi cõtestante intelligunt, quàm præsumptuose nobis contumeliã propter principis erga nos clementiam intulerunt. Quid aũt dicent ad hoc, ꝙ in nullo à nobis læsi unquam, nos propterea persequuntur odio, quia serenissimo benefauemus principi Budarorum, qui nobis pius semper & clementissimus extitit? O inuidia semper cæca, nemini plus noxia quã sibi: quẽ te persequi arbitraris? Dñi est omnis terra & plenitudo eius, pro cuius amore totus mundus mihi patria est, & facilis unius iactura cœnobii. Sed hæc tecum frater silentio tegenda, quia nondum uenit tempus, quo arcanum mentis meæ consiliũ in publicum exponatur. Numen sequor occultum. Acceptis tecum libris tuis ac uestimentis, quamprimum ad nos Neamatricum uenire cum fratre Theoderico festina: parauimus tibi locum inter familiares Abbatis Lympurgensis non ultimum, à quo in secretariũ assumeris, quousq; nobis lux interclusa resplendeat. Libris & rebus nostris, τῆσ παιδείασ κρυφίων, καὶ ἄλλα τὰ πάντα τέχνησ τῆσ μουσικῆσ, iuxta ordinem & modũ nostræ uoluntatis, quem iste frater tibi dicturus est, rite dispositis, claues domus nostræ Abbatialis oẽs ad manus Prioris consigna. Affer tecum libellos deuotionis nostræ græcos, quibus diutius carere non possumus. Cætera uero omnia philosophiæ sacratioris necessaria in locum reconde dispositũ, donec finem consequant epiclemata nostra. Vale frater unice atq; dulcissime. E Spira ultima die Mensis Aprilis. Anno Christianorum. M.D.V.

IO. TRITE. ABBAS SPAN.
Rogerio Sycambro amicorum
constantissimo Salutem.

Egimus indicem lucubrationum tuarum, quem nobis per Laurentiũ tabellarium nostrum pridie quàm ad te scriberemus misisti, & satis admirari earum multitudinem nequimus. Planè admiratione dignũ est, unum te hominem in obseruantia regularis disciplinæ die noctuqꝫ semper occupatissimũ, sex & triginta supra centum in decennio, metro simul & prosa non uulgaria absoluisse opuscula, quorum uel sola nomina mirum nos in modum oblectarũt. Da quæsumus operam dulcissime Rogeri, ut quamprimum lectione tot operum tuorum nobis liceat recreari. Non enim tuam latet prudentiam scio quantis nos æmuli concusserint iniuriis, qualibusqꝫ premamur aduersis: contra quorum insultus omnium, una nobis consolatio ,, relicta est, unus manet impenetrabilis clypeus, mentis in ,, Deum nostræ confidentia, & sacræ studium lectionis. Hos eñ fidos nostræ peregrinationis comites, nulla unquam poterit à nobis remouere impietas, nulla, quo minus iter ubiqꝫ comitentur nostrũ, poterit obstare aduersitas. Sæuiat quantum uelit in nos comastes ille tyrannus, furia tentet latreum nihil auferet quod uera nobis philosophia contulit, quã charitas dei per fidem in nobis Iesu Christi confirmauit. Quæ mihi conoporum syluestrium cura, qui mente stabilem dimouere proposito nequeunt? Omnis terra mihi patria est, & unus undiqꝫ ad superos conscensus. Parum interest ubi uiuam, dũ uiuo mortalis. Malo uiuere in exilio mẽte sanus rebusqꝫ pauperrimus, quam adulari comastis, quos absqꝫ culpa minime quisquã laudauerit. Quales sint aduersarii nostri, quibusqꝫ deditu ludis, uersiculo notabis subiecto.

Οἶνος καὶ τὰ λόετρα, καὶ ἡ περὶ Κύπριν ἐρωὴ ,,
Ὀξυτέρην πέμπει τὴν ὁδὸν εἰς ἀΐδην ,,

Ad huius sententiæ normam turba cum principe uiuit eorum qui me persecuti sunt, quibus suo tẽpore ad perpetuam eorum confusionem antipodosin scribere curabimus. Vale nostri memor ad Deum. E Spira V I. die mensis Maii. Anno Christianorum M. D. V.

IOACHIM DEI GRATIA MARchio Brandenburgensis, Princeps elector, Ioanni Tritemio Abbati Spanhemensi præceptori Salutem.

Euerende pater præceptorum celebratissime, sumus de proximo iter arrepturi ad sacram Romanorum Regis maiestatem, affectantes in eodem itinere corãm cum P. T. pro ut iamdudum desyderio nobis fuisse nosti, & conuenire & interloqui, & de multis quæ nostro insunt animo conferre tecum. Idcirco P. T. obtestamur rogamusq́, ut posthabitis quibuslibet aliis occupationibus suis, sese in oppidũ Bun cis Renum in persona propria constituat, ad primũ diem mensis Iulii proxime futuri, quo & nos ipso eodem termino diuina clementia fauente cõstituemur. Faciet in ea re nobis P. T. singularem complacentiam erga eandem fauorose & omni gratia remerendam. Valeat P. T. per æuum. Datæ ẽ colonia nostra iuxta Spreuũ, undecimo die mensis Iunii. Anno Domini millesimo D. quinto.

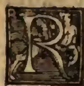
AD SERENISSIMVM PRINCIPEM Ioachim, Marchionẽ Brandenburgensem, electorẽ Imperii Romani, Ioannis Tritemii Abbatis Spanhemen. ep̃la responsoria.

Eniam ad tuam celsitudinẽ Serenissime princeps n die & loco mihi constitutis à te q̃ libentissime, tametsi propter uarias corporis mei ægritudines uix pedem mouere quoquam posse uidear. Nihil enim gratius mihi, nihil dulcius hoc tempore contingere potuisset, quàm sapientissimum eruditissimumq; adire te principem, tecũ uersari, loqui atq; disserere, non quidem de paruis rebus ac minimis neq; uulgaribus, sed de arduis & maximis, & tuo ingenio fœcundissimo dignis, quæ triplicem nostram non abhorreant philosophiam. Quoties enim cunq; nostrarum inter nos disputationum, quas ante bienniũ Francfordiæ in multam consueuimus deducere noctẽ, in mentẽ recordatio uenerit, toties me tuis interesse sermonibus puto, & magni aliqd audire abs te, quo mẽs mea pamplius ĩ amorẽ cœlestis philosophiæ nostræ accendat. Vñ mox ut relecta serenitatis tuæ epl'a, ad Reni partes te intellexi uenturũ, oĩs à me corporis molestia recessit, & ꝑpter mẽtis tripudiũ imbecillia corpusculi mẽbra diu amissam uirtutẽ recuperant, & uenire ad maiestatẽ tuã oĩa ossa mea quãtotius festinãt. Interea serenissime princeps Tritemiũ tuũ, ut soles, benigno fauore ꝑsequere, q̃m qui semetipsum tibi spontanea uoluntate in seruum tradidit, nihil eoꝝ q̃ potest, nouit, habet & intelligit imperio tuo nõ submisit. Iure igit̃ Tritemio tuo fauorabilẽ te patronũ deinceps exhibere debebis, à quo ipsum recepisti totũ qd'erat suum, immo qd'erat ipse sibi. Scio q me supra meritũ dignaris, ob qd' excellentiæ serenitatis tuæ pene oblitus amatorium furorem cohibere uix potui. Sed parce mihi clarissime princeps, quoniam audentior fui quàm meam decuit paruitatem. Tuam bene ualere celsitudinem opto. Ex Neometi uicesima die mensis Iunii Anno Christianorum M. D. V.

IOAN.

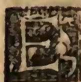
IOANNES TRITE. ABBAS SPAN.
dilecto fratri Nicolao Priori suo claustrali. S. & synceram in Dño charitatem.

REbus nostris prauorũ maleuolẽtia pturbatis, anim⁹ ad aliena rapit̃, & ubi tandẽ cõsistat merito specula tur. Nõ parcũt innocẽtiæ temeritatis autores, & q̃ nos lædere nequeũt, linguã in nostros mẽdacẽ atq; male dicã, sicut audiuimus, extendũt. Nos aũt eorũ parui pen dentes maledicta, deiq; misericordiã collaudãtes bñdicimus, de cui⁹ ptectione in tpe oportuno certi sumus. Quid eñ hoïm stultitias cõtinuo furore maris instar seuiẽtes curaremus, qb⁹ de fatuitate totũ, de sapientia uero nihil constat? Scimus eñ per multas tribulatiões regnũ patere cœlorũ: nec pati q̃ casus offert abnuimus, Christi pasionẽ præ oculis iugiter habẽtes. Nunquã tristia nobis defuerũt, ex eo die quo ad Abbatiã fuimus electi, sed mentẽ diuinarũ scripturarũ fulcimẽtis instructã eò locauimus, quò, dei miseratiõe pseruante, neq; psperis neq; aduersis à suæ trãquillitatis statu poterit euerti. Neq; eñ igno ramus, q̃ sit hoïbus perniciosa res intẽperata tristicia, si mẽti bus inhæserit semel: quanq̃ sine tristicia uitam agere nõ sit fa cile. Sola me innocẽtia consolat̃, patientẽ iniurias, uidebũtq; Cynonoti quã sim Christianus philosophus. Nec satis mihi facit eorũ cauillatio, qua dicũt, nõ mei factũ odio qđ temere psumpserũt, cũ noïs nostri nõ mediocriter cõcernat rationẽ. Sed aliud hæc tpa poscunt. Erit ad caput Iulii mensis princi pum conuentus in Colonia, quo & nos uocati sum⁹ per sere nissimum principem Electorem Ioachim Brandenburgensi um Marchionem. Vnde ne propter diuturnã nostri absentiã status rerum monasterii collabatur, tuæ charitati uices nostras interea committimus, citra tamen præiudicium nostræ

dignitatis, quousq; uel ad cœnobium reuertendum duxerimus, uel hanc ipsam reuocare commissionem. Nihil egeris magni & insoliti, nihil mobilium uel immobilium uendas, nihil alienaueris aut locaueris, nec dederis in pignus, solum ea facias quæ Priori & cellerario conueniunt. Sic agito ut monachum decet Abbati subiectum. Vale sanus. Ex Neometi 24. die mensis Iunii. Anno Christianorum. M.D.V.

IO. TRITE. ABBAS SPAN.
Optimo fratri Ioanni Nutio salutem, & ueram in Domino charitatem.

A quæ mihi de Priore meo Nicolao suisq; complicibus testimonia perfidiæ & infidelitatis significasti, charissime frater, antea non penitus ignoraui. A pluribus enim sciebam annis, cum tu adhuc monialium in Bibelis præpositũ ageres, q̃ Prior, homo alioquin satis promptulus inconsyderate loquendi, quæ nõ intelligat quorsum dicta uergant, cuius totus spiritus in naribus eius semper est: simul & frater Heilmannus, pluribus annis cellerarius meus & procurator uniuersalis, scitus quidem & astutus, sed odio in nos agitatus nimium, unà cum paucis è numero fratrum donatorum, partibus fauentes transyluanis, iniquis contra nos & principem nostrum machinationibus laborarũt. Non egemus alieno testimonio, qui Prioris uerba uiuaci memoria tenere cogitamus. Qui cum nuper hic nobiscum esset, inter cætera ministeriales Ducis talia de nobis uerba dixisse cõfessus est. Si Abbas uester Ducis nostri partibus adhæsisset, quemadmodum fauisse cõuincitur Palatinis, nõ incidisset mala hæc omnia. Scio q̃ uerũ est eorum in hac parte testimoniũ. Quis uero Ducis animum concitauit in nos, nisi Prior ipse, qui nobis ista.

bis ista.

bis ista retulit, prædictusq́ frater Heilmannus, & Claudius il le donatus, qui Palatinas partes semper calūniantes, nobis transyluanos sine causa reddiderunt infensos. Deus omnipotens, qui nouit omnia priusquā fiant, scit quia non mentior. Quotiescunq; ex ministris ducalibus quispiam intrauit monasterium, memoratis delatoribus notus, memoria nostri, quasi nimium faueremus Palatinis rebus, in medio fuit. Hæc una & prima Cynonotorū æmulationis in nos causa fuit, quā etsi ante ferme decennium fratrū nobis charitas notam fecerit, tute satis tamē auferre nequiuimus. Addamus & alteram, feudum castelli Spanhemensis, quam tu quoq; non ignoras cōcernentem. Tertia est hominis in nos odii causa, indefessa circa bonas literas studiorum nostrorū continuatio, cui (ut suis loquamur uerbis) uidere libros horror est maximus. Hanc boues illi duo monticulæ Idalimus & Cnopephorus, omnium scripturarum bonarū ignari, hostes, aduersarii & contemptores, nō parum auxerunt, quippe qui nostris studiis optimis, ad quæ sumus nati, semper pro uiribus detraxerunt. Quartā æmulis causam aduersum nos, bellum atrocissimum dedit, quod contra mitissimum principem nostrum Philippum comitem Palatinū, anno priore multorum conspiratio gessit. Quæ illo durante in nos fuerint præsumpta ab æmulis, cum tu semper toto illius tempore in oppido uicino monasterio Creutzennach mecū fueris cōuersatus duabus & uiginti hebdomadibus, non ignoras. Quid si & quintam præscriptis addiderimus odiorum in nos causam, quam Prioris nostri uerba confirmant: tametsi certo sciamus certius esse confictā. Retulit enim nobis pridem à Cynonotis ad nos Neometim reuersus, ducalem archigrammatæum quib⁹ nescio uerbis prouocatum à nobis, ut rebus nostris faueat male, eumq́ ob id

omnia in nos principis nomine imperioq́ꝫ seducti excogitasse, ac satellitibus præfecti latrocinandi cōmendasse officium. Nihil in eū perperam dixisse nos unq̃ meminimus, nec hoc ipsum quidem, cuius nos accusare uidetur, ꝙ homo sit indoctus & uersipellis, suis cōmoditatibus nimium inhians, utpote qui ad principem uenit scholaris inops atqꝫ pauperrimus, annisq́ꝫ paucis euasit seruiendo ditissimus. Si hæc aliquando uerba dixissem, uerba utiqꝫ dixissem suis moribus congrua, & propterea uera, neqꝫ aduersus principē suum, sed in eum qui talia fecisset prolata. Mores mihi ducis admodū satis constare uident: mitis est, humanus cito, nimiū credulus. Nec eius gratiam posse nos recuperare delationibus falsis amissam arbitramur difficile, nisi causa nos prohiberet occulta ne debeamus. Credulus nimium suis iniuste nos persecutus est. Veniam ergo non postulabimus ab eo, quem læsimus nunquam. Experiemur fortunam etiam grauiora minantem, illum cōstituentes nobis protectorem, cuius nutu subsistunt uniuersa. Puderet nos merito, si tot sudores literarꝫ studio atqꝫ labores per continuos annos triginta & ante & post religiōis introitū monasticæ gratis impendisse uideremur, ut animo non possemus imperare nostro, triplicis phiæ fortiss. circunsepto præsidiis: & odia contemnere imperitorum, & quæqꝫ nobis aduersantia pro regni celestis desyderio cum mansuetudine & patientia tolerare. Quantumlibet enim sint grauia, quæ nobis improba fortunæ parauit inuidia, propterea uel maxime contemnenda sunt, qm̄ obnoxia fini perseuerare diutius nō possunt. Sanctorum Christi martyrum uictoria, quàm sint aduersa huius mundi ridenda uiro sapienti, clarissimo nos instituit exēplo. Breuissimo durantia tempore pro redemptoris sui

In afflictionibus debemus respicere in Christum & sanctos eius.

ris sui amore patienter sustinuere tormenta: pro quibus ange
lorum sine termino æterna iam fruuntur lætitia. Abstersit ab Apocal. 21
oculis eorum omnem lachrymam Christus, pro cuius testi-
monio in hac uita suscepere contraria: & iam non erit inter
eos clamor amplius, neq; timor, neq; luctus, neq; dolor, quo
niam hæc omnia sicut fumus in hoc sæculo transierunt: illi
autem sunt in pacē, & uiuunt nomina eorum in sæcula sempi
terna. Sustineamus & nos, amantissime frater, pro Christi a
more cum patientia in remissionem peccatorum nostrorum,
ea quæ nobis aduersa proueniunt, scientes fidelem dixisse Actorū 4.
Theophilum: quoniam per multas tribulationes oportet
nos intrare in regnum cœlorum. Adtendamus caput no-
strum, conditorem nostrum, præceptorem & Dominum no
strum IESVM CHRISTVM Deum & hominē, quan
ta mansuetudine, longanimitate & patientia pro nobis tole-
rauit aduersa huius uitæ, famæ innocētis dispendium, irrisio
nes, contemptum, famem, sitim, frigus & æstum, immensos
que pro salute nostra labores: ac postremo infinitis plenam
amaritudinibus passionem, horrendos cruciatus, & mor-
tem in patibulo crucis latere transfixo cuspide nimis acer-
bam. Itaq; si principem nostrum Dominumq; & magistrum
oportuit primum talia pati, & sic intrare in gloriam suam,
quomodo nos Christiani, nos monachi, nos denique ini
qui, & ipsa necessitate naturæ mortales atque corruptibi-
les, gloriam nobis pollicebimur, ut ita dixerim, alienam,
sine labore, sine aduersitatum & multimoda tolerantia pas-
sionum: Ad principis nostri gloriam nemo pertinget, „
qui non FIDE ET OPERE in eius charita- „
te usque ad mortem Christiane uiuendo, perseuerauerit. „

2. Timo. 3. Quidauté in Christo sit pie uiuendo perseuerare, sanctus non tacuit Christophilus dicens: Omnes qui in Christo uolunt pie uiuere, persecutionem patientur. Non potest sine aduersitate uiuere Christianus, ipso ad nos dicente magistro: Si me
Ioan. 15. persecuti sunt & uos persequentur. Non est seruus maior dño suo, neq; super magistrũ discipulus, neq; Christo melior Christianus. Si membra sumus Christi, caput nostrum in aduersitate sequamus, ut in eius consortio numerari mereamur regnantes, in cuius imitatione nunc patientes contristamur. Sufficit enim discipulo Christi, ut sit in passionibus & aduersitatibus præceptoris exemplo quotidie, septusq; munimine dominum regio suum mente sollicitus imitetur. Nunquam desunt in hac uita Christiano certamina passionum, quanquã
Pro Christo qui patiũtur. non omnes qui dicũtur Christiani, his per patientiam ad meritum utantur. Non omnis enim qui patitur in hoc mundo, passionibus Christi in ueritate cõmunicat, sed is tantũ Christi fit testimonio gloriosus, qui aut pro Christi & iusticiæ amore patitur, aut pro suis peccatis innocens omni se dignum aduersitate, ut Christum lucrifaciat, arbitratur. Dixit enim in
„ sanctis martyr Christi magnus Cyprianus: Pœna martyrem
„ non facit sed causa. Si, quando patimur, Christus est in causa, non tristemur, sed retineamus in nobis metipsis dolorem nostrum ac fortiter feramus, quoniam ipse Christus, pro cuius amore patienter sufferimus, festinum nobis de cœlo mittet auxilium. Scis enim quid sanctus dixerit Christophilus: Tribulatio patientiam operatur, patientia autem probatio-
Rom. 5. nem, probatio uero spem. Et ne spem putaremus inanem, subiunxit: Spes autem non confundit, quia charitas dei diffusa est in cordibus nostris, per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Nonne & quidam sapiens necessariam hominibus iu-

stis tri-

stis tribulationem consyderans dixit? Vasa figuli probat fornax, & homines iustos tentatio tribulationis. Patienter ferenda sunt quæcunque nobis occurrũt aduersa: quoniam etsi multæ sint tribulationes iustorũ, de omnibus tamen à Domino post breuissimã horã momentaneãque liberant. Stultũ est timere quod euitare nõ possis, & ppter aduersitaté corporis morbum incidere mentis. Menandri uersiculorum autoritas nos cõfundat, si pulsati aduersis fuerimus muliebres: Dicit enim „

φέρειν ἀνάγκη θνητὸν ὄντα τὴν τύχην. Et „
φρονοῦντος ἐστὶ ζημίαν ῥᾷον φέρειν. „
Στερρῶς φέρειν χρὴ συμφορὰν τὸν εὐγενῆ. „
Νικᾷ λογισμῷ τὴν παροῦσαν συμφοράν. „
Ἀνδρὸς τὰ προσπίπτοντα γενναίως φέρειν. „

Nobis igitur mi frater, qui & monachi sumus & Christiani, contra omnia quæ possunt imminere aduersa, semper firmandus est animus, & in Christi amore solidandus, ut nullus præsentis uitæ casus unquam nobis possit occurrere, contra cuius impetum mens non satis antea fuerit præmunita. Hoc autem quàm facilime quidem poterimus, si omnia cogitata nostra & opera, ipsa quoque cordis nostri desyderia per interni feruorem amoris ad Christi memoriam iugiter referamus. Magna sunt quæ nobis à principe nostro promittunt in cœlis, quorum iugis memoria si mentibus nostris fideliter inhæserit, nulla profecto huius mundi formidabimus aduersa. O frater amantissime, si futuræ felicitatis munera, quæ hic tribulatis pro Christo reseruantur in cœlis, mente sagaci reuolueres, præsentis uitæ aduersitas gaudium tibi afferret, & tristiciã ingentem mundana prosperitas. Maxima sunt sempiternæ amœnitatis gaudia, penitusque incõprehensibilia mortalibus, quia sicuti scriptura pollicetur diuina: oculus non uidit, nec 1. Corinth. 2.

auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, æstimatio boni, quod omnipotens Deus præparauit amatoribus suis. Hæc sæpius mente cogitans dilectissime fili, & tuam leuius feres ægritudinem, & nostram calamitatem non plorabis. Quanquam dubitemus minime grauius te ferre nostram iniuriã, quàm omnem corporis tui quam pateris infirmitatem. Ex nostro enim tuum metientes animum, nobis crede, plus tibi compatimur, quàm ipsi patiamur. Multis te subactũm tribulationibus ab ætate tenera cognouimus, & ob id tibi iam senio & inualitudine grauato amplius condolemus. Sed patienter sufferas quicquid aduersi tibi acciderit: tempus malorum peregrinationis nostræ breuissimum est, merces autem in tribulatione pro Christo laborantium æterna. Speramus in breui tristiciam tuam nostra præsentia temperandam: q; si inuidia Satanæ præsentiam corporalem intercluserit, præsentes hic amoris spiritu, in futura cœlestis patriæ uita, largiente saluatore omnium perpetuo lætabimur cõspectu. Postridie descensuri sumus ad Coloniam Agrippinam, uocati per literas clementissimi principis Ioachim Marchionis Brandenburgensium, qué nosti, & cuius uidisti collata in nos beneficia, unum inter eos principes qui Romanum habent deligere Regem. Vnde reditus nostri diem ignorantes Nicolaum Priorem nostrum sub quadam limitatione cõstituimus uicarium generalem, ut circa rei nostræ statum utriusq; curã interea gerat sollicitam, ne quid nobis absentibus in monasterii negociis perperam agatur. Quocirca & tuam charitatem, de qua plurimũ confidimus, paterne duximus commonendam, ut oculos super eum perspicaces adhibeas, eiq; in omnibus quæ tractanda occurrerint, quantum tua imbecillitas permiserit, assistas, ne quid mali propter eius inexpertam leuitaté, qua se omnia

posse

posse confidit, pauperis Cœnobii conditio patiatur. Vale amantissime frater, & Deum ora ut eius uoluntas in nobis sanctissima compleat. Ex Neometi 24. Iunii mensis die. Anno Christianorum millesimo quingentesimo quinto.

AD DOMINAM RICHMODEM DE Horst, monasterii Sebacensis Abbatissam uirginem Deo dicatam &c.

Ropositũ nobis in animo fuerat, amabilis in Christo filia, una cũ Iacobo casæ Dei uiciniore iam nobis Abbate, tuum adire cœnobium, & uisitationis officium adimplere nobis commissum. Hæc autem nobis animo cogitantibus, nuncius ecce uenit excellentissimi principis Ioachim Brandenburgensiũ Marchionis, qui suis me literis ad primum Iulii mensis diem Bunnam euocauit. Cum ergo breuitas tẽporis me aliorsum non sinat declinare, sitq; tanto morem gerere principi non solũ honestũ sed & necessariũ, propositum quod pro uisitationis actu cõcepimus, cogimur immutare. Postridie itaq; nauigio descensuri, quamuis existimemus non oportere tuam in Dño charitatẽ multum nobis uenerabilẽ literis docere nostris, quẽadmodũ cõmissis tibi utiliter & fructuose debeas præesse uirginibus, quæ ab infantia Coloniæ apud S. Machabæos in monasterio q̃ optime reformato, ad puritatem regulæ diui patris nostri Benedicti, & sacras ad plenũ didicisti literas, & sanctis moribus obseruantiã perfecte cõsecuta es regularẽ: monere tñ & exhortari mansuetudinem tuam, ut magis in uoluntate bona quod didicisti rectũ, opere perficias & sermone, paterna sollicitudo nos inducit. Nemo enim tam doctus, tam sanctus, tam Deo inter claustrales inuenitur deuotus, qui eo ipso quo cupit esse

bonus non fiat melior, quoties uoluntati propriæ charitatis sanctæ aliena exhortatio adhibetur. De tua uero dilectione dubitare non possumus, quin uerba exhortationis nostræ & libenter accipias, & pro uiribus omni tempore custodias. Hortamur itaq; tuam in Domino Iesu Christo deuotionem, ita semper uiue, ut causam non habeas timendi mortem. Solus enim Dei perfectus amor timendi mortem nō habet causam, utpote qui se post dissolutionem carceris uitæ præsentis, in eo perpetue mansurum non dubitat, quem positus in carne totis uiribus amat. Seruus autem desidiosus & piger, sciens uoluntatem domini sui & non faciens, ad eius conspectum ueni re metuit, cuius mandata se contempsisse recognoscit. Is uero qui dominum suum toto semper corde amauit, eiusq; uoluntatem in omnibus exequi studuit, apparere coram eo non solum non metuit, sed uenire ad eius conspectum à quo se nouit remunerandum potius concupiscit. Huius rei similitudinem ipse Dominus noster Iesus Christus in sacro nobis Euangelio clare proposuit, quando fideles usurarios de apportato lucro commendauit. Tu quoq; amantissima in Christo filia, Domini & saluatoris nostri pecuniam assecuta, donum ab ipso intelligentiæ accepisti, quo magnum sacri amoris lucrum debeas reportare, cura precamur quā diligentissime, ne hoc munus dei preciosum in terram carnaliū abscondas passionum, neue carni plus quàm oportet indulgeas, ne sacris prælata uirginibus otio torpescas. Memento quàm sint breuioris preciosa nobis indulta beneficia temporis, & quàm multa nobis liceat diebus quidem huius uitæ paucissimis bene recteque uiuendo præmittere bona. Esto commissarum tibi puritatis exemplar sororum, uitæ norma sacratioris, sententiæ memor legislatoris nostri Benedicti dicentis: Omnia quæ ab

batissa

batissa monialibus suis dixerit esse contraria, in suis factis indicet non agenda. Tunc enim o filia uices Christi in monasterio recte gesseris, cum subditas tibi uirgines in omni puritate mentis & corporis, uerbo & conuersatione praecedis. In primis igitur temetipsam diligenter cōsydera, ut cunctis purgata uitiis, bonisq́ & sanctis decorata uirtutibus deo placeas, per continuum feruentis desyderium amoris: ac deinde commissas tuo regimini, ut idipsum sapiant uelintq́ in domino Iesu, qua poteris instantia sedulo cohorteris. Omni cura & sollicitudine uigila super crediras tibi animas, ne qua insidiis maligni pereat tentatoris, qui semper circuit rugiens ut leo, ac stridens prae malignitate dentibus, quaerensq́ aliquam deo dicatam uirginé quam deuoret. Memor esto filia quàm portetis thesaurum uirginitatis preciosum in uasis fictilibus: & uigila semper ne domum cordis uestri hostis ualeat penetrare malignus, ne hunc uestrum sanctis dei angelis uenerabilem subfuretur thesaurum. Claudite corda uestra deo uirgines dicatae, quoniam ipsa sunt fictilia uasa, in quibus thesaurum portatis incomparabilem: ipsa sunt sceuaria in quibus ungentū continetis angelicae compositionis, quod ne effluat summa uobis sollicitudine uigilandum. Supergreditur enim sancta uirginitas naturae cōditionem humanae, per quam homines angelis similes esse perhibentur, praemio felicitatis inaestimabilis pares, impares actione. Maior uero est uictoria uirginum quàm angelorum, & dispar modò rempore & conditione certatio. Angeli enim sine carne uiuentes gratia Dei confirmante semel uictores euaserunt recte uolendo: Virgines autem in carne praeter carnem uiuētes, diuina miseratione adiutae longo certamine pugnantes, nunquam secure triumphant. Et ideo beatius est in carne uitam imitari angelorū q̄ numerum.

ex carne uoluptatis augere mortalium. Mulier eñ innupta & uirgo, ficuti facer ille declamauit Chriftophilus, cogitat quæ dñi funt, quomodo fit fancta & corpore & fpiritu, nec habet quo per inania defluat, fed amore femper purifsimo fertur in deum, cui fe totã deuouit, tanto illi per defyderium inhærens felicius, quanto fe ab omni uitæ huius cõfolatione fecerit alienam. Nuptarum uero & multæ funt & uariæ inutilesq́ curæ, quibus tanto premuntur infelicius, quanto minus ea quæ domini funt affolent cogitare. Oramus te uirgo fponfarũ Chrifti cuftos uigilantifsima, paucis quæ dicturi fumus mentẽ ftudiofe accommoda. Mandatorum noftrorũ quæ tibi in ultima uifitatione noftra matura deliberatione tradidimus, fidelem executricẽ teficut oportet exhibeas, circa monafterii claufurã maxime, quæ nulli aperiatur præter caufam necefsitatis. Ad feneftram quoq; locutoriam nulla fororum permittatur accedere fola, nec fine prouido idoneoq́ teftimonio loqui cum aliquo homine, fiue pater is fit fiue frater, fiue mater fiue foror, fiue qualibet occafione à quoquã deftinatus. Reddant nos aliena pericula cautos, qui maligni fpiritus aftuciam nõ ignoramus, cuius quofdam nefandifsimos imitatores agnouimus, qui cũ uirginibus ad feneftrã folitarie loqui permifsi, fe fratres cognatosq; earundẽ effe dicebãt, quarũ paulo poft inuenti funt facrilegi corruptores. Decretum tibi & noftrũ & ordinarium Neometenfis epifcopi tradimus, quo ante omnia uetamus, ne quem ex Duroburgio uirorũ uel intra fepta monafterii patiaris uideri, uel ad feneftrã cum aliqua folitarie loq. Scis eñ qbus conenť ftudiis opa dæmonũ exercere, & q̃ fit pniciofus talium fermo caftis ac deo dicatis uirginibus. Hæc funt q̃ tibi hac uice utiliter duxim⁹ intimãda. Si qd habes tuis in Colonia perferendũ libẽter portitoris munere fungemur. Vale ex Neometi 24. Iunii Anno Chrift. M. D. V.

IOANNES TRITE. ABBAS SPAN. Rogerio Sycambro Dunetensi uiro studioso & optimo. S.

SCripsimus dilecte in Christo filiæ nostræ dominæ Richmodi, postridie nos descensuros ad Coloniã Agrippinam, quod te quoq; scire uolum⁹ optime Rogeri, ut si qd scribere uolueris Beiselio nostro, siue Herbeno, aut reliquis amicis, per nos quã oportune possis. Quicquid facturus es, quãtotius fiat, qm̃ diutius hic quàm biduo non manebimus. Mitte nobis tuarum lucubrationum noui aliquid, quo tædiũ nauale utili occupatione releuemus. Quàm em̃ sine lectione nobis molesta nauigatio, q diu in cœnobio nostro Spanhemensi nobiscum es conuersatus nostra consuetudine non ignoras. Ocium enim Seneca teste sine literis mors est, & uiui hominis sepultura. Eius me consilio posse philosophari fortuna dedit nõ industria. Si uis inquit uacare aĩo, aut pauper sis aut pauperi similis. Multis em̃ ad philosophandũ obstitere diuitiæ. Pauperras aũt expedita est & secura. Studiis itaq; literarum & diuitiis pariter nemo uacare põt: neq; illã inhabitare animã dignat̃ sapiẽtia, quã aut desyderiis uiderit infectã, aut curis rerũ tẽporaliũ inuolutã. Curis quidẽ hacten⁹ mihi sæpius inuolui cõtigit, sed à me paupertas ex eo tpe quo factus sum monachus nunquã recesſit. A deo em̃ familiaris mihi diuturna consuetudine facta est, ut necessaria quodammodo iã deinceps. Longo studio multa didici, hoc unũ scire nũquã potui, quales in corde diuitis cogitatio effectus operet̃. Putas ne Rogeri & hoc ipsum me tandẽ posse apprehẽdere, ut sciã locupletis hoĩs cogitatiões? Ego q dẽ nõ puto me unq̃ intellecturũ, quõ diuitũ se habeãt cogitatiões, sed ipse mihi uirtutẽ ex necesſitate feci, tranquillaq; mente sic decanto,

οὐκ ἐθέλω πλουτεῖν, οὐχ εὔχομαι, ἀλλά μοι εἴη
ζῆν ἀπὸ τῶν ὀλίγων μηδὲν ἔχοντι κακόν.

Euripidis ego collaudo sententiam optimam dicentis.

πένης γὰρ οὐδεὶς εὐγενὴς ἀνήρ

Virum generosum nequaquam esse pauperem.

Quod Menander confirmat dicens

πενίαν φέρειν οὐ παντός, ἀλλ᾽ ἀνδρὸς σοφοῦ

Non est inquit uiri omnis sed sapienris tantũ ferre paupertatem. Habeant diuitias, ab ipsisq; habeantur homines auari, luxuriosi, & ambitiosi, qui se non cogitant esse mortales: nos Christophili mores & uitã sequamur, qui nos uictum & amictũ habentes monet esse contentos. Inopia merito grauaremur, si diuites aut essent immortales, aut secum absumerent iam morientes quas amauere diuitias. Nunc autem quoniam & ipsi moriuntur, & nudi cum pauperibus capiunt sepulturam, non ualde me grauat mea paupertas, quippe qui hinc migraturus, tanto minus contristari me posse confidam, quanto in hoc mũdo nihil possedi transitorium quod amarem. Exercitatio uero mentis ad intellectũ ueri, quæ per studium scripturarum in hac uita cum delectatione ordinata in ultimum finem à uiris studiosis uanitatumq; contemptoribus agitur, nullam morituris amaritudinẽ affert, utpote qui optime intelligant mentis suæ perfectionem, quam adsequi studio appetunt, non antea posse cosumari, quàm è carnis putredine resoluantur. Est enim intellectus humanus ut lapis preciosus non politus, qui si poliatur luminis fiet capax, eritque pulcher lucidus atq; perspicuus, in quo Dei pulchritudo queat resplendere. In hac tamen uita mortali non potest esse perfecta intellectus humani politio: habet tamen indictos sibi à natura gradus certos & modos, quibus post mortem in

purgato

purgatorio animarum necessario adiicitur, quicquid hic minus per negligentiam eius politioni fuerit adhibitum. Lapis itaque noster hic politur imperfecte, perfectius uero in purgatorio, sed perfectissime in coelo. Itaque cōmune omnium debet esse studium exercendi poliendique intellectum, ut pura & recta consurgat intelligētia principii uniuersalis, quod est deus nostri creator, & lumen intellectus nunquam deficiens. Huius autem exercitationis uiam scripturarum nobis lectio continua demonstrat, si & legendo non intermiserimus orationis studium, & orando per amoris desyderiū mens erigatur in Deū. Neque labore terrendi sumus, qui si fuerit improbus omnia uincit: & studium literarum diu continuatum paulatim auget intellectum, quod carmine pulchre cecinit Hesiodus:

Intellectus humanus est lapis impolitus.

εἰ γάρ κεν καὶ σμικρὸν ἐπὶ σμικρὸν καταθεῖο,
καὶ θαμὰ τοῦτ᾽ ἔρδοις, τάχα κεν μέγα καὶ τὸ γένοιτο

Si enim paruum supra paruum addideris, & frequēter hoc ipsum facias, certe magnum & hoc fiet. Nulla enim sine labore uirtus, nec sine certamine in hostes uictoria. Semper ergo ad sapientiæ dulcedinem nobis peruenire cupientibus o Rogeri laborandū est, & nunquam à studio scripturarū cessandum, quia nō aliter ad gustum internæ peruenitur suauitatis, quàm per uehementem applicationem mentis, ad illud quod quærimus pulcherrimū lumen intellectus. Intueamur ueteres gentilium sapientes, ut de nostris interea sileamus, comparatisque studiis illorum & nostris, æqua lance utraque metiamur, & luce clarius apparebit, nos ad eorum comparationem ridēdos potius quàm dicēdos studiosos. Demosthenes septem annis ætatis supra centum impletis, cum iam moreretur ingemuit, ea se moriturum ætate, qua sapere primum cœpisset. Socrates præceptor Platonis, octauo & nonagesimo ætatis anno stu-

Demosthenes.

Socrates.

Plato. dorum fecit finem pariter & uitæ. Ipse quoque Plato Philosophorum princeps, octogesimo uitæ suæ anno scribendi simul & uiuendi periodum accepit. Cato. Cato Romanus omni tempore studiosus octogenarius græcitari cœpit. Nestor. Nestoris lingua, testante Homero, iam uetuli atque decrepiti, orationem melle dulciorem in concione publica fluxit. Sed ueniamus ad nostros, qui nobis sanctorum normam studiorum, in principio Christianæ philosophiæ tradiderũt, & quàm nihil sit nostra de nobis æstimatio uideamus. Origenes. Adamantius Origenes Leonidis martyris Christi filius, uir in diuinis scripturis omnium studiosissimus, librorum sex milia græco fertur sermone lucubrasse, & usq; in senectutem extremam pauper & humilis pro Christi amore semper in studio perseuerasse scripturarum. Augustinus. Augustinus Apher Episcopus Hipponensis, tuæ sanctissimus institutor religionis, homo sane omnium doctorum doctissimus plus quàm mille triginta scripsisse libros siue tractatus inuenitur. Ambrosius. Ambrosius Mediolanensis Episcopus, trecentos edidisse fertur tractatus. Hieronymus. Hieronymus sanctissimus presbyter Bethlehemitanus, præter noui ac ueteris æditionem Testamenti, libros & tractatus, plus quàm sexcentos legitur ædidisse. Reliquos transimus pene innumeros. Dionysium Ariopagitam, Pauli apostoli discipulum & Athenarum Episcopum. Tertullianũ Carthaginensem presbyterum. Cyprianum Episcopum & martyrem Dionysium Alexandrinum Episcopum. Catalogus scriptorum Ecclesiasticorum. Lactantium Firmianum. Eusebium Cæsariæ Palestinæ Pontificem. Iacobũ Nysibenæ urbis Persarum Episcopum. Athanasium Episcopum Alexandrinum. Hilarium Pictauiensem præsulem. Nazanzenum Gregorium Episcopum. Basilium Cæsariæ Cappadociæ pontificem. Aurelium Clemenẽ Prudentium. Clementem Alexãdrinum presbyterum. Ioãnem Chrysostomũ

Constan-

mum Constantinopolitanum patriarcham. Fulgentium Ruspésem Episcopum, Boëtium Seuerinum martyrem. Cassiodorum Rauennatensem abbatem. Gregorium papam ex abbate S Andreæ primum in urbe Roma. Fortunatum Pictauiésem. Isidorum Hispalensem. Bedam monachum Anglicanũ. Albinum Thuronensem abbatem. Haymoné Hirsfeldensem abbaté. Rabanum Fuldésem abbaté. Strabum Fuldensem monachum. Nogeriũ abbaté S. Galli. Petrum Damianũ Episcopum Cardinalem. Anselmũ Cantuariensem. Honorium Augustudunésem. Sigebertũ Gemblacésem. Bernardum Clareuallésem. Hugoné & Richardum S. Victoris. Rupertum Tuytiésem. Hugoné Barchinonésem Cardinalé. Bonauenturam Cardinalé. Albertũ magnũ. Thomã Aquinaté, Vincétiúmq; Beluacésem, qui omnes præ cæteris rerũ Ecclesiasticarũ scriptoribus & multa & egregia uolumina ediderunt. Quid sunt nostra studia Rogeri lucubrationibus istorum cõparata uirorum? Omne tépus uitæ suæ literis tradiderũt, semper aliquid legétes uel scribentes, quo & suũ intellectũ in cognitioné summæ ueritatis eleuarét, & posteritati utilia prouiderent. Quid deniq; sunt nostræ lucubrationes, quibus aliquid esse præ cæteris putamur, si præscriptorum cõparentur opusculis Patrũ, nisi paleæ relatæ ad triticũ, & immaturi quidã fructus, quibus nec tempus affuit nec locus, imò nec aeris oportuna téperies donata fuit, ut in cibũ coalescerét optatũ. Scribimus, ut Flaccus ait, indocti doctiq; poëmata passim, & ianis nimiũ æstimationis cupidi opuscula nostra puerilia nimis, ut nonũ taceã, nec in alterũ quidé premimus annũ. Quæ omnia etsi ita se habeant, nostrorum tamé recte laudamus ingenia, cũ unusquisq; hoc ipsum quod potest, amore sapientiæ facit. Quanto enim magis quisque in sacris scripturis assiduus fuerit, tanto ex eis

Commendatio sacræ lectionis.

uberiorem intelligentiam capit. Pulchra enim est & fructuosa mentis studiosi hominis in scripturis diuinis occupatio, quæ & animi legentis scribentisue intellectum illuminat, & abstractum à mundi uanitatibus hominē ad Dei amorē dulciter inflammat. Hinc diuus nos Ambrosius admonet dicens: Cœlestium scripturarum eloquia diu terere ac polire debemus, toto animo ac corde uersantes, ut succus ille spiritualis cibi in omnes se uenas animæ diffundat. Et sanctissimus ille presbyter Hieronymus. Diuinas, inquit, scripturas sæpius lege, immo nunquā de manibus tuis sacra lectio deponatur. Si enim scientiam scripturarum amaueris, carnis uicia non amabis. Ignorantia enim scripturarum ignorantia Christi est. Nam si iuxta Christophilū Paulum Christus Dei uirtus est & Dei sapiētia, qui nescit scripturas, nescit Dei uirtutē & sapientiam, quæ per illas duntaxat recte à nobis intelligitur. Multa ignoramus, quæ nos minime laterent, si ueterum exemplo Patrum continua nobis lectio esset familiaris. Faciamus ergo quod monet
„ Demonicū Isocrates, & erimus cum tēpore doctiores: ἐὰν ᾖς
„ φιλομάθης, ἔσῃ πολυμάθης. Si fueris, inquit, discendi cupidus, eris profecto & multa discens. Qui memoriam cupiens solidare discipuli pulchre subiunxit. ἃ μὲν ἐπίστασαι διαφύλατ-
„ τε ταῖς μελέταις. ἃ δὲ μὴ μεμάθηκας προσλάμβανε ταῖς ἐπιστή-
„ μαις. ὁμοίως γὰρ αἰσχρὸν ἀκούσαντα χρήσιμον λόγον μὴ μανθάνειν,
„ καὶ διδόμενόν τι ἀγαθὸν παρὰ τῶν φίλων μὴ λαβεῖν. Ea quidē quæ didicisti, ait, meditationibus conserua, quæ autem necdum didicisti, scientiis apprehende. Nam æque turpe audienti utilem sermonem non discere, & datum bonum quid ab amicis non acceptare. Vale. Ex Neometi 24. Iunii Anno Christianorum M. D. V.

IOAN. TRITE. ABBAS SPANHEmensis Iodoco Beiselio suo iuris Vt. Doctori Salutem.

Rima mensis Iulii huius die ueni ad oppidũ Coloniensis Archiepiscopi, quod Bunnam uocant, ubi postridie mihi iuxta condictum occurrit principũ ille sapientissimus doctissimusq; Ioachim Brandenburgensium Marchio, Romani Camerarius & Elector imperii, per quem illò uocatus à Neometensium ciuitate descenderam. Sexta dehinc eiusdem mensis luce uenimus ad Coloniam, ubi magnorum multorumq; Germaniæ principũ celebratur conuentus Regi nostro serenissimo Romanorum Maximiliano præsente, atq; in Sycambras expeditionem maturante. Quò cum uenissemus, altera mox die ad te scribere oportunum duxi, ut fortunarum mearum territamenta non ignorares, quia probatum te inter omnes amicum habemus. Nam si nullius rei sine amico est iucunda possesio, quomodo & cõmunicatio tristiũ non afferet releuamen tristato? Quãuis me parum contristet aduersitas, quam sola æmulorum inuidia suscitauit innoxio, me nullam eis præbente occasionem. Si mecum luserit fortuna, nihil auferet, quod non dedit, quæ magis forsitan mihi proderit aduersa, quàm blandiés & prospera, quandoquidem eius munera insidiæ sunt non dona, & maleficia potius quàm beneficia nominanda. Ciceroni auté si credimus, non solũ ipsa fortuna cæca est, sed etiã eos plerunq; cæcos efficit, quos complexa est. Propterea interrogatus Chilo philosophus quid esset fortuna, respondit, ignarus est medicus fortuna, multos enim excæcat. Sed accipe quibus in me cæca telis moliatur sæuire fortuna, nostrorum inuida æmulorũ exagitata maleuolentia, quo intelligas te non solum esse inter- Fortuna.

mortales cui domestici graues suscitauerūt iniurias. Non enī potest mentiri quæ nouit omnia ueritas, in sancto prænuncians Euangelio, non solum ab exteris, uerum & à propriis domesticis atq; necessariis fideles suos ꝑ iusticia & sacratissima religione tribulatiões & inimicitias esse passuros. Quæ nobis qua ratione cõtigerint tam à nostris quàm ab extraneis, breui te narratione faciemus certiorem. Cum anno proxime transacto, quod te minime latere potest, multorū conspiratio principū atrocissimum, & penitus moribus christianæ religionis contrariū ageret bellum aduersus clementissimum principē Philippum comitem Palatinum Reni Bauariæq; ducem, sub cuius tuitione monasterium meū iure comitatus Spanhemensis firmatum constat, metu hostium secedere in oppidum cœnobio proximum Stauropolim compulsus sum. Interea Pyrophorus comes ille Hassonū prædas, incendia, & deuastationes sacrarū ædium, uicorum, pulcherrimarumq; in circuitu Staurotensium uillarum patrans sine misericordia, inter alia meliores cœnobii mei cortes deuastans igne concremauit. Mansimus autem cū nostra insigni bibliotheca, quam olim apud nos perlustrasti, in oppido memorato, mēsibus quinq;, donec finem liceret uidere malorum. Reuersi tandem pace reddita prouinciæ ad monasteriū, uarias in nos machinationes quorundam æmulorum ex nostris consentientibus nonnullis interea subortas paulatim intelleximus, quas cum innocentia & rectitudine mentis nostræ freti contemneremus, nõ existimantes neq; ponderantes quod latebat in nos odiū Cynonotorum, creuit malignantiū cū tempore furor. Contigit aūt ut prima die mensis Aprilis anni præsentis in causa exusti monasterii Lympurgensis uocatus Budorim, oppidū

seceuiss

ſereniſsimi principis noſtri Philippi Palatini Comitis, de meo cœnobio exirem, nihil minus timens, quàm quod me abſente poſtea contigit malum. Nam quinta dehinc die Budoris me in ordinis mei negociis communibus exiſtente, Cynonotorum quidam ſatellites miſsi ad monaſterium meum, quoſdam è familia confractis clauſuris ſublatisq́ue ſtimentis rebusq́ inuentis cœperūt, & publicæ cuſtodiæ memorati oppidi, neſcio quæ crimina imponentes falſa in contumeliam & opprobriū noſtri manifeſtū p dies nō paucos manciparūt. Quæ cum nobis Budorim nunciata fuiſſent, animum noſtrū non mediocriter mouerunt, diſplicuitq́ non immerito nos tam inſignem ab his accepiſſe contumeliam, quos ne uerbo quidem offendimus unquam. Quid nobis tamen utiliter eſſet faciendum cum amicis deliberantes, cōcluſimus tandem ad Spanheim non prius redeundum, quàm ſatisfactione legittima tantam cognoſcamus iniuriam emendatam. Manſimus itaq́ apud Budoras & Neometes ferme tribus menſibus, non dubitantes noſtros de producta noſtri plus dolere abſentia, quàm nos ipſi contriſtemur. Cauſas odiorum in nos Cynonotes alias habent alias confingunt. Amor & obſeruantia quibus ſemper fauimus clementiſsimi principis Philippi rebus, non ultima perſecutionum in nos cauſa fuit. Dabo igitur temeritati locum ad tempus, & ibo cum ſereniſsimo principe meo in Marchiam Brandenburgenſem, qđ à multis quidem annis rogatus minime ante hac efficere potui. Neq́ reuertar breui, niſi quieſcat in nos iſta commotio. Habes optime Beiſeli totam infelicitatis meæ hiſtoriam, ſi tamen infelicitas dicenda ſit, per quam fortunæ malignitas euincitur. Nam ſi recte ſapimus, non poterit nobis nocere fortuna, quemadmodum Menander ait.

„ πᾶσι γὰρ εὖ φρονοῦσι συμμαχεῖ τύχη.
„ πάντα τὰ πράγματα ἡμῶν καλλίω βουλεύεται.

Quicquid enim fortuna uiris ingesserit bene sapiētibus, prouenict in bonum, sæpeq́ꝫ contingit casibus ex aduersis fortunā subsequi meliorem. Quocirca nobis ad omnem euentum fortitudine & temperātia opus est, ut neqꝫ mente aliquando tempore deiiciamur contrariantium nobis, neqꝫ in prosperis ultra quam expedit inaniter eleuemur. Auferat fortuna licet omne quod dedit, diuitias, honoresq́ꝫ comminuat, & annihilet dignitates, si mens diuinum sustinens radium in suo culmine perseueret, nihil læsit. Dominium rerum, ut Valerius inquit, collabi solet, bona mens præfertur diuitiis: nam bonæ mentis usurpatio nullum tristioris fortunæ suscipit incursum. Cognoscamus nos esse mortales, & cōmuni necessariæq́ꝫ dissolutioni semper obnoxios, ut omnes fortunæ incursus una sententia ridentes, neqꝫ laudemus secundam, neqꝫ aduersam incusemus. Nempè, ut Ciceroni placet, fortunam laudare stulticia, uituperare uero superbia est. Vale cōstās & sanus. Ex Colonia Agrippina Principum durante Concilio 8. die mensis Iulii, Anno Christianorum. M. D. V.

IOAN. TRIT. ABBAS SPAN.
Matthæo Herbeno salutem.

Ongratulor tibi amice, & multipliciter sum gauisus, quòd te sacris altaribus Domini & saluatoris nostri Iesu Christi tandē aliquando post uarias mentis tuæ fluctuantes opiniones ministrū & sacerdotem sacrificulum dicisti. Hæc est uia tutior ad felicitatem, si mente & operibus officio conueneris quod subiuisti. Dicit enim in Leuitico scriptura diuina: qui habuerit maculam, panes non offerat Deo suo,
Leui. 21.

nec ac-

nec accedat ad ministerium eius. Si cæcus fuerit, si claudus, si fracto pede uel manu, non accedat offerre hostias Domino, nec panes Deo suo. Maculam habet sacerdos, qui terrenis affectionibus inhians, conscientiæ puritatem uiciorum turpitudine sordidauit. Cæcus est qui propter ignorantiam diuinarum scripturarũ lumen intellectus non cõspicit doctrinæ cœlestis, redditurq; ob id indignus sacerdotali officio, quia penitus est ad instituẽdam Dei familiam doctrinis salutaribus inutilis. Cum enim sacerdotis officium sit iuxta prophetæ sententiam, interrogatum respondere de lege, ac Domini populo, quia Angelus dicitur eius, annunciare uoluntatẽ, quomodo cõmissos sibi docebit populos, qui totus ipse in tenebris ignorantiæ uersatur? Sed facile te credimus in lege Domini fieri posse doctum, si studium secularium literarũ, in quibus ad plenum eruditus es, cum amoris desyderio ad sanctarum meditationẽ cõuerteris scripturarum. Nobilissimo enim flores ingenio, cuius acumine subleuatus quicquid uolueris diuinarũ institutionũ quàm facilime amando cõprehendes. Cumq; spiritualis uicium cæcitatis, quod facile quidẽ potes auxiliante spiritus sancti gratia, euaseris, summopere cauendum tibi est, ne claudicãtis opprobrio turpissimo denoteris. Claud9 est enim fractoq; pede & manu sacerdos, qui uita & cõuersatione ad puritatẽ Euãgelicæ ueritatis nõ ambulat, nec se bonorũ sectatorẽ operũ, coram ouibus sibi cõmissis exhibere curat. Contra quẽ in Exodo legitur: Sacerdotes qui accedunt ad dominum sanctificẽtur, ne forte percutiam eos. Iterumq; scriptura sacerdotibus p̃cipit dicens: Mundamini qui fertis uasa domini. Duplici enim doctrina debent esse ornati sacerdotes Domini, operis uidelicet rectitudinis, & uerbi sacræ prædicationis, ut bonum quod subditis suis eligendum prædicant, iniquis opera-

Sacerdotes debent doctrina & operibus populo preire.

Esaiæ. 52.

tionibus non corrūpant. Sanè doctrina ueritatis semper quidē utilis est populo Dei siue bene uiuat is qui docet siue male, in sacerdote tamen sine bonæ cōuersationis exemplo non sufficit, utpote qui bonum quod prædicando commissis sibi populis utiliter proposuit, male uiuendo infructuosum fecit. Propterea nemo, sicut Augustino placet, amplius in Dei nocet Ecclesia, q̄ is qui peruerse agens nomen & ordinem assecutus est sacerdotis. Delinquentem namq; hunc redarguere nullus præsumit subditorū, & in exemplum culpa uehementius trahitur, quando uitiosus pro reuerentia ordinis honoratur. Cum ergo ruina populi sint sacerdotes mali, magna nobis cautela prouidēdum est, ne quis nostro scandalizatus exemplo in foueam decidat nostri occasione delinquendi. Non te multitudo similiū excusabit peccantem, sed fuge potius exempla multorum, nō
„ pure ad institutionē sacerdotalem cōuersantium: quoniā stul-
„ tissima cōsolatio est, cum pluribus uelle perire, & nō magis sal-
„ uari cum paucis. Multi enim sacerdotes, ut Chrysostomus ait, & pauci sacerdotes. Multi quidem in nomine, & pauci ualde in operatiōe. Videte ergo quomodo sedeatis super cathedrā, quia cathedra nō facit sacerdotem, sed sacerdos cathedram. Non locus sanctificat hominem, sed homo locum: Qui bene sederit super cathedram honorem accipit ab illa; qui male sederit iniuriam facit cathedræ. In iudicio sedes, siquidem bene uixeris & bene docueris, omnium iudex eris. Si autem bene docueris & male uixeris, tui solius iudex te solum condemnabis. Nam bene uiuendo & bene docendo, & populum quomodo recte debeat uiuere instruis, & q̄ minister sis Domini fidelis ab ipso remunerandus ostendis. Si autem bene uiuis & populum tibi commissum non bene doces, peccasti, quia populum non instituendo perdis, quo pereunte culpa tua, quomodo sacerdos fi-

dos sine populo saluaberis? Cum uero male uiués bene doces, formá Deo præscribis, quomodo te debeat códemnare? Quo circa te hortor, Herbene frater charissime, cura q̃ diligenter, quatenus utroq; ualeas ornari decore, quo & bene doceas populum, & recte uiuendo nó condemnes. Tres in primis mortales sacerdotum aduersarios, quibus hodie pereunt multi, continuo certamine indicto reluctari q̃ uiriliter cura, quibus deuictis omnem malorum turbam impugnantem facile superabis. Sunt autem tria sacerdotũ uicia, quibus rapti complures ad inferos prolabũtur, auaritia, superbia, atq; luxuria, τῶν ἱερέων κακὰ τρία. Felix ille sacerdos, qui hoc tempore inuictũ se ab his dæmonibus custodierit, & in uia sacerdotũ publica nó ambulauerit. Beiselio nostro cómuni scripsimus amico de his quæ circa nos aguntur, quorum ne sis ignarus, exéplar tibi literarum, quas ad eum dedimus his introclusum transmittimus. Rogamus autem ut nobis translationé nostram mysticæ theologiæ Dionysii cum græco exemplari, quam tibi ante bienniũ, cum nobiscum esses in Spanheim cómodauimus, remittas. Vale. Ex Colonia octauo die Iulii. 1505.

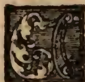
Tria uicia sacerdotum.

IOAN. TRITE. ABBAS SPAN. Ioanni Capellerio mathematico S.

SExta die mésis huius ueni ad Coloniá cũ Serenissimo principe Ioachim Marchione Brãdéburgésiũ, quod te latere diutius nó uolui, eo q̃ ueteris amicitiæ iura semp inuiolata custodieris. Rogamus ergo ut quáprimũ ad nos uenias musis comitat9 & lyra, qm̃ & locus nobis est oportun9, & tépus ad philosophãdũ nostrũq; institutũ prosequédũ satis admodũ copiosum: Nó operiaris sextilé Saturni melancholizantis, qui eo die quo nos Agrippiná intrauimus

non satis fauste præteriit, sinistri pedis nobis tumore inflicto. Quam diu simus hic mansuri, nobis incertum est: propterea moras deprime, & ueni quantotius, quia multus ad te nobis sermo se ingerit proferendus. Vale. Coloniæ ex hospicio nostro quod est in platea quam potoplateam uocant, quoniam uere potatoribus abũdat. Marchionis ad ualuas insignia cõsyderans minime aberrabis. Octaua die mensis Iulii Anno Christianorum M.D.V.

IO. TRITE. AB. SPANHEMENsis Iacobo Kymolano Carmelitarum ordinis amico. S.

CVm ante paucos dies Coloniã nauigio uenissem, audiui te istic in tui ordinis esse conuentu, de quo subdubitantem me certiorem hodie reddidit Iacobus noster de Maseck medicinæ doctor, à nobis ad prandiũ inuitatus. Mox epulis de mensa remotis calamum postulaui & chartam, tibiq; literas scripsi quas mitto, non ualens differre ulterius tui desyderium. Volumus itaq; & precamur obnixius, ut crastino mane ad nos uenias nobiscum pransurus, totumq; diem concessurus disputationibus nostris. Aderit nemo qui nos impediat: solus sum enim cum familiaribus meis, & unico Marchionis Brandenburgensis necessario mathematico, homine sane per quam humano. Nihil te moret quin uenias. Hospitium huius famuli mei relatione agnosces. Vale Ex ipsa domo mansionis nostræ in Colonia hodie nona die mensis Iulii. Anno Christianorum 15 05.

IOAN. TRITE. ABBAS SPAN. opt. Patri & ami. Gerlaco de Breitbach monasterii Tuitiensis Abbati Salutem.

Quæ

Vae mihi fortuna, me dicam hominum peruersa temeritas fabricauerit aduersa, te penitus latere non potest. In omnē quippe terram fama diuulgata est, Tritemium abbatem extra suum cōuersari coenobium, quanquam non omnibus aeque nota sit causa, sed multi uarios hinc minime ueros circunferunt in uulgo rumores. Cum ergo non procul constituti simus ab inuicem, tu quidem in Tuitio sanctissimo illo coenobio tuo, ego uero Coloniae i hospicio mihi à principe, cuius occasione adueni, disposito, quatenus te faciā de rebus nostris certiorem, ad me crastino uenias, prāsurus nobiscum de mensa Serenissimi principis Ioachim Brandēburgensium Marchionis, cuius munificētia sumus copiose prouisi, epulaturus. Ego quidē ad te uenire duplici occasione prohibeor: altera ratiōe memorati principis, cui deesse nō possum: altera propter sinistri cruris pedisq; inflationem, quae mihi omnem discurrendi facultatem interdicit. In descēsu meo per Renum nauigio, quinq; apud Reuērēdissimum archipsulem Coloniēsem Hermannū diebus in Bunna quieuimus, qui suis nos expensis releuauit de hospitio, & munere gratissimo donauit, tuiq; mentionem saepius inter loquendum habuimus, sicuti audies cum ueneris, in optimā de te aestimationem. Quo sim in hospitio, harum tibi nuncius literarum faciet manifestum. Vale pater optime. Ex Colonia 10. die mensis Iulii Anno Christianorum M. D. V.

IOAN. TRIT. ABBAS SPANhemensis Iacobo de Maseck physico uiroq; sapienti & amico salutem.

Isisti nobis hesterno uesperi munus certe gratissimū, Kyrani uidelicet libros, antiquo atq; pulcherrimo charactere pergameno inscriptos, quos tota Ger-

mania penè quærētes, nusquam integros reperire potuimus. Gratias tibi habemus ingentes, agemusq́ʒ si unquam nobis licuerit quam maximas, pro hac tua in nos humanitate. Amplius enim tali nos munere honorasti, quàm si multam nobis obtulisses pecuniā, propterea q̀ lectio tanti autoris ad intellectus nostri perfectionem aliquantulum nobis conducere pōt, pecunia uero nihil. Pecunia facile consumit̃, sapientia uero in
Pecunia est tellectum nostrum illuminans nullū patitur detrimentum.
omniū malo Quid enim philosopho Christi Iesu religionē professo, & ad
rum causa. paradisi diuitias per inopiam tendenti pecuniæ huius mundi conducunt, quæ omnium & malorū & scelerum hominibus sunt causa? Cum labore namq́ʒ pecunia, & animæ periculo nō paruo acquiritur, acquisita cum timore seruatur, & sæpe cum dolore mentis grauissimo amittitur. Adde q̀ Satyricus non imprudenter de hominibus auaris cantauit dicens

Interea pleno dum turget sacculus ore,
Crescit amor nummi quantum ipsa pecunia crescit
Et minus hanc optat qui non habet opem.

Et forsitan cōtemnimus eo facilius, quo minus habemus, haberemus etiam si non contemneremus. Quare aūt contemnimus? Quia non possumus esse diuisi. Nostra enim philosophia non partem sed totum hominem requirit. Auaritia uero & immensus amor habendi, adeo sapientiæ contrariant̃, ut quem semel posidere particulariter cœperint, liberum non sinant amplius, sed totum suæ subdant inquietissimæ tyran-
Auaritia Sa- nidi. Mens in unoquoq́ʒ una, quæ duobus cōtrariis non pōt
tan quantum peruia esse amoribus, Dño & saluatore nostro Iesu Christo in
noceat homi sacro testante Euangelio. οὐδεὶς δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύ-
nibus. ειν. ἢ γὰρ τὸν ἕνα μισήσει, καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει. ἢ ἑνὸς ἀνθέξεται, καὶ τοῦ
Math. 6. ἑτέρου καταφρονήσει. οὐ δύνασθε θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾷ. Et in alio loco.

loco. Videte, inquit, & cauete ab omni auaritia, quia non in abundātia cuiusq; uita ei9 est ex his q̃ possidet. Et ī Euāgelio κατὰ Marcū. Filioli, q̃ difficile est cōfidentes in pecunijs in regnū dei introire. Facilius est camelū p foramē acus trāsire, quā diuitē intrare in regnū cœlorū. Doctissimus etiā p̄ceptor noster Christophilus, cōtra auaritiā nos uolēs esse munitos, dicit. Radix oim malorū est cupiditas, quā quidā appetentes errauerūt à fide, & inseruerūt se doloribus multis. Tu aūt o homo dei hæc fuge: Nihil intulimus in hunc mundū, haud dubium quia nec aufferre aliquid hinc possumus. Habentes ergo alimenta, & quibus tegamur uestimenta, his contenti simus. Nā qui uolūt diuites fieri, incidunt in tentationē & in laqueū diaboli, in multaq; desyderia inutila & nociua, q̃ mergūt homines in interitū & perditionē. Qui eñ pecuniæ seruit, & præsentiū cōpedibus malorū constringit̃, & futuris malis perpetuisq; parat̃. Difficile nāq; est diuitias habentē nō apponere cor, nō amplius cupere, nō anxiari, non ex opinione inopiæ acquirēdi cupidineq; semp torqueri, & interdū humanæ societatis nō uiolare cōstantiā. Phocylidis p̄cepta phis cūstodiēda sunt q̄bus & menti trāquillitas, & iuri generis cōseruat̃ cōmunitas.

Marci 10.

1. Timo. 6.

Phocylidis præcepta de fugiēda auaritia.

πλοῦτον ἔχων σὴν χεῖρα πενητεύουσι ὄρεξον.
ὧν σοι ἔδωκεν θεὸς τούτων χρήσουσι παράσχου »
ἔστω κοινὸς ἅπας ὁ βίος καὶ ὁμόφονα πάντα »

Auaritiam quoq; omnium causam malorum & aurū grauiter » satis detestans, post pauca sententiam talem subiungit.

ἡ φιλοχρημοσύνη μήτηρ κακότητος ἁπάσης.
χρυσὸς ἀεὶ δόλος ἐστὶ καὶ ἄργυρος ἀνθρώποισι »
χρυσὲ κακῶν ἀρχηγέ, βιόφθορε πάντα χαλέπτων »
εἴθε σε μὴ θνητοῖσι γενέσθαι πῆμα ποθεινόν. »
σοῦ γὰρ ἕκητι μάχαι τε λεηλασίαι τε φόνοι τε »
ἔχθρα δὲ τέκνα γονεῦσι, ἀδελφειοί τε συναίμοις »

Proinde monet post aliqua, diuitiis, si nobis adsint, nequaquam esse parcendum, quas neq; auferre nobiscum licet, neq; tenebris inferre Plutonis, pulchre sic dicens

,, πλούτου μὴ φείδου, μέμνησ' ὅτι θνητὸς ὑπάρχεις
,, οὐκ ἐνὶ ἐς ἅδην ὄλβον ἔχειν καὶ χρήματ' ἄγεσθ.

Apud ueteres qui philosophiæ præcepta subierunt, in primis diuitias, ueluti quædam sapientiæ impedimenta, cōtemnere oportebat, prouide satis intelligentes, mentem rebus occupatam terrenis, diuinis nequaquam posse uacare doctrinis. Et quid loquor de sæculi hominib9, qui ueræ philosophiæ tramitem, quo ad felicitatem peruenitur æternam non inuenerunt, cum nostræ institutionis sacræ principes apostoli domini & saluatoris nostri Iesu Christi, eorumq; discipuli atq; sequaces, ut liberius cælestibus intenderent, omnes mundi perituras diuitias amore supernorū contempserunt. Recte namque sanctorum quidam imitator, ad ueram nos uocās sapientiam ita cecinit dicens.

Tranquillam & uacuam curis sapientia mentem
Imbuit, & placidi pectoris hospes erit

Et sanctus ipse sanctorum dicit per quendā oraculi sui prophetam. Super quem requiescet spirit9 meus, nisi super humilem & quietum, ac trementem sermones meos? Quantos hodie cernimus inter Christianos nomen sibi usurpantes philosophiæ sacratioris, cupidos, auaros, luxuriosos, immundos, cunctisq; animalibus deditos passionibus, qui se existimant esse quod non sunt, quia perseuerant quales esse non debuerunt, de quibus sanctus dicit Christophilus. τοῦτο δὲ γίνωσκε, ὅτι ἐν ἐσχάταις ἡμέραις ἐνστήσονται καιροὶ χαλεποί. ἔσονται γὰρ οἱ ἄνθρωποι φίλαυτοι, φιλάργυροι, ἀλαζόνες, ὑπερήφανοι, βλάσφημοι, γονεῦσιν ἀπειθεῖς, ἀχάριστοι, ἀνόσιοι, ἄστοργοι, ἄσπονδοι, διάβολοι,

Esaiæ.66.

2.Timot.3.

λοι, ἀκρατεῖς, ἀνήμεροι, ἀφιλάγαθοι, προδόται, προπετεῖς, τετυ-
φωμένοι, φιλήδονοι μᾶλλον ἢ φιλόθεοι, ἔχοντες μόρφωσιν εὐσεβεί-
ας, τὴν δὲ δύναμιν αὐτῆς ἠρνημένοι, καὶ τούτους ἀποτρέπου. καὶ
τὰ λείπα. Quemadmodum hodie pars maior Christianorũ
præscriptis paſsionibus ubiq; laxauerit habenas, nullus no-
ſtrum inter homines uel mediocriter conuerſatus ignorat: &
maxime uidemus auariciam, quæ idolorum eſt ſeruitus, totũ
pene genus infeciſſe humanum, eosq́; ſi dicere fas eſt, qui ex
pẽminentia dignitatis diuitiarũ præ cæteris deberent eſſe cõ
temptores. Vnde paucisſimi hodie uel propter Dei amorem
ad ſacerdotium, uel propter ſapientiæ deſyderium ad ſtudia
ſe conferunt literarum: quin potius quod nimium eſt dolen-
dum, in utroq; commodum temporale à pluribus quæritur,
honores mundani & diuitiæ, pluſquam Dei reuerentia cogi-
tantur, ut ad literam prophetia uideatur impleri, qua dictum
eſt: Et erit ſicut populus ſic ſacerdos. Hinc ſacerdotii contem *Osee. 4.*
ptus oritur, & ſermo domini tota die blaſphematur. Cuius enĩ
ſacerdotis uita deſpicitur, quid mirum ſi doctrina eius ab im-
perito populo contemnatur? Huic ſanctus Christophilus ma
lam recte improperans uitam dixiſſe monſtratur: qui alios do *Roma. 2.*
ces te ipſum non doces? Dominus autem noſter Ieſus Chri-
ſtus formam nobis præſcripſit doctrinæ, de quo ſanctus Euan
geliſta Lucas refert in principio Actorum Apoſtolicorum di
cens: quæ cepit Ieſus facere & docere, uſq; in diem qua præci- *Sacerdotes debent facere & docere*
piens apoſtolis per ſpiritum ſanctum quos elegit, aſſumptus
eſt. Vnde & ſanctus Ambroſius dicit: ante uita quàm doctrina
quærenda eſt. Vita bona ſine doctrina gratiam habet: doctri
na uero ſine uita integritatem non habet. Docere enim & nõ
facere, Chryſoſtomo teſte, non ſolum lucri nihil, ſed & dam-
mi plurimum confert. Grandis enim condemnatio eſt, com

ponenti quidem sermonem suum, uitam uero suam & opera turpiter negligenti. In primis igitur doctrinæ uita consonetur sanctæ, ne cui dicatur illud in sacro scriptum Euangelio. Mat. 7. Hypocrita, eiice primum trabem de oculo tuo, & sic peteris ui dere festucam in oculo fratris tui hærentem. Sed nos, o Iacobe, dimissa multitudine nō recte philosophantium, studia nostra conferamus ad ueram philosophiam, quæ in cognitione & amore ueritatis summæ consistit, pro cuius assecutione sanctissima neq; auro indigemus neq; pecunia, sed mentis duntaxat purioris tranquillitate, cum desyderio diuini amoris, & obseruantia mandatorum Dei, in omni mansuetudine & patientia longanimitatis. Vale nosq; sæpius inuisere non negligas ne otio consumamur. Coloniæ ex nostro hospitio 12. die Iulii. Anno Christianorum 1505.

ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΤΡΙΤΗΜΙΟΣ ΑΒΒΑ-
τῷ Ἰωάννῃ Καππελείῳ φιλοτάτῳ
χαίρειν.

Θαυμάζω σε βραχεῖ χρόνῳ προκόψαι ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς λόγοις. ἀλλ' οἶδα μὲν ὅτι πρὸς τὸ μανθάνειν μόνον βουλεύεσθαι τὴν βούλησιν ἀπαιτεῖται. θέλημα βέβαιον παντελῶς πανταχοῦ λέγουσιν ἀναγκαῖον. προσήκει μὲν γὰρ καὶ χρή, καὶ παντελῶς ἀναγκαῖον, τὸν βουλόμενόν τι ποιεῖν ἐν τῷ μανθάνειν ἑαυτὸν ἅπαντα πάντως δοῦναι ταῖς τῶν λόγων σπουδαῖς ἐγγραμμάτων, καὶ τοὺς ἀπολείσειν ἑαυτοῦ τρόπους. τοῦτο δὲ δῆλον, καὶ δοκιμῆς δεῖται μηδεμιᾶς. οἶδας μὲν γὰρ τὰ τῶν ἀνθρώπων θελήματα καθεκάστην ὥραν ἄλλοια καὶ μεταβολικά. ἀληθής ἐστιν ἡ παροιμία ἐν τῷ βουκολικῷ παρὰ βιργιλίου γραφθεῖσα: μὴ πάντα δυνάμεθα πάντες. ἀλλὰ δύναμις ἡμῶν ἐστὶν εἷς θεὸς ὁ πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ εἷς Luce 10. κύριος ἰησοῦς χριστὸς δι' οὗ τὰ πάντα. ὡς εἶπεν. ἰδοὺ δέδωκα ὑμῖν

ἐξουσίαν

ἐξουσίαν τοῦ πατεῖν ἐπάνω ὄφεων, καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν δύ-
ναμιν τοῦ ἐχθροῦ, καὶ οὐδὲν ὑμᾶς οὐ μὴ ἀδικήσει. ταύτην τὴν δύνα-
μιν καὶ τὴν ἐξουσίαν λαβὼν ὁ χριστόφιλος Παῦλος ἔλεγεν. μιμηταί 1 Corin. 11
μου γίνεσθε, καθὼς κἀγὼ χριστοῦ. ἐμοὶ γὰρ ὁ κόσμος ἐσταύρωται,
κἀγὼ τῷ κόσμῳ. διὰ τοῦτο μὲν πνεύματι περιπατῶμεν, καὶ ἐπιθυ-
μίαν σαρκὸς οὐ μὴ τελέσωμεν. ὁ δὲ κύριος ἡμῶν ἰησοῦς χριστὸς ἐν
τῷ ἁγίῳ εὐαγγελίῳ ἔλεγεν. ὁ φιλῶν πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμέ, Mat. 10
οὐκ ἔστι μου ἄξιος. καὶ ὁ φιλῶν υἱὸν ἢ θυγατέρα ὑπὲρ ἐμέ, οὐκ ἔστι μου
ἄξιος. καὶ ὃς οὐ λαμβάνει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου,
οὐκ ἔστι μου ἄξιος. καὶ ὅστις οὐκ ἀποτάσσεται πᾶσι τοῖς ὑπάρχου-
σιν αὐτοῦ, οὐ δύναται μου εἶναι μαθητής. ὁ οὖν θέλων γενέσθαι μα-
θητὴς καὶ ἄξιος αὐτοῦ εὑρεθῆναι, καὶ δύναμιν παρ' αὐτοῦ λαβεῖν κα-
τὰ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας, χωρίζει ἑαυτὸν πάσης σαρκι-
κῆς σχέσεως, καὶ γυμνοῖ ἑαυτὸν πάσης ὑλικῆς προσπαθείας, καὶ οὕ-
τως πρὸς τοὺς ἀοράτους ἐχθροὺς ὑπὲρ τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ ἀγωνίζεται.

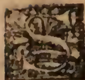
Τὸν πόνον μὴ φοβοῦ, ὅτι ἄπερ πόνου καὶ καμάτου οὐδὲν ἔργον
εὔκολον καὶ ὀνομαστὸν κατορθοῦται. γραφθὲν γὰρ ἐν τῇ γρα-
φῇ ἁγίᾳ. διὰ τὸν τοῦ προσώπου σοῦ ἱδρῶτα ἀπολαύ-
σεις τοῦ ἄρτου σοῦ ἄνθρωπε. Ἀλλ' ἔχε με ἄξιον
συγγνώμης, ὅτι μὲν φιλῶ σε σφόδρα. ἔρρωσο.

γέγραφα ἐν Κολονίᾳ τοῦ μηνὸς πανε-
ψιῶνος τῇ ιβ. ἡμέρᾳ. ἔτει τῶν
χριστιανῶν χιλιοστῷ πεντα-
κοσιοστῷ πέμπτῳ. καὶ σὺ
μὲν ἔρρωσο πάλιν ἐ-
μοῦ μνήμων.

E

IOAN. TRITE. ABBAS SPANHE.
Rogerio Sycambro fratri chariss. S.

Atisfacturus tuo desyderio, quod prius quàm Neometum exirem te rogante promisi, amantissime Sycamber, quam habuerim in nauigando fortunam, & quid h c agatur publice scriptis tibi meis breuiter uolui aperire. Neometum 25. die mensis Iunii cum magistro Narcisso ex Parisio nuper ad me misso, & quibusdam aliis familiaribus nostris exiui, eodemque uesperi Mogũciacum uecti curribus intrauimus. Postridie conscensa naui, prosperóque nauigantes uento Renũ sulcantes descendimus, & prima die mensis Iulii Bunnã applicuimus. Erat autem uigilia solemnis Visitationis beatissimæ Dei genitricis, semper uirginis Mariæ. Ibi aduentum serenissimi principis Ioachim Brandẽburgensiũ Marchionis biduo expectauimus: Interea copiosissime in omnibus prouisi munificentia Reuerẽdissimi Coloniensiũ Archipræsulis Hermãni. Tertia uero die mẽsis Iulii circa solis occasum uenit etiã ipse princeps quem expectabamus, cum sexaginta equitibus, quem archiepiscopus honorifice suscipiens triduo secum detinuit. Sexta die mane ipsius mensis Bunnam exeuntes, circa horam decimam ad Coloniam uenimus. Et nunc sumus hic nullam recessus nostri certitudinem habentes. Fama est non uulgaris, Regem nostrum expeditionem meditari, auxiliúmque non defuturũ in tuos Sycãbros. Continui habẽtur inter Principes coram Rege tractatus pro reformanda pace & concordia inter principem nostrum Philippum Comitẽ Palatinũ, & reliquos ab eo dissentientes. Macharius abbas desolati monasterii Lympurgensis, nõn sine incõmodo & iactura sumptuũ propter communia reipu. negocia, regiam de die in diẽ præstolatur audientiam, sed nemo est qui desolationi eius subueniat.

niat. Feci pro eo uerbũ ad principem meum serenissimũ Marchioné, per quem ut confidimus in breui obtinebit à regia maiestate quam præstolatur audientiam. Si scire uis ea quæ circa me aguntur accipe paucis. Sum hic in hospicio mihi deputato iuxta principé, de cuius ordinatione omnia nobis copiose ministrantur, quæ necessaria sunt. Ad mensam interdũ, imo crebri⁹, uoco amicos nostros uiros eruditos atq; philosophos, quorum alloquio & disputatione nihil poterimus habere iucundius. Inter quos extant præcipui Theodericus Vlsenius medicus, mathematicus, & poëta dulcissimus. Iacobus de Maseck medicus & philosophus singularis eruditionis, cum quo mihi bellum & cõtinua decertatio est contra stulticiã inanésq; alchimistarum spes, qui magna promittunt cum semper nihil habeant ipsi. Iacobus Kymolanus ordinis Carmelitarum ex Gandauo Theologus, amœni & dulcis ingenii homo, qui generalis magistri suæ religionis de Anglia expectat aduentum, cum quo suauis mihi cõuersatio est. Georgius Sibuthus, poëta, nouiter manib⁹ regiis hic laureatus, iuuenis quidé sed ingeniosus. Ioánes Capellerius uicecomes Regiæ uillæ, philosophus & mathematicus Parisiensis, eruditus & profundæ speculationis, de cui⁹ ingenii uiuacitate admirãtur multi doctissimi uiri. Tempore breui paucísq; diebus Grææ noticiam linguæ magna didicit ex parte, legit pfecte, cõpetenter intelligit, elegantémq; scribit characterem. Sex mensium uix spatio Græcus discipulus, & multorum euasit præceptor: nam plures ad me græcas nõ inelegantes scripsit epistolas. Cum his eruditissimis uiris iucunda nobis conuersatio est, & de uariis scripturarum locis inquisitio cõtinua. Vtinam te nobis comitem itineris habere licuisset, quo ingenio tuo amantissimos tui hospites nostros frui cõtingeret. Misimus hunc famulum nostrum pro quibus-

Theodericus Vlsenius. *Iacobus de Maseck.* *Iacobus Kymolanus.* *Georgius Sibuthus.* *Ioannes Capellerius.*

dam negociis ad Neometim & Sebach, cum quo siquid uoles ad nos scribere, quàm certissime poteris. Mox enim ad nos reuersurus est Coloniam. Vale mi frater, & Deum ora pro nobis. E Colonia 12. die mēsis Julii. Anno Christianorum. M.D.V.

IOAN. TRITE. ABBAS SPAN. dilectissimæ in Christo filiæ Richmodi, abbatissæ monasterii in Sebach, synceram in Domino charitatem.

QVam primum mihi loquendi facultas cum Archiepiscopo Coloniensiū data fuit, quod secunda mensis Iulii die in Bunna cōtigit, causam patrimonii tui, quam habes cum Guilielmo milite de Horst fratre tuo in medium proposui, consilium simul & auxilium postulaui. Qui posteaquā bonam ualetudinem ex me tuam audiuit, cōgratulatus est, omnémque operā adhibiturū suā promisit, ut aliquid paternæ substantiæ quantū fuerit possibile cōsequaris. Verum cum nihil fieri possit, nisi frater tuus fuerit in præsentia cōstitutus, rem omnē in Coloniā distulimus, quo uenturum sperabamus. Et quia cōparuit minime, cōsiliū est principis, ut aliquē in Colonia per literas procuratorē constituas, qui causam oportune coram eo sollicitet, fratre aliquando, quod sæpe fieri cōsueuit, hic in Colonia personaliter cōstituto. Non est mihi dubium, quin archiepiscopus amore tui omnē facturus est in causa diligentiā quam pollicetur. Constituas itaque coram scriba iurato quē uolueris in Colonia procuratorem causæ quem iudicaueris idoneum, nobisque mittas cum præsentium latore procuratoriū. Hesterno die in monasterio tuo Machabeorum inuitatus à magistra prandium habui, & causam tuā magistro Heliæ proposui, qui & ipse cooperaturum se pro uiribus uoluntarie promisit. Is mihi unà cū magistro Gisberto uideretur nō

inutilis

inutilis causæ patronus eligẽdus. Salutant te magistra cœnobii, & soror Margareta de Dauerckhusen, Priorissa quondam in Sebach, cæteræq́ sorores tui amãtissimæ omnes. Literas ad te scribendas differunt usque ad meum de Colonia recessum. De meo statu & ualetudine famulus iste meus certiorem te faciet. Vale Christi deuotissima uirgo, nostri memor in sanctis orationibus tuis. E Colonia 16. die Iulii. Anno. M. D. V.

IOAN. TRITE. ABBAS SPANhemensis Ioanni Cryposio Artopœo ciui Stauropolitano amico chariss. salutem.

VONiam uerum te nobis amicum semper exhibuisti Ioannes dulcissime, iuxta illud uiri sapientis: omni tempore diligit qui amicus est: & frater in angustiis comprobatur, in finem perseuerare contendis. Literis enim nos tuis non minus ornatis q̃ dulcissimis quasi deiectos animo, propter eam quam in nos æmuli suscitauere contumeliam, amicissime consolaris: te quoque nobis corpore & substantia nũquam pro uiribus defuturum promittis. Et quãuis animum nostrum penetrauerit nulla deiectio, utpote qui spes nostras in tutiora locauerimus, omnes fortunæ sæuientis impetus patienter ferre pro spe mercedis futuræ instituti, tibi tamen gratias ingẽtes habemus, qui ueræ amicitiæ iura inuiolata custodis. Hæc est enim perfectæ amicitiæ integritas, quæ non ex cõmodo lucri rei tẽporalis capit exordiũ, sed in Christi amore fundata uirtutũ æqualitate cõstat. Multorũ est falsis ornatibus fucata & bestialis amicitia, qui felicitatis tempore pleni adulatione circunstrepunt, & in hora necessitatis nullus eorum comparat. Diuitiæ nanque, testante rege sapientissimo

Quæ uera amicitia, & quæ fucata.

Prouer. 16. Salomone, addunt amicos plurimos: à paupere autem, & illi quos habuit, separabuntur. Fratres enim hominis pauperis o derunt eum, insuper & amici procul recesserũt ab eo. Sed qui tollit ab amico suo misericordiam, timorem dei derelinquit. Non est uera amicitia quæ deserit amicum in necessitate con stitutum. Vera autem iuxta diuum Hieronymum illa necessi- tudo est, & Christi glutino copulata, quam non utilitas rei fa- miliaris, non præsentia tantum corporum, nõ subdola & pal pans adulatio, sed Dei timor & diuinarum scripturarum stu- dia conciliant. In amicis enim non res quæritur sed bona uo- luntas, quia & substantia sæpe à non amicis præbetur: uolun- tatem uero bonã sola charitas amicitiæ tribuit. Eadẽ namq; uelle & eadẽ nolle inter pares & bonos firma amicitia est, quæ ubi manet nil facile creditur, nil facile recipitur, ut Chrysosto mus ait, quod dissidium possit operari. Si uero semel inimici tiæ occupauerint animos, omnia quæ sunt, quæ dicũtur, quæ audiuntur, ita recipiuntur, ut ad maiores proficiant inimiciti as. Rara est hodie inter mortales amicitia uera, propterea quod priuatum bonum utilitati præfertur communi, nec possunt esse in amicitia fideles, quos munus non gratia copulauit, quoniam mox ut amplius non acceperint δωροφάγοι homines, omnem deserunt charitatem. Dilectio enim quæ munere glutinatur, eodem suspenso dissoluitur. Vera est igitur amicitia illa quæ nihil quærit ex rebus amati, nisi solam beneuolentiam, scilicet ut gratis amet amantem. Aequalitas nempe animorũ amiciti am conciliat, non ambitio rerum, ut sit amicus in amico per beneuolentiam quasi alter idem seu anima una, sicut Aristo. dicebat, in duobus corporibus habitans. Cum ergo non pos sit esse uera inter mortales amicitia, nisi conglutinet eam inter amantes uera charitas, quæ pròh pudor nostris nimium est

Vera amici- tia quã rara.

rara

rara tēporibus, magna in cōparandis amicis diligentia opus est, ne incōsulte amemus, quem postea contingit odisse. Quo circa uir quidam sapiens inter mortales ueræ preciū amicitiæ magnifaciens dicebat: Amico fideli nulla est cōparatio, quī amicus fidelis protectio fortis: qui talem inuenit, thesaurū certe preciosum inuenit. Et Menander hoc ipsum cōfirmans dicit.

Ἐν τοῖς δὲ δεινοῖς χρημάτων κρείττων φίλος. "
Φίλους ἔχων νόμιζε θησαυροὺς ἔχειν. "
In aduersis autem pecuniis est præstantior amicus. "
Amicos habens existima te thesauros habere. "

Quàm sint rari fideles amici quotidie omnes experimur, qui in prosperitate multos, neminem uero in alea fortunæ mutata reperimus, sicut & ipse Menander dixit.

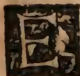
Εὐτυχοῦ δ' ἔχειν τι κἂν ἔχῃς ἕξεις φίλους "
Si fueris diues forsan bene habebis amicos. "

Quòd etiam lasciuus ille testatur poëta in Tristibus dicens:

Donec eris felix multos numerabis amicos "
Tempora si fuerint nubila solus eris. "

Sed tu uale nostri fidelis amicus: tempus omnia curat. Ex Colonia die mensis Iulii 16. Anno 1505.

IOAN. TRITE. AB. SPANHEMEN.
Ioanni Capellerio mathematico S.

Am tibi partem steganographiæ nostræ minoris, cui titulum dedimus græcum γλωττοφορίαν, id est, linguæ fertilitatem, rescribi fecimus quampridē postulasti à nobis, op⁹ ut scis archanū, hactenus nulli uisum, quod ea mittimus lege quo seruetur occultum. Amorē tuum & indeficiens erga literas Græcas studium, cæteràsq; philosophiæ mūdanæ scientias non uitupero, sed laudarē potius magnisq;

præconiis efferrem, si hæc omnia rite ordinaueris ad amorem diuinum. Vniuersa enim mortalium studia, quæ non fuerint ad Dei charitatem ordinata, prorsus uana & omni Christiano contemnenda sunt. Curandum igitur nobis, ut mens nostra propriæ memor salutis nunquam studiis inhæreat mundanis, sed illis utatur potius ad ministerium & seruitutem non continue, sed cum fuerit necessarium duntaxat per uices philosophiæ & sapientiæ spiritualis, per quam in Dei cognitionem amando perducitur, & in amoris dulcedinem cognoscendo roboratur. Mortales sumus & urgentibus naturæ statutis, necessario morimur omnes, hoc solum ferentes nobiscum, quod discendo & studendo in cognitione & amore summi boni creatoris nostri profecimus. Cæterorum uero fructus omnes studiorum, sicut nebula cum labore habito euanescunt. Omnis ars humanitus adinuenta, quæ diuinæ non cohæret scientiæ, licet in hac uita nomen sibi usurpet scientiæ quantumlibet celebrioris, habitúmque assequatur demonstratiuum, tam diu potest manere in homine, quàm in corpore cum ratione uita. Cessat autem penitus cum moritur homo, & cum cæteris uitæ actionibus expirat. De hac uana scientia mundi sanctus Christophilus dicit in quadem epistola. Siquis existimat se scire aliquid, nondum cognouit quemadmodum oporteat eum scire. At si quis diligit Deum, hic cognitus est ab illo. Cuius sententiam diuus Bernardus pulchre dilucidans in meditationibus dixit. Vides quòd non probat multum scientes, si modum nesciant sciendi. Vides quomodo fructum & utilitatem scientiæ in modo sciendi constituit. Quid ergo dicit, nisi ut scias quo ordine, quo studio, quo

Omnes sciētiæ ad fidem in Christū referri debent.

1. Cor. 8.

quo fine unumquodque ſcire oporteat. Quo ordine: ut illud prius quod maturius mouet ad ſalutem. Quo ſtudio, ut illud ardentius quod mouet uehementius ad amorem. Quo fine, ut non ad inanem gloriam & oſtentationem, ſed ad tuam aliorúmque ſalutem. Quemadmodum uero non eſt una omnium ad ſcientiam properantium intentio, ita nec finis quidem unus. Alii namque multa ſcire cupiunt eo tantum fine ut ſciant, & fructum ſuæ curioſitatis uanum & in nihilo conſiſtentem recipiunt. Alii autem ſcire uolunt propter commodum temporale, ut uidelicet diuitias honoréſque aſſequantur & dignitates: qui quid aliud quàm turpem exercentes quæſtum ipſo ſcientiæ ſacro nomine penitus cenſendi ſunt indigni. Et quàm multi hodie ad ſcientiam ſe in hunc finem conferre reperiuntur. Et ſunt non nulli qui ſcire uolunt ut ipſi ab hominibus ſciantur, quorum fructus ſcientiæ uanitas eſt. Omnium præſcriptorum intentiones ad ſciendum reprehenſibiles ſunt, & finis culpæ ac iudicii rationi obnoxius. Sunt uero alii qui ſcire cupiunt ut proximos in Chriſti amore inſtituant & ædificent ardentius, & horum finis charitas eſt, & fructus, ſi uita doctrinæ concordet, æterna felicitas. Alii autem ſunt qui ſcire uolunt, ut ipſi in lege domini ædificentur, quorum finis prudentia, & merces uitæ debita bonæ ſempiternæ beatitudinis retributio. Vides nunc amice quis debeat noſtræ finis eſſe ſcientiæ, & quemadmodum nos ſcire oporteat. Cum ergo finis ſcientiæ ſpeculatiuæ ſit ueritas, & practicæ opus, tantū ſcimus quantum de cognitione Dei omnipotentis apprehendimus, qui ſolus eſt ueritas: tantum uero cognoſcimus quantum diligimus. Scientia enim uera & ſalutaris Dei parit cognitionem,

cognitio amorem, amor frequentiam, frequentia familiaritatem, familiaritas fiduciam, fiducia omnium quæ postulaueris à domino Iesu facilé impetrationé. Scientia quippe uirtutis cultum præcedit, quia nemo potest fideliter appetere quod ignorat. Cognitio ueri & amor recti certissimũ ad felicitaté parant introitum. Præcedit autem sicut diximus amorem cognitio, cum nemo possit amare ueraciter quod penitus ignorat. Propterea dixit ad Patrem in Euangelio dominus Iesus Christus.

Vera cognitio Dei, est cognitio Christi.

Hæc est uita æterna, ut cognoscant te solum Deum, & qué misisti Iesum Christum. Quid nam aliud est illa supercœlestis beatorum spirituũ amœnitatis fruitio, quàm diuinæ maiestatis cognitio & amor? Salutaris enim scientiæ cognitio annexum sibi habet amorem: nec potest mens intellectualis sempiternæ fruitionis habere consortiũ, si aut cognitio fuerit sine amore,

Dæmonũ cognitio.

aut amor sine cognitione. Dæmones quidé mali cognoscũt, sed quia non habent amoré, ad fruitioné quæ ex utroq; & nõ ex altero nascitur solo minime pertingũt. Amoré unius sum-

Philosophorũ cognitio.

mæ ueritatis philosophi gentiles quidã, & extra Christianismũ positi hodie forsitan multi habere uidentur, sed quia non cognoscunt Patrem uniuersitatis solum uerũ Deum, & qué misit ille dominum nostrum Iesum Christum, in suis cogitationibus euanuerunt, & ad fruitionem summæ bonitatis nequaquã perueniunt. Dicit autem ipse saluator noster Dominus Iesus Christus de illis qui ipsum uenisse in mundum nõ cognoscũt

Ioannis. 3.

per fidem in sancto Euangelio. Qui non credit, iam iudicatus

Hebræ. 11.

est. Et S. Christophilus: Sine fide, inquit, impossibile est pla-

Fides quàm sit necessaria.

cere Deo. Vera enim cognitio ex fide est, & amor ex cognitione. Homo ergo qui nõ habet fidem, non habet cognitionem. Qui autem non habet cognitionem, non habet amorem. Et qui non habet amorem, non potest habere fruitionem. Hoc

est enim

eſt enim quod ipſe Dominus Ieſus iam aſcenſurus in cœlum ſuis diſcipulis reuelauit dicens. Euntes in mundũ uniuerſum prædicate Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit & baptizatus fuerit ſaluus erit, qui uero non crediderit condemnabitur. Prima itaq; ad Deum uia eſt ſcientia ſiue cognitio per fidem, ſine qua nemo ſaluabit̃. Ad hanc ueram ſcientiam o mathematice omnes aliæ ſcientiæ & ſtudia tua referant̃, quod niſi feceris, inani & ſtulto labore cõſumeris. Hæc eſt ſcientia uera, quæ ſcientem compunctione & amore afficit nõ extollit, nec ſuperbientes quos impleuerit ſed gementes facit, iuxta illud uiri ſapientis. Qui addit ſcientiam, addit & dolorem, eo ꝙ in multa ſcientia multa ſit indignatio. O nunc igit̃ amice, prouideamus nobis in tempore oportuno, ut ſtudia noſtra faciamus bona quando tempus habemus, quemadmodum ſanctus dicit apoſtolus. ἰδοὺ γὰρ νῦν ὁ δεκτὸς χρόνος, ἰδοὺ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας ἡμέρα. αὕτη μὲν ἡμέρα ζωὴν ἄλλην ἐπιφέρει, καὶ ἄλλους τρόπους εἰσπράττει. νῦν μνηστευτέον, καὶ ἐν τῇ μνηστείᾳ θλίβειν τὸ σῶμα καιρός, ἐὰν δὴ βουλοίμεθα τοὺς οὐρανοὺς ἀναβαίνειν, καὶ σὺν θεῷ ζῆν τὴν αἰωνίην ζωήν. ἅλις μέχρι τοῦ νῦν ἡμαρτήκαμεν, ἢ τὸν τῆς γῆς καὶ τοῦ οὐρανοῦ ποιητὴν ἐβλάψαμεν. ἕως πότε ὑπομένωμεν ἐν ταῖς ἡμετέραις ἁμαρτίαις. ἀνιστῶμεν τελευταῖον ἀνιστῶμεν δὲ ἀνομίαις ὦ ἀγαπητὲ ἄδελφε ἰωάννου κατεκλέειε, καὶ τοῦ θεοῦ ἱερεῦσιν ὁμολογοῦμεν τὰ πάντα ἁμαρτήματα ἡμῶν, καὶ ὁ θεὸς συγγνώμων ἡμῖν συγγνώσεται. ἄλλως δ᾽ εἰς ᾅδην καταβησόμεθα, καὶ μηδεμία ποτὲ ἐκεῖ ἔσται λύτρωσις εἰς αἰῶνα. ἀναγίνωσκε τὸν προφήτην ἠσαΐαν λαλῶντα ἡμῖν. λούσασθε, καθαροὶ γίνεσθε, ἀφέλεσθε τὰς πονηρίας ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν, ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν μου. παύσασθε ἀπὸ τῶν πονηριῶν ὑμῶν. μάθετε καλὸν ποιεῖν, ἐκζητήσατε κρίσιν, ῥύσασθε ἀδικούμενον, κρίνατε ὀρφανόν, καὶ δικαιώσατε χήραν, καὶ δεῦτε, καὶ διαλεχθῶμεν μὲ λέγει κύριος. καὶ ἐὰν ὦσιν

Mar. ultimo

2. *Chorin.* 6.

Eſaiæ 1.

αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν ὡς φοινικὸν, ὡς χιόνα λευκανῶ. ἐὰν δ' ὦσιν ὡς
Ioelis 2. κόκκινον, ὡς ἔριον λευκανῶ. καὶ ἐὰν θέλετε καὶ εἰσακούσετέ μου, τὰ
ἀγαθὰ τῆς γῆς φάγεσθαι. καὶ διὰ τοῦ Ἰωὴλ ὁ κύριος ἔλεγεν. ἐπιστρά-
φητε πρὸς με ἐξ ὅλης καρδίας ὑμῶν ἐν νηστείᾳ καὶ κλαυθμῷ, καὶ ἐν
κοπετῷ διαῤῥήξατε τὰς καρδίας ὑμῶν, καὶ μὴ τὰ ἱμάτια ὑμῶν.
ἐλεήμων γὰρ καὶ οἰκτίρμων ἐστὶν ὁ κύριος, καὶ μετανοῶν ἐπὶ ταῖς
Ephe. 6. κακίαις. καὶ ὁ χριστόφιλος Παῦλος ἀπόστολος τοῖς ἐφεσίοις γράφων
λέγει. οὐκ ἐστὶν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρ-
χὰς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ
αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρα-
νίοις. καὶ διὰ τοῦτο μὲν λέγει ὁ μακάριος τῶν ἀποστόλων ἀρχὸς ὁ πέ-
1. Pet. 5. τρος. ἀδελφοὶ νήψατε καὶ γρηγορήσατε, ὅτι ἀντίδικος ὑμῶν διάβο-
λος, ὡς λέων ὠρυόμενος περιπατεῖ ζητῶν τίνα καταπίῃ, ᾧ ἀντί-
στητε ἐν πίστει. καὶ ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς χριστὸς ἐν τῷ ἁγίῳ εὐαγγελίῳ
εἶπεν, γρηγορῆτε, καὶ προσεύχεσθε ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν. τοῦτο
Mar. 13. μὲν γὰρ ποιῶν ὁ χριστόφιλος Παῦλος ἅγιος ἀπόστολος. ζῶ δὲ φησὶ
Gala. 2. ἐγὼ οὐκέτι, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ ὁ χριστός. ὃ νῦν ζῶ ἐν σαρκὶ, τῇ πίστει ζῶ
τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ τοῦ ἀγαπήσαντός με, καὶ παραδόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ
ἐμοῦ Ἰησοῦς χριστὸς εὐλόγητος εἰς αἰῶνα. Magna uero nobis o amice puritate & sanctitate opus est, si ueræ sapientiæ fructus cũ beatissimis Christi apostolis in æterna cupimus fœlicitate obtinere. Dicit enim rursus in quadam epistola S. Christophil9
Hebra. 12. Pacem sequamini cum omnibus & sanctimoniam, sine qua nemo uidebit Deum. In Leuitico etiam dixit ad Mosen Dñs.
Leui. 19. Loquere ad omnem cœtũ filiorum Israel, & dices ad eos. Sancti estote, quia ego sanctus sum dominus Deus uester. Quid
Sanctitas quid. autem sanctitas esse putanda sit, Dionysius Ariopagites in 12. de diuinis nominibus capite nõ tacuit, sanctitas inquiens est, ut secundum nos loquamur, omni scelere libera perfectaq;, & penitus incoinquinata mũdicia, Deus noster sanctus est, nos

autem

autem peccatores & immundi. Cum ergo inter disſimilia nõ fiat unio, quomodo inter Deum & nos concordia fiet? Audiamus diuinum doctorem ſanctum Auguſtinum. Nullus, inquit, ſanctus & iuſtus caret peccato, nec tamen ex hoc deſinit eſſe iuſtus uel ſanctus, cum affectu teneat ſanctitatẽ. Dicit enĩ ſcriptura. Septies in die cadit iuſtus & reſurget, impii autem corruent in malum. Si cadit, inquit Hieronymus, quomodo iuſtus? ſi iuſtus quomodo cadit? Sed iuſti uocabulum non amittit, qui per pœnitentiam ſemper reſurgit. Et non ſolum ſepties, ſed etiam ſeptuagies ſepties delinquenti, ſi conuertaſ ad pœnitentiam, peccata donantur. Et quamuis nemo fiat ſanctus uiribus ſuis, cum non ſit uolentis neq; currentis ſed miſerentis Dei: uoluntas tamen noſtra bona ad noſtri ſanctificationẽ neceſſario requiritur, ut Dei gratia in nobis ſanctitatẽ operetur. Quoniam quidẽ ſicuti neq; ſine muliere uir, neq; ſine uiro mulier ex ſe hominẽ procreat, ita nec uolũtas hominis bona ſine gratia Dei, nec ſine uoluntate ipſius hominis bona diuina miſeratio quẽquam ſanctificat. Liberum arbitriũ donauit homini Deus, quo habeat uoluntatem in ſua poteſtate, nõ ut bonum à ſe poſsit quod uult, ſed ut uelit quod poſſe donauerit ipſe. Vnde & ſacer Chriſtophilus dixit. Velle mihi adiacet, perficere autem non inuenio. Cur hoc ò diuinorum ſancte ſpeculator, cum nihil adeo bonæ ſufficiat uolũtati ſicut ipſa ſibi? Sed non eſt inquit uolentis neq; currentis, ſed miſerentis Dei. Hanc Pauli ſententiam multi carnaliter ſapientes nõ ſane intelligũt, propter hoc uel maxime, q; ſubiũxit. Ergo cui uult miſeretur, & quem uult indurat. Carnalibus nimium circuncincti ad faciem cordis uelaminibus turbantur, & plerunq; de miſeratione Dei clementiſsimi deſperare uidentur, quaſi diuina uoluntas noſtræ ſit cauſa damnationis, & nõ po-

Sancti & iuſti non ſunt ſine peccato

Rom. 9.

Liberũ arbitriũ quatenus homini datum ſit.

Romanos. 7.

Deus nõ eſt cauſa noſtræ dãnationis.

tius ipsa uoluntas nostra propria, quam illi conformare contempsimus. Quem enim indurat Deus, propriæ uoluntatis auersæ demerito indurat: & quem saluat utiq; propriæ uoluntatis conuersæ bonitate saluat. Tuæ uolũtatis est currere, Dei bonitatis est saluare. Non saluabit te gratia, si tua uoluntas fuerit ociosa. Impossibile nãq; est bonam non saluari uoluntatẽ. Sed & ipsa donum Dei est, quoniã nec uelle bonum nec perficere sine gratia Dei possumus. Deus autem benedictus qui uult omnes homines saluos fieri: misereri nobis, & dare gratiã semp quidem paratus est, mens uero nostra carnis nimiũ delectata cõmertio, quoties in peccatũ auertens se à summo bono prolabitur, toties nubem reatus interponit, qua gratia miserentis Dei alioquin semper prompta, in ea minime operetur. Enimuero quemadmodum ad solem conuersus lunæ globus illius splendore luminosus ac lucidus efficitur, & quanto plus appropinquauerit directæ oppositioni, tanto magis illustratur. Quòd si terræ corpus interuenerit, eclipsim mox luna patitur, & inuolutionibus obfuscatur. Sic mens nostra ad deum per uoluntatem bonam & interni desyderium amoris conuersa pulcherrimis atq; dulcissimis gratiarum illustrationibus perfunditur, & in sancto speculationis acumine mirifice roborať. Mox uero ut peccati nubes intercesserit, se lumen illud inde ficiens abscondit. Præoccupatum namq; secularibus siue carnalibus desyderiis animum, Dei gratia nequaquã illuminat. Neq; misceri poterunt uana ueris, æterna caducis, spiritualia carnalibus, ima summis, impuraq; sanctissimis, cœlestia terrenis, ut pariter mẽs sapiat quæ sursum, & quæ super terrã. Vale Capellerie, scientiisq; insuda salutaribus, quarũ fructus in cœlo promittiť, & finis nulli unquam fini obnoxius habeť. Iterumq; uale. Ex Colonia 18. die mensis Iulii. Anno 1505.

Ioan.

IOANNES TRITEMIVS IOANNI
Steinemoel presbytero Mechiliniensi S.

Blata mihi ad te scribendi oportunitas est per hūc uirum tibi & notum & ut asserit singularitate cuiusdam necessitudinis iunctum, qui istinc ad Mechiliniam erat transiturus. Scribimus itaq; ut scias, quid nobis de tuo ad nos reditu ordinandum uideatur, ne curras in uanum. In primis ergo notum tibi facimus, q̄ ratione belli anno circa nos priore sæuientis res nostræ collapsæ sunt, & cæcutiente fortuna grauis in nos æmulorum exorta inuidia, cui locum dare ad tempus causa persuasit, ut uel ipsi melius deliberent inimici, uel nos amicorum consilio rebus nostris alibi prouideamus. Sumus itaq; ituri in Marchiam Brandenburgensem cum eius serenissimo principe hic iam in conuocatione regia præsente, qui id multis à nobis uicibus pridem literis & nunciis, nunc autem uerbis coràm desyderauit. Ibimus autem de nostro penitus reditu incerti, propterea quòd graui nostrorum accepta contumelia nihil minus quàm reuerti ad Spanheim cogitemus, nisi aliter diuina ordinauerit uoluntas, cui semper subiecta & consentiens nostra debet esse infirmitas. Tuum ergo ad Spanheim reditum differas oportet, quousq; audieris nos illò tandē reuersos, nisi forsitan uiam sexaginta miliarium frustra uelis peragere. Vincentii tui rebus propter inquietudinem temporū intendere nequiuimus, nec enim cordi nobis amplius possunt, cum tu uane iactabundus nimiū, ea quæ suscepisti à nobis philsophiæ secretioris archana, pro turpi lucro, ut facti sumus certi, uenalia circum feras, magnum te esse quempiā arbitrans, pro eo q̄ Tritemii te possis gloriari fuisse discipulum. Non est hæc ueræ sapientiæ uia mi Ioannes, nec tuā decet ætatē spem in uanitatē loca

re, & pro uilis æstimationis precio margaritas proiicere porcis. Magna quædam de nobis prædicas, ut magnus ipse in æstimatione populi habearis, & dum ueræ laudis normam prætergrederis, graué nobis iniuriã facis, uetustissimi oblitus prouerbii: Lauda parce, uitupera partius. Displicet nobis tuæ laudes uehementissime, quia uituperia sunt potius nostri quã laudationes. Non enim omnium est hominum archana intelligere naturæ, & in rebus notis præter cõmunẽ aliquid latens usum eruere. Cũ tu uero aliqua de nobis polliceris quæ nõ intelligant cæteri, quid restare credis ò senex aliud, nisi ꝙ dicturi sunt nos aut superstitiõibus deditos, aut uanitatibus immersos. Nõ ea cõditione te à nobis introductũ scimus: sed quia tu interpositã transgressus es legẽ æquitatis, quid in maioribus faceres nobis fuerit rationabiliter præuidendũ. Cessa igit̃ ab his uanitatib⁹ te hortamur, & cogita ministrũ te esse Iesu Christi ac senio maturũ, quẽ non deceat uanitatibus gloriã aucupari mortalem. Vale nostri memor ad Deum. Ex Colonia 24. die mensis Iulii. Anno Christianorum M. D. V.

IOAN. TRITE. ABBAS SPAN.
Ioanni Brachtio monasterii S. Mathiæ S.

CRedo te minime latere, amicorũ decus, eã tribulationẽ, quã in me suscitauit hostis ille malignus, qui inuidiæ telo armatus primos de paradiso innocentiæ hoies eiecit. Me quoq; de monasterio meo non quidẽ inuitũ, sed recordatione iniuriarũ uolentẽ expulit, & menti meæ nauseã atq; horrorem quendã prioris loci, quẽ tenerrime amaueram, induxit. Viuo iã hic quadã necessitate curialis, iturus propediẽ cũ serenissimo principe Ioachim Brandẽburgensiũ Marchione Romani Electore Imperii ad fines Saxonũ, & tarde forsitan rediturus: quo interea mota in me aut cesset persecutio,

cutio, aut si mei absentia sumpserit uires, matura nobis ꝓuiden tia ꝑstet remediũ. Dñi eñ est terra & plenitudo ei⁹, cuius immẽ sa potestas, & penitus inexhaustæ pietatis miseratio, à quo no bis ubiq; auxiliũ in tpe oportuno affuturũ cõfidimus, & de ei⁹ ꝓtectione nullatenus dubitamus. Te aũt frater in Christo ama te rogamus, ut Deũ orare pro nobis in hac maris inquieti cõ motione incessanter digneris, quatenus bonũ qđ nostra cõsc ꝗ merita nequeunt, tuis ꝑcibus per Dei misericordiã nobis cõ cedat. Scio eñ ꝙ oratio humiliãtis se nubes penetrat, & uacua nõ reuertet, saluatore nostro in sacro ꝓmittẽte Euãgelio. Peti te, inquit, & dabit uobis, q̃rite & inuenietis, pulsate & aperiet uobis. Oĩs eñ qui petit accipit, qui q̃rit inuenit, & pulsanti ape riet: Nã sicut apľus Christi Iacobus dicit: multũ ualet oratio iu sti assidua. Nec tua ꝓ nobis oratiõe fusa carebis, dicente Papa Gregorio. Quisquis ꝓ aliis intercedere nitit, sibi potius ex cha ritate suffragat, & ꝓ semetipso citius exaudiri meret, quãto de uotius pro aliis intercedit. Pro se namq; orare, Chrysostomo teste necessitatis est, pro aliis aũt fraternæ charitatis. Dulcior aũt ante Deũ est oratio, nõ quã necessitas transmittit, sed quã charitas fraternitatis cõmendat. Et sanctus ꝑsul Ambrosius. Si pro te rogas tm̃, pro te solus orabis, si aũt roges pro oĩbus, pro te quoq; rogabũt oẽs. Oratio uero tunc pfecta est & facile impe trat optatũ, ubi causa clamat, & lingua, & cor, & act⁹, & sermo, & uita, & cogitatio tota, sicut & Menãder paucis exprimit di cens. εὐχῆς δικαίας οὐκ ἀνήκοος θεός. Id est. Iustæ orationis exau ditor est deus. Magna aũt ille uoce clamat ad Dñm, qui etsi lingua taceat, bonis tñ operibus perseueranter clamat. Talẽ te cũ sciamus oratorẽ puritate mentis insignẽ, & uita sanctũ, te iterũ atq; iterum rogamus ora pro nobis & Vale. Ex Colonia 22. die mensis Iulii. Anno Christianorum M. D. V.

Math. vii. Luca. xi.

Orandũ esse pro inuicem.

IOAN. TRITE. AB. SPANHEMEN.
Iacobo Kymolano Theologo salutem.

Rnoldus Bostius Concarmelita quondam tuus in Conuentu tuo Gandensi, uir meo iudicio doctus & sanctus, cum te nimiũ astronomiæ sæculariumq; literarum studiis deditum cerneret dehortari consueuit, & ut magis te ad scientiam conferres diuinarum scripturarũ, pia sedulitate admonere. Vnde & me literis suis dulcissimis, quarũ beneficio ut nosti semp fuit largissimus aliquoties rogauit, quatenus te per epistolam à nimia & curiositate & uanitate sæcularium studiorũ corrigerẽ, & ad ueram sapientiam, quæ in sacris literis cõtinetur, omni studio prouocarẽ. Verebatur enim uir optimus, ne mens tenera lenociniis musarum semel dulciter infecta, in delectationẽ mundanæ sapiẽtiæ, quæ stultitia est coram Deo, paulatim rueret, unde in nauseam postea, sicut multis cõtigit, diuinarum scripturarum perueniret. Ego autẽ qui iusta postulanti miro eius deuinctus amore non poteram negare consensum, feci pro uiribus quod hortabatur. Scripsi ad te, non me pœnitet, prolixam satis epistolã, in qua ut nosti & sæcularis literaturæ scientiã deficiẽte spirituali sapientia uanã, & sacræ intelligentiã scripturæ sine nocitia philosophiæ sæcularis, multimoda ratione ostendi nobis esse difficilem. Tandẽ in fine cõclusisse me memini, non plus sciẽtiæ mundanæ uiro claustrali necessarium, neq; amplius desyderandum, quàm diuinarũ scripturarum intelligentia requirit. Nam sicut beatus Ambrosius ait: philosophia quæ est circa elemẽta mũdi, qualis est astronomia, magis est falsa quàm uera sapientia. Scrutatur enim plagas mũdi, & spacia rimatur, quæ sibi prodesse nihil possunt. Vnde etiam sanctus abbas Clareuallis Bernardus his pene similia dicit in canticis. Philosophorũ uẽtosa loquacitas

citas s

citas non bonus est imber, qui sterilitatem magis intulit terris q̃ fertilitatẽ. Vinũ quoq; sapiẽtiæ sæcularis inebriat quidẽ sed male, quoniã non ædificat mentẽ sed inflat, & uias celestis sapientiæ præcludit. Pudet me horum tẽporum, in quibus pudicissima uirgo philosophia nostra celestis, quam græco uocabulo theologiã uocamus, usq; adeo quarũdã meretricularũ societate uiolẽta corrumpitur, ut pene nusquã exeat pura, sed philosophorũ inutilibus, ne dicam uanis deturpata plumis potius quàm ornata uideatur. Quasi nobis ad studium cœlestis doctrinæ minus sufficiat Euangeliũ Christi, desintq́; ad fidei nostræ cõfirmationem diuinarum testimonia scripturarũ, ut in omni pene sermone ad Christianos de fide, gentilium sit necesse opiniones introducere sapientum. Quantum ad fidei Christianæ institutionem pertinet, Euãgelium Christi saluatoris abunde sufficit: quia sicut diuus Bartholomæus apostolus ab Ariopagita Dionysio in theologia mystica itroductus ait, & latum & magnũ est, rursusq; concisum. Magnũ est Euangelium Christi, quia omnem cõtinet disciplinã sapientiæ cœlestis: latum est, quoniam quicquid ad confirmationem sacrosanctæ fidei Christianorum uidetur necessarium abundantissime docet: rursusq́; concisum, quia nihil cõtinet inutile, nihil in eo reperitur superfluum. Hanc Euangelii Christi sufficientiam legis & prophetarũ uaticinio promissam, doctrina quoque & prædicatione apostolica luculentissime explicatam, uetustiores sanctæ recordationis integerrimi doctores optime intellexerunt, qui in declamandis ad populum sermonibus, sacrosanctam Christi doctrinam, promissa quoq; prophetarũ, & apostolorum sanctiones in mediũ produxerunt. Nostri autẽ cõcionatores maiore in numero, purissimos Dei sermões Aristotelicis Iulianisq; intermiscẽt opinionibus, crebrius philoso-

In Ecclesia uerbum Dei & nõ philosophia doceri debet.

Aristotelici cõciõatores.

phos gētilium q̄ Christi Apostolos allegantes. Pròh pudor, tam celebris facta est uerbi Dei præconibus peripateticorū autoritas, ut in cathedra Christi crebrius Aristoteles citetur in mediū quàm Paulus aut Petrus sacratissimi principes apostolorū. Quid taliū sermones simplici & indocto Dei populo proficiunt, in quibus ad ostentationē totum, ad cōpunctionē uero nihil inducitur? Ad scholas Gymnosophistarū istæ meretriculæ gentiliúmque traditiones remittendæ sunt, ut in schola Christi nihil aliud q̄ doctrina Christi pura & immaculata prædicetur. Furfures enim purissimæ farinæ cōmiscuit, quisquis hunc prædicandi modum primus adinuenit. Reuolue precor omnium sanctorum patrū sermones ueterum, simul & celebratissimas eorundem homilias, & uide si gentiliū philosophorum furfures inuenias farinæ cōmistas Christianæ puritatis. Disquire obsecro quàm diligētissime Origenis, Hippoliti, Cypriani, Hilarii, Gregorii Nazázeni, Ambrosii, Basilii, Chrysostomi, Hieronymi, Maximi, Seueriani, Augustini, Fulgentii, Gregorii papæ, Isidori, Bedæ, Rabani, Albini, Haymonis, Petri Damiani, Anselmi, Bernardi, aliorumq́ ueterū sanctissimorum patrū homilias atq; sermones, & nō inuenies aliud in eis quàm Christi doctrinā ueram, solidā, purā, & ab omni fermēto gētilium traditionū alienā. Non ibi allegat͛ peripateticus ille Aristoteles, nō Porphyrius apostata, nō Plato, non Auerrois, nō Cicero, non deniq; ex reliqua cohorte gentiliū quisquā, sed ipsa dūtaxat Dei Patris sapiētia Christus Iesus, ipsiusq́ summæ ueritatis Apostoli, sancti patriarchæ atq; prophetæ. Indignū plane, meo iudicio gen⁹ docēdi, ut ĩ schola Christi, quasi pro dictorū spiritus sancti cōfirmatiōe, illorū audiātur nomina recitari, quorū spiritus absq; ambiguitate à Christo penitus sunt a-
1. Corint. 1. lieni. Non enim cognouerūt Dei sapiētiā ipsius mūdi sapiētes,
& pro

& propterea in suis uanitatibus turpiter euanuerũt. Sunt inter Christianos alioquin scioli, qui nimia temeritate p̄sumptuosi, ausint cõfirmare Socraté philosophũ, tá in uita q̃ i morte atq; doctrina, Saluatori nostro præstitisse figurã, cõparationé illius ad Christũ faciétes nimis absurdã, proteruã, & Christianis auribus nullatenus tolerãdã, quasi à cultura idolorũ fuerit alienus, qui iã moritur9, ut Plato in Phædone meminit, ultimũ uerborũ suorũ tale dixit. O Crito, Aesculapio gallũ debem9, qué red dite, neq; negligatis. Sed esto q̃ nullus mortaliũ nouerit consiliũ Domini, neq; per hoc tãtorũ uirorũ certa possit à nobis i mediũ afferri dãnatio, maxime qui Christi saluatoris nostri natiuitaté in carne præcesserũt, quæ sermonũ Dei concionatoré impellit necessitas, ut in Ecclesia sancta, quæ Christianorũ est schola, uerba gétiliũ & Christũ ignorãtiũ philosophorũ, cũ doctrina itermisceat summæ ueritatis, cũ sacra nobis scriptura ad Christianæ i stitutioné uitæ abũde sufficiat, nec opus sit aliũde quicquã mutuare. Stultus auté est omnis p̄dicator, si doctrinã Christi gétiliũ dictis philosophorũ existimat decorãdã, de qua sanctus p̄pheta cecinit dicés. Lex Domini imaculata cõuertés aĩas testimoniũ Domini fidele sapiés p̄stãs paruulis. Et iterũ. Eloquia Domini, eloqa casta, argétũ igne examinatũ, p̄batũ terra, purgatũ septuplũ. Ipse quoq; dñs nr̃ Iesus Christ9 in Euãgelio κατὰ Ioãné dicit: Verba q̃ ego locut9 sum uobis, spũs & uita sunt. Quæ ergo cõuétio mortis ad uitã, aut quæ cõparatio lucis ad tenebras? Si uerba Christi spũs sunt & uita, p̄fecto nõ sunt eis uerba nõ in Dño mortuorũ cõmiscéda. Sed audi q̃d Firmianus dicat Lactãti9. Diuina, iquit, eruditio dialecticã, in qua omnis loquédi rõ cõtinet, nõ desyderat, q̃a nõ in lingua sed in corde sapiétia est: nec iterest quali utare sermõe ubi res quærũt nõ uerba. Et nos nõ de grãmatico aut oratore, quorũ sciétia est

Socrates impie confertur cum Christo.

Psal. 18.

Psal. 11.

Ioannis 6.

quomodo loqui deceat, sed de sapiēte differimus cuius doctrina est quomodo uiuere oporteat. Quod si neq; physica illa ratio necessaria est, adhæc neq; logica, quia beatū facere nō possunt, restat ut in sola ethica totius philosophiæ uis contineat, ad quam se abiectis omnibus Socrates cōtulisse dicitur, in qua etiā parte quoniā philosophi errauerūt, q summū bonū cuius cupiēdi gratia generati sunt, nō cōprehēderūt. Apparet ergo falsam esse & inanem omnē philosophiā gentilium, & ob id sacris Christi doctrinis nullatenus cōmiscendam, quia nec instituit ad iusticiæ munera, nec officiū hoīs rationesq; cōfirmat.

Lex & Euāgeliū populo proponi debent.

Concionatoris autem in Dei Ecclesia constituti officium est, legem & doctrinam Domini nostri saluatoris Iesu Christi populo fideliter proponere, compunctionem & deuotionē mentibus auditorum inculcare, eosq; ad iusticiæ obseruantiam, & internum Dei amorem totis uiribus inflammare. Hoc autem fieri aliter quàm doctrina Christi non potest, quia sanctus dei spiritus gratiæ suæ dona nō influit, ubi non Christi uerba, sed gentilium stulticiam offendit. Non legimus quempiam nostrorum ex sermone gentilium philosophorū testimoniis cōfirmato, gratiam recepisse spiritus sancti, aut internæ cōpunctionis unquam sensisse suspiria. Sua enim Dei spiritus foecundare semina consueuit non aliena: suos Dei Filius uirtutis infusione confirmat sermones, non philosophorum gentilium uaniloquia.

Sācti patres prædicauerunt etiā legem & Euāgelium.

O priscorum sæcula patrum aurea, quando spiritus sanctus per eos sua uerba loquebatur ad populum, non illi propria uel aliena, quia tunc reuera mentibus auditorum gratiam suā contulit, quando sua in eis semina proiecta non gentilium agnouit. Sancti etenim prædicatores, diuini spiritus inspiratione ardentes, uerba ad populum Dei cū humili syncceritate loquebantur ignita, quorum illi ardore succensi ad om

nem

nem mandatorum Christi obseruantiam uoluntarii reddebantur atq; fortissimi. Verba tūc quidem prædicatorū gratia spiritus ignita, mentes & corda populorū parauere flammantia, egitq; tū miseratio Dei multa inter Christianos miranda, præstans utrisq;, prædicantibus uidelicet simul & audientibus uirtutum oīm incrementa. Ad pœnitentiam subito peccatores conuertebantur, incredibilis gratia compunctionis mentes auditorum imbuit: amor quoq; Dei feruens candensq; dulciter corda omniū incendit, & terrenorū inducens contemptum ad quarumcunq; tolerantiam tribulationum pro Christi amore fortiter armauit. Erat enim sermo doctorū tunc omnium Christianus, simplex, purus & integer, non gentilium opinione fœdatus, non confusa quotarum allegatione cicatricosus, neq; fabulis, & risum mouentibus uerbis interruptus, aut curiosis inutilibusq; cauillationibus turgidus, seu ad uanā æstimationem prædicantium excogitatus. Horum te patrum imitatorem esse decet ô Kymolane, qui ueræ amatores sapientiæ, non suam sed Christi gloriam, & auditorum utilitatem in omnibus quæsiuerunt. Caue imitator fias eorū qui non Christum prædicant modo Christiano, qui uel gloriā quærunt ab hominibus, uel commodum rei temporalis. Ad ueram te philosophiam, quæ Christum dei uirtutem & sapientiam profitetur, prædicat, amat, laudat, imitaturq;, præcinxisti, in eius oportet fideliter dilectione permaneas, ut fructum sempiternæ fœlicitatis accipere merearis. Venire autem ad ueram sapientiam nequeunt, qui falsam imitantur. Et quæ nam est sapientia falsa, nisi quæ huius mundi amatoribus esse magna uidetur? Hæc est sapientia mundi, diuino teste Gregorio, cor machinationibus tegere, sensum uerbis uelare, quæ falsa sunt uera ostendere, quæ uera sunt falsa demonstrare, Hanc qui sciunt, cæte-

ros superbiendo despiciunt, hanc qui nesciunt subiecti & timi di ipsam in aliis mirant. Hæc sibi obsequentibus præcipit bonorum temporalium culmina quærere, adepta temporalis gloriæ uanitate gaudere, malum pro iniuriis reddere, huiusq; uitæ commoda uehementius amare. Nostra uero sapientia est, ò Kymolane, nil per ostentationem fingere, sensum uerbis aperire, uera ut sunt diligere, falsa deuitare, bona gratis exhibere, mala libentius tolerare quàm facere, nullam iniuriæ ultionem quærere, pro ueritate cõtumeliam lucrum æstimare. Timor autem Domini, sicut ait scriptura, initium sapientiæ est. Beatus homo qui sapientiam inuenerit ueram, & cui prouidentia affluxerit Christiana. Melior est acquisitio eius negociatione auri & argenti. Primi & purissimi fructus eius, quia preciosior est cunctis opibus, & omnia quæ desyderantur ei nequeunt comparari. Vera etenim sapientia est, cuius mens illustrata fulgoribus, & uerum quod amet intelligit, & bonum amat quod cognoscit. Exemplum sapientiæ à sole capiamus, ut inter cognitionem & amorem possimus discernere. Sol non omnes calefacit quibus lucet, & sapientia multos quidem docet quid sit faciendum, non tamen continuo accendit omnes, ut bonum uelint opere adimplere quod nouerunt. Nam sicuti aliud est multas scire diuitias, aliud possidere, neq; noticia diuitem facit sed possessio diuitiarum, ita multa scire ac sapienter intelligere non uere sapientem facit, si operum exhibitio non sequatur. Omnis enim sapientia nostra in hoc uno consistit, ut cognoscamus Deum, ipsumq; rite colentes super omnia, quia summum est bonum, totis uiribus diligamus. Hæc est philosophia Christianorum, hæc sapientia certa fidelium, ad quam omnes aliæ scientiæ principaliter sunt referendæ. Hæc est consumata sapientia, quam omnes

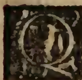
gentiliũ

gentilium philosophi in tota sua uita quæsiuerunt, nec unq̄ inuenire, comprehendere, aut tenere potuerunt, quia religionem aut prauam retinuerunt, aut omnem penitus sustulerunt. Quisquis autem huius perfectæ sapientiæ familiaritatem obtinere meruerit, uere sapiens est, eique deinceps quicquid ingenii & laboris poterit libenter impendit: contemptisque omnibus publicis & priuatis actionibus, ad huius se contemplationis studium conuertit. Arbitratur enim nec fallitur certe, multo esse præclarius diuinarum humanarumque rerum inuestigare ac scire rationem, quàm perituris struendis opibus, aut uanis accumulandis honoribus inhærere. Quibus rebus, quoniam fragiles terrenæq; sunt, & ad solius corporis pertinent cultum, nemo melior effici potest. Neque enim alia sapientia est quàm ueritas, in qua tenetur & cernitur summum & incommutabile bonum, quod in nullo est loco, & nusquam deest, quia ubiq; est totum. Hæc nobis sola philosophandi causa est, beatitudinis desyderium. Est autem mentis nostræ uera beatitudo summi & incommutabilis boni fruitio, quæ ex cognitione & amore ueritatis suboritur. Veram nunc igitur, ò Kymolane, quæramus sapientiam, quæ in sola fide Domini nostri IESV CHRISTI formata consistit, sine cuius cognitiõe & amore nemo beatus euaserit unquam, sicut S. præsul Augustinus in quodam loco dicit: Nam qui sine saluatore salutem uult habere, & sine uera sapientia quæ est Christus, æstimat se prudenté fieri posse, nõ sanus sed æger, nõ sapiés sed stultus in ægritudiue assidua laborabit, & fatuus in tenebris ignorãtiæ permanebit. Ad uerã sapientiã Christus uia est, fides itineris dux, custos intemerata humilitas, decor & indumentum omnium terrenorum contemptus. Ad hanc sacer nos Christophilus cohortans ait. Nemo se fratres seducat.

Sola fides in Christum iustificat.

1.Cor.3. Si quis uidetur inter uos sapiēs esse in hoc sæculo,stultus fiat,ut sit sapiēs. Sapiētia enim huius mundi stultitia est apud Deum, & Dei sapiētia cōtemnitur ab his qui gloriātur in sapiētia uanitatis.Bonus Christianus, amator Dei, contēptor mundi, hostis uiciorum & cultor uirtutū, uere sapiēs est,etiāsi omnē mundi sapiētiā penitus ignoret,cui nihil est alienum,nisi quod uirtuti incōgruum.Quocunq; accesserit sua secum omnia fert,& totus mūdus ei possessio est,quoniā eo toto sicut suo utitur. Metu nō frāgitur, nec potestate mutatur,nō extollitur prosperis, nec tristibus deprimitur. Vbi enim uera sapiētia, ibi uirtus animi,ibi constātia,ibi fortitudo. Sapiēs in Christi amore fundatus semper idem est,nō minuitur,ut Ambrosius ait,neq; augetur mutationibus rerū,nec ut paruulus fluctuat, ut circūferatur omni uēto doctrinæ, sed manet perfectus in Christo,fundatus charitate,radicatus fide.Sapiēs igitur defectus rerum ignorat, & uarios animi nescit affectus, sed fulget sicut sol iusticiæ sine macula corā Deo & hominib9. Vt uero tales euadamus,o Kymolane,summa laborādū cura, quoniā maior & miserabilior cura nō est, quàm rebus intēdere uanis, terrenis atq; caducis,q̄ animæ non solum nihil cōfert boni,sed maximo afficit potius malo.Discamus utilia & necessaria,quorum cognitio beatitudinē repromittit:nec imitemur illos qui necessaria nesciūt,q̄m superflua didicerūt. Vale.Ex Colonia 22.die Iulii.Anno.1505.

IOAN. TRIT. IOANNI CANTHERIO Frisio medicinæ doctori salutem.

Vod tibi prospere succedant omnia,ut uero cōgaudemus amico,hoc in primis admonentes,quatenus sic trāseas per bona tēporalia, ut nō amittas æterna. Accepisti uxorem,nō peccasti, sed tamē uēdidisti libertatem. Res enim uxoria & philosophādi libertas non se mutuo pati

untur

untur in homine uno. Scribis enim: uxorem duxi iuuẽculam, pulchram, nobilẽ, & optime morigeratã. Auis rara mulier pulchra, nobilis, & bene morigerata. Et iuxta Euripidẽ in Medea

" ὑπέρμεγίστη γίγνεται σωτηρία
" ὅταν γυνὴ πρὸς ἄνδρα μὴ διχοστατῇ.
" Permaxima, inquit, facta est salus
" Quando mulier contra uirum non dissentit.

Pulchritudo enim mulieribus frequenter consueuit afferre superbiam, ex qua ortum dissensio & temeritas contra uirorũ imperia sumit, sicuti Menander ait:

" ὑπερήφανον πρᾶγμ' ἐστὶν ὡραῖα γυνή.
" Superba res est pulchra mulier. Et alius quidam mulierum importunam temeritatem pulchre notauit dicens:

" πᾶσα γυνὴ χόλος ἐστὶν, ἔχει δ' ἀγαθὰς δύο ὥρας
" τὴν μίαν ἐν θαλάμῳ, τὴν μίαν ἐν θανάτῳ.
" Omnis mulier ira est, habet autem bonas duas horas
" Alteram in thalamo, & alteram in morte.

Id est, unam quando dormit, & aliam quãdo mortua iacet, quia neminem lædit, neminem offendit, nec utitur conuiciis. Vnde est & illud Menandri,

" γυναῖκα θάπτειν κρεῖσσον ἐστὶν ἢ γαμεῖν
" Mulierẽ inquit, sepelire melius est quàm ducere in uxorem.

Vnde cum difficilimum sit uxorẽ inuenire bonã, tibi uehemẽter cõgaudemus, talẽ te reperisse, de qua tibi optima quæque persuadere posis. Reliquum est, ut sanctus Christophilus ait, qui habẽt uxores, tanquã non habentes sint, quia præterit figura huius mundi, & nihil inter mortales diuturnum. Ea quæ circa nos anno priore gesta sunt in Repub. mala, nostris absque dubio peccatis exigẽtibus, tibi breuiter ut poterimus, in quantũ notos tibi cõcernunt siue amicos, intimare operæpreciũ æsti-

mauimus. Anno Christianorum proxime transacto, uidelicet millesimo quingentesimo quarto, in mẽse Maio, multi Germaniæ principes iubente Maximiliano Rege nostro cõspirantes aduersum Philippum Comitẽ Palatinum Bauariæq́ ducem, & Romani Electorẽ imperii, grauissima in rem eius publicam, tam hic in nostro circuitu, quàm in Bauaria bella gesserũt. Inter Vuormatiam & Creutzẽnach, simul & ab alia parte Reni, quicquid sub ditione fuit Palatini extra ciuitates & castella, Hassonibus in prædam cessit, qui nulli parcẽtes uillas cum ecclesiis & multis & pulcherrimis pene omnes in circuitu ignibus consumpserunt. Nostri quoq; monasterii cortes siue grãgiæ meliores, & pene omnes, de quibus omnẽ substantiã nostrã habere cõsueuimus, aut perierũt, aut Hassonum incursu penitus desolatæ sunt. Maxima ratiõe huius belli sustinuimus incõmoda, quibus in ultimã penè cõpulsi sumus egestatẽ. Monasterium illud insigne Lympurg, in quo tu quondã docendi munus pegisti, tricesima die mensis Augusti anni præscripti iniectione ignis per satellites Comitis Duroburgii cõbustum est & periit desolatũ. Per cõtinuos enim dies duodecim durauit incẽdiũ, exeuntibus quotidie ministris Duroburgium, & semper nouũ, ne quid remaneret ignẽ supponẽtibus. Ecclesia cum omnib9 altaribus, cãpanis, tabulis, atq; picturis funditus exusta est. Et breui cõplectar ut omnia, domus uniuersæ cum omnibus structuris eo incendio in fauillam redactæ sunt, & præter lapides nihil omnino remãsit. Abbas hic in Colonia est, qui regis contra Comitem implorat auxilium, sed necdum obtinuit quicquã. Monachi uero eius hinc inde ad diuersa cœnobia propter inopiam dispersi sunt. Rogerius noster adhuc uiuit sanus suóque philosophatur more, cuius monasterium manet integrum, quãuis incommoda quoq; susceperit multa. Mei quoq; cœno

Belli Bauarici crudelitas.

cœnobii fratres, ex eo tempore quo tu nobiscum fuisti, plures uita sunt defuncti, quosdã etiam pellente inopia, quam nobis tribulatio memorata induxit, ad alia monasteria misimus, ita q̃ in loco iam pauci remanserunt. Sed nec mihi pepercit liuor hominum impiorum, quẽ propterea persequuntur, q̃ Palatini principis ac defensoris mei partibus necessario adhæserim. Sed Dominus Iesus qui nouit omnia priusq̃ fiãt, ipse mihi erit adiutor, & non timebo quid faciat mihi homo. Vale sanus. Ex Colonia 24. die mensis Iulii. Anno 1505.

REVERENDO IN CHRISTO PATRI, domino & maiori suo Ioanni Tritemio Abbati Spanhemẽsi, humilis Christi famula Richmodis de Hoerst, pauperũ sororũ Deo famulãtiũ in Sebach ministra inutilis, cũ orationib9 cõtinuis æternã precaẽ salutẽ.

AVdio te, pater mihi semper in Christo Reuerende, gratiã multorum habere principũ, & maxime Domini Archiepiscopi Coloniensis, quod etiam diu antea cognoui, unde cõpulsa necessitate humilima te supplicatiõe precor unà cum sororibus meis uniuersis, ut nostri memor esse digneris pauperũ filiarum tuarũ, quas lacte cœlestis doctrinæ pascere consueuisti. Duro enim & importabili iugo Comitis premimur, & seruitute cõtinua cõtra iusticiã in ultimã deducimur paupertatẽ. Duodecim ante hac uicibus in anno tantũ & uindemiali tẽpore solũ currũ patri eius cum equis tribus mittere ad seruiendũ cõsueuimus, nunc autẽ ad eius imperiũ, bis aut ter in qualibet pene hebdomada currũ à nobis cũ quatuor equis ad seruiẽdũ exigit, & hoc nostris expẽsis, imò uiolẽter cõpellit familiã nostrã carcerẽ minitãs & necẽ. Diem à die nõ discernit, nec alicuius festi reuerẽtiã custodit, sed i con-

ſtruēdo caſtello ſuo circa nos Duroburgio, tā feſtis q̃ aliis diebus indifferēter homines fatigātur ſimul atq; iumēta. Nam in feſto dominicæ Aſcēſionis, Pentecoſtes quoq;, Trinitatis, Corporis Chriſti, dominicis, & cæteris quibuſcūq; operarios ſemp habet in muris. Nouit paternitas tua noſtram paupertatē, & nimis exilē fore ſubſtantiā temporalē, qua tantā perſonarū Deo famulātium multitudinē diutius alienis grauatæ ſeruitiis enutrire nequaquā ſufficimus, niſi de remedio nobis fuerit prouiſum. Rogamus ergo flexis in terrā genibus omnes, ut ſi tuæ uideatur paternitati cōſultum, ad Archiepiſcopū Colonienſem pro nobis loquaris uerbum aliquod bonum, & in utilitatē noſtram cōducibile, quatenus ipſe pro nobis ad Comitē interueniat, ſuaq; interceſsione tam graue iugum Pharaonis à noſtris ceruicib9 ſoluere, uel mitigare ſaltē aliquatenus procuret. Mitto cum harum baiulo literarum procuratorium in cauſa mea cum fratre, ſicuti mihi præcepiſti. Tu precor cætera ſic ordinare uelis, ut paterna mea hæreditare nō priuer penitus. Vale feliciter. Datæ ex Sebach, Anno 1505. Iulii menſis die 24.

IOANNES TRIT. ABBAS SPAN.

Rogerio Sycambro fratri dulciſs. S.

Die menſis Iulii huius 18. mane circa decimam horā Sereniſsimus Monarcha noſter Maximilianus Romanorum Rex Coloniā armatus exiuit cum principibus multis, in tuos expeditionē acturus Sycambros. Nauigio per Renum deſcēderunt armati omnes, aciē uerſus Arnhom Gelrenſium tuorum oppidum in primis dirigentes, quod regius iamdudum exercitus dura obſidione uallauerat. Erant autem qui cum Rege nauibus deſcēderant iſti principes cum miniſterialibus ſuis. Ioachim Brandēburgenſium Marchio princeps meus Electot, Fridericus Marchio patruus eius qui moratur

ratur in Anholtzbach. Lodouicus primogenitus Philippi Comitis Palatini Bauariæq; ducis, Principis nostri electoris. Fridericus Saxonum dux princeps Elector. Ioannes frater eius Saxoniæ dux. Georgius dux Saxoniæ. Itẽ dux Magnopolitanus. Dux Brunsuicẽsis. Dux Luneburgensis. Dux Iuliacẽsis. Comes Hassonũ, & multi alii principes, duces & comites, quorum nõ obseruaui nomina. Venientes ad Arnhom statim oppidani se regi tradiderunt, perculsiq́; metu Sycambri omnes in deditionem Regi Maximiliano iurauerunt. Sed & dux ipse Gelrensium cõditiones regias acceptauit, & reddita est pax in terra hominibus diutius interrupta. Die uero Iulii 28. reuersus ad Coloniam Rex unà cum principibus, eodem quo exierat ordine & apparatu intrauit. Postera die omnes per totam Coloniam pulsabantur campanæ in multam horam, pacis & concordiæ congratulationis causa. Hæc sunt cum tuis acta Sycambris, quorum te nolui latere seriem. Sunt autẽ complures qui non credant seruaturos Regi promissa Sycãbros, propterea quòd sit gens facile iuramẽta contemnens, & semper ad noua promptula nimis. Inter Archiepiscopum uero & ciues Colonienses, adhuc non constat aliqua concordia facta, quãuis pluries fuerit tẽtata. Hæc sunt Rogeri quæ hac uice nobis scribenda uidebantur. Nos etiam propediem literas ipsas Neometim subsequemur. Vale & ora pro nobis. E Colonia 29. die mensis Iulii Anno Christianorum 1505.

IOAN. TRITE. AB. SPANHEMEN.
Ioanni Capellerio mathematico S.

Dies iam instant mei à Colonia recessus, quo circa si uenire ad nos piget, uale. Hodie manè serenissimus princeps meus Ioachim Marchio Brandenburgensium Coloniam exiuit, per Vuestphaliam & Saxoniam reuer-

surus in sua. Quem ego post triduū subsecuturus sum expeditis prius in Cancellaria regia quibusdā literis & negociis personā meā concernentibus. Rogamus itaq; si fieri potest, ut priusquā hinc abeamus, ad huc semel nos inuises, quatenus nos mutuo ualedicere in charitate fraterna possimus, maxime cū sciamus minime, an deinceps unquā nos mutuo uidebimus in carnali uisione. Sum enim iturus in Marchiā Brandéburgensiū, incertus omnino de reditu, propterea uel maxime, q̄ cōtumeliis æmulorū grauiter nimiū offensus redire ad Spanheim nō facile me sciā posse persuaderi: quáuis si uellē in prōptu essent cōplures, qui has cōtumelias insigni uindicta uindicarēt. Ego uero mihi dudū persuasi præceptis obediēdū dominicis, & iniurias nō esse uīdicādas: quin illud apostolis dictū à Domino Iesu potius imitabor: si uos ī una ciuitate psecuti fuerint, fugite in aliā. Maior enim cura nobis habēda est de anima q̄ de corpore, secundū quā ad imaginē Dei facti sumus. Dicit nāq; S. Ioānes Episcop9. Si animā negligamus, nec corpus saluare poterimus. Non enim anima pro corpore, sed corpus pro anima factū est. Qui ergo quod primū est negligit, & quod iferius est tollit, utrūque corrūpit. Qui uero ordinē seruat, & quod primū est colit, etiāsi negligat quod secūdū est, tamē per primi salutē seruabit & secūdū. Curādum ergo nobis ut animā habeamus sanā, pulchrā & incolumē potius q̄ corpus. Pulchritudinis autē in facie specimē relucet, à qua totū iudicare hominē cōsueuimus. Animæ uero facies cōsciētia est. Sicut ergo ī cōspectū hominū gratiosa est facies pulchra, sic ī oculis Dei speciosa est cōsciētia mūda. Valet enim interdū homini p salute animæ mutatio loci, ut facies quæ nesciētibus ex familiaritate nō placuit, in alio loco ex nouitate pulchrior euadat. Plerūq; enim cū mutat locus, mutat & mētis affectus. Et quāquam propria me culpa nō moueat

Matth. 10.

Anima pluris facienda est quàm corpus.

ueat

ueat mutare locũ, sed inuidia potius aliena, cedo tamẽ eo libẽtius quo minus alicui sum affixus loco. Scio enim ubiq; terrarum regnare unũ Dominũ, sub cuius militabo imperio ubicũq; fuero. Epistolã nostrã amice collaudas, quam tibi ante dies ferme duodecim misim⁹, eámq; miris uolẽs ornare pconiis, oraculo delapsam Apollinis asseuerasti. Intelligimus te uerbo quidẽ gẽtili nostrũ uoluisse denotare Iesum, qui solus cũ Patre & sctõ spũ coelo præsidet alto, cuius tã est immẽsa dignitas, & incõprehẽsibilis maiestas, ut nihil ei queat ex omnibus comparari. Caue deinceps, o Capellerie noster amice precamur, ne huic summæ & inaccessibili maiestati nomen aliud tribuas, quàm dare Christiana religio cõsueuit. Valde nãq; putamus indignũ, polluta idolorũ noĩa, quæ dei nõ fuerũt, summo attribuere Deo, & spurcissimis gẽtiliũ uocabulis diuinã cõpellare substãtiã. Nusquã reperies in tota serie scripturarũ, uerũ Deũ quẽ colimus & adoramus falsorũ sibi nomina desumpsisse deorũ, séq; Iouẽ aut Apollinẽ, aut cæterarum quicquã appellauisse uanitatũ. Non desunt nobis honestissima sanctissimáq; in scripturis sacris uocabula, quibus innominabilẽ illã, & superdiuinã cũ sobrietate possimus uocib⁹ denotare maiestatẽ. Non est opus, neq; licet, neq; cõuenit, nominibus dæmonũ falsorúmq; deorum uocabulis, uerã inter nos creatoris uniuersorum exprimere diuinitatẽm. Si recte scripsimus, si dignã laudibus epistolam misimus, uerus Deus contulit non Apollo, Iesus Christus dedit, & nõ aliunde uenit. Scripsimus à ueritate illuminati uera, quib⁹ auocare mẽtem tuam cupimus à terrenis, caducis atq; transitoriis, ut ad uerã te philosophiã cõferas, quæ maxime decet nos Christianos, per quã soli peruenire poterimus ad æternæ beatitudinis felicitatem, quæ est summum bonum & ultimus finis creaturæ racionalis. Quicquid enim in mundo cernimus corruptibile

Deo nõ sunt tribuẽdæ impiæ deorũ gẽtiliũ appellationes.

est,quicquid habemus trāsitoriū est,corpus quoq; ipsum quod uiuimus mortale,sola mēs nostra qua uiuimus est immortalis:
» Dixit enim quondā Cenomanensis episcopus. Cuncta sub an-
» cipiti pendēt mortalia casu. Et spōdent propria mobilitate fu
» gā.Quicq́d habes hodie,cras te fortasse relinquet. Aut modo
» dum loqueris desinit esse tuum. Denique omnes morimur, sa cra testāte scriptura, & quasi aqua in terrā delabimur, quæ amplius non reuertitur. Vnus enim introitus est omnibus ad uitam, & similis exitus. Memores ergo nos semper esse cōuenit, quoniā statutū est hominibus mori semel:& quia mors nō tardat, sed quando putatur minime, tunc in foribus adstat. Propterea Dominus noster Iesus Christus uolens nos ad mortem

Matthæi 24. semper esse paratos in sancto Euangelio præcipit dicens. Vigi late,quia nescitis qua hora Dominus uester uenturus sit. In eo nobis statu uiuendum est semper,in quo mori optamus: quoniam mala mors putanda non est, quam bona uita præcessit. Neq; enim facit malam mortem quod sequitur mortem, sed

Mortem non esse malam. uita mala quæ mortem præcessit ipsam facit malam. Non itaque multum nobis curandum est alioquin necessitate moritu ris,quid accidat ut moriamur,sed hoc ante omnia curandum potius,ut sic uita ordinetur in operibus bonis uirtutum decorata ornatu,quæ mortem non sinat esse malam. Quāuis mors non posit esse mala,quæ nihil est aliud q̄ relictio corporis,depositio sarcinæ grauis,& de labore ad requiē uia. Male aūt mo ri nūquā poterit,qui bene uixit in charitate Domini radicatus,

Mors est triplex. etiāsi ab hominibus aliud de illo fuerit iudicatū. Est autē mors triplex:Naturæ uidelicet, de qua dixit sanctus Christophilus.

Hebræ. 9. Statutum est hominibus semel mori. Et hæc mors nō est metuenda fortibus,desyderanda potius in Christi philosophia sapientibus, & miseris expectāda. De qua est illud egregie dictum.

θάνατ-

θάνατος μὲν ἐστὶ τέλος τινὸς τῆς σκοτεινῆς εἱρκτῆς ταῖς μάλι- ››
στα ψυχαῖς ἀξιόχοις. ἄλλοις δὲ λύπη, ὧν ἐν πάθει πᾶς ἑαυτῶν φρον- ››
τίς. γινόμεθα γὰρ ἀθάνατοι. θάνατος μὲν γὰρ, ὥσπερ πάντες λέγου- ››
σιν οἱ φιλοσοφοῦντες, οὐδὲν ἐστὶν ἄλλο εἰμὴ τὸ τέλος πάντων ἐν- ››
θάδε κακῶν. Mors inquit, est finis cuiusdam tenebrosi carceris, ››
maxime animis excellentibus. Aliis autem tristicia, quorum in uoluptate cura eorũ nunc omnis. Euademus enim immortales. Nam mors, sicut omnes affirmant philosophantes, nihil est aliud nisi finis omnium hic malorũ. Secunda est mors culpæ, de qua scriptum est. Anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Et iterum. Mors peccatorum pessima, quorum & natiuitas mala, & uita peior secuta est. Hanc mortem ὁ φιλόβιε timeamus, quæ non solum corpus interimit, sed animam æternis doloribus transmittit. Tertia uero mors est gratiæ salutaris, quæ sæcularium interitum aufert uoluptatum, in qua non natura sed delicta moriuntur. Hæc est mors salutaris, qua in Christo baptizati renascimur, & cum ipso gratiose in domino sepelimur. Mors igitur prima cunctis est sapientibus contemnẽda, secunda omnibus est mortalibus detestanda, tertia uniuersis est Christianis maxime exoptanda. Illi ergo miseri sunt, & merito deplorandi, qui morte moriuntur secunda, quos infernus ex hac uita recipit in æternum cruciandos, non illi quos aula cœlestis in perpetuũ suscipit lætificandos. Preciosa enim in conspectu Domini mors sanctorũ eius. Psal. 115.
Et uere preciosa, per quam & laborum finis optatus aderit, daturq́ uictoriæ conseruatio, & aperitur ianua uitæ & perfectæ securitatis ingressio conceditur. Mortis autem qualitas ex uitæ merito dependet, & sicut ipsa uita bona est si cum uirtute uiuatur, mala si cum scelere, sic & mors ex præteritis uitæ actibus ponderanda. Ita fit, ut si uita in dei amore & cognitione uerita-

tis transacta sit, mors mala esse non possit, quia translatio est ad immortalitaté. Si aliter uita extitit, malam esse mortem necesse sit, quoniā ad æterna supplicia transmittit. Mors timenda cunctis qui in lege domini non sapienter ambulantes, terrena cœlestibus, & caduca ptulerunt æternis. O miseri nos, ò infelices, quid necessario faciemus morituri, qui propterea maxime morté expauescimus communé, quia maloꝝ nobis conscii timemus iudicis sententiā quē offendimus. Oībus em̄ uitā in terra ducentibus necesse est mori. Sed nūc ò tu, uel sero tandem cogitantes nos ꝑpe iam morituros, uitā emendemus, ita morté timentes, ut prius quā ueniat peccatis moriamur. Non em̄ timebim⁹ morté carnis, si mortificatis uiciis in amore dei uixerimus per sanctæ opera pietatis. Quis nam morté metuat temporalé, cui ꝑ iusticiæ merito uita æterna ꝓmittit? Mortis tn̄ nostræ ad finé urgentis uitā nunquā debem⁹ obliuisci, qm̄ qui se quotidie recordat ex necessitate moriturū, facile contē nit præsentia, & in futurorū speculationé assurgit. Vana em̄ sunt omnia quæ in mundo cernimus, & nihil eorum nobiscū morituri possumus aufferre: nec aliter exibimus mundum istū quàm intrauimus, nudi, pauperes, egeni, nihil omnino possidentes, præter id solum quod in carne gessimus, siue bonum

Apoca. 14. sit siue malū, dicente ad Ioannem χριστόφιλον dei nuncio. Scribe beati mortui qui in domino moriuntur, quoniam opera eorum sequuntur illos. A modo iam dicit spiritus ut requiescant à laboribus suis. Caueamus amice ne peiores moriamur q̄ nati sumus, ne peccatis & sceleribus onusti & deprauati mundum egrediemur, qui sine actuali peccato intrauimus. Διὰ τοῦτο μὲν λέγει ὁ ἅγιος ἀββὰ Μάξιμος. Ἐπιστρέψωμεν ἐξ ὅλης τῆς καρδίας ἡμῶν. καὶ ἵνα τι ἀπολλύμεθα ἀδελφοί, καθαρίζωμεν χεῖρας οἱ ἁμαρτωλοί, ἁγνίσωμεν τὰς καρδίας ἡμῶν οἱ δίψυχοι, ταλαιπωρήσωμεν

μεν

μεν καὶ πενθήσωμεν, καὶ κλαύσωμεν διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν. Παυσώ-
μεθα τῶν πονηρειῶν ἡμῶν, πιστεύσωμεν ταῖς ἐπαγγελίαις τοῦ κυρίου. Φο-
βηθῶμεν τὰς ἀπειλὰς αὐτοῦ. ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους ἐξ ὅλης καρ-
δίας. εἴπωμεν ἀδελφοὶ ἡμῶν καὶ τοῖς μισοῦσιν ἡμᾶς καὶ βδελυσσομέ-
νοις, ἵνα τὸ ὄνομα κυρίου δοξασθῇ, καὶ ὀφθῇ ἡ εὐφροσύνη αὐτοῦ, δῶμεν συγ-
γνώμην ἀλλήλοις. διὰ ἀλλήλων πειραζόμενοι, ὡς πάντες ὑπὸ κοινοῦ
ἐχθροῦ πολεμούμενοι. ἀντιστῶμεν τοῖς λογισμοῖς ἡμῶν, τὸν θεὸν εἰς
συμμαχίαν ἐπικαλούμενοι. καὶ φυγαδεύωμεν ἐξ ἡμῶν τὰ ἀκάθαρτα
πονηρὰ πνεύματα. ὑποτάξωμεν τὴν σάρκα τῷ πνεύματι, ὑπο-
πιάζοντες καὶ δουλαγωγοῦντες διὰ πάσης κακοπαθείας. καθαρίσωμεν
ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, λογίζωμεν ἀλ-
λήλους εἰς παροξυσμὸν ἀγάπης καὶ καλῶν ἔργων. μὴ φθονήσωμεν ἀλλή-
λοις, μηδὲ φθονούμενοι ἀγχωθῶμεν, συμπαθήσωμεν δὲ μᾶλλον. καὶ τὰς
πενοφοσύνης ἀλλήλοις ἰασώμεθα. μὴ καταλαλῶμεν ἀλλήλους,
μηδὲ σκώπτωμεν ἀλλήλων, ὅτι ἐσμὲν ἀλλήλων μέλη. ἀποκαλῶμεν
ἀφ' ἡμῶν τὴν ἀμέλειαν καὶ τὴν ῥαθυμίαν, καὶ στῶμεν ἀνδρείως κατὰ τῶν
πνευμάτων τῆς πονηρίας, ἀγωνιζόμενοι, καὶ ἔχωμεν παράκλητον ἰη-
σοῦν χριστὸν δίκαιον πρὸς τὸν πατέρα. καὶ αὐτὸς ἱλασμός ἐστιν περὶ τῶν
ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ὡς χριστόφιλος ἔλεγεν ἀπόστολος. καὶ δεηθῶμεν αὐ-
τοῦ ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ ἐξ ὅλης ψυχῆς ἡμῶν. καὶ ἀφίησιν ἡμῖν τὰς ἁμαρ-
τίας ἡμῶν, ὅτι ἐγγὺς κύριος πᾶσι τοῖς ἐπικαλουμένοις αὐτὸν ἐν ἀλη-
θείᾳ. θέλημα τῶν φοβουμένων αὐτὸν ποιήσει, καὶ τῆς δεήσεως αὐτῶν εἰσακού-
σεται, καὶ σώσει αὐτούς. δι' ὃ μὲν λέγει. θῦσον τῷ θεῷ θυσίαν αἰνέσεως
καὶ ἀπόδος τῷ ὑψίστῳ τὰς εὐχάς σου. καὶ ἐπικάλεσαι με φησὶν ὁ κύρι-
ος ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως σου, καὶ ἐξελοῦμαί σε, καὶ δοξάσεις με, καὶ τὰ
λοιπά. Hanc Maximi patris lucidissimam exhortationem si
nunquam obliuioni concesserimus, sed tenaci eam memoria
retinentes opere adimplere curauerimus, mortem securi expe-
ctabimus. Abiiciamus à nobis, precor, stulticiam perniciosam,
quæ spem uitæ longioris promittens multos turpiter decepit.

Quotidie ſeneſcẽtes morimur, quotidie una pars uitæ noſtræ non parua horarum quatuor & uiginti nobis non aduertentibus minuitur, & uitam nobis diuturnã pollicemur. Sicuti homines in nauigando ſiue ſtent ſiue ſedeant, iaceantue, ſiue dormiant, ſiue uigilent, ſeu aliud quodcunq; faciant, dum nauis pergere non ceſſat paulatim & quaſi non ſentientes cum naui ducuntur ad terminum quò fuerat nauigandum: ita & nos ὦ φιλόβιε, ſiue uigilantes ſiue dormientes, ſiue iacentes ſiue ambulantes, ſiue deniq; uolẽtes, per momenta temporum ſingula quotidie ad finem ducimur non cogitantes. Spes nobis pollicemur inanes & deceptione plenas, cũ uiuere in annos plurimos, neceſſario tamẽ aliquãdo morituri, cogitamus. Quid enim ſi multo uixerimus tempore, nunquid propterea non moriemur? Inter eum qni triginta uixerit annos, & illum qui centum, poſtquam idem finis uiuendi aduenerit irrecuſabilis mortis, dic mihi ò Philobie, cuius meliorem credis eſſe conditionẽ? Ambo nati fuerunt ambo uixerũt, licet nõ paribus annis, ambo mortui ſunt. An nõ legiſti ſenariũ Menãdri dicẽtis.

„ ὃν γὰρ φιλεῖ θεὸς, ἀποθνήσκει νέος.
„ Quem enim diligit Deus, moritur iuuenis.
„ Mors hoim fœlix (Boetius ait) q̃ ſe nec dulcibus annis
„ Inſerit, & mœſtis ſæpe uocata uenit

Duo ſunt quæ mortem in ſenibus faciunt acerbam.

Duo ſunt quæ mortem in ſenibus frequenter reddunt exceſſu iuuenum infeliciorem. Alterum eſt ꝙ moriens ſenex grauiore peccatorũ onere proficiſcit: iuuenis uero tanto minus peccare potuit, quanto breuiori tempore uixit. Nam, ut Seneca dicit, inquietam nobis uitam facimus metu mortis, & tanta eſt hominum dementia, ut quodam timore mortis cogantur ad mortem. Nihil ergo refert quo tempore moriamur, ſed ſummopere curandũ eſt, ut bene mori cõtingat. Bene autem

morie-

moriemur si bene uixerimus, nõ secundum carnẽ ambulãtes, sed secundum spiritum. Dicit enim sanctus Apostolus. Πνεύματι περιπατῶμεν, καὶ ἐπιθυμίαν σαρκὸς οὐ μὴ τελέσωμεν. Spiritu ambulemus, & desyderia carnis nõ perficiemus. Quocirca deseramus omnia quæ in mundo sunt, nihil plusquã ad sustentationem corporis necessarium est, & hoc ipsum uix extremum quærentes, ut liberi & expediti finẽ nostrum quotidie imminẽtem expectare ualeamus. Tacitis enim senescimus annis, & nobis etiam crescentibus uita paulatim decrescit. Infantiã amisimus, deinde puericiam, deinde periit etiã adolescentia. Iuuentus quoq; uelociter trãsiuit, & quicquid transiit uitæ nostræ tẽpus totũ periit, nec reuocari potest. Quod reliquum est tẽporis, nec ulla certitudo est, nec subsistẽdi momentũ, quin & hũc ipsum quem agimus diem cũ morte diuidimus. Ad quid ergo homines, cum se non ignorent esse mortales, tantopere colligendis perituris diuitiis incumbunt, quas morientes aufferre secum non posse sciunt? Natura paucis potest esse contenta, quia medium diligens horret extrema, sicut pulchre prudentérq; in carmine græcus Pallades dixit: Galat. 5.

ἡ μεσότης γὰρ ἄριστον, ἐπεὶ τὰ μὲν ἄκρα πέφυκε ""
κινδύνους ἐπάγειν, ἔσχατα δ' ὕβριν ἔχουσι. ""

Mediocritas enim optimũ quid, quoniã summa quidẽ apta sunt pericula inducere, extrema uero cõtumeliã habent. Eruamus ergo mẽtes nostras à cunctis mundi cupiditatibus, & deseramus uiã perditionis & fraudis, ut quãto iam annis in senectutem uergentibus appropinquare cernimus illũ diẽ, quo sit necessario ex hac uita migrãdum, cogitamus q̃ puri discedamus, q̃ innocẽtes ad iudicium ueniamus. Nec imitemur illos qui scelcribus assueti, iam deficientibus corporis uiribus, cum se hinc breui transituros recordari debuissent, grauioribus se peccatis

immergunt, ut qui in iuuentute fuerant lasciui, senes iam non immerito dicantur furiosi. Excutiat à se omnem colligationẽ mundi, carnis & diaboli unusquisque, dum sibi licet, dum adest facultas, séque ad Deum tota mente conuertat, ut illum diem securus ualeat expectare, in quo uitam exuet præsentem, & aliam assumet. Ante senectutem curet ut bene uiuat: In senectute ut bene moriatur. Vale semper de fine sollicitus. Ex Colonia 31. die Iulii mensis. Anno 1505.

IOANNES TRIT. ABBAS SPAN.
Rogerio Sycambro S.

SCias uelim Rogeri charissime, Serenissimum principem Ioachim Brandenburgensium Marchionẽ precib⁹ obtinuisse à Clarissimo pricipe nostro Philippo Comite Palatino, me cõsentiente, ut eum sequar in Marchiam aliquanto ibidem tempore mansurus. Ab annis enim quatuor desyderiũ nostri habens, creberrimis me literis & nũciis sollicitauit, cupiens me in suo regno secum aliquãdiu habere. Princeps nanque iuuenis est, annum ætatis agens uicesimum secundum, literis competenter institutus, ingenio multum ualens, & qui maximum ad studium literarum habeat affectum. Hactenus autem fieri commode non potuit, ut me tanto absentarem tempore à monasterio meo, sed nunc æmulorum inuidia causam dedit, qua me non minus hilariter q̃ libẽter absentare quautumlibet possum ire in Marchiam cõsensi, maxime ꝙ idipsum mihi nõ solum consensit, sed etiam consuluit memoratus serenissimus princeps meus Palatinus. Interea fratres mei forsitan experientur, quid eis cõferat absentia nostra utilitatis, quorũ in patrẽ charitas nimium tepuit, dum resistere nobis absẽtibus temeritati æmulorũ potuisset & contempsit. Quarta die mensis Augusti Coloniam exiuimus, & in

uigilia

uigilia sancti Laurentii martyris Neometim post uesperas intrauimus. Marchio autẽ princeps, assignatis nobis pro uiatico sumptibus & seruitoribus tribus ipsa penultima die mensis Iulii Coloniam cum suis exiuit, iter agens per Vuestphaliam & Saxoniam ad regionem suam. Lympurgensem Abbatem in Colonia dimisimus, & fratrem nostrum magistrum Iacobum Tritemium cum eo, quem uolebamus potius nobiscum ducere in Marchiam, nisi preces abbatis obstitissent. In causis suis contra aduersarium suum Comitem de Lyningen, cuius ministri cœnobium Lympurgense ut scis ignibus incenderunt, commissarium à regia maiestate obtinuit Iacobum Archiepiscopum Moguntinum, qui partium allegationibus auditis, testibúsque si qui fuerint producti examinatis inter eos non iure sed amicè tentabit concordiam. Et siquidem res concordare potuerit, bene res acta est, sin uero nequiuerit, quod ego magis credo, totum ad regem negocium cum actis remittet. Impius ille tyrannus Deo & hominibus odibilis Comes, nomine & memoria indignus, conscium se incendii sæuissimi negat, sed mentitur plane, quoniam apertis conuincetur testimoniis. Subterfugia quærit homo diabolo plenus, & ad græcas uidetur suspirare Calendas. O malum caput inter filios diaboli, similior patri, empreſtes sacrilege, putas ne Dei te uindictam euadere posse? Autoritate propria monasterium cum insigni ecclesia incendi fecisti, ex odio & uindicta, propterea Canonis incidisti pœnam quæ ponitur xxiii. quæstione viii. cap. Pessimam, & membrum es patris tui diaboli merito puniendus, ut xii. quæstione ii. Cum deuotissimam, & cap. sequenti. Non ignorat omnipotens Deus horrendum scelus tuum, propterea quia breui tempore dissimulat: nec ideo iram iusti iudicis effugies, quòd non subito meritas dedisti pœnas. Len-

te quidem uindicat diuina potestas, sed moram atrocitate supplicii cõpensabit Sed abeat in malã horã homo nullius hominis memoria dignus. Tu autem Rogeri Neometim ad nos uenias oramus quãprimum, multa nobis tecum sunt necessario conferenda, prius q̃ in Marchiã pergamus. Manebimus autẽ hic diebus aliquot pro certis negociis nostris, quibus expeditis mox ituri sumus. Priori tuo scripsimus, rogantes, ut uenire ad nos tibi concedat, quod, sicuti confidimus, non denegabit. Vale ex Neemeti 12. die Augusti anno 1505.

IOAN. TRIT. OPT. DILECTISSImóq; fratri Ioanni Nutio salutem.

Condolemus infirmitatibus tuis amantissime frater ex toto corde, & plusq̃ uel dicere possumus, uel literis demandare, cõpatimur, omnipotẽtis misericordiã humiliter deprecãtes, quatenus suæ pietatis uiscera super te clementer effundere dignetur, præstétq; tibi in omnibus aduersitatibus tuis pro sui amore patientiã, & internæ suæ dulcedinis sempiternam cõsolationem. Hortaris nos ac supplici deuotione petis, ut ad monasterium nostrum redeamus, futurum non dubitans q̃ breuissime omnes aduersarios in gratiam nobiscũ reuersuros, quippe qui non parum doleant hunc se temeritatis ludum inchoasse, optaréq; omnes reditum nostrum cum desyderio magno. Eadem quæ scribis ab aliis audiuimus, nec uera dubitamus, redire autẽ ad monasteriũ hac uice nõ possumus. Ituri sumus in Marchiam Brandenburgensem, & ibidem aliquanto tẽpore mansuri, in quam peregrinationẽ serenissimus princeps Comes Palatinus, postulante Marchione Ioachim, non solum cõsensum nobis præbuit, sed etiam ut iremus consilium dedit. Interea uideri dabitur, quid Cynonoti moliantur

in nos

in nos,& quantum sacræ faueant religioni,qui inuidia & malignitate armati, me odio principis Palatini absq; causa sunt persecuti. Omnis in me conspirationis æmulorum Prior meus fuit conscius, & quid eum mouerit non ignoramus. Credit eñ, si nos contumeliis prouocati monasterio cederemus, se nobis in Abbatia successurum. Et reuera utrunq; fieri potest, ut & nos cedamus in breui, & ipse nobis succedat. Hoc enim sumus certissima reuelatione dudum præmoniti, q; in Abbatia Spanhemensi non manebimus usq; ad mortem, quamuis cedendi tempus adhuc ignoremus. Successorem uero nobis nec dum habemus designatum, licet ingessurum se Priorem uerisimiliter possumus suspicari. Sed fiat uoluntas Domini Iesu, quæ nunquam potest esse iniusta,etiamsi nostris cogitationibus, qui sæpe carnem uiuimus,uideatur esse contraria. Væ aũt Priori nostro tali ambitionis uitio turgenti,cuius in Abbatia nunquam bonus erit progressus, ad quam introitus fuerit peruersus. Sentiat cum suis Cynonotis quantum uoluerit,ego clementissimi principis Philippi Comitis Palatini nõ possum partibus non fauere. Amator est enim omnium doctorũ uirorum, in omnes pius, mansuetus, ac semper munificus,cuius uirtute Cynonotorum facile propulsarem iniurias, si illũ non timerem qui dixit: Mihi uindictam, & ego retribuam. Locum iræ potius dabo ad tempus, quousq; temerarios aut pœniteat iniuriarum, aut nos quid nobis utiliter sit faciendũ cũ tempore deliberemus. Omni eñ negocio tempus est & opportunitas. Et multa quæ fortitudine superari nequeunt, tempore uincuntur. Quemadmodum & Plato dicit

Philippi prĩcipis Palatini laus.

Tempus quãtũ ualeat in rebus humanis.

» αἰὼν πάντα φέρει, δολιχὸς χρόνος οἶδεν ἀμείβειν
» οὔνομα, καὶ μορφὴν, καὶ φύσιν, ἠδὲ τύχην
»

Tempus omnia fert, longum tempus nouit mutare

Nomen, & formam, & naturam, & fortunam.
Sed & Sophocles comicus in Aiace ueracissime dixit
Πάνθ' ὁ μέγας χρόνος μαραίνει τε καὶ φλέγει
ἅπανθ' ὁ μακρὸς κἀναρίθμητος χρόνος
φύει τ' ἄδηλα, καὶ φανέντα κρύπτεται.
ἡμέρα κλίνει τε κἀνάγει πάλιν ἅπαντα τ' ἀνθρώπεια.
O.nnia longo tempore flaccescuntque cõsummunturque
Omnia longum & innumerabile tempus
Producit in lucem occulta, & manifeste abscondit.
Dies deprimit & extollit rursus omnia humana.

Si omnipotens me uoluit aduersitate pulsari, quis ego ut contradicã? aut quãtus ego ut ipso iuuante patienter nõ ferã? Paratus sum ipse, Dominus Iesus nouit, & non sum turbatus, pro gloria eius nominis, pro meis quoque peccatis, & amore regni cœlestis, non Abbatiam solum, & omnẽ huius mundi fauorem sponte dimittere, sed etiam extremæ inopiæ me subiicere, & addicere mendicitati. Iniurias & contumelias non meritas à principe Cynonotorũ sustinui, quas cũ possem in eius retorquere caput, malui amplecti patientiã, quàm contra dei uoluntatẽ suscitare uindictã. Est Deus in cœlo qui uidet iniurias quas patior sine causa, ipse non dubito uindicabit. Omnia enim in lucem faciet tempus, ut ait Menander

„ ἰθοῦς δὲ βάσανος ἐστὶν ἀνθρώποις χρόνος
„ ἄγει δὲ πρὸς φῶς τὴν ἀλήθειαν χρόνος.
„ χρόνῳ τὰ πάντα γίγνεται καὶ κρίνεται.
„ σύμβουλος οὐδεὶς ἐστὶ βελτίων χρόνου
„ Meriti autem index est hominibus tempus
„ Ducit autem denique ad lucem ueritatem tempus
„ Tempore quoque omnia fiunt & iudicantur
„ Propterea consiliarius nullus est utilior tempore

Nihil

Nihil enim longũ est qđ finẽ habet: & æternitati cõparatũ omne tẽpus breue est. Scio me esse mortalẽ, & breui necessario moriturum, & ꝓpterea cũ alterũ oporteat, malo iniurias ferre quã facere. Dicit enĩ sanctus Ioãnes Chrysostomus. Quicquid à quolibet hoim passi fuerim9, aut remissionẽ recipiemus om niũ peccatoꝝ, aut si tanta in nobis delicta non fuerint, clarioribus honorabimur coronis. Annis triginta in pace & trãquil litate, ut ita dixerim, philosophiæ Christianæ operam dedi, die ac nocte lectionibus scripturarũ, quod oibus est notũ qui me nouerũt, continuũ penè studiũ impendi, sed quantũ profe cerim iã primũ experiẽtia dabit. Tẽpus omne studẽdi mihi pa rauit nauiculã, iã uenit hora tentatiõis, q̃ necessariã indicit na uigationẽ. Experiar oportet q̃ scitus nauta euaserim, qui tot annis discẽdi laboribus nõ peperci. Amplius q̃ duo milia uo luminũ, nõ uulgariũ neq; impressoꝝ tm̃ sed rarissimoꝝ, ut scis & manifestũ est, atq; scriptorũ calamo, cũ maxima diligẽtia & grauissimis impẽsis ĩ bibliothecã Spanhemẽsem cõportaui, q bus legẽdis & studiosissime p annos fermè tres & uiginti reuol uẽdis, qd profecerim hoc tẽp9 expostulat declarandũ. Doctri na enĩ uiri, ut quidam sapiens dicit, per patientiã dignoscit. Si ergo in tantis aduersitatibus patiens euasero, satis me didicisse arbitrabor. Et spiritus quidem promptus est, caro aũt in firma. Quocirca te frater amantissime qua possum charitate rogo, quatenus mihi tuis orationibus subuenias, omnipoten tisq; misericordiã pro me sedulo interpelles, ut tuis mihi precibus in aduersis largiatur constantiam, peccatorũ quoq; indulgeat ueniam, & suam me faciat sequi in omnibus uoluntatem. Ad Priorem literas dedi, quibus eum ad me uocaui Neometim, si quid uolueris rescribere potes. Vale ex Neometi 13. die mensis Augusti. Anno Christianorum M. D. V.

Patientia magna doctrina est.

GERMANVS DE GANAY CLARISſimo uiro Ioanni Tritemio abbati Spanhemenſi noſtræ tempeſtatis ſplendori. Salutem.

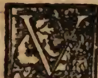
On poteſt abſcondi, dignißime uir, ſolare iubar, cum noſtrum percurrit hemiſphæriũ, neq; humanis ſubtrahi obtutibus, ſed fulgidißima ſuæ lucis ſpicula, in omnium diffundit oculos, eosque rapit in ſuæ claritatis admirationem. Ita quoque lucidißimus tuæ doctrinæ fulgor haud quaquam deliteſcere poteſt, ſed in omnes quantolibet locorum interſtitio ſemotos ſui luminis emittit radium. Hinc apud exteros tuũ nomẽ habet celebratißimũ, miriſq; effertur præconiis, qui ſingularis doctrinæ tuæ fama exciti, nihil ardentius optant, quàm inſignis ſcientiæ tuæ radio illuſtrari. Et ipſe quoq; tuæ humanitatis fiducia fretus, has ad te literas dare non ſum ueritus, quibus & tuæ dignitati con gratularer, & meum tibi deſyderium explicarẽ. Incidit in manus meas epiſtola à te profecta ad quendam Ioannem Steinen moelen, quẽ in ipſo ſalutationis exordio, poſt tui nominis ex preſsionẽ, uirum deſyderiorum in ſacris nuncupas. Ea ſane raram & admirabilem continet philoſophiam, tum de numeris, tum de elementis, adeo tamen ænigmatibus obuelatam, & archanis obſtruſam uerbis, ut ei9 nullo modo mihi peruia ſit in telligentia, meiq; longe excedat animi captum. Si itaq; apud te aliqua illius eſſet interpretatio, quam mihi cõmunicare nõ abnueres, nihil ipſe libentius legere uelim. Coniectat enim animus dignam admodum & altam uerbis illis ſubeſſe ſententiam, & ex tua itidem officina alia prodiiſſe opera, quæ cõſue tum excedant philoſophandi modũ, & ſecretam contineant ſacratamq; ſcientiam. Illa ſi tuo præſidio aſſequerer, Attalicis opibus & diuitiis Crœſi optabiliora contingerent. Quæ mihi

obſecro

obſecro tui nominis cultori obſeruantiſsimo impartiri nō recuſes. Carolus noſter Bouillus, qui ſuperioribus annis cū per Germaniam iter ageret tuam excellentiam inuiſere uenit, frequentem tui apud me fecit mentionem, mécꝫ totū, ut uerum fatear, adegit tuarum uirtutum obſeruatorem admiratorémcꝫ fieri. Demum harum lator tuæ præſtātiæ notus & amicus magiſter Narciſcus, maiora animi noſtri uota, quæ breuibus literis haud facile complecti poſſem, latius explanabit. Vale noſtri ſæculi decus & unicum doctrinæ ſpecimen. Ex Pariſio 3. Calend. Auguſti. anno M. D. V.

IOAN. TRITE. AB. SPANHEMEN.

Germano de Ganay uiro doctiſs. ſalutem.

Enit ad nos Neometim orator tuꝰ magiſter Narciſcus quintadecima die mēſis Auguſti literas perferens tuas, ſimul & grata munuſcula, quē detinuimus apud nos diebus ferme duodecim, ne fruſtra tantum iter aſſumpſiſſe uideretur. Magna ſunt enim quæ per eum nobis ſignificaſti, nec erat noſtræ facultatis illi ſine matura deliberatione dare reſponſum. Mentem tuam eius relatione ad plenū intelleximus, & quantum nobis iam licuit, operam dedimus, ut tuo te non fruſtratum deſyderio intelligeres. In omnibus autem tibi ſatisfacere hac uice potuimus minime, propterea ꝙ à prima die mēſis Aprilis huius anni in noſtro nō fuerimus monaſterio, cuius rei cauſas tibi referendas ipſi Narciſco ad perfectum cōmiſimus. Ad intelligentiam epiſtolæ noſtræ quam Ioanni Steinenmoel anno priore ſcripſimus, Narciſco introitū dedimus aliqualem, à quo rerū intelliges fundamentū archanarū, quarū cognitiōe laboras: Ad unitatē reducēdus omnino eſt ternarius, ſi mens harū rerum uelit intellectū cōſequi perfectū. Vnarius enim nō eſt numerus, & ex ipſo numerus omnis Philoſophia

ẽa quedã de numeris.

cõsurgit. Reiiciatur binarius, & ternarius ad unitaté cõuertibilis erit. Verũ o Germane, ut Hermes iquit, sine médacio certũ, & unitatis cognatiõe uerissimũ. Non omniũ capax Narciscus. Quod est superius est sicut quod est inferius, & quod est inferius, est sicut quod est superius, quia solis unitatibus cõstat omnis numerus, ad perpetrãda miracula unius rei multa. Nonne res omnes ab una re fluũt bonitate unius, & quicquid unitati cõiungit, non potest esse diuersum, sed fructificat simplicitate & aptatione uni9. Quid ex unitate nascit? Nonne ternarius? Accipe. Vnarius est simplex, binarius cõpositus, ternarius uero ad unitatis reducit simplicitaté. Non sum Tritemius mẽtis triplicis, sed in una méte numero gaudés ternario, qui uere parit mirabilé fœtũ. Pater eius sol, mater uero luna. Portauit semé in utero uẽtus, terra nutriuit. Pater omnis pfectionis totius mũdi hic est. Virtus eius integra & imméſa. Si uersum fuerit in terrã, separabis terrã ab igne, spissum à subtili, & ternarius iam sibi redditus cũ ingenio & suauitate magna à terra cõscédet in cœlũ, iterũmq; uirtute & pulchritudine decoratus reuertet ad terrã: & recipit uim superioré & inferioré, eritq; iam potés & gloriosus ĩ claritate unitatis, omné aptus producere numerũ, & fugiet omnis obscuritas. Vnum est principiũ purum, binarius ab unitate recedés cõponitur, quia impossibile est duo esse principia. Solus ergo ternarius, sacrat9, uirtuosus, & potés, binario superato in suum principium non natura, sed similitudinis participatione reuertitur, in quo sine contradictione omnia mysteria intelligit mens archani pulchre ordinati. Hæc est totius fortitudinis pulcherrima uirtus, quæ uincit omnia mundana, & penetrat solidum corpus omne, tingés unumquodq; pulchritudine optabili, sicuti Alchimici quidem promittunt in corporibus compositis, sed errant, falluntur, & decipiunt omnes,

à qui

quibus libenter fuerint auditi. Volunt imitari naturam, & facere partes quod solius est uniuersalis, cum radicem uirtutis naturæ non intelligant. Non acquiescas insipientissimis Alchimistis, quoniam fatui sunt & simearum discipuli, hostes naturæ, & cœlestium contemptores, sine quorum intelligibili cognatione nihil est Alchimia. Sed qui terrena non intelligit, sicut dominus noster Iesus Christus dixerat, cœlestia quomodo inueniet? Nostra philosophia cœlestis est non terrena, ut summum illud principium quod Deum nuncupamus mentis intuitu per fidem & cognitionem fideliter aspiciamus, Patrem & Filium, & Spiritum sanctum, unũ principium, unum Deum, unúmq; summum bonum in Trinitate personarum sempiternum existẽtem ueraciter credentes, pure cognoscentes, & cum feruẽtissimi amoris & seruitutis cultu semper adorantes, à quo sunt omnia quæ uspiam esse possunt. Ad hunc nisi mens animata consurgat, nihil eorũ quæ sunt pulchra intelliget, sed in sua ignorantia tabescet. Non est uulgaris o Germane iste ascensus, neque eorum imitatione sufficiens, qui una duntaxat ala sursum feruntur, sed omnino paucissimis familiaris, illis uidelicet, qui semet in unitatem non temere reduxerunt. Multi quidem conantur, sed non omniũ est in mente ternarius. Nonne suspecturi cœlum necessario primum caput eleuamus, reducimúsque postea quàm suspeximus. Solis licet oculis intueri solem. Aures non uident. Vt igitur conscendat animus, non auris fiat, sed oculus & cor, fiátque ex ternario unitas participationę bonitatis ad principium, quia unum est bonum omnipotens, non duo neq; plura. Nisi enim fiat unitas, non fiet similitudinis in mente coniunctio, neq; boni participatio, & sine his nulla trãscensio: nisi autẽ hæc præcedant, neq; superiorũ intelligentiã, neq; inferiorũ propriam consequi poterit operationẽ.

Alchimistarum uanitas.

Ioannis. 3

Res autẽ tam uniuersales q̃ singulares necessario,& rerũ cõditiones quædã sunt manifestæ,quædã manifestiores,& quædam manifestissimæ. Et aliæ quidẽ sunt occultæ,aliæ occultiores,aliæ occultissimæ, tã sensui q̃ rationi. Quam diuersitatẽ operatur ipsarũ rerũ natura. Hinc fit,ꝙ quidã homines cæteris euadũt sapiẽtiores. Magis autẽ sapiẽs dicitur,qui minus perceptibilia percipit. Numerus ordine cõstat & mẽsura. Ordo quoq; sine numero & mẽsura esse nõ potest. Mensura autẽ & numero cõstat & ordine. Vnitas,hic & ternarius binariũ nõ admittũt, sed omnẽ exuti multitudinem innata sibi puritate simplicissima in primo consistunt. Hæc ad superos uia,o Germane, per quã antiqui sapiẽtes intelligibiliter profecti rationis ductu plurima perceperunt,quæ ultra humanã cõprehensionẽ à nostris nunc reputãtur sapiẽtibus. Vis audire plenius. Studiũ generat cognitionẽ, cognitio autẽ parit amorẽ, amor similitudinem, similitudo cõmunionẽ, cõmunio uirtutẽ, uirtus dignitatẽ, dignitas potẽtiã,& potẽtia facit miraculum. Hoc iter unicum ad finẽ magicarũ perfectionũ tam diuinarũ q̃ naturaliũ, à quibus arcetur & cõfunditur procul omne superstitiosum, præstigiosum atq; diabolicũ. Enimuero nihil aliud p magiã intelligi uolumus q̃ sapiẽtiã,physicarũ scilicet & metaphysicarũ intelligẽtiam rerum,quæ diuinarũ & naturalium uirtutum sciẽtia constat. Harmoniam cœlestem non materialem, sed spiritualem consonantiam nobis suspiciendam scias oportet, ubi numerus, ordo & mensura per ternarium in unitatem conueniunt, ad quam consonantiam inferiora nostra omnia sunt conformanda. Fatuum est harmoniam arbitrari celestẽ, stellarũ consonantium motu causante auribus perceptibilem formare sonum. Est autem harmonia cœlestis, numero, ordine, & mensura distributionum corporumq; inuiolabilis consonantia.

Magia quid.

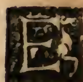
Sed

Sed hanc ſupergredi neceſſe eſt, ut ternario paretur aſcenſus ad eam quæ ſupercœleſtis eſt harmoniam, ubi nihil materiale ſed ſpiritualia ſunt omnia. Inde menti aſſumenda ſimilitudo unde uenit. Stellaris enim harmonia mentem nec dedit nec influit. Quidam philocryphus dicebat ſic. Quicunq; conditionem cœleſtis harmoniæ notam haberet, tam præterita quàm futura cognoſceret. Quis aũt mihi dabit ex milibus unus, qui harmoniam hanc intelligat cœleſtem? Ad ſupercœleſtẽ mens nata eſt, cuius ſimilitudine uiuit. Aſtra nihil intelligunt, nec ſentiunt quidem, unde nec ſapientiã menti noſtræ conferũt, nec aliquod in nos dominium habẽt, qui ſpiritu ambulamus, confitentes dominum Ieſum Chriſtum omnia in ſua poteſtate habentem, ad cuius nos ſimilitudinem pro uiribus fideliter oportet conformare. Ipſe eſt enim ſapientia dei patris, ipſe eſt fons & origo ſcientiæ, ipſe eſt animi centrum, per quem facta ſunt omnia. Abeãt homines temerarii, homines uani, & mendaces aſtrologi, deceptores mentium, & friuola garrientes. Nihil enim ad mentem immortalem, nihil ad ſcientiam naturalem, nihil facit ad ſapientiam ſupercœleſtẽ ſtellarum diſpoſitio, ſed corpus in corpus duntaxat ſuũ habet imperiũ. Mens eſt libera, nec ſtellis ſubiicitur, nec earum influentias concipit, nec motum ſequitur, ſed ſupercœleſti principio, à quo & facta eſt & fœcundatur, tantum communicat. Cætera quæ tibi ad inquiſitiones tuas reſpondenda fuerant ò Germane, ſacratiore incluſimus ſcrinio, tibi ſoli per Narciſcum exhibenda, cui & clauem tibi afferendum nõ ſatis ſcienti commiſimus, ne ſcrinium archanis plenum ſine utilitate poſsideres. Venire autẽ ad te perſonaliter hac uice nequiuimus, quoniam aliorſum uocati ſumus. Diſces tamen ex Narciſco mentem noſtram plenius, quomodo & quando nobis ad te ueniendi facultas acce

Aſtra nullum imperium habent in mentem.

dere posſit. In aliis literis ſcripſimus oĩa quæ nobis ad te ſcribenda uidebãtur. Vale noſtri memor nec tui oblitus. Ex Neometi ciuitate Spirenſi 24. die Auguſti, Anno Chriſti. 1505.

VVOLFGANGVS HOPILIVS IOANNI Tritemio abbati Spanhemenſi Salutem.

Legantiſsimam nuper à te mi Tritemi accepi epiſtolam, quæ nobis & iucunda fuit, & menti admirationem induxit, ꝙ ipſe uir doctiſsimus atq; mihi prorſus excellentior, ad me formicam agreſté uitam agentem ſcribere non ſis dedignatus, & eo argumento tui ad noſtrum incultum ingenium animi uolueris declarare affectum. Vnde uero acciderit hoc, me coniectura ſcire credo. Narciſcus noſter ſcientiarum omnium bonarum diligentiſsimus inquiſitor, ea fortaſsis quæ ſomniis & phantaſmatib9 ſimilia ſunt, maiora quidem quàm noſtra paruitas præſtare queat, tibi de nobis retulit, cuius tu uerbis adhibens fidem (nam qui honeſto ſunt animo & ingenio benigno, quæcunq; de aliis audierint bona facile credunt, mala uero tarde) impulſus es, quantum coniectare poſſum, ut mihi literas tuas ornatiſsimas communicares. Habeo gratias immortales, utpote qui tanti uiri literas magnifacio. Quicquid enim humanis in rebus ſcibile fuerit, te non latere ſcio, qui cunctos hodie mortales ingenio, ſcientia, & experientia literaria facile ſuperas & excellis, quod tua ſcripta, & probatiſsimorum uirorum teſtimonia luce manifeſtant clarius. Hinc doctos omnes ſingulari humanitate complecteris, quinimmo & eos quos fama pertulerit in noticiam tibi quicquam callere, & ſi hominũ ſint inferiores laudibus, pro ingenita tibi bonitate magnifacis ac plurimi æſtimas. Reliqua pectoris noſtri archana ex Narciſco noſtro cõmuni amico intelli-

ges, qui tuũ immortale nomẽ marmoreis insculpsit pectorib9. Quẽ tibi, & si nõ sit opus, plurimũ cõmendo, eiq; persuadeas uelim, pericula Artefei & Alchindi ut pcaueat, quorũ alter uitã miserrime finiuit, alter uero dementiã incidit, ut ex eorũ opusculis facile nosti. Vale & nos ama. Ex officina nostra Parisiana 3. Calend. Augusti Anno domini M. D. V.

IOANNES TRITEMIUS SPANHE.
Vuolfgango Hopilio ciui Parisiensi S.

Narciscus noster ad me ueniẽs Neometim 15. die mẽsis Augusti, tuas mihi literas lupambule tradidit, & reliqua abs te sibi cõmissa explicauit. Miraris qꝫ meis te literis dignũ æstimaui, putãs nimis me credulũ extitisse Narcisco, quasi te, priusq̃ ille me accessit, nõ nouerim. Quãtus ẽm sis multorũ aña relatiõe cognoui. Tu aũt pbe facis consiliũ imitãdo sapientis qui dicit: Quanto magnus es humilia te in oibus, & corã deo inuenies gratiã, qm̃ magna potẽtia dei solius, & ab hoibus honorat̃. Ipsa quoq; dei uirtus & sapientia homo Christus Iesus in Euangelio sancto dixit. Omnis qui se exaltat humiliabit̃, & qui se humiliat exaltabit̃. Excelsa est patria nostra cœlestis, ad quã festinam9 oẽs, Christ9 aũt Iesus uia est humilis p quã itur in celũ. Quisqs ergo in excelsum ascẽdere montẽ æternæ fœlicitatis desyderat, uiã humilitatis non omittat. Et ideo quantũcũq; in hoc mũdo siue discẽdo siue bñ uiuẽdo, pfecerimus, magis cogitare debemus quid nobis desit q̃ quid nobis adsit. Nã & plura nescimus q̃ didicimus, & plura neglexinus q̃ fecimus bona. Quod fideliter cõsyderãs beatus Augustinus in quodã loco dicebat. Laudabilior est anim9 cui nota est infirmitas propria, quàm qui ea non respecta, mœnia mundi, uias syderum, fundamenta terrarum, & fastigia scrutaretur cœlorum: Et sacer Hieronymus in quadam epistola. Hæc est, inquit, in omnibus sola perfectio, uera suæ

Lucæ 14.

Humilitas magnũ bonũ est & deo grata.

imperfectionis cognitio, quia magnus ad deũ ascensus est pro priæ infirmitatis sententia. Sacra uirtus humilitas fundamen tum & custos est omnium uirtutum. Erubescant igitur omnes elati, qui locum in cordibus suis concedunt superbiæ, cum sci ant per solam humilitatem iter mentis esse in cœlũ. Audiant qui se magnos inter sapientes huius mundi existimant, tunc Socratem ab Apolline sapientiæ palmam primo fuisse adep- tum, cum post multorum studia annorum hoc se tandem sci- re profiteretur, quòd nesciret. Frustra enim appellamur Chri stiani, si Christum non fuerimus secuti, qui propterea uiam se

Ioan. 14. in Euangelio dixit, ut cõuersatio magistri, uiuendi norma fie ret discipuli, & illam humilitatem imitetur Christianus, quam semper exhibuit Christus. Virtutum stabile fundamentũ est humilitas, quæ si fuerit intermissa, quid cæterarum congrega tio uirtutum nisi ruina quædam erit dicenda? Est enim primũ hominis sapientiam affectantis consyderare, quid ipse sit, quid intra se, quid extra. Item quid supra, quid infra, quid contra, quid ante se, quid post se. Hæc contemplatio quadripartitum parit fructum. Vilitatem sui, charitatem proximi, contemptũ mundi, amorem dei. Et hæc est uia ad ueram sapientiam, quũ sine humilitate omnis humana doctrina inutilis, cũ superbia uero prorsus est contemptibilis. Omnibus ergo per studium scripturarum ad sapientiam contendentibus superbia in pri- mis cauenda est, quoniam sicut nullus sapiens est superbus, ita qui superbus est ad sapientiam nunquam perueniet. Initiũ eñi omnis peccati superbia est in angelis & in hominibus. Non pa rit superbiam inuidia, sed potius inuidiam superbia facit. Nõ enim inuidet nisi amor excellentiæ. Amor autem excellentiæ superbia uocatur, quæ cum sit malum in hominibus, deo non

Superbia est initium omnis peccati.

Iaco. 4. placet, sacra dicente scriptura: Superbis Deus resistit, humili

bus aũt

bus autē dat gratiā. Idcirco nobis timendū est, ne superbientes cadamus, Deo permittēte, leui etiā occasiōe, ut Sophocles ait:

ἀλλ᾽ ἄνδρα χρὴ κἂν σῶμα γεννήσῃ μέγα ״
δοκεῖν πεσεῖν ἂν κἂν ἀπὸ σμικροῦ κακοῦ ״
Sed uirum oportet etsi corpus natum habeat magnum ״
Existimare posse cadere, etiam à paruo malo. ״

Et Phocylides contra superbiam pulchre monuit dicens.

μὴ γαυροῦ σοφίῃ, μήτ᾽ ἀλκῇ, μήτ᾽ ἐνὶ πλούτῳ ״
εἷς θεός ἐστι σοφὸς, δυνατὸς ἅμα καὶ πολύολβος ״
Non extollaris sapientia, neq; fortitudine, neq; diuitiis ״
Vnus Deus est sapiens, potens simul & prædiues. ״

Cætera uicia in malis tantū operibus ualent, superbia uero in bonis maxime operibus est cauenda. Cum autem sit odibilis coram Deo & hominibus superbia, recte facis amice, te coram utrisq; humiliando, ut gratiam cōsequaris. Narciscum in perquirendis occultioribus nimis curiosum, ut uana dimittat studia, & nunc & ante hac sæpe hortatus sum, qui nescio quid magni somnians, aureos sibi mōtes in breui nascituros promittit. Sinamus eū, pergat cæcus itinere cœpto, donec suo se frustratū desyderio intelligat, quemadmodum & cæteri ante eum omnes qui eadem fatuitate laborarunt. Fluctuare aliquantum cœpit audiens ex nobis earum periculum & difficultatem rerū, quas sine præceptore insequitur. Tuarum uero petitionum ex eo recipies solutionem. Vale sanus: Ex Neometi 24. mensis Augusti Anno 1505.

LIBANIVS GALLVS IOANNI TRIT. Spanhemensis cœnobii dignifs. abbati S.

NVlla mihi requies mentis, o pater Tritemi, donec euincamus hanc horam, non dixerim malorū, sed exercitationis. Ad laborem sumus nati, laboremus

agendo simul & patiendo, quoniam sic penitus oportet expeditę nobis. Non metuas hanc hominũ aduersum te inuidiã, dabit enim rebus tuis sorté in breui meliorẽ. Eius amore patiẽter tolera, qui pro te mortuus est in cruce, ne contristeris, sed tacitus mẽte tranquilla sequere Dei consiliũ, quoniã aliorsum uocaris. Custodi propositũ tuum, neq; diuitias cures, neq; uanissimos mũdi honores. Finẽ cogita quo tẽdimus, principiũ ama unde sumus. Tritemiũ te precor agnoscas ter mentis acie magnũ, Christianus imitando Christũ, monachus contẽnendo mundũ, & philosophus non admittendo perturbationẽ, cum sis ter magnus, & in Christi amore beatus tandẽ euades. Saturnũ aliquantulum quoniã tibi non satis prospere mouetur, quod & prædixerã cum præsens tecũ in tuo essem cœnobio, declinandum scias. Marte quidem & Mercurio in breui, crede mihi, cũ bona quãuis humili cõditione releuaberis. Neq; enim Deus te derelinquet, o Tritemi, neq; Libanius. Audi cõsilium eius quem contemnere non licet. Da locũ inuidiæ, meliora tibi parantur. Post quindecim Lunas uocantẽ sequere nec prius. Vade nunc uocante philocrypho magno cœlo patefacto reuersurus, tum aut me aut nunciũ meum Neometi uidebis. Libros autem tuos archanorũ testes caue Saturnus aspiciat. Itineri esto paratus, & nihil obliuiscaris eorum, quæ ad nostra conducunt. Silentio anacrisim serua, nec ante tempus emitte columbã. Caput erige sursum neq; deflectito. Pœnos linque mendaces, ut intelligant sero quid bonũ. Caue, o Tritemi, ne solis radios cauernis inducas, quoniam perniciosi dracones. Aerẽ sublimiorem non nisi semel abscondas in terram. Bobus & capris non porrigas tuum panem, nec spiritũ per ianuas minores emittas. Vnus esto tecum, & caue ne solus. Multitudinem fugito omnem, quia unũ est omnia, & sine uno est nihil. Manu

Tritemius.

cæcum

cæcum ne ducas, sed baculo tantum. Aquam uino non misceas, nec sit in mensa tua panis duplex. Aues in sole non nutrias sed in umbra, & canibus non ostendas penitus uitrum aut speculum, quia periculosum est. Vmbram ne uerberes, quoniam iniuria est solis. Formicis utere, si auium captu forsitan delectaris. Lucem in aqua diuide, ne congelata stridescat. Animæquior esto, nec deficias, o Tritemi, quoniam si alius nemo tui curam habere uoluerit, certe Libanius habebit. Sunt nobis amici Reges & potentes, qui te nomine tantum scientes libentissime fouebunt. Nihil permittit omnipotens sine causa, nec desperandum est de summæ bonitatis clementia. Scio quòd timeas Deum, & mentis acumine sublimatus nec prospera mundi curas, nec formidas aduersa. Vnde talem te nactus discipulum, omnia quæ mea sunt tibi libenter communicaui. Tu tantum in Christo manens fidelis, in uno solo, quod licite potes, Pythagoricus esto. Vale plus quàm alter ego in eo qui solus est semper. Ex sancto Quintino 6. die mensis Iunii Anno M. D. V.

IOANNES TRITEMIVS ABBAS Spanhemensis Libanio suo præceptori unico salutem.

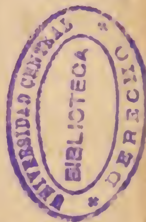

Literas tuas dulcissimas, præceptorum optime, decima quarta die mensis Iulii apud Coloniam Agrippinam, ubi conuentus celebrabatur Alemaniæ principum, Rege nostro præsente, accepi, legi, & intellexi. Sequar consilium quod dedisti, tametsi grauissimum futurum sit murmur inter nostros, quorum in me lingua bacchabitur. Melantius totum cum suis in nos malum suscitauit, quem non dubitamus casurum in foueam quam parauit. Paria nobis consuluit tuis noster Astrophilus dictis; nec in

uno quidem deflexit sententiã. Vocauit me princeps Marchio Coloniã, & obtinuit ut cum eo uadam, ad tẽpus mansurus in Marchia. Tua custodiã non modo præcepta, sed & cõsilia pro uiribus ipsa. Bobus & capris fœnũ subtraxi, & magnũ mihi cũ simiis bellũ, sed hactenus uictor euasi. Magno tui desyderio feruet Ioachim Brãdenburgensiũ Marchio, princeps æterna memoria dignus, iuuenis annorũ unius & uiginti, peritus lingua latina, & studiosissimus ueræ sapiẽtiæ amator. O si unq̃ fieri posset, ut te coràm uidere & alloqui mereretur. Humanissimus est princeps, & qui discere non solũ non erubescit, sed & maxime cupit. Vellem ad eũ scriberes quàm primũ, à nobis argumentũ sumens, mitteréſq; aliquid ex officina Pelagii. Ita uelim agas, quatenus uter nostrũ exierit prior, qui remansit alterius sui hæres esto. Consolationibus tuis fortior mens facta est, tibiq́; uicem reclinat libens quam debet. Ora mecũ, precor ad Deũ, ut quod uolumus, maximéq; uelle debemus, nobis ille concedat. Scribo sapienti & Deo dilecto sacerdoti, qui nos iuuare potest precibus & uotis, ut mẽs reformetur inuersa, sit unum in amore & cognitione unius summi boni, Patris, & Filii, & Spiritus sancti, gratiam assecuta principii, à quo multitudine labitur, unitate ad ipsum reformatur. Vtinam, o præceptorũ omniũ post Deũ fidelissime, uel nũc tandem fieri posset quod optauimus sæpe, quo nobis ueros & sanctos liceret imitari sapientes, qui per abstractionẽ sibi ueraciter unitũ cũ ardentissimo amoris desyderio in Deum salutis tramitẽ tenuerũt. Quid nobis & mũdo, qui hinc ueloci ter migraturi sumus? Ecce quã mihi amatores mũdi mercedẽ tribuere, q Deo seruire prælatus monachorũ sine mũdo nõ potui. Nihil unq̃, ut nosti, quæsiui mundanũ, nihil amaui terrenũ, omnes mũdi uoluptates fugi atq; despexi, & persecutionẽ ab hominibus sustinui gratis, sine demerito,

merito, sine causa, sine culpa. Deus autem omnipotens cui so li placere cupio, hanc super me tribulationem nec iniuste nec sine causa permisit, cuius bonitati gratias ago, quia in ueritate cognoui hanc æmulorum aduersum me iniuriam non parum mihi prodesse. Accipio quod meū est cum patiētia, quantum indulserit Dominus Iesus: ipsi qui non merenti corā hominibus intulere contumeliam, uiderint quo zelo ad inferendam fuerint inducti. Non moueor iniuria mihi facta, dum uideor mecū, sed cum tranquillitate mētis dicere possum. Conscia mens recti, famæ mendacia spernit, sciens uerū q̄ illi in uicium credula turba fient. Nihil de me dubites amantissime præceptor, faciam pro uiribus quod Christi decet amatorem atq; discipulum, feramq; mente tranquilla quæ nobis ferenda proposuit. Quid ni ferrē patienter, qui & Christianus sum & monachus, magnæ non ignarus mercedis. Tu pro me ora ac uale. Hæc scripsi ex ciuitate Neometensi uicesima die mensis Augusti, & per Narciscum medicum Parisios in domum Caroli Bouilli de sancto Quintino oriundi Theologi, quem nosti, amici nostri, tibi præsentanda ordinaui, nec dubito quin fideliter ad te perferent. Iterum uale. Anno Christi M. D. V.

Patientia exemplum.

IOAN. TRITE. AB. SPAN. CAROLO Bouillo de S. Quintino theologo Parisiensi. S.

SVbiratus sum Carole Bouille hagæ latori Narcisco, q̄ nos te inscio Parisios exiuit, quia tuas uolebā habere literas. Te tamen bene ualere nunciauit, à quo statum rerum nostrarum, & quid super his mente geramus, auditurus es. Memorem te facimus promissionis tuæ nobis anno factæ priore, cum in nostro nobiscum esses cœnobio Spanheimensi per dies 14. ut quæstiōes illas sacræ scripturæ profun

dissimas, quarum capita dudũ in Spanheim consignauimus, quã primũ absoluas, nobisq́ ut pollicitus es transmittas. Erũt eñ ꝑpetuũ apud nos memoriale nõis tui, & mutuæ testimoniũ dilectiõis. Valde nos delectãt oĩa quę in sacris lr̃is explicaueris, qm̃ ueterũ more doctoꝝ solidus es & ueritatis enucleator lucidꝰ, neq; uerborũ multiplicatiõe superfluus, neq; deficiẽtia ĩ his q̃ fuerint necessaria recisus. Ea q̃ de intellectu scripsisti & mihi cõplacuerũt & multis. Cõtinent eñ uerã Christianorũ theologiã, purã & absolutã, q̃ menti cognitioné & affectui cõfert summi boni desyderiũ, cõsistens in se pura, integra & candida, sine cicatricibus exterarũ traditionũ. Nunquam mihi placuit quorundã curiositas, qui humana cõmiscent diuinis, & sacrã scripturam, quæ & pura & sibi sufficiens est & nobis, gentiliũ loquacitate cõmaculant. Cõtra quos beatus Hieronymus in epistola loquit̃ ad Damasũ Papã. De scripturis disputanté nõ decet Aristotelis argumẽta cõquirere, nec ex flumine Tullianæ eloquentiæ ducendus est riuulus, nec aures Quintiliani flosculis & scholari declamatione mulcendæ, sed pedestris & quotidianæ similitudinis & nulla lucubratione redolens oratio necessaria est, quæ rem explicet, sensum edisserat, & obscura manifestet. Scriptura enim Dei manifesta est, testimonium Dei lucidum est, sapientiam præstans paruulis. Non egent literæ diuinæ plicis, non inuolucris, non replicis, quia hæc non sapientiam præstant paruulis, sed eorum animos in confuso relinquunt, & per omnem uitam mentes hominum aberrare compellunt. Non qui plicant, non qui replicant, sed qui explicant & elucidant me (sacra scriptura inquit) uitam æternam habebunt. Vale ex Neometi uicesima secunda die mensis Augusti Anno Christianorum. M. D. V.

IOANNES

IOANNES TRITE. DILECTIS IN Christo sororibus Richmodi abbatissæ, ac universo Conventui monasterii S. Laurentii in Sebach Salutem.

Ter crastino versus Marchiam diuina miseratione assumpturi, scribere uobis priusquam Neometim exiremus, ô charissimæ in Christo filiæ necessariũ fore iudicauimus & oportunũ, quatenus & uos ex nobis consolationẽ, & nos ex uobis orationũ suffragia ad Deũ haberemus. Hortamur ergo uos in Dño Iesu Christo cui estis desponsatæ, ut iuxta normã cœnobiticæ institutionis digne semper ambuletis, conuersationem in monasterio habentes puram, sanctam & immaculatã, sicut uirgines decet cœlesti cõsecratas regi. Mentes uestras in lege Dñi quantum est posibile semper occupate, lectionibus diuinarũ scripturarũ cum dulcedine diuini amoris insistentes, ut inter laborandũ manibus nunquam uobis desit materia sanctarũ meditationũ. Oĩa huius mundi oblectamẽta uobis interdicta sunt, quibus & spontanea uolũtate uos renunciasse constat, dum in professionis uestræ primordio clara uoce unaquæq; uestrum decantauit. Regnum mundi & omnem ornatum sæculi contempsi propter amorẽ Dñi mei Iesu Christi, quem uidi, per spem fidei certissimam, quem amaui, in quem credidi, quem dilexi. Non licet uobis repetere quod semel pro Christi amore spreuistis, sed oportet uos in contemptu mundanorũ perseuerare usq; ad mortem, ipso saluatore nostro in sancto Euãgelio dicẽte. Qui pseuerauerit usq; in finẽ, hic saluus erit. Mundũ ergo & quicquid in eo est pulchrũ & amabile, uobis, p dei amore semel cõtemptũ amplius diligere nõ licet, nisi cũ stultis uirginibus à thalamo sponsi repulsam, & cũ spiritibus apostaticis æternam uelitis accipere damnationem. *Math.*

Mementote charissimæ in domino filiæ cui promiseritis fidē, & sic in omni puritate mentis & corporis uiuite, ut per bonorum exhibitionem operū in desyderio diuini amoris iugiter feruentes, post huius uitæ terminū ad eum possitis peruenire.

1.Ioan.2 Nolite diligere mundum, ut sanctus Ioannes ait, neq; ea quæ in mundo sunt. Nam si quis diligit mundum, non est charitas dei patris in eo. Transit aūt mundus & omnis cōcupiscentia eius: qui facit uoluntatē Dei manet in æternū. Hoc autem scitote filiæ, quoniam Dei amor & mundi pariter in uno cor de habitare non possunt, quemadmodū & oculus cœlū pariter & terram simulq; minime contuetur. Mari iuste cōparatur hic mundus, quia falsitatibus nimium est amarus, uariis tentationibus & aduersitatibus inquietus, & reptilibus uiciorū ubiq; plenus. Hoc mare magnum & periculosum mortalibus, uos ò filiæ ad monasterium fugiendo per dei misericordiam euasistis, deumq; in puritate cordis amando calcastis ipsum mare sæculi, pompis omnibus in professionis uestræ primordio renunciastis. Vnicuiq; uestrū summopere est cauendū, ne mentem sæculi uanitatibus implicet, quia nihil prodest corpore fugisse mundū, si cor adhuc in eius amore occupetur. Euasistis mundū propterea corpore, ne qua mentē occasio in eius amorem colligaret. Est aūt homini sua cupiditas quasi tempestas maris, cui si peccando consenserit, siue sit in monasterio siue extra, mundanus est, & maris obruitur fluctibus. Si Deum amando cupiditatibus mundi resistis, ambulas supra mare peruenies q; ad salutem. Si autem post concupiscentias tuas ambulaueris, tempestas maris procul dubio absorbebit te. Mundus enim amatores suos demergere in profundum inferni cōsueuit non portare, & nemo unquā mundo credidit nō deceptus. Contēnendus ergo nobis est mundus ò uirgines Christi, & nihil

Nihil fallatius est mundo.

penitus diligendũ,non diuitiæ,nõ honores,non gaudia,non uoluptates,non colloquia hominũ,non salutationes,nõ munuscula,non laudes,nõ carnis solatia,non aliquis in uestitu ornatus. Vestræ sunt diuitiæ Dei amor,& puræ conscientiæ testimoniũ,quibus acquirendis conseruandisq; omni studio uobis semper est inuigilandum. Nec decet uos Dei filio desponsatas,uirginisq; Mariæ eius intactæ genitricis pedissequas, in aliquo curã habere de mũdo rebúsq; caducis, sed hoc solũ prouidere omni tẽpore debetis, ut ei cõplacere possitis, cui uosmetipsas obtulistis in holocaustũ. Honores autẽ sunt ieiuniũ,abstinẽtia, & cõpunctionis lachrymæ, hominúmq; secularium & extraneorũ omniũ declinare cõspectus,detestari colloquia,salutationes spernere, munuscula & epistolas familiares contẽnere,& nihil mundanũ penitus amare. Gaudia & uoluptates monialiũ sunt lectionibus diuinarũ scripturarũ insistere, sanctis se meditationibus occupare,orationi semper intẽdere,macerare carnẽ,mentẽ sacris ornare uirtutibus,& nullũ tẽpus infructuosum expẽdere.Ornatus autẽ uirginũ claustralium humilitas est & puritas cordis,sine quibus nemo Deo placuit unq̃.Christus enim Iesus omnipotentis Dei filius, iustificator fideliũ animarum,spõsus uester est, cui uos mẽte & corpore fideliter seruituras in puritate perpetuo mancipastis, uestrũ in uobis ornatũ requirit,non carnis sed cordis,non corporis sed mẽtis, nõ uestiũ sed uirtutũ,non exterioris pulchritudinis sed internæ puritatis.Huic uos, o uirgines ornate nõ mũdo,huic placere satagite non hominibus. Quotiescũq; uirgo monialis se hominibus ut placeat in oculis eorũ uestibus cultioribus exornat,Christo Iesu,cui desponsata est contumeliã facit. Ornatus enim tuus est sponsa Christi,homines fugere, & sicut diximus,ad fenestrã colloquia declinare. Dicit nanq; sanctus Ambrosius. Vbiq; sit

in uirgine comes singularum uirtutum pudor, qui indiuiduus debet esse cum uirginitate, quo & risus arceatur, & uirginalis seruetur honestas. Sit sermo uirginis prudens, modestus & rarus, non tam eloquentia preciosus quàm pudore. Mirentur omnes uirgine tacente eius uerecundiam, & loquente prudentiam, in moribus quoq; religiosissimæ uitæ prædicent disciplinam. Sit cor tuum, o sponsa Christi monialis & uirgo, ab omni labe concupiscentiæ mundanæ purum, sit ab omni macula inordinatæ affectionis mundum, ut præter Iesum nihil in hac uita cogitet, nihil præter eius dulcedinem amet. Dulce nomen Iesu quoties fuerit loquendum in ore tuo resonet, mens iugiter in eius amore tota suspiret, nulla in hoc mundo quæratur præter Iesum consolatio, iugis memoria Iesu in corde uirginis habeatur. Hoc enim Christi sponsam maxime decet, in eius amore cor suum & non aliunde iugiter occupare, ut ueraciter in eius memoria æstuans dicere posit: amore langueo, non mundano sed cœlesti, non carnali sed spirituali, non alicuius hominis mortalis, sed Iesu Christi Regis æterni, qui iudex est omnium uiuentium & mortuorum, de quo sanctus martyr Ignatius in quadam epistola dicebat. Amor meus crucifixus est. Et monialis uirgo sciens amorem suum esse DOMINVM IESVM Christum, & eum pro nobis omnibus miserabiliter crucifixum, semper in exercitio eius amarissimæ passionis legendo, meditando, & compatiẽdo uersetur, nec diem transigat ullum in quo tanti amatoris & sponsi pro se habitos labores ad minus nõ semel recogitet. Vera enim Christi amatrix non est quæ mentem suam in eius amarissima passione usq; ad lachrymas meditando non occupat, sed risibus & leuitatibus mundi potius dedita, sacratissimi domini sui & sponsi obliuiscitur. Quẽadmodũ uero in memoria dominicæ pas-

sionis

sionis uos utiliter exercere debeatis,& dudum ex nobis audiuistis & sermonibus multis. Maximũ enim deuotionis & fructuosissimũ spiritualis profectus exercitiũ, memoria est iugis Christi in nos beneficiorũ. Vt ergo placere ipsi possitis soli cui uos deuouistis, omnia quæ sunt trãsitoria pro eius amore uobis cõtẽnenda sunt, quia nõ potestis Deo seruire,& mũdi uanitatibus intẽdere. Orate pro me dulcissimæ in Christo filiæ, ut omnipotens incolumẽ me reducat, & in sua uolũtate sanctissima ubiq; custodiat. Daturus iniuriãtibus locũ pergo in regionẽ longinquã, de reditus mei die incertus. In Christo ualete. Ex Spira 26. die mensis Augusti Anno Christianorum M. D. V.

Vera meditatio paßionis Christi est meminisse beneficiorum eius.

IOAN. TRIT. AB. MONASTERII S. Martini in Spãheim, Priori & Conuen. suis in Christo filiis & fratribus amãtiss. salutem & cha.

CVm Neometim uicesima septima die mensis Augusti Marchiam intraturi hanc Brandenburgẽsem, egrederemur, propositi fuerat nostri ante festũ sancti Martini reditũ maturare, nósq; Budorim ad Sereniss. conferre principem quousq; temeritas æmulorũ in nos debito fine terminaretur. Venientes autem in Berlin Marchionis Illustrissimi oppidum residentiæ continuæ, undecima die mensis septembris, clementer ab eo fuimus suscepti, munifice quoq; tractamur, cuius uoluntati cum reluctari nõ debeamus, usq; ad festum Paschatis manere cum eo consensimus, & quidem non sine commodo nostro sicuti cõfidimus. Verum ne uos mutatio propositi necessaria lateret, oriretúrue sinistra de nobis aliqua inter uos suspicio, fratrẽ Theodoricũ capellanũ nostrũ, harũ portitorẽ literarũ ad uos mittere decreuimus, quo statũ nostrũ referẽte p omnia cognoscetis. De reditu autẽ nostro ad monasteriũ mei Spanhemẽse fratres hoc uobis quod sæpius

mandaui iterũ denuncio, nihil temere futurũ, sed omnia cum matura deliberatione & amicorũ consilio facturus sum. Si uultis me Patrẽ habere uobiscũ, æmulorũ meorum cõspirationes declinate: quod si cõtempseritis, quicquid inde secutũ fuerit, non mihi sed uobis imputandũ noueritis. Ego enim & meliori condicione uiuere, & cum maiori tranquillitate Deo seruire possum extra Spanheim, q̃ apud uos potuerim unq̃, si propriæ uellem utilitatis cõmoda sectari. Sunt reges & principes mihi & noti & cõpatientes non pauci, quorũ fauore non solũ iniurias uindicare possem si uellem, sed etiã statui meo sufficientem prouisionẽ inuenire. Sed amore illi⁹ qui pro nobis mortem in cruce sustinuit, neq; uindicare contumelias mihi factas, neq; uos deserere uolo, n si forsitã deserar primũ à uobis. Quod si factũ fuerit, non me propter me, sed potius propter uos tam diu per incerta uagatũ experiemini. Ducem quoq; uestrũ mihi sine demerito infensum ad agnitionẽ ueritatis reducite, & q̃ temere in nos processerint mendaces instruite: si quo minus, ecce iterũ denũcio uobis illũ nõ me habiturũ dominũ, qui me non habet prælatũ, neq; illius me subiiciam imperio, qui iniusticia & tyrannide armatus, Dei iusticiæ non uult esse subiectus. Palatinis faui rebus propterea persecuti sunt me gratis: quid facturi sunt æmuli si dixero, sed & fauebo q̃ diu in me spiritus resederit uitæ: Dominũ & defensorẽ cœnobii mei, nobis ut nostis principem semper clementissimũ Philippũ Palatinum, in his quæ non sunt contra Dominũ uniuersorũ nunquam potero denegare. Vnicuiq; suum ius inuiolatũ permittam. Valete fratres & orate pro me in terra constituto aliena. Ex Berlino 20. die mensis Octobris Anno 1505.

SERENISSIMO INVICTISSIMOQVE principi Philippo Comiti Palatino, Rheni Bauariæq; Duci, principi Electori Ioan. Tri. S.

Erenissime princeps, manere in Marchia diutius quàm proposueram cōpellor, excellentissimi principis Ioachim Marchionis imperio detentus, cuius sanctissimæ uoluntati non debeo reluctari. Multa eñ clementia paruitatem meam prosequitur, & magna sæpius postulatione instetit, cupiens ne ante festum Paschatis hinc recedam. Ea tandem conditione interposita manere in Pascha consensi, ut nuncio cum literis ad tuam Serenitatem misso, à te quoq; manendi potestatem impetraret. Quocirca cum facile impetraturus sit à tua excellentia quod postulat, ego clementiam tuam quàm humilime duxi rogandam, quatenus interea super fratres & monasterium meum pietatis dignetur habere respectũ, ne temeritas æmulorũ in oues quoq; prorumpat, quæ pastori non pepercit. Me quidem sine causa innocentem persecuti sunt, & odio me gratis habuerunt, propterea de consensu tuæ serenitatis uolens declinaui ad temp9, quo mihi utilius cum mora paretur consilium. Te autem sereniss. princeps æmulorum meorum temeritas non latet, qui unde moueantur contra innocentem examussim consyderas. Nec opus est mores hominum tibi describere notissimos, utpote qui animos suos tuis rebus aduersos, & tempore illo quo hostes sæuierunt in populum tuum satis demonstrarũt, & nunc quoq; persequentes propter tuum in me fauorem innoxiũ clandestine sub specie boni non abscondunt. Ego autem eorum proteruiã patientia uincam, & ipsi tandem in suo liuore tabescent. Vale princeps magnifice. Ex Berlino 20. die Octobris Anno 1505.

IOAN. TRITE. IACOBO TRITEMIO fratri dulcissimo Salutem.

SI uales bene quidem est. Nos eñ miserante Deo ualemus. Neometim intraturi huc 27. die mensis Augusti cum no

ſtra familia curru exiuimus, te ad huc in Colonia conſtituto,& undecima die menſis Septembris oppidum reſidentiæ Marchionis Berlin dictum intrauimus. Erat autem in uenatione princeps ueteri tum conſuetudine occupatus. Altera mox die nuncius mittebatur ad eum, qui nos ueniſſe intimaret. Qui ut me adeſſe cognouit, lætatus eſt, nunciumq; interrogauit, cur te non adduxerim mecum. Viuimus nunc in terra quidem aliena ſed optima, oĩbus corpori neceſſariis copioſe referta. Princeps nobis munificus & clementiſsimus eſt, de cuius prouidentia in omnibus quã largiſsime ſumus prouiſi. Redire ad Rheni partes circa feſtũ ſancti Martini diſpoſuimus, ſed principis inſtantia noſtrũ mutauit propoſitum, eoq; perduxit, ut manere uſq; in Paſcha cõſenſerimus. Propterea te hortamur, ut ad Nouum te caſtrum conferas, ibi cum Ioanni Damio fideli noſtro manſurus, donec ueniamus. Nolumus te lauare laterem, & ſeruire carentibus cerebro, ſed optamus potius ſtudio te occupari literarum, & maxime diuinarum, per quarum ſcientiã mens in cognitionem & amorem ſummæ ueritatis conſurgit. Curioſitatem fugitare non pudeat, illasq; deteſtare ſcientias quæ diuino repugnant amori. Eſt enim magna inter curioſum & ſtudioſum hominem differentia. Curioſus enim earum rerũ cognitione cupidus eſt, quæ nihil ad eum pertinent, nihilq; utilitatis honeſtæ cõducũt. Studioſus autem earũ rerũ ſcientia cupidus eſt, quarum cognitio ad animum nutriendum ornandumq; liberaliter & ordinatione pertinent honeſta. Studioſum nõ curioſum te eſſe cupimus, quoniam ut ſanctus Bernardus ait, primus ſuperbiæ gradus curioſitas eſt, gratiæ ſpiritus ſancti cõtraria, cuius doctrina non curioſitatẽ acuit, ſed charitatẽ accẽdit. Propterea dicit ſcriptura. Altiora te ne q̃ſieris, & fortiora

Curioſus *Studioſus* *Eccleſi. 3.*

tiora te ne scrutatus fueris. Si enim fueris plurimũ scrutatus, frequéter miraberis. Necessaria & utilia nobis discéda sunt, quorũ scientia mentem à terrenis segregatam, & in cognitionem summæ ueritatis illuminet, & in amoré sempiternæ bonitatis inflãmet. Stultum est omissis utilibus & necessariis uana & inutilia discere, & creatore neglecto circa creaturas menté occupare. Perniciosa & plane damnabilis multorum hominum huius tempestatis curiositas est, qui saluberrima CHRISTI humilitate contempta, ut docti uideantur & magni, diligentissime perscrutantur, quid Plato, quid Aristoteles, quid Anaxagoras, quid Democritus, quid Pythagoras, & cæteri huiusmodi senserint, quos constat à cognitione & doctrina summæ ueritatis longe fuisse alienos, quasi nobis desint ex nostris philosophi & uiri doctissimi, per quorum imitationem oporteat fieri desides, ut merito gentilium sapientia, necessarioq; nobis uideatur expendenda. Multos habemus gentilium philosophis meliores, quorum debemus imitari doctrinam, sanctos uidelicet Christi Apostolos, Petrum, Paulum & Ioannem, eorumq; sequaces, Origenem, Athanasium, Hilarium, Irenæũ, Chrysostomum, Basiliũ, Eusebium, Firmianum, Hieronymũ, Ambrosiũ, Augustinũ, Gregoriũ, Bedam, Rabanũ, Bernardũ, & reliquos catholicæ fidei doctores, quorũ certa de ueritate sapiẽtia Christianas mentes ad iusticiã imbuit, intellectũ ueraciter illuminat, charitaté format, animasq; uiuificat. Hos ꝑ uiribus imitare sapiétes, & eorũ libros legédo discédoq; utilia sæpius reuolue, nec tpa iuuétutis tibi data inutiliter transire patiaris. Ociũ ut pniciosam animi pestẽ fugito, qm̃ idustriæ & studio maxie contrariũ est, mentemq; ut ferrũ rubigo cõsumit. Occupandum est bonis studiis ingenium, & ueræ sapien

In religione discenda, apostolica doctrina & nõ philosophia tenenda est.

tiæ desyderium altius inserendum, ut cum senectus aduenerit, mens cœlestibus informata doctrinis ad quaslibet fortunæ facies armata consistat. Neq; fratrem te nos imitari pigescat oramus, qui annorum uitæ transactæ, ut nosti, tempus omne studio scripturarum usq; ad inuidiam ranarũ impendimus. Quod nisi fecissemus, ubi nũc, fortuna sæuiente in nos frater, puras nisi ubiq; iaceremus? Nam etsi parum euasimus docti, consistere tamen in nobis deo iuuante didicimus, uariosq; & fallaces fortunæ contemnere uultus, & intelligere quis sit ignorantiæ finis. Quæ nostra sunt nemo tollet à nobis, quippe qui nostra nobiscum portare didicimus, omnis parui iacturam terreni facientes. Neq; huius uitæ nobis defutura timemus necessaria, promissum Dei in sancto Euangelio certissimum habentes, quoniam ipsi cura est de nobis, & quærentibus in primis cœlestia, nec uictus penuria continget nec amictus. Vnde fratrem te hortamur, bonorum imitare studia, non ad uanitatem & quæstum, sed mentis ad cultum, quo lumen ueritatis agnoscas, agnitum diligas, dilectum sine fine possideas. Iterum ociũ fugias monemus, quoniam in desyderiis est omnis ociosus, & multorum scaturigo uiciorum, animæ inimica est ociositas. E mollit ocium uires, lumenq; mentis exterminat, & hominẽ uiuum trunco similem reddit prorsusq; inutilem. Nemo unquam factus est ocio magnus, nemo doctus, nemo excellens aut memoria immortalis. Quomodo uiuit qui nemini uiuit? Viuit autem nemini qui semper est ociosus. Ad agendum nati sumus, quoniam natura quæ nobis tempore nihil preciosius dedit, ocium & uacuũ abhorret. Post laborem quies & non desidia tibi sit quantula sufficit, quatenus ad agendum fortior consurgas, nõ ut remisso labore penitus ocio torpescas. Ama studium sanctarũ scripturarum, & nunquã eris ociosus. Nam

quod

Mat. 6. Luca. 12

Ocium quàm mala res sit.

quod carnalis amator ille de suo dicebat amore, nos in studio scripturarum comprobauimus uerum. Qui non uult fieri desidiosus, amet. Amor uerus nunquam est ociosus. Sed uale, & ama bona honesta & utilia. Iterum uale. Ex Vrsulo in Marchia Brandenburgensium 20. die mensis Octobris. Anno Christianorum millesimo quingentesimo quinto.

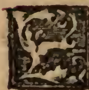
IOANNES TRITEMIVS ABBAS Spanhemensis Rogerio Sycambro salutem.

Missurus capellanũ meũ ad partes Rhenanas optime Rogeri, me ipsum prohibere nõ potui, quo minus literis te nostri status ratione facerẽ certiorẽ. Viuimus hic per Dei misericordiã corpore sani, non ultimo apud principẽ loco habiti, doctorũ tamẽ uirorũ solatio pene destituti. Homines quidẽ boni, sed nimis barbari & indocti cõmessationibus & potationibus magis dediti q̃ studio bonarum literarũ. Rarus hic homo studio deditus scripturarũ, sed quadam innata eis rusticitate cõuersantes otio gaudent & poculis. Mihi autẽ satis admodũ incolarũ placẽt mores, quoniã magna feruẽt in religionẽ Christi obseruãtia & deuotione. Dei tẽpla uisitant diligẽtissime, festa sanctorum reuerẽter cõcelebrant, & indicta eis ieiunia tenacissime obseruãt, tantóq; sunt in Dei cultu feruẽtiores, quanto cũ nouissimis Germaniæ populis ad Christi fidẽ noscũtur cõuersi. Solus bibẽdi excessus nomen uicii nõ habet, quanquã & multi apud eos reperiantur abstemii, & aduenæ Frãcones & Sueui, ut frequẽter sumus experti, plus in potationibus excedant q̃ indigenæ terræ. Tu autẽ Rogeri Deum ora pro nobis, ut cum salute hinc tandẽ egredientes ad patriã reuertamur, non q Marchiæ laboremus tædio, summe enim nobis placet, sed ut reuersi ad Rhenũ negocia nostra fine debito terminemus. Facilis enim patriæ pro Christo nobis obliuio,

quoniã ubicũq; fuerimus in Domini uoluntate nos esse in patria arbitramur. Ante festũ Paschatis nõ uidebimus Rhenum; quia serenissimo cõplacendum est principi, qui ut maneremus diutius quàm nostri propositi fuerat, institit. Hæc te scire uoluimus. Tu si quid habes rescribito & uale nostri memor. Ex Berlino 20. die mensis Octobris Anno Christianorũ 1505.

IOAN. TRIT. IOANNI VIGILIO Sunszhemio Vt. Iu. doctori S.

Literas & meas & principis Marchionis prolixioris more in Marchia mei excusatorias misimus ad serenissimũ principẽ Philippum comitẽ Palatinũ per manus capellani nostri Theodorici, tibi quidẽ notissimi, quas principi exhibere tui sit officii precamur. Quæ circa me aguntur ex latore intelliges: quomodo nobis Marchia placeat his accipe paucis. Terra quidẽ bona est & fructifera multum, sed laboriosis indiget cultoribus, cũ & ipsa sit uasta, latitudine ampla, & rustici pauci atq; pigerrimi, potatiõibus & ocio magis q̃ laboribus dediti, de quib9 dicere possumus. Marchianitis festiuitates & ocia pauperiẽ, ieiunia morbos, & potatiões mortẽ accelerãt, qm̃ in his tribus plus q̃ cæteræ nationes Germanorũ, uidẽtur excedere. Sunt enim homines quasi natura ad ociũ nati, & multis diuorũ festis laborare uetãtur, perpetuà inopia pressi, maxime qui morãtur in rure. Ieiuniorũ uero sunt omniũ quos uidimus obseruãtissimi, & in hoc uno laudabiles p̃ multis merito æstimandi. Sed maior eorũ multitudo potationibus nimium dedita, meritum ieiunandi turpiter cõmaculat, usq; adeo, ut hic pene nihil aliud sit uiuere q̃ cõmedere & potare. Hæc de moribus gentis. Nihil hic noui, nihil agitur rari, nisi q inter Ducẽ Magnopolitanũ & Lubecenses grauissimæ simultates oriũtur, quæ nisi amicorũ cõsilio fuerint extin

Marchianitarum mores.

ctæ, in

ctæ, in bellum certe consurgēt. Princeps autem meus serenis͛s. Marchio, cuius sororē dux est habiturus uxorē, uices suas interposuit, multū pro cōcordia laborauit. Quo mediāte induciæ factæ sunt usq; in pascha. Interea pax est, interdū pacis fiducia nunquā. Bonā serenissimi principis nostri Palatini ualetudinem abs te scire cupimus, apud cuius maiestatem necessariam nostri moram oportune reddas excusatā. Vale, ex Berlino 20. die mensis Octobris Anno Christianorum 1505.

IOANNES TRIT. AB. SPANHE.
Ioanni Damio monacho S.

SCire te uolumus amātissime frater, q miserāte Deo ī primis bene ualem⁹, sumúsq; apud serenis͛s. principē Marchionē bona cōditione habiti, cūctisq; necessariis abūdātissime ꝓuisi, cui⁹ uolūtati annuētes, manere hic usq; in Pascha ꝓmisimus. Fratri aūt nostro M. Iacobo Trit. scripsimús, mādātes ad Nouū castrū se cōferat, ibi māsurus tecū, donec & nos ueniamus. Interea maneat tecū pietate magistræ, ne diutius salutaribus ītermissis studiis habitare cū acatastatis cerebro & memoria carētibus infructuose, ut hactenus, cōpellat. Ingratis enim seruire molestissimū est, & nimis graue ut fructu suo fraudetur obsequiosus, & cui repēdendū fuerat præmiū, reportare cogaẗ incōmodū. Nimiū sunt ingrati homines ī terra Nayth cōmorātes, quod pro multis sæpe beneficiis eis nō sine nostro dispēdio exhibitis sumus experti: propterea fratrē ingratis seruire non sine causa uetamus. De fratrib⁹ nostris quid agāt nos facies certiores, si Cynonotorū proteruiā habueris exploratā. Dolus profecto reprimetur dolo, si nō mutauerint impietatis consilium. Nulla nobis de illorū machinationibus cura est, quia nec fauorem cupimus, nec odium formidamus. Neq; autem uindicare iniuriā contendimus, sed contemnere potius, scientes quòd in foueā cadent reprobi quam fecerunt.

Mentem non alligauimus loco, ut uiuere extra Spanheim nō possimus. Nam si necesse fuerit, mūdus totus patria nobis est. Vnum cœlū terram operit unam, ubicūq; fuero in terra sum huic continua, peregrinus non ad Spanheim sed ad cœlestem patriam anhelans. Deus unus omnipotens ubiq; est, & nullibi deest, in quo sumus, uiuimus & mouemur, ubicūq; locorū fuerimus. Facilis ergo nobis unius iactura cœnobii, si Deo placuerit, sit; in quo paupertatis & laboris plurimū, delitiarum & quietis nihil unquā sumus experti. Sed uale & ora pro nobis, ut Dei soli9 cōpleat uolūtas. Ex Berlin 20. Octob. Anno Christi. 1505.

IOANNES TRITEM. IOANNI Brachtio Priori S. Mathiæ apud Treuiros S.

Causam absentiæ nostræ à monasterio nostro Spanhemensi charitati tuæ antehac scripsimus ex Colonia Agrippina, motam uero in Marchia nunc literis duximus intimandam, æque ex Colonia, sed alterā Spreuiana iuxta Berlin in ipsa Marchia, ut status nostri habens noticiam propter nos minime contristeris. Diuina nos miseratiōe protegēte sani & incolumes sumus, rebúsq; nostris ita preuidimus, ut si oporteat uiuere extra Spāheim libere possimus. Principem habemus nobis in omnibus fauorabilē, de cuius munificētia prouisi nullius indigentiā habemus. Ante pascha non reuertemur ad Rhenum, ipsius principis uoluntate ad manendū interea persuasi, ut ea quæ pro ipsius honore inchoauimus ad finem debitū perducamus. Et reueranisi professioni nostræ sciremus esse contrariū, nostrúmq; minime decere statum in curiis principum uersari, nunquam hinc discederemus. Proponūtur enim nobis condtiiones q̄ optimæ, si manere cum principe in toto uellemus, sed ne monastico faceremus iniuriam proposito, curias principum opottet nō amare.

Ita

Ita uero itinere transimus rationabiliter secato, ut nihil refute mus ex sententia nobis oblatum, donec uideamus quid necessitas tandem indicat assumendum. Reuertemur itaq; deo largienti post Pascha ad Rhenum: ad monasteriū uero nunquā intrabimus, nisi æmulorum nostrorum prius temeritatem cōtigerit humiliari. Quòd si cum Cynonotis in pertinatia sua duxerint permanendum, Spanhemensi abbatia spontanee dimissa, Dei ordinationem sequemur. Confidimus enī Dei omnipotentis bonitati, quoniam in finem non despiciet, quem ipse nouit æmulorū inuidia læsum sine culpa. Tametsi nobis non mediocriter sit pensiculandum, ne forte summæ uoluntatis Dei ordinatione aliorsum uocemur, tanquā arbor inutilis pro fructu ferendo uberiore in terram transplantandi meliorem. Quis enī cognouit sensum Dñi, aut quis consiliarius eius fuit? Semper ergo nobis timendum, & cum silentio diuinum sequendum consilum. Ipsi enim cura est de nobis qui fecit & creauit nos, cuius miseratio nobis utilior est, quàm omne nostrum consilium. Pergam igitur dei consilium libens & uoluntarie secutus, quocunq; fuerit eundum, arborq; si placeat illi eradicata inutilis, transferar ut fructus patientiæ feram uberiores. Vale feliciter. Ex Berlinó 20. mensis Octo. Anno 1505.

TEODORICVS EPISCOPVS LVBEcensis Ioanni Tritemio Abbati Spanhemensi S.

IAmblicum ut tibi comodaremus te summopere desyderare, pater optime, magnifici nostri Ololyci de lapide militis, tum & aurati, tum & literarū canditati narratione cognouimus. Quem, & si nostra domo charissimi honestissimiq; philosophi loco seruamus, tamen & unà cum Proclo,

Porphyrio, Synesio, cæterisq; conphilosophis suis sibi coadunatis, tibi nō minus uoluntarie quàm hilariter transmisimus, mandantes illi, ut te nobilem hospitem nostri nomine salutatum pergeret. Credimus etenim tantos sapiétiæ uiros eo tibi fore gratiores, quo eorum dudum usus es familiaritate. Suscipe igitur optime pater quàm iucundissimos ex archanis philosophiæ latebris te alloquentes nobiles ipsos nuncios nostros, nihil pol rigidi salebrosiq;, sed condimenta sapida græcorum academiis philosophicis scite festiueq; manibus præparata deferentes. Quorum cum ad sacietatem usus familiaritate fueris, ad nostras redeant ædes age. Vale scripturarū candens armarium, nosq; te adamantem ama. Ex Lubus die Veneris 24. mensis Octobris. Anno Christianorum M. D. V.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO Patri Theodorico Episcopo Lubecensi Ioannes Tritemius Salutem.

Amblicus Academicorum sacerdos manu serenissimi principis nostri ædes meas introductus tuo me nomine salutauit. Lætus admisi philosophum nostris institutis nōnunquam se ingerentē, quē dum lego unà cū Proclo suo conphilosopho, profundiusq; intueor, non eos sed Ariopagitā Dionysiū me legere plerunq; inuenio. Et hoc mihi factū more ueterū placet, quippe qui potare de riuulo interea sum contentus, donec ad fontis mihi scaturiginē purissimi liceat peruenire. Gratias habeo tuæ humanitati doctissime præsul, qui me non audentē petere tantis hospitibus honorasti. Vtar eorum lectione tempore modico, faciamq; mox tua repetant scrinia. Vitam Appollonii Thianæi quodam enchiridio impressam ex Colonia Agrippina mecū nuper attuli, cuius inire iudiciū occupatiōes me principis hac uice nō permittunt.

tant. Vereor enim præcipitem dare sententiã, ꝑpterea uel maxime, ꝙ diu⁹ Hieronymns in procemio bibliothecæ sacræ nõ sine laudibus uideť introduxisse Apolloniũ. Examinãda sunt prius à me singula quã primũ per ociũ licuerit, postea meã sine cuiusquam præiudicio dicã sententiam. Vale præsulũ decus, & me dediticiũ habeto cõmendatum. Ex Colonia iuxta Spreuum & Vrsulum ultima die mensis Octobris. Anno Dñi 1505.

IOANNES TRITE. IOAN. EVRIpono Carmelitano, Cõuentus Damẽsis S.

MAndauit nobis serenis. princeps noster Marchio Brandenburgẽsis, tibi scriberem⁹, ut quantotius ad nos Coloniã reuertaris, & afferas tecũ ea q̃ Prior tuus maiestati suæ ꝑmisit. Nos opus nostrũ de laudib⁹ sanctorũ absoluimus, qđ te ut rescribať expectat. Moras igiť oẽs rescinde, ne principis aĩm offendas. Hesterno uespere Capellan⁹ noster Theodoricus à partibus trãsrhenanis ad nos reuersus est, & steganographiã nostrã, quã tantopere uidere desyderas attulit. Vale ex Vrsulo 15. die mensis Decembris Anno Christi 1505.

REVERENDO IN CHRISTO PATRI Ioan. Tritemio Eucharius Heimerius S.

REuerendissime pater ac colẽdissime ꝑceptor, tuã reuerendissimã dignitatẽ sanã incolumẽq; & bñ ualentẽ intelligo & maxime sum gauisus, orãs omnipotẽtis dei clementiã, ut sanũ Nestoreos cõseruet in annos, teq; ad nos cũ salute reducat. Hoc unũ quã humilime ꝑcor, ut tua sese dignitas splẽdidissima quãtotius absoluere à strepitu curialiũ nugarũ uelit, & ad nos redire digneť. Valde nãq; indignũ est tam nobile ac prope diuinũ ingenium tuum seruire principibus, tum quia tu ipse princeps es magnus, doctrina & sapientia melior illis cum quibus uersaris, tum quia columen, glo-

ria, & unicum patriæ nostræ es decus, quo absente omnes ce cidisse uidemur. Taceo quod te patre sapientissimo absente à mo nasterio tuo perperam & negligenter omnia gerantur, & remoto pastore necesse sit periclitari oues. Satis etiam nosti longa experientia doctus, in principum curiis nihil esse firmum, nihil stabile, nihil certum, sed caduca omnia, susurriis & adulationibus plena. Ad nos itaque pater optime quantotius reuertere, ut cum philosophicis atque diuinis institutionibus habeas tuo more commercium, nosque ut consueuisti tuarum lucubrationum cupidissimos scriptis & exhortationibus sanctis refoueas. Indignum est enim te hominē philosophicis sacrisque imbutum scripturis siliquis immiscere mundanis, margaritasque inuoluere sterquilinio: & qui multos erudire ad iusticiam consueueras, diuini luminis iubar in unius anguli tenebris abscondere. Hæc non docendō sus Mineruā ad te patrem eruditissimum scripserim, sed quā singulari beneuolentia à te præceptore meo discipulus assecutus sum cōfidentia ut ausim effecit. Doleo enim lumen nostrū splendidum à nobis ablatum, quare humilime oro, tua mihi benignitas indulgeat, qui me tibi fidelem non ignoras. Abbatis Lympurgēsis negocia quotidie sese in deterius disponunt: ipse quoque Neometi rarus est, lenteque ne dicam remisse nimium agit. Operæ precium fuerit te adesse, ut tua dirigeretur solertia, cū ipse sua probitate simplex uersipellium astucias non satis intelligat. Cogita demum pater colendissime de tuo fratre unico, magistro Iacobo Tritemio, mihi quidem amicissimo, ne frustra laborans apud Lympurgenses ingenii nobilis iacturam patiatur. Nihil enim ab eis emolumenti cōsequi poterit, qui lapides & ligna reuoluentes nullum penitus habent commertium cum studio scripturaræ. Homo est natura gracilis, ad philosophiam natus non ad labores

bores rusticorum, qui si quid magni se consecuturum sperat, ab istis hominibus certius certo seductum se sentiet. Esto pius in tuos qui in alienos semper clemētissimus esse cōsueuisti. Tot enim tātisq; notus ac familiaris principibus cum sis, nō erit tibi difficile fratri aliquod impetrare munus Ecclesiasticum, unde uitā honeste cum literis ducat. Qui toties pro alienis deprecatus exauditus es, pro tuis interueniens nullā patieris repulsam. Valeat tua dignitas per sæcula multa. Ex Spira Idibus Nouembris Anno salutis M. D. V.

IOAN. TRIT. EVCHARIO HEIMERIO Neometensi Salutem.

Vlchre mones Euchari ad nostra citiꝰ reuertamur, quasi non ubiq; sit nobis patria, quibus & Christiana religio patrē & matrē deserere pro Dei amore præcipit, & monastica institutio cōtemptū terrenorū omniū indicit. Nos enim quadam necessitate compulsi principem sequimur, nō ut curiales, sed potius ut cōsilio & auxilio indigētes, utpote qui derelicti à necessariis grauiora pericula formidamus. Quam temeratā à Cynonotis contumeliā suscepérimus te minime latet, sub quorū diutius militare imperio nō facile cōsentiemus. Cum his nōnulli ex nostris infidelitatis spiritu pleni cōspirātes in nos, maliciæ uirus addiderūt, qui circūgirātes multorū nobis æmulorū inuidiā auxerūt. Placuit ergo nobis ad tēpus cedere malis, donec tādē experiātur nostri, quid eis nostra eatenus præsentia cōtulerit boni. Et quia nō satis cōstabat quādo patriā exiuimus, qui fuerint tātorū in nos autores malorū, & qui ex nostris cōspirasse cum æmulis dicebātur, se omnes clamabāt esse innoxios: de consilio & assensu clarissimi principis mei Philippi comitis Palatini (quod te minime latet) crebris postulationibus Serenissimi principis Ioachim Mar-

chionis Brandenburgensis euicti, patriam relinquere consensimus, ad festum Paschatis Deo largiẽte reuersuri ad Rhenum. Interea si pœnituerit æmulos patratæ contra nos temeritatis bene factum erit reuertemúrq; ad monasterium : sin autem in sua pertinatia permanserint, si pro iniuriis se non recognouerint, si fratres nostri non aliter quàm hactenus cũ duce suo tractauerint, hærebimus & nos nostro cõsilio, neq; humiliabimus nos inimicis nostris, neq; ad monasteriũ reuertemur, sed prouidebimus nobis de alia mansione, ubi cum pace & tranquillitate omnipotẽti Deo in ordine seruiamus. Iustam enim causam indignationis habentes iniuriarum non facile possumus obliuisci, neq; deinceps hominibus illis confidimus unquam, qui in nullo à nobis læsi, tantam in nos contumeliam agere præsumpserunt. Sufficiat æmulis nostris quòd pro Christi amore pacientiam habentes uindictam non quæramus, & cum possemus ulcisci contumelias silentio transimus. Putabant nos mente uni colligatos loco, & quod nobis in despectum fecerũt necessario non curare, quasi extra Spanheim nobis desit locus ad manendum. Confidimus in Domino Iesu qui nullum dereliquit unquam ad eum in tribulatione clamãtem, quoniam miserebitur nostri, & parabit nobis locum, ubi cum maiore pace & trãquillitate ipsi uacemus, q̃ in Spanheim potuimus unq̃. Non delectant nos (ut tu arbitraris) curiæ principum, neq; terreno principi nisi oporteat, statuimus adhærere, quanq̃ nõ desint plures, qui nos magno desyderio admitterẽt perpetuo refouendos. Hoc nobis continuum studium contulit scripturarum, ut mentem non loco figamus sed ueritati. Quæ de fratre monuisti libẽter accepimus, cui sors cum tẽpore pinguior assurget. Vale & ora pro nobis ad Deũ, qui solus omnia potest. Ex Berlin octaua die mensis Ianuarii Anno Domini 1506.

Reueren-

REVERENDO IN CHRISTO PATRI D. Ioanni Tritemio,&c. Nicolaus Prior in cunctis fidelis Salutem.

Euerende amantissimeq; pater, literas reuerēdæ paternitatis tuæ cum ingenti suscepi gaudio, & supra quàm dici potest de bona ualetudine tua optimoq; statu apud principem, sicut nobis Theodoricus retulit, sum Lætatus, & mecum fratres uniuersi. Sed ingenti me tristitia affecit mora tam diuturna reuersionis tuæ ad nos, quoniam propter tuam absentiam in magna tribulatione sumus, & ab omnibus uexamur, deridemur & blasphemamur, quasi nos causa simus idignatioīs tuæ iustissimæ, magnusq; clamor omnium surrexit in nos, quòd incendio seu perpetuo simus digni exilio, q̄ fugauerimus Abbatē nostrum uirū bonum & sanctum, sapientē atq; doctissimum, sine causa. Tantæ sunt oblocutiones hominū contra nos, q̄ ignoramus quid nobis agendū sit, & uehementer timemus, q̄ in breui expellemur de monasterio. Tua uero paternitas nouit, q̄ præter filium perditionis, nullus nostrum fuit in causa, sed omnes uehementer potius dolemus, & nunquam placuit nobis temerarium factum æmulorū. Iam dicunt omnes qui interfuerunt, q̄ non fecerint animo iniuriandi paternitati tuæ, sed propter minas abbati montis sancti Iacobi factas à Magno & Friderico familiaribus nostris. Et in ueritate credo quòd ita sit, quia nihil aliud in causa fuit ut caperentur quàm comminationes. Officialis Ducis, qui satellites militiæ iniquitatis suæ misit in familiam nostram, de officio suo iam amotus est, & in eius locum Vasallus tibi iuratus Meginhardus de Coppenstein subrogatus est. Nomine uero principis Palatini præfecturam tenet amantissimus tui Franciscus ab Sickingen, qui ambo cum uicinis & amicis o-

mnibus, maxime tuum desyderant aduentum. Abbas quoque montis sancti Iacobi plus omnibus dolet absentiam tuam. Rogamus igitur q̄ humilime reuerendissime amātissiméq; pater, & per nomē Domini nostri Iesu Christi suppliciter obsecramus, ut redire ad nos quantotius dignemini, nec propter crimen paucorum totū gregem ouium uestrorum deseratis. Cur foris tam diu permanes dulcissime pater, cum nemo sit qui te lædere aut possit aut uelit. Nam & Dux ille Ioannes te maxime diligit, cupitq; ut redeas, dicens se nihil unq̄ mali cōtra tuā cogitauisse psonā. Omnes quoq; fratres nostri, tuæ paternitatis charissimi filii, tuum ad nos reditū ardētissime desyderāt, præter Iudam impiissimū traditorē. Qui tamē & ipse multū optare tuum aduentum se simulat, sed mētitur iniquitas sibi, quod rei probabit euētus. Scio enim q̄ de monasterio fugiet, mox ut tuā nobis paternitatē appropinquātē audierit. Frater Ioānes Nutius senior noster & omnes fratres tuam salutem desyderant sēque humiliter commendant. Vale ex Spanheim 22. die mensis Nouembris Anno Domini M. D. V.

IOANNES TRITEMIVS AB. SPAN.
dilecto in Christo filio Nicolao Remitio
Priori suo salutem.

MOuissent à proposito mentē nostrā literæ tuæ charissime fili, ut in media hyeme reditū maturassemus nostrū ad patriam, nisi promissionis nostræ cōditio ad manēdum diutius nos principi obligaret. Manēdum enim in Pascha promissio iubet, ne tantum principem rebus nostris optime fauentē cōtra uotū offendamus. Scribis reditum nostrū desyderari à multis, credimus, & suo tēpore sicuti promisimus largiente domino reuertemur, experientiā capturi promissionum. Abbatem uero Moguntinum nostram peram-

plius

plius dolere absentiã satis admiramur, cũ ipse omniũ in nos malorum principalis sit autor, ad cuius instantiam clandestinam & ementitam familiares nostri nobis in scandalum, & serenissimo principi nostro Palatino in odium & præiudicium fuerunt capti. Neq; memoria exciderunt uerba quæ nobis inculcare tentauit, cum ultimo esset nobiscum: neq; scriptorum eius obliti sumus, quibus non solum nobis, uerum & sacratissimis principibus Raymundo Cardinali apostolico legato, Archiepiscopo Coloniẽsi, Palatino comiti, & Marchionibus, intemperati senis lingua non pepercit, quæ si uel uni ex illis legenda exhibuissemus, dudum temeritatis suæ pœnas dedisset. Iniquissime contra nos egit bonus ille abbas, & in odium aliorum nos, siue sciens siue nesciens iniuste persecutus est. Indulgeat ei Deus & non imputet illi peccatũ quod commisit contra nos. Mira consyderatio senis. De nostra dolet absentia, qui ut cederemus ad tempus inuidiam declinantes primus consilium dedit. Quòd aũt hominum clamor surrexit contra uos, nihil nos releuat, nec in aliquo delectat, sed contristat potius, pro illis maxime qui inter uos malorum contra nos sunt innocentes. Scimus enĩ ꝙ non omnes conspirastis in nos, nec propterea uos omnes credimus innocentes. In omnibus his nihil nos adeo contristat, quàm innocentes cũ noxiis blasphemari. Consolatur autem nos innocentia nostra, cui uos testimonium etiam inimici dabitis, quàm iuste inter uos & sine offensione uixerimus, semper uestram utilitatem nostro cõmodo præponentes. Postremo hortamur, ut diuinitatis cultum diligenter respicias, fratres sine rationabili causa non contristes, & te & illos in monasterio religiose contineas, & monasticam obseruantiam inuiolatam custodias. Fratres ut pro nobis orent ad Deum commonefacito, quos omnes in charitate Ie-

su Christi salutamus. Vale ex Berlini. 8. die mensis Ianuarii Anno Christianorum. M. D. VI.

REVERENDO IN CHRISTO PATRI Ioanni Tritemio abbati Spanhemensi, Iacobus Trite. frater S.

Literæ paternitatis tuæ ingens mihi attulerunt gaudium, quibus te sanum & incolumẽ esse cognoui. Præterea scire statum meũ cupis. Teneto breuiter, mediocris est. Dei bonitate sanus sum, & sine pecunia diues. Post tuũ à Neometi recessum, ad Vuachenheim ueni, paucisq́ ibidẽ diebus cõmoratus, mox perpendi homines & meorum obsequiorũ & tuorũ oblitos beneficiorum totius me uibrare c cel lis, inuidentesq́ studiis meis, ad lapides & lutũ reuocare nolentem. Nolui ergo diutius manere cum hominibus ἀχαρίστοις ϗ ψευδολόγοις, qui nec beneficiorum sunt memores, nec promissorum exhibitores. Abbati multis diebus ut nosti in Colonia scriptor seruiui, & propter eum quos amicos habere poteram offendi, tempus apud illum mihi sine fructu expẽdi, uestimenta contriui, & nihil ab eo penitus pro mercede obtinui. Ecclesia, quã mihi assignare uolebat, in salicũ ualle pauperrima est, domus habitatiõis sacerdotalis cũ uico incendio consumpta. Habeat eã sibi & ualeat, quia non est mihi animus apud illum manẽdi. Vtinã tibi potius acquieuissem quã petitionibus eius, perrexissemq́ in Marchiã tecũ, melius mihi foret, quã gratis illi seruiisse. Contẽpta igi. uanissima spe Treuerim descendi & aliquandiu cum parentibus mansi, quousq́ per singulos gradus ad ordinem sacerdotalem processi. Iam deinceps faciam quod hortaris, & cum Damio nostro manebo donec uenias. Vale sanus. E Spira 11. die mensis Nouembris Anno. 1505.

Ioannes

IOAN. TRITE. AB. SPAN. IACOBO Tritemio fratri amantissimo Salutem.

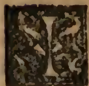

D huc deo largiente ualemus: si uales & tu bene est. Non latebat nos cui seruires, qui τὴν ἀχαριστίαν ἀνθρώπου τούτου quã optime nouimus dudũ experti. Sed qm̃ ita tibi cõplacuit, si perdidisti laborẽ, tibi noueris imputandum. Quamprimũ poteris parentibus scribe, nos saluos & incolumes, & ut senectutis suæ curã habeant, nihil de nobis solliciti. Omnipotens Deus sua miseratiõe nobis ut cõfidimus necessaria sine parentũ sollicitudine prouidebit, etiamsi ad Spanheim nunquam reuertamur. Remitius Prior humilia atq; dulcissima scripsit, cupiens nos ad monasteriũ quantotius reuerti, cui rescribentes uerbis uerba retulimus, donec mentes hominum plenius exploremus. Non enim deinceps facile credemus semel tam enormiter decepti. Cum ergo Neometim aut Budorim reuersi fuerimus, agemus ne nos lateant fratrum animi, & tum demum quod nobis uidebitur utilius faciemus. Quòd si manere foris cõtigerit, nihil ad nos, qppe qui carere ingrato monasterio quàm manere cum improbis ouibus magis eligimus. Vale ex Berlin. 8. die mensis Ianuarii. Anno Christianorum. M. D. VI.

THEODORICVS EPISCOPVS Lubecensis Ioanni Tritemio abbati Spanhemen. Salutem.

Vos ad te optimum patrem salutandum probos & inclytos philosophos Iamblicum & Proclum cum cæteris pridem misimus, quo nam se modo apud tuam paternitatem habeant, pro eorum honorificentia nostroque in eos amore putauimus requirendum, cum uel offi-

cio iam prope functi, uel quicquid tu ex eis requirendum putaueris, eo te potitum optimeque illis usum pro sua libe ralitate, Tantalique phiala amicitiæ firmandæ gratia uos uberrime potos arbitramur. Ne igitur uel ocio torpescant, uel nouis placidioribusq; subintrantibus abiectiori loco contemptuiq;, ut fieri solet, haberentur, pulueribusq; sordescerent, reuocandos existimauimus. Credimus etiam à te defatigatos adeo, ut iam rigidior illis monastica illa, qua religiose páter ad modum uteris, censura pertæsa sit plurimum. Quòd si ita iudicaueris, tua eos pro honestate pace redire finito. Si autem tibi ad conferendum quod habes superest, explere atq; ad saturitatem honestissimis uiris fruito, ac demum ut nostras reuisant ædes age. Vale felix fausteq;, nosq; te adamantẽ ama. Ex Lubus 27. die mensis Ianuarii Anno dominicæ natiuitatis. 1506.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO Patri Theodorico Episcopo Lubecensi Ioan. Tritemius Salutem.

Amblicum tribus ferme apud nos mensibus honestissime habitũ, quod pulchritudo uultus declarabit, ut rediret ad te dominum suum, officio legationis suæ iã pulchre peracto, sacratissime præsul, concessimus. Annuit lubens, quanquam nostrum minime abhorreret hospicium, quippe qui nostra dudum familiaritate usus nulla iam formidine tangitur. Censuram non timet monasticam, utpote qui longa cõsuetudine moribus nostris assuefactus, optime iam intelligat nos uiri sapientis imitari consilium, quo nouerimus cum singulis de sua facultate habere colloquiũ. Scimus enim Iamblico teste, neq; cum monacho de philosophia tractandum, neq; inter philosophos de religione claustraliũ esse disputandum. Suo quæq; loco seruamus, cum illis monachũ,

cum

cum istis exercendo philosophum. Hoc unum forsitan hospiti nostro potuit esse molestum, q̃ in Vrsulo solus nobiscum consisteret, qui cum tribus ferè milibus in nostro consueuerat monasterio uersari. Hic enim peregrinamur à nostris inter paucos, non ut uolumus, sed ut possumus philosophantes. Suscipe Iamblicum tuum doctissime præsul, quem ad tuas ædes mittimus, gratias de humanitate in nos tua referentes, nostróq; ut iubet ministerio utere. Vale & nos commendatos intuere. Ex Vrsulo 4. mensis Februarii Anno. 1506.

IOANNES TRITEMIVS HERmanno Buschio Monasteriensi poëtæ S.

CVm iter ageremus de partibus Transrhenanis per oppidum Lypsense ad Marchiã Brandenburgensem, te illic esse nobis minime constabat. Audieramus enim Coloniæ te in Louanio tuas profiteri literas, & propterea Lypsiæ nullam tui fecimus inquisitionẽ. Iam uero Georgio Sibuto poëta nostro referente cognouimus te iuuentutẽ Lypsensem literis erudire mundanis optima conditione prouisum. Congratulamur tibi q̃ rebus tuis bene sit consultum: hoc unum te monẽtes, ita uiuendum, ne moribus destruas eruditionem. Non decet uirum eruditum etiamsi poëta sit, esse lasciuum, non ebrietatis sectatorem, non muliebrem, & luxui deditum, quæ omnia cito perdunt uirũ, ut quidã cecinit dicens: Poëta debet esse sobrius.

" Οἶνος καὶ λοετρὰ, καὶ ἡ περὶ κύπριν ἔρως
" Ὀξυτέρην πέμπει τὴν ὁδὸν εἰς ἀΐδην
" Vinum & balnea, & circa Venerem amor
" Velociorem parant uiam ad infernum.

Hoc & Maro ille tuus monuisse ferẽ pulcherrime in paruo tractatu suo de uino & Venere, ubi multa paucis absoluit dicens:

„ Nec Veneris nec tu uini capiaris amore
„ Vno nanq; modo uina Venúsq; nocent
„ Vt Venus eneruat uires sic copia uini
„ Detenuat gressus debilitátq; pedes.
„ Multos cæcus amor cogit secreta fateri,
„ Archanum demens detegit ebrietas, &c.

Rogatus Anacharsis quo pacto quis abstemius fieret, si turpes, inquit ebriosorũ mot⁹ sibi ante oculos ponat sobrius. Ait enim uitem uuas tres ferre, primã uoluptatis, secundam ebrietatis, tertiam mœroris. Hinc est illud Lucii Apuleii Floridorũ libro tertio, sapientis uiri supra mensam celebre dictum. Prima inquiés cratera ad sitim pertinet, secunda ad hilaritatem, tertia ad uoluptatem, quarta ad insaniam. Nihil turpius homine ebrioso, cui fœtor in ore, tremor in corpore, furor & obliuio in mẽte, qui stulta promit & fatua, occulta producit in publicum, cor palpitat, facies sanguine rubet. Quæ omnia Flaccus pulchra breuitate complectens dicebat:

Quid non ebrietas designat? operta recludit
Spes iubet esse ratas, ad prælia trudit inermem
Sollicitis animis onus eximit, ac docet artes,
Fœcundi calices quem non fecere disertum?

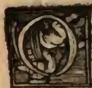
Nihil est ita dæmonibus, ut Chrysostomus ait, sicut ebrietas & lasciuia, quæ est mater omnium uiciorum, placitum & amicum, & nihil adeo contrarium sicuti sobrietas, quæ est mater omnium uirtutum. Quid aliud ebrietatẽ putabimus quàm uoluntariam hominis insaniam, quæ mentem euertit, memoriam tollit, obliuionem inducit, debilitat corpus, animam occidit? Nemo uino & ebrietati deditus uir bonus esse poterit unquam, neq; sapiens, neq; doctus, neq; fidelis, neq; utilis alicui, neq; honore aliquo, neq; memoria dignus. Tu ergo Buschi fu-

Ebrietas quid?

ge omnes

ge omnes animi pestes, uinum & uenerem maxime, quorum usu nimio uirtus eneruatur omnis, mens cæcutiat, & fama in opprobrium cunctis exponitur. Parce oculis tuis, qui utroque malo te nimium uolente, perculsi, fluxu & rubedine iam pene destructi sunt. Parce rebus & substantiæ, quam docendo labo riose acquiris, ne senior factus mendicare cogaris. Memento ꝙ sicut poëta dicit. Vino forma perit, uino corrumpitur ætas. Vino sæpe suum nescit amica uirum. Et quod Aristoteles dixit: quin non de facili potest inuadi qui est sobrius & uigil, sed qui ebrius est & dormiēs, mortuo similis, facile capitur. Admo nitionibus nostris & parcas, & acquiescas oramus: tu enim ꝙ te diligamus nō ignoras, & nos ꝙ freno indigeas scimus. Circa festum dominicæ Ascensionis redituri ad Rhenum tecum largiente Domino constituemur, latius de his quæ menti nostræ insunt collaturi tecū. Interea uale sanus. Ex Berlin prima die Martii Anno 1506.

IOANNES TRITEMIVS ABAAS Spanhemēsis: Conrado uenerabili Abbati mo nasterii sanctorum Vdalrici & Afræ in Augusta Salutem

CErta post cruentissimum Palatinum bellum in me quorūdam hominum inuidia propter ipsum prin cipē meum, cum essem apud eum Heidelbergæ, ad sextum diem mensis Aprilis, ne quid sequeretur deterius à mo nasterio meo ad tempus me placuit elongare. Interea Rex no ster Maximilianus conuentum apud Coloniam Agrippinam ad caput mensis Iulii principibus indixit, quo & ego uocatus per certos principes nauigio descēdi. Soluto tādē post dies 30. consilio, principibúsq; ad sua reuertētibus, ego cū Serenissimo

principe electore Ioachim Brandenburgensiū Marchione, de consensu principis mei Palatini senioris sæpe & multum rogatus Marchiam intraui, Priori meo interim regimine monasterii Spanhemensis commisso. Et nunc quidē hic sum propositum habens post festum resurrectionis dominicæ reuertēdi ad propria, & iuxta rerum dispositarū ordinationem sicuti inuenero, uel mutare uel continuare cōsilium. Venissem q̄ libens Augustam ad prouincialem ordinis nostri cōuentum, si Princeps ut ante Pascha hinc abirem, annuisset, sperarémq; rebus meis bonum consilium apud patres inuenire. Sed quia morē gerere tanto principi necesse est, tuæ paternitati uices meas duxi cōmittendas, ut iuxta procuratorii tenorē, quod anno priore, cum propter bellum interciperetur cōuentus patrum prouincialis, ad te cum pecuniis miseram, agas, & pro me coram præsidentibus cōpareas, meóq; nomine singula, iuxta cōsuetudinem ordinis perficias, & necessariam mei absentiam reddas excusatā. Quod ut uelis faciásq; mutuæ inter nos amicitiæ intuitu, te etiam atq; etiam rogo. Si quid me scire tuarū uolueris cogitationum, rescribe, ipsásq; literas tuas huic nuncio principis mei trade, quoniā proficiscens ad Saltzburgam, expedita legatiōe sua ad nos per Augustā reuersurus est. Rationis nostræ trāsactæ præsidentiæ chirographū abbati Nurenburgēsi memineris consignandū. Vale ex Berlin 24. Martii Anno 1506.

IOANNES TRITEM. GEORGIO
Sibuto poëtæ laureato Salutem.

AVdiuimus te cum Hermanno Trebellio inisse certamen, quod non fecisses melius iudicaremus. Tuæ non congruit ætati scriptis lacessere senes, & pro lanā caprina, ut quidam ait, gerere bellum. Magis te iuuenem decet audire seniores, & discere ab eis, non contemnere aut inuidere

dere

dere melioribus, etiam si melius sapias. Verificatur in te Hesiodi poetæ sententia dicentis

καὶ κεραμεὺς κεραμεῖ κοτέει καὶ τέκτονι τέκτων ,,
καὶ πτωχὸς πτωχῷ φθονέει, καὶ ἀοιδὸς ἀοιδῷ ,,
Et figulus figulum odit & fabrum faber ,,
Et pauper pauperi inuidet, & poeta poetæ. ,,

Est aũt pessimum malum inuidia, neminẽ plus lædens quã suum autorem, superbiæ filia, uenenum mentis letiferum, quo diabolus maxime reus primum hominem supplantauit. Sed attende quid scriptura dicat. Paruulum, inquit, occidit inuidia, quod sanctus Papa Gregorius explicaturus dicit. Inuidere non possumus nisi eis quos nobis in aliquo meliores putamus. Paruulus itaq; est qui inuidia occiditur, quia nisi ipse inferior existeret, de bono alterius non doleret. Nullum inuidia monstrosius monstrum, nec aliquod damnosius damnũ, quæ dicenda est merito erroneæ cæcitatis abyssus, humanæ mentis infernus, cõtentionis stimulus, corruptionis aculeus, & diabolicæ obstinationis introitus. In suum autorẽ grauius tendit inuidia, & mentẽ unde sumit exordiũ ut uipera necat parentẽ, per quã diabolo fallente mors primũ intrauit in orbẽ terraꝝ. Hinc Salomon auditorem instituens beneuolum in prouerbiis dicit. Ne comedas cum homine inuido, & ne desyderes cibos eius. Inuidia enim cuncta bona deuorat ardore pestifero, animam turbat, sensum comedit, pectus urit, mentem adfligit, cor hominis quasi quædam pestis depascit. Ignis inuidia est inextinguibilis. Nam sicut tinea comedit uestimentum, sic & inuidia eum qui zelatur cõsumit. Cauere magis amicorum inuidiam Seneca monet, quàm inimicorum insidias. Si non inuideris maior eris. Nam qui inuidet minor est. Alienum bonum malum suum inuidus facit, quod malũ longe est à uiro docto, sa-

Inuidia pessimũ malum.

Hiob.

Cap. 23.

piente & bono. Miseria sola caret inuidia. Vnde magis pati quàm agere inuidentiam expedit. Si uis carere inuidia, noli uenari gloriam lucubrationibus uanam, sed tuum imitare Tibullum in quarto dicentem.

" Nil opus inuidia est, procul absit gloria uulgi.
" Qui sapit in tacito gaudeat ille sinu

Modestia qualis uirtus

Modestum te in oibus exhibeas & eris sine inuidia gloriosus. Est aũt modestia uirtus moderatrix animi passionũ, gratũ & spectabilẽ cunctis hominẽ reddens intuentibus, ut sermones pferat libra iusticiæ examinatos, sitq; grauitas in sensu, & pondus in uerbis modusq;. Non decet uiros, literarũ studio deditos contentionibus inseruire, & rebus utilioribus neglectis pro inutili sermone committere bellum, quo & mentes præceptorũ à rectitudinis euelluntˀ statu, & auditorum corda ne ad sapientiæ pertingant archana, nube uanitatis obnubilata fiunt. Eius uiri doctrinã libenter omnes admiranťˀ, collaudãt, lætiq; suscipiunt, in cuius oratione modestia refulget simul & grauitas, ubi nulla cõtentio æmulationis prauæ, nullus fastus cernitur superbiæ, sed cum dulcedine, uocis, mentis, & oris exhibetur tranquillitas, & amica sapientiæ choruscat humilitas. Nullus enim sapiens superbus & arrogans esse potest, qui autem elatus & superbus existit, sapiens non est. Maxima nobis humilitatis causa mortalitatis nostræ conditio est, superbiæ uero nullam penitus causam habemus. Quid enim sumus ò poeta, nisi homines, breui necessario morituri? uento & umbræ similes, ut Sophocles dicit in Aiace.

ὁρῶ γὰρ ἡμᾶς οὐδὲν ὄντας ἄλλο πλὴν
εἴδωλ' ὅσοιπερ ζῶμεν, ἢ κούφην σκιάν

Video enim nos nihil esse aliud, præter
Simulachra quotquot uiuimus seu leuem umbram

Punctum

Punctum est, inquit Seneca, quod uiuimus, & adhuc puncto minus. Sed hoc minimum specie quadam longioris spacii natura diuisit, aliud ex hoc infantiam fecit, aliud pueritiam, aliud adolescentiam, aliud inclinationem quandam ab adolescentia in senectutem: à senectute uero ad puericiam quendam statuit regressum, per quem omnia morte cōcluduntur. Quid aliud est homo quàm sperma foetidum, saccus stercorum, & cibus uermium? Post hominem erimus cadauer putridū, ex cadauere uermes, post uermem foetor pessimus & horror maximus. Et sic in hanc speciem uertitur omnis homo. Nam sicut in Ecclesiasta Salomon dixit: homo sicut egressus est nudus de utero matris suæ, sic nudus reuertetur in terram, & nihil auferet secum de omni labore suo. Miserabilis prorsus infirmitas hominis, quomodo uenit sic reuertetur. Quid ergo proderit ei quòd laborauerit in uentum? Cunctis diebus uitæ suæ comedit in tenebris, & in curis multis & erumna & tristicia. O fallacem hominum spem, Cicero clamat, fragilemq; fortunam, & inanes nostras conceptiones, quæ mediocri in spacio sæpe franguntur & corruunt, & cum ipso cursu ante obruuntur quàm portum conspicere ualuerint. Finem ergo tuum, Sibute, semper cogita, teq; cognosce mortalem, nec mente superbiam malorum omnium matrem contigeris unquam. Sunt enim inexorabilia fata, & sicut Martialis inquit,

Homo quid sit?

Cap. 5.

Lanificas nulli tres exorare puellas
Contigit, obseruant quem statuere diem.

Omnes morimur, & quasi aquæ in terrā dilabimur, quemadmodum & ille dixit. Debemur morti nos, nostraq; mortalia facta peribunt, estque mors ultima linea rerum. Vtilibus insuda studiis, quibus non solum corpori prouideas necessaria, sed etiam mens à morte horrenda seruetur immunis.

Reuersuri ad propria breui tecum in Albiburgio tuo erimus, & quid nos ut audatius ista scriberemus permouerit sermone pandemus. Tu uero sciens nostrum in te amorem quam fecimus exhortationem nō execraberis. Vale tui memor. Ex Berlin 20. die mensis Aprilis. Anno Christianorum. M. D. VI.

SERENISSIMO PRINCIPI IOACHIM
Brandenburgensiū Marchioni, Stetinensium ac
Pomeranorū Duci, Rugensiū Cassubiæq;
Comiti, principi Electori &c. Ioan.
Tritemius Abbas Spanhe-
mensis fœlicitatem.

Vartadecima die mensis Maii Berlin oppidum residentiæ serenitatis tuæ, ut scis princeps clarissime, circa horam undecimā exiui, & iuxta prædictiones Astrophili nostri plura nobis cōtigerūt aduersa, sed miserātē deo euicim⁹ oīa. Sex nāq; diebus morbo calculi & uesicæ laborās grauiterq; afflictus remanere in Lypczig coactus sum, & manibus me cōmittere medicoꝝ, qđ antea feci nunq̄. Cumq; uenissemus ad Rhenū p satellites cuiusdā iniquissimi Comitis incēdiarii monasterii Lympurgēsis ego cū nūcio serenitatis tuæ familisq; meis & uno monacho memorati cœnobii exusti capti sumus in festo sanctissime Trinitatis circa horā undecimam, ductiq; in castellum uicinum. Eodem tamen sero cognoscentes me sub tuitione regia custoditum omnes nos dimiserunt: causam propter quam nos cœpissent afferentes nō aliam, nisi ꝙ me negociis combusti monasterii Lympurgensis fauentem arbitrarentur. Qua contumelia factum est, sicuti ex tuo intelliges nuncio, ꝙ neq; ad Archiepiscopum Coloniensem, neq; ad Treuerensem, sed neq; ad Moguntinensem tuas perferre com

missiones

missiones potui. Agam tamen quamprimum, ut & tuas literas habeant & intelligant uoluntaté. De meis uero rebus nihil certi scribere possum, quousq; cum excellentissimo principe meo locutus fuero, qui nunc est absens, & statum fratrum meorum, simul & métes æmulorũ clarius intellexero. Nullatenus enim uidebor in Spanheim, nisi cuncta prius obstacula remota fuerint. Quòd si non fuerit æmulorum conuersa temeritas, faciã alterum è duobus, aut reuertar ad te sicuti postulasti, aut eligam mihi locum in ordine studiis meis conuenientem, ubi & possim tuam Serenitatem meorũ facere studiorum participem. Audisti me sæpius dicenté quod sentio, quia curias sequi principũ, nec meo conuenit proposito, nec plane congruit institutioni. Quæram ergo cõuenientem mihi in latitudine ordinis mei locum si fieri potest, quem si inuenire nequiuero, facturus sum necessario quod possum. Tuæ uero serenitati gratias habeo immortales pro tuis in me amplissimis beneficiis non solum exhibitis, sed etiam amplioribus, si necesse fuerit, promissis. Excellentiam tuam cum omnibus suis ualere opto incolumem Nestoreos in annos. Ex Heidelberga 18. die mensis Iunii. Anno Domini 1506.

IOAN. TRIT. AB. SPAN. DILEctis in Christo fratribus & filiis Priori & conuentui in Spanheim synceram in Domino charitatem.

DE Marchia Brandenburgensium tandem cum salute ad patriam reuersi, Theodoricum capellanum nostrum ex Francfordia præmisimus ad uos, quo ea referéte quæ illi commisimus, & statum intelligeretis nostrum & mentem. Qui retulit nobis Budorim reuersus ad nos desyderium ueſtrum, quo precamini ad uos quantotius reuertamur,

neminem esse neq; futurum qui nos molestare posit aut uelit. Credimus quidem uera quæ dicitis in cordibus uestris, æmulis tamen confidendum non duximus, quorum tanta in nos præsumptio à nemine iudicatur. Propterea sine cōsilio nihil faciemus, maxime cum quidam inter uos ambitione, & infidelitate pleni Cynonotis consentire potius q̃ nobis pastori suo conuincantur manifeste. Deū testamur omnipotētem, quem nihil potest latere, q̨ libenter quidem reuerteremur ad uos, si uestrā erga nos integritatem possemus habere exploratam, de qua nos subdubitare compellit, q̨ toties moniti à nobis nihil cum Duce contra æmulos egistis. Sed mittite ad nos Priorem uel alium quempiam ex uobis, cui mentem latius nostram explicare posimus. Nam & si neminem qui nos lædere posit reuereamur, quippe qui non metu cuiusquam foris manemus, sed facti duntaxat indignati memoria, tamen redire ad Spanheim sine principis Palatini consilio nequaquam intendimus. Valete, Deum orantes, ut eius sanctissima impleatur uolūtas, quæ nunquam potest esse non recta. Ex Heidelberga 20. die mensis Iunii Anno Christianorum 1 5 0 6.

SANCTISSIMO IN CHRISTO PATRI Iulio papæ secundo Ioan. Tritemius abbas Spanhemensis humilima pedum oscula beatorum.

IGnis quem Dominus noster Iesus Christus, Patris æterni filius misit in terram, uoluitq; in cordibus hominum uehementer accendi, me ultimum subditorum tuorum clemētissime pater nullius apud diuinam pontificatus tui sedem, præter fidem & deuotionem, uel meriti, uel momenti compellit, ut causam diui Bennonis merito & sanctitate Misnēnsis Ecclesiæ dignissimi quondam episcopi, meis

altiorem

altiorem uiribus, ad instantiam Christianissimi Saxonum Ducis Georgii, apud tuam clementissimam paternitatem, quia uerbis nequeo, mutis uel literis agam. Is, ut ueterum monumentis edocemur, ab infantia præuentus diuino spiritu totum se Dei mancipauit obsequio: fide clarus, uirtute & constantia infatigabilis, spe robustus, amore & charitate in Deum & ad proximum omni tempore semper feruentissimus. Ex monacho regulæ sancti Benedicti primus monasterii quod Goseck in diocesi Nuenburgensi non longe ab ipsa ciuitate situm nuncupatur, abbas institutus, triennio ferme præfuit in omni religione & sanctitate. Quo elapso monachorum suorum inuidia stimulatus, iniuriisq́ aduocati comitis impetitus, monasteriū cum Abbacia deseruit, & heremum Christo in tranquillitate seruiturus intrauit. Inde per Victorem papam secundum uocatus, Goslariensis ecclesiæ rector constitutus est, & crescentibus semper in eo meritis sanctitatis, postremo Misnensis Ecclesiæ pontificatum canonica electione fratrum adeptus fuit. Qui ut nomē tantæ dignitatis non infructuose uideretur sumpsisse, ad utilitatem ouium Christi summi pastoris sese totum conuertit, in oratione continuus, & in prædicando Verbum Domini, tam Sclauis, quos ad fidem conuertit orthodoxā, quàm suis atq; in circuitu fidelibus mirabili incredibiliq́; feruore deuotus. In ea quoq; persecutione qua Henricus imperator tertius summis Romanæ Ecclesiæ pontificibus inobediēs hostis atque rebellis uniuersam in Germania præcipue turbauit Ecclesiam, Benno uir Dei, præsul quoq; magnificus, in fide & amore domini sui formatus, & Apostolicæ sedi semper fidelissimus, in faciem tyranno restitit, peccantem redarguit, sententiamq; anathematis, quam Papa decreuerat, in eum confidenter fulminauit, schismaticum, maledictum, & reproba-

Scholion.

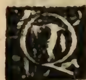
tum à Deo, nisi pœnitentiam ageret, ad iudicium uicarii Christi, publice illum prædicans & denuncians cunctis fidelibus. Pro his omnibus coniectus in uincula & carceres, iniurias & contumelias, opprobria simul & uerbera passus, hilari semper mente canebat. Mihi adhærere Deo bonum est, quoniam Christi uicario magis obediendum q̃ homini maledicto. O uirum uirtutibus plenum meritisq; excelsum, ter sanctũ quaterq; santissimum, qui solidatus in petra cõstantiæ Apostolicæ, sese murum pro domo Dei tam necessario ac periculoso tẽpore cõfidenter opposuit, & pro honore sacrosanctæ sedis Apostolicæ fortissime decertãs, nulla tyrannorũ uincula formidauit. O pontificem sempiternis extollendũ laudibus, cuius uita cunctis uirtutibus omniq; sanctimonia choruscans merito nobis in exẽplum proponitur, quam Deo placuisse altissimo infinitis pene miraculis usq; in præsentem diem manifeste declaratur, usq; adeo, ut si miraculorum testimonio sanctorũ integritas cõprobãda indicitur, nemo sanctior diuo Bennone his tẽporibus iudicandus uideatur. Quotidie ad eius sepulchrũ stupenda fiunt miracula, semperq; mirãdis succedũt mirabiliora. Et quamuis pater beatissime Iuli, Benno pro suis meritis apud Deum optimum maximum mercedem & gloriã in cœlesti palatio iam susceperit æternã, suóq; ineffabili spiritus principio cõiunctus per gratiã non naturam, sine fine beatus, nostros minime requiret honores, quippe cum omnia in summo illo habeat bono, nobis tamẽ & posteritati fideliũ, autoritate sanctissimæ sedis tuæ consulendum fuerit, qui sanctorũ patrocinio indigemus. Bennonem testantur miracula sanctum, clamãt uirtutes honorandum, fidelem experientia sanitatum pollicetur patronũ. Hoc unum uotis obstat omniũ, & beneficia impedit singulorum, q; cum autoritate sedis Apostolicæ nondum apud

nos in

nos in catalogũ ſanctorum uideatur adſcriptus Benno, quem regnare cum ſanctis in cœlo non dubitamus, ab eis ueneratione cogamur deſiſtere, neq; ſuffragia tanti uiri nobis liceat inuocare. Sed cũ uita eius ſanctiſsima plena uirtutibus à uetuſtioribus ſuisq; contemporaneis luculenter habeatur deſcripta, & multa quotidie in Eccleſia Miſnenſi ad eius tumulum fiant miracula, Chriſtianitatis amator, cultor, atq; defenſor integerrimus & Chriſtianiſsimus princeps Saxonũ, Miſnenſiũq; Dux memoratus Georgius, pia deuotione motus, pro eius canonizatione laborandum duxit, & commiſſarios qui examinarent ſingula, à tuæ ſanctitatis prædeceſſore Alexandro Papa ſexto impetrauit. Alexander uero morte ſublatus expedire negociũ diui Bennonis non potuit, & forſitan non debuit, propterea q; diuina prouidentia tanti uiri honorem tuis temporibus deputauit, tibiq; amiciſsimum ſibi præſulem ſanctorũ adſcribendum catalogo reſeruauit. Quocirca tuã ſanctitatẽ beatiſsime pater qua poſſumus humilitate rogamus, Bennonẽ apoſtolicum uirum nobis uenerandum concedas, eiusq; nomen cum ſanctis Dei confeſſoribus celebrandum inſcribas, & quod tuo muneri reſeruatum eſt, in gloriam alterius non patiaris deuenire. Crede mihi pontificum maxime, Bennonem conferendo patribus diuis cultũ Dei non mediocriter ampliaueris, tuo quoq; celeberrimo nomini ſempiternã apud Saxones memoriam cõparabis in terris, & diuo interueniente Bennone, pro ampliato cultu diuino bonã recipies mercedẽ in cœlis. Hoc unanimiter à tua ſanctiſsima maieſtate petimus omnes quotquot diui Bennonis merita uel in nobis uel in aliis ſumus experti. Exaudiamur à te clementiſsime pater iterum atq; iterũ rogamus, facieſq; rem gratam Deo, utilem & honeſtam populo Chriſtiano, & ſupplicantibus nobis perpetua gratitudine

memorandū. Omnipotens Deus, cui9 uicarium agis in terra beatitudinem tuam ad nostram salutem diu conseruet incolumem. Ex Budori 21. mensis Iunii Anno Christianorum. 1506.

IOANNES TRITE. AB. SPAN. DILEctissimis in Christo filiis syncerā in Dn̄o charitatē.

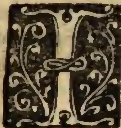

Vām mutentur cito mentes hominū quotidie satis experimur, non solum in extraneis, sed etiam quod ualde miramur in uobis, si tamen uera sunt quæ nobis per Priorem uestro sunt nomine relata. Ad monasterium reuertamur oratis, & obstacula quæ mentem nostram non immerito offendunt, quod sæpe mandauimus, nec dum abstulistis. Cogitate fratres cui potius hæc uestra negligentia nocere possit. Non existimetis me anhelare ad Spanheim, qui alibi mihi cū dei auxilio facile melius possum prouidere. Vestri tm̄ misereor, uos inuitus desero, quos in Christo congregans enutriui. Quòd si mihi p uos data fuerit occasio qua uos iuste deserere possim, scientes scitote quia nunquam in æternum ad uos redire consentiam, sed fortunam sequar oblatam. Quàm temeratam nobis iniuriam fecerint æmuli non ignoratis, licet ipsi nunc dicant, nihil se in odium nostri cogitasse, sed in illos potius cœpisse iniuriam, qui minas abbati Moguntino intulerunt. Quòd uero consulitis Duci literas scribamus supplicatorias, est causa nos prohibens, maxime uerò manifestum, ꝙ nihil in eum peccauimus unquam, ipse uero in nos cuius sit animi, & quam ob causam, nos non latet. Vos autem quod bonum uobis uidetur cum illo agite, nos quidē ad eū pro nobis non scribemus. Complacuit autem nobis non absque ratione, caussam differre omnem usq; ad capitulum annale, quod in proximo celebrabitur apud Moguntiā, quo & patrū explorèmus sententiam, & eos in re tam ardua noluisse præterire

compro

comprobemur. Interea paululum sustinete, quoniam celebrato capitulo uobis mentem nostrã opere faciemus manifestã. Valete & pastoris uestri memoriam ad deum habetote. Ex Budori 6. die mensis Iulii Anno Christianorum M. D. VI.

IOAN. TRITE. AB. SPAN. IACOBO Vuimphelingio Selestadiensi amico S.

N toto biennio nunquam mihi data fuit occasio qua tibi certo scribere possem, bello in nos sæuiẽte grauissimo, & magnã rebus nostris mutationẽ, deo sic permittente, sumẽtibus. Nam anno salutis nostræ quarto supra quingentesimũ atq; millesimũ circa fẽstũ Pentecostes cõspirantes in unum Bauari, Sueui, & Hassones, cũ certis aliis principibus, Comitibus, ac ciuitatibus, omnẽ terrã serenis. principis nostri Philippi Comitis Palatini, tam hic circa Rhenũ quã in Bauaria ubiq; hostili peruagantes incursu, quicquid inuenerũt nõ satis munitũ rapuerũt, nulli parcentes loco, nulli religioni deferentes, sed neq; sexum reuerebantur, neq; ætatem. Spoliauerunt Ecclesias & monasteria deprædati sunt, auferentes quicquid inuenerunt, calices, altariũ quoq; operimentã, campanas, & cuncta utensilia, tam ad diuinũ cultum, quàm ad hoim pertinentia usum. Multæ circa nos uillæ satis pulchræ & magnæ cũ ornatissimis ecclesiis per hostes incensæ sunt, funditusque ignib9 cõsumptæ iacẽt. Illud quoq; insigne cœnobiũ nostri ordinis Lympurg ꝓpe Dureckheim ꝑ satellites Comitis de Lynigen cũ ecclesia & oibus habitatiõibus suis in fauillã redactũ est penit9q; destructũ. Duo illa monasteria circa nos alterũ per ta Mariæ Vuilhelmitarũ ꝑ Alexãdriuos, alterũ uero S. Disibodi Cisterciensium per Palatinẽses oibus mobilibus bonis tũc

Belli Bauarici mentio.

inuentis spoliata fuerunt, & ne incenderentur pecunia redempta. Nostri quoque monasterii cortes pene omnes aut incensæ, aut aliàs penitus destructæ iacent. Interea dum hæc agerentur hic circa nos, ego in oppido Palatini proximo Creutzennach, quo in uigilia Petri & Pauli hostium timore secesseram, per duas & uiginti hebdomadas manere coactus fui, non sine maximo rei familiaris iactura. Quicquid enim fuit in monasterio, ne hostibus cederet in rapinam, illuc deferre oportebat. Et multa quidem inter uehendum reuehendumq; fuerunt distracta uel etiam collisa, dum nemo nostrũ adesse potuit, qui diligentiam rebus necessariam adhibuisset. Sedato tandẽ utcunq; tumultu furientis populi, ad cœnobium reuertor meũ, frumento & necessariis pene uacuum, quæ omnia ratione belli fuere consumpta, & ecce paucis mensibus transactis me Budori existente, quidã ex monachis & capuciatis nostris, quos appellamus donatos, nescio quo spiritu ducti, cum Cynonotis, propter Palatinum nobis occulte infestis, in nos cõspirasse notati sunt, & Ducem Transsyluanũ nobis reddiderunt infensum. Qui falsis delationibus accommodans fidem, quosdam è familia nostra sub immunitate ecclesiastica fecit detineri, causas confictas allegans, cũ omnia ex alio fonte prodirent. Ego Budori factũ audiens, rei indignitate permotus, à prima die mensis Aprilis millesimi quingentesimi quinti salutis nostræ anni usq; in hunc diẽ extra monasterium mansi, non metu Ducis uel alterius cuiuscunq;, sed iniuriarũ memoria indignabundus. Fui in Marchia Brandenburgensi mensibus nouem, cũ serenissimo principe Ioachim sacri imperii electore, à pluribus annis desyderatus ab eo rogatusq;, & iam remuneratus ab illo non mediocriter discedens Budorim reuersus sum; hicq; manens donec uideã quid mihi sit utiliter faciendum. Multæ sunt rationes

rationes & causæ penes me, propter quas redire ad Spanheim non facile consentiam: ne quid tamen egisse uidear inconsultis patribus, ordinis eorum præstolabor cōuentū, qui in capite Septembris apud Mogunciacum ex more celebrabitur. Si rebus meis potuerint utili ratione consulere, bene factum est: sin uero nequiuerint, uel certe neglexerint, dabit ipsa necessitas mihi cōsilium, ut fortunam sequar urgentē. Neq; primus sum qui locum sibi cōmissum iniuriatus deseruit, ne seruiret ingratis, cum plures ante me non solum abbates, uerum quoque & pontifices suas propter improbitatem subditorum dignitates prælaturásque dimittentes propriæ consuluere saluti. Omnipotens ac piissimus DEVS, qui pascit auiculas cœli, Psal. 146 dátq; iumentis escam in tempore oportuno, mihi quoq; non dubito prouidebit unde uiuam, qui nec multa desydero, nec magna concupisco. Habēs enim uictum & uestimentum, iuxta 1. Timot. 6 uerbum sancti Christophili, his iam didici contentari, sicuti & Græcorum quidam dixit:

" Οὐκ ἐθέλω πλουτεῖν, οὐκ εὔχομαι, ἀλλά μοι εἴη
" ζῆν ἀπὸ τῶν ὀλίγων μηδὲν ἔχοντι κακόν
" Non quæro ditari nec opto, sed mihi sit
" Viuere in modicis nihil habenti malum.

Scire cupimus quid cuderis noui: neq; ocio te languescere credimus, neq; sine lucubratione continua expendere diem posse uel unum. Vale nostri memor ad Deum. Ex Budori ultima die mensis Iulii Anno Christianorum 1506.

IOANNES TRITEMIVS AB. SPAN.
Opt. fratri Ioan Nutio Salutem.

Enit ad me Prior sine literis cuiusquam, uerbo significans capita factionum apud Bingiones conuenisse nostri caussa ad quartum diem mensis Au-

gusti, quorũ & ipse interfuit consilio, unà cum suo collega Bingiomta, retulitq; nobis in illo impietatis consilio quædã æmulorum dicta simul atq; conclusa, quorum sentẽtia hanc uerborum complectitur summam. Ad monasterium reuertamur se maxime optare dicunt, nobisq; ex parte Ducis atq; suorum nihil esse uerẽdum, utpote qui & reditum ualde cupiat nostrum, & dixerit manifeste sæpius, nihil se aduersum nos sensisse uel cogitasse unquam. Quòd si nobis redire ad cœnobium non placeat, optare Ducem simul & mẽdaces illos presbyteros senes, q; Abbatiam resignemus, se tamen malle reuertamur q̃ cedamus. Hæc prauorum summa cõsilii, super qua Melantius Prior nostrum quod referret optabat responsum. Instare capitulũ diximus Moguntiæ celebrãdum in capite mensis Septembris, in quo causam patribus examinandã proponere intendimus, & quid consulant audire. His cognitis prior discessit, relaturus ad ducem. Post cuius digressum altera mox die Ioannes Damius nobis aperuit, literas se apud priorem uidisse nobis inscriptas nomine conuentus nostri, quem interrogatum quid continerent, respondisse, inuectiuam contra abbatẽ. Et Damius. Contra abbatem (inquit) scribit conuentus? O stultissimi & insani quid nam agitis? Arreptásq; de manu Prioris literas aperuit, legit, Priorisq; temeritatem mirabatur. Continebãt enim quosdam in nos, ut asseruit, articulos, per solum Priorem nostrum apud Moguntiacum, adiutorio illius destructi hominis Petri Slarpionis confictos, & nomine conuentus nostri ignorantibus ipsis mendaciter conscriptos. Damius autem postea quam legerat schedulam rupit, ne nostras incideret manus. Hac iniuria prioris nostri denuo moti, nobiscum statuimus frater (quod te minime latere uolumus) nũquam redire ad Spanhem, sed nobis ut poterimus alibi prouidere. Iam enim nobis

constat

constat manifeste prioris infidelitas, qui se nobis eatenus finxit esse fidelem. Scimus quod ad abbatiam nostram aspirat, propterea nobis molitur insidias, dulcia in ore uerba, sed dolum machinatur in corde. Cedemus ergo non inuiti sed uoluntarie, & quamuis tenere Abbatiam nostram possemus etiam de monasterio absentes, & Duce & uobis omnibus inuitis, libere tamen post dies paucos & sine pactione dimittemus, quemadmodum ante annos tres & uiginti ad eam sine pacto nescientes canonice fuimus electi. Facilis est nobis iactura terrenæ dignitatis, qui nos scimus esse mortales, nec pensi habemus quid uocemur, sed potius quid simus attendendum duximus. Sed prioris ingratitudinem miramur, quem & beneuolentia singulari semper extulimus, & multis beneficiis prosecuti sumus. O Prior infidelissime omnium monachorum, Iudæ non immerito comparandus traditori, quàm impie contra nos egisti, immemor beneficiorum in te nostrorum omnium. Nonne parentes tuos ex terra Lucenburgensi bello & incendio profugos, pauperes & egenos, amore tui suscepimus, fouimus, & per annos iam tres & uiginti de monasterii substantia, contra multorum fratrum sententiam, enutriuimus, eisque domicilium cum omnimoda libertate in uilla Spanheim tradidimus gratis: eis quoque de monasterio quotidie præbendam integram & ambobus sufficientem per nostros ministrandam ordinauimus, quam & singulis diebus accipiunt usque in hunc diem. Te quoque in sacerdotem ordinari fecimus, deinde in capellanum & commensalem nostrum assumpsimus, postea in cellerarium monasterii primum constituimus, de quo quidem officio cum te propter leuitatem tuam amouere fuisset necessarium, ut nulla tibi oriretur confusio, in Priorem te nostrum reclamantibus multis eleuauimus. Nihil tibi ratio-

nabiliter postulanti unquam denegauimus, te quoque, quod diffiteri non poteris, ut oculi pupillam nostri semper custodiuimus, & contra omnium murmurationes fratrum, quas tua suscitasti negligentia, tibi nimium credulus, per annos iam ferme quatuordecim manutenui & defensaui. Tu autem qualia nobis reddideris in hac ipsa tribulatione nostra, omnipotens Deus qui nouit non dubitamus suo tempore ut intelligas dabit. Nos etiam non in uindictam, sed ut intellexisse nos tuam ingratitudinem agnoscas tibi antipodosim suo tempore scribemus. Quid tibi nūc amantissime senior Nuti uidetur, iustène mouemur ad cedendum an iniuste? qui talem in Priore nostro ingratitudinem & malitiam inuenimus, in quo confidere præ cæteris solebamus: Scribit in nos eulogia sub nomine conuentus, ignorantibus cunctis, qui nihil de nobis mali scribere cum ueritate potuit unquam. Putabat forsitan homo stolidus & ambitione plenus, si huiuscemodi literæ in manus deuenissent nostras, quòd contumelia moti in conuentum arma uerteremus, ipsósq; fratres scribendo durius, nobis faceremus auersos, ac per hoc sibi præberetur introitus ad Abbatiam. Sed nos omnia dissimulare statuimus, propterea, quòd redire ad Spanheim minime cogitemus. Nostrum in hac re consilium non facile mutabimus, nisi maiorum forsitan, quod absit, autoritate compellamur: Quæ spes salutis, quæ nobis confidentia pacis esse cum talibus posset? qui beneficiorum immemores nec Deum timent, nec homines reuerentur, sed nec rationem propriæ consyderant salutis. Hæc interim tecum amantissime frater, donec ueniat dies perficiendi consilium. Vale nostri memor ad Deum in orationibus tuis. Ex Budori decima quarta die mensis Augusti Anno Christianorum 1506.

Reueren-

REVERENDIS IN CHRISTO PATRI
bus præsidentibus, diffinitoribus, cæterisq; abba-
tibus, consilium annale ordinis S. Benedicti
apud Moguntiam celebrantibus Ioan.
Trite. abbas Spanhemen. reueren
tiam & honorem.

D sacrum ordinis conuentum, quẽ modo celebra tis, amantissimi patres, uenire personaliter consti- tui, propter causas & negocia quæ me concernunt non minima, quemadmodum partim ex his meis literis, partim ex latore ipsarum Ioanne Damio mihi professo monacho intelligetis. Sed nimium in me sæuiente fortuna prohibet. Nequissimus enim tyrannus ille Comes de Lyningen, qui anno priore monasterium Lympurgẽse funditus incendio destruxit, omnes uias ad Moguntiam dirigentes latronibus occupauit, ut uel me capiat, uel dicti cœnobii abbatem, sicuti à multis tam occulte quàm manifeste sumus informati. Abbati enim memorato insidiatur, propterea q eum coram Regia Maiestate & principibus super spolio & incendio monasterii accusauit. Me aũt persequitur eadem ratione, quia non solum Coloniæ, sed in aliis quoque locis iustis partibus abbatis semper faui consuluiq;, & multis dietationibus contra tyrannum sæpius interfui. Hinc offensus nos ambos odio graui persequitur, & si manus eius incideremus, non sine periculo possemus euadere. Me quoq; nuper de Marchia Brandenburgensi reuersum, cũ omni familia mea, quæ tunc erat mecum, satellites eiusdem tyranni existentẽ in monasterio Sebach mihi commisso, in domo hospitum cœperunt, & in castellũ eius uicinum duxerunt, ipso tunc absente tyranno. Qui cum postridie reuertens factum didicisset, grauiter suos increpauit, q

me dimisissent, & mihi iam ampliori insidiat uæsania. Quantum uero ad negocia mea pertinet, neminem uestrum credo latere, quàm grauiter anno priore fuerimus afflicti omnes, qui sub tuitione serenissimi principis Palatini sumus cõstituti, bello & crudelitate Pinaleontum Hassonum, qui omnia circa nos percurrentes rapuerunt, ecclesias cum uillulis incendio consumentes. Horum ego metu cum ne religioni quidem parcerent, in proximum declinaui oppidum, ibiq; donec illa quieuisset commotio permansi. Reuersus tandem ad monasterium multa comperi me absente perperam acta, moresq; quorundam fratrum ab institutiõe regulari miserabiliter degenerasse, ac talia commisisse, quæ silentio non uiderentur penitus transeunda, sed merito potius iuxta formã regularis disciplinæ corrigenda. Metuentes autem scelerum autores uindictã quam se meruisse non ignorabant, occultis machinationibus quosdam è familia nostra, de quibus suspicabantur me omnia eorum scire quæ facta fuerant, relatione infamare & lingua circumferre cœperunt, primum ad officiales Ducis Ioannis, ac deinde ad quosdam alios nescio quam contumeliam eis imponentes. Interea me cõtigit in causa exusti cœnobii Lympurgensis Heidelbergam uocari, ubi cum essem per dies aliquot, officiales memorati ducis, nescio cuius imperio, quosdam è familia nostra cœperunt & uinculis mancipatunt, ad instantiam abbatis Moguntinensis, ut est fama, qui monacho uni fugitiuo maluit dare fidem, quã mihi & toti cõuentui meo Spanhemensi. Huius ad me facti nuncio relato, non mediocriter mihi uidebar offensus: nec immerito quidem, propterea uel maxime, quòd me absente nec prius auisato contra iuris ordinem talia præsumpserunt. Verebar enim quod accidit, ne

uulgus,

uulgus, turba in uicium alioquin credula nimis, aliquid de me suspicaretur sinistri, quasi mea capti detinerentur causa. Plura mox in uariam à populo dicebantur sententiam, tantusq; subortus est in circuitu rumor, quòd redire ad monasterium non statui, priusquam iniuriantium temeritas condigna satisfactione plecteretur. Detuli factum omne ad principẽ Palatinum, cuius consilio & assensu foris mansi usque in præsentem diem. Cernentes æmuli quòd nollem redire ad monasterium, magis insanire cœperunt, quorum minas parum curaui. Mansi autem Heidelbergæ & Spiræ mensibus duobus, febribus & indignitate facti æger & infirmus, sine meorum auxilio uel consolatione, quousque tandem uocatus à serenissimo principe Ioachim Brandenburgensium Marchione Coloniam descendi: indeque Principe meo Palatino consentiente Marchiam ipsam Brandenburgensem cum Marchione ingressus sum. Inde post menses nouem reuersus ad patriam, cum tumultus æmulorum sedatos crederem, concitatiores quorundam ambitione, ut dicitur inueni. Consyderatis itaq; singulis apud me statui, nequaquam deinceps seruire ingratis, neque illius subesse dominio, apud quem plus ualuere mendacia quàm ueritas, ut cuiusquam integritas uitæ fiduciam sui nullam, sola caperet impiorum adulatio firmitatem. Sum enim uoluntatis dimittendi monasteriũ cum Abbatia Spanhemensi, nisi uos aliud racionabiliter decreueritis, quibus cupio pro uiribus obedire. Quid mihi & Cynonotis? aut quæ potest mihi esse quies mentis in medio peruersorum constituto? Confido in DOMINO IESV CHRISTO fidelium saluatore animarum, quoniam me pauperem seruulum suum non despiciet in finem, etiamsi à uobis omnibus fuero desolatus. Annis iam uiginti & amplius, sicuti uos ipsi scitis,

pro communitate ordinis atque capitulo continue laboraui, scribendo, dicendo, uisitando, causas & commissiones innumeras unionis nostræ coram episcopis atque principibus aliisque diuersis expediendo: nec hodie quisquam in ordine uiuit, qui tantos labores pro bono cōmuni tolerauerit, quātos me scitis ptulisse. Per Sueuiá, Franconiá totá, Alsatiá, perq; dioceses, Treuerensem, Coloniensem, Moguntinensem, Spirensem, Bambergensem, Herbipolésem, Argentinésemq́; nō semel aut bis, sed multoties uestro iussu uisitaui, multoq; tpe de monasterio meo absens uobis imperantibus ꝓpria neglexi curans aliena. Quid ꝓ his oībus mercedis consecutus sum? Nisi omnipotens Deus in futura illa retributione iustorum mihi per suam misericordiam mercedem cōferat laborum, omnia coram hominibus perdita dixerim. Videte quæ fecerim, & quàm iniuste patiar intelligetis. A multis uero annis hæc in me pullulauere mala, ea præsertim occasione, quòd me in uisitationibus diutius occupato, fratres mei non satis religiose uixerunt, & Cynonotos, quod nunc experior, in odium mei occulte prouocarunt. Non ex opinione scribo: etenim manifesta sunt quæ dico. Sed culpas fratrum meorum in lucem proferre nec uolo nec debeo, magis autem patientiam complectens, exemplo sanctorum patrum oues incorrigibiles dimittam. Reliqua uestris paternitatibus proponenda latori præsentium præfato commisi. Opto uos in Christo ualere memores mei. Ex Budori 20. die mensis Augusti Anno. Christi 1506.

IOANNES TRITEMIVS ABBAS SPAN.
Conrado Abbati monasterii sancti Stephani in ciuitate Herbipolensi
Salutem & charitatem.

Reue-

Euerende pater amice & frater charissime, cũ iuxta uulgatũ prouerbiũ in necessitate probetur amicus uerus sit an falsus, nihil in hac mea desolatiõe magis à te postulo, quàm ut (si ullo modo fieri potest) ad me Budorim uenias capitulo celebrato. Multa enim in corde meo concepta tibi dicenda uersantur, quæ literis demandare mortuis nullatenus possum. Neque tuam charitatem existimo latere, quibus agitor procellis persecutionum quorundam Cynonotorum, qui se obsequium Deo præstare arbitrãtur si me gratis fuerint persecuti, non minus inuidia q̃ odio mei laborãtes. Ego autem qui optime nouerim per multas tribulationes introitum patere regni cœlorum, me, quantũ potui hactenus, patientia DOMINO IESV largiente, armaui, non uolens malum reddere pro malo, sed iræ potius dare locum, absens à monasterio meo in septimum decimũ hodie mensem permansi. Causa uero non una solum sed plures mihi ne ad monasterium reuertar in æternum persuaserunt. Dux Cynonotorũ æmulis meis nimiũ credulus, nostris male partibus fauet, quãuis ut reuertamur optare uideatur. Sed eius non sequar imperium qui fertur dixisse: reuertatur ad monasterium suum abbas uester nihil metuens: ego enim neq; malũ illi facturus sum, neq; bonum. Satis animũ in nos tuum declarasti, o princeps, nec interprete opus est ullo, intelligimus enim quã rebus nostris faueas bene, qui te nobis manifeste nihil boni polliceris facturum, sicuti nec antea quicquam fecisti. Igitur ualeas cum adulatoribus tuis, ego deinceps tuo subiici dominio non consentiam in æternũ. Omnipotentis sequar consilium, qui nihil sine causa permittit, cuius miserationi confidens non timebo quid faciant mihi homines iniqui, ambitiosi & ingrati, qui me propterea persequuntur, ut eorum satisfieret ambitioni, quod rei

probabit euentus. Scripsit in me, ut fama est, prior meus eulogia nomine cõuentus, mẽdaciis plena & sine ratione conficta. Mira hominis dolositas. Literis penè continuis pulsat, uerbis quoq; & lachrymis quoties uenit ad me orat, petit, & rogat, tã suo nomine q̃ cõuentus, ut ad monasteriũ nostrũ reuertamur, omnẽ subiectionẽ obedientiámq; promittẽs, & in occulto nobis aduersa machinatur. Hac dexteræ manus iniuria & scãdalo motus, quanq̃ serenissimi principis Palatini aliorúmq; fauore & assistẽtia has iniurias propulsare possem, abbaciámq; retinere meã etiã absens omni tẽpore à monasterio, Duce cũ omnibus æmulis meis non attẽtis, animũ ad resignandũ tamẽ induxi, malens conscientiã meã ab his malis quæ sequi possent, seruare innocentem, q̃ illatas uindicare cõtumelias. Statui ergo apud me tãtis cedere oneribus curæ pastoralis, & deinceps nequaq̃ seruire ingratis, exẽplo sanctissimi patris nostri Benedicti, & cõpluriũ ipsum sequentiũ patrũ, qui prouocati suorũ ingratitudine monachorum, relicta pastorali cura ouium morbidarum, ad alia loca suæ saluti prouisuri sese contulerunt. Sed de his colloquemur ad plenum cum tua charitas ad nos uenerit Heidelbergam, ubi ego & Lympurgensis abbas te simul & Schotterensem præstolamur, uẽturósq; omnino speramus. Opto paternitatem tuam diu ualere incolumem. Ex Budori. 20. die mensis Augusti, Anno Domini 1506.

IOAN. TRIT. AB. SPAN. HENRICO Abbati Bursfeldensi Salutem.

DEus omniũ unus optimus maximus, qui nihil ignorat, noscẽs abscõdita cordiũ, ipse scit q̃ absentauerim me à capitulo inuitus, causam habẽs nõ modicam, qua perurgẽte plus q̃ libenter eius interfuissem celebrationi, nisi me, quẽadmodũ & abbatẽ Lympurgẽsem, Comitis tyrãni sæuitia

ſæuicia impediret. Multorũ enim cõſiliis auiſati ſumus, ne uiarum periculo nos tãto ſubiiciamus. Nos enim maliciã eius non ignoramus, quæ tãta eſt, ut nec Deũ timeat, nec hominẽ uereatur. Dæmone plenus eſt & penè furioſus, utpote qui anno priore bello ſæuiẽte in pauperes, nõ ſolum Lympurgẽſe monaſterium, ſed & alias complures Eccleſias pulcherrimas diaboli agens officium ignibus incendens penitus deſtruxit. Hinc ſemper præſumit ſæua perturbata conſcientia. Si me (quod Deus auertat) denuo caperet, quis de manibus inſanientis liberaret? Pro corpore & uita res agitur, quam toto mũdo duximus præferendam. Ego penes me conſtitui quid facturus ſum, nõ unius noctis ſed plurium menſium conſilio mature deliberatus. Abbaciam meam breui intendo reſignare, & mihi cum Dei auxilio principisq; fauore alibi ubi potero quietius prouidere. Non cupio redire ad Spanheim, nec Ducis opto reconciliationem, quoniam qui mihi ſine cauſa infenſum ſe præbuit, ſub ſuo me dominio deinceps non habebit. Sunt duo in Spanheim qui totius mali fuerunt incentores, quorum alter eſt Prior, alter fuit Cellerarius, uterq; abbatiam adſpirat, ſinant patres ut præualeant ſi uelint, ego me conuertam ad ſemitam pacis impiorumq; cõſortia euitabo. Abbas ſancti Iacobi Moguntinus omnia hæc mala præueniſſet, ſi mendacio non plus crediidiſſet quã ueritati. Deprehenſus nanq; publice in crimine cellerarius, me quidẽ abſente metuẽs pœnã ad ipſum cõfugit abbatem, & ut ſua defenderet uicia mendaciter confinxit aliena. Credidit ille mẽtienti potius q̃ ueritati, totúmq; putabat Euãgeliũ quod frater pro ſui defenſione excogitauerat. Reuerſus ad monaſteriũ ego, cũ facti hiſtoriã didiciſſem, grauiter quidẽ tuli nõ ſolũ crimẽ fratris ſed etiã temeritatẽ abbatis, qui talẽ cõtra fratrũ oĩm teſtimonia criminoſum & fugitiuũ defenſaret.

Interea cũ noluissem præcipitanté sequi multorum sententiã, cõtigit me denuo Heidelbergam uocari, ubi me diutius occupato in negocio exusti cœnobii Lympurgensis, idem frater in odium eorum qui factum eius prodiderunt, quibusdam sibi ex donatis consentientibus tantum effecit, q aliqui ex eis capti fuerũt, non minus id procurãte abbate memorato. Quæ postea fuerunt secuta, ex fratre qué misi tua paternitas clarius intelliget. Vale pater optime & ora pro nobis Deũ. Ex Budori 30. die mẽsis Aug. Anno Christianorũ 1506. Et sua manu raptiss.

IOANNES TRITEMIVS ABAAS Spanhemensis optimo fratri Rogerio Sycambro Salutem.

Enerunt ad me Budorim quarta die mẽsis huius, Ioannes in Schotteren, Conradus S. Stephani in Herbipoli, & Georgi9 in Suuartzach, monasteriorum nostri ordinis Abbates, missi à capitulo annali Mogũciæ pridem celebrato, hæc summarie habẽtes in mandatis, ut suis mihi persuaderent sermonibus ad monasterium redirẽ. Duos etiã alios patres per capitulum ordinatos dicebant, qui Ducẽ nomine totius unionis accederent Bursfeldensis, eumq; mihi efficerent placatũ. His ego auditis respõdi, non esse opus propter me deputatos accedere Ducem, quoniã illius reconciliationem & gratiã nec quæro nec opto. Absit à me ut illius deinceps dominio subiiciar, apud qué mendaciũ ualet plurimum, ueritas nihil potest. Nimis temeratã iniuriã passus, tam à Duce q̃ à tribus è conuentu meo, non reuertar amplius ad eos, sed resignabo abbatiam quamprimũ rebus meis aliquantulũ prouidero. Accepto missi responso, cum cernerent sententia fixũ, non amplius molestarunt, sed rescripserunt abbatibus à capitulo deputatis, nulla fatigatiõe ad Ducẽ esse op9, quia omnino

penes

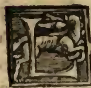
penes me statuissem non amplius redire ad Spanheim. Deus mihi prouidebit ubi maneã, & cũ pace maiore quàm in Spanheim uixerim in unquam. Quorsum uero me intendam conferre si uelis scire, nescio quid respondeam. Tres me principes magni expectant, sed non placet mihi curias sequi principũ. Tres quoq; ordinis quem sum professus abbates potentiores ut ad eos ueniã rogant. Sed ne fabulam putes, nomina dabo singulorum. Maximilianus Rex serenissimus Romanorum pluries ut nosti, me sollicitari fecit, ut suo me cõferam seruitio. Marchionem Brandenburgensem nõ opus est ut citem in medium, cum scias quanti me faciat. Philippus quoq; Bauariæ Dux, & Comes Palatinus Rheni, clementissimus princeps, me prouidere quo ad uiuã copiose pollicitus est, uel penes abbatem Lympurgensem, uel in suo principatu, ubicunq; uoluero. Postremo iam mihi abbas S. Stephani memoratus dixit, abbatiam diui Iacobi apostoli maioris in suburbio Herbipolensi propediem uacaturam per resignationem præsentis abbatis, quam si assumere uelim, se operam daturũ, ut res quantotius sortiatur effectum. Assensi consilio malens in paupertate uiuere sub institutione monastica, quàm diues in curiis principum conuersari. His ita conclusis missi ad me à capitulo patres octaua die mensis Septembris ad sua reuersuri discesserunt. At ego responsum sæpedicti abbatis expecto, utrum uidelicet ita placeat reuerendissimo patri Episcopo Herbipolensi, quo tandem accepto te facturus sum de omnibus certiorem. Vale ex Budori 12. die mensis Septembris Anno Domini 1506.

CONRADVS ABBAS S. STEPHANI Herbipolensis Ioanni Tritemio abbati Span. S.

REuerende pater iuxta recessum mutuæ conclusionis nouissime in cœnobio monialium Nouicastri prope Heidel-

bergam factæ, mox ut perueni ad propria. D. Reuerendissimũ Herbipolensem episcopum accessi, & inter alia colloqnia mo nasterium S. Iacobi concernentia uestræ paternitatis mentionem feci, asserens fore possibile, si suæ paternitati reuerendissimæ placeret, ꝙ uestra paternitas eidẽ præficeretur cœnobio. Quod audiens summe dicebat sibi placere, pollicebaturq; ꝙ uelit uestram paternitatem graciose fauore, manusq; fideliter præbere adiutrices, mihi quoq; ut hæc quantotius uestræ paternitati significarem iniunxit. Vestra nunc igitur paternitas nõ sit in mora, quam ipse reuerendissimus dominus noster in omnibus grauiter ferre consueuit. Reliqua mutuæ reseruo collocutioni, quam altissimus prosperam & iucundam facere dignetur. Datæ Herbipoli in die exaltationis Sanctæ crucis Anno Christianorum M. D. VI.

IOAN. TRITE. ABBAS SPAN. CONrado Abbati S. Stephani Salutem.

Literas tuas pater uenerãde sextadecima die mensis hui9 Septembris apud Budoras in Nouocastro cœnobio suscepi, quibus relectis mentem reuerendissimi præsulis simul & tuæ paternitatis intellexi. Habeo tibi gratias ingentes pro tua in me charitate, agãq; libenter uberiores unquã si potero. Nam etsi principũ fauore atq; pietate mihi satis posset esse prouisum, quia tñ homo sum claustralis, & studio scripturaꝶ deditus, malo in paupere latere cœnobio, quã inter aulicos haberi clarissimus. Imitabor illũ innocentiæ uirũ qui
Psal. 83. dixit. Elegi abiectus esse in domo dñi, magis quã habitare in tabernaculis peccatoꝶ. Veniã itaq; circa finẽ Septẽbris, interea quædam hic & Neometi expediturus negocia mea, quibus peractis sine mora nobiscum adesse curabo. Et hanc uoluntatem meã pontifici reuerẽdissimo Herbipolensi manifestã facere nõ

pigeat

pigeat ꝓcor. Quòd si aliqua interuenerit occasio qua in fine Septembris adesse nequiuero, nō ilico de aduentu meo despe randū putes, quia certo uenturus uitā Deo cū sanitate prolon gante tua te expectatione nō frustrabor. Interea fœliciter uale nostri memor in orationibus tuis ad deum. Iterū Vale. Ex Bu dori 17. die Septembris. Anno Christianorum M. D. VI.

IOANNES TRITEMIVS ABBAS SPAN.
Rogerio Sycambro Salutem.

QVod tibi fueram pollicitus Rogeri amantissime ul timis ad te literis meis, nunc his quidem breuissimis quā libens facio. Literas Conradi abbatis S. Stepha ni 16. die mensis huius apud Budoras accepi, quibus reueren dissimū præsulē Herbipolensem Laurentiū rebus meis benefa uentem significauit: mihi quoq; abbatiā S. Iacobi quondā Sco torum, nō solū uoluntarie uerum & quā hilariter offerentem, quam ut suscipiam, quantotius mandauit properandū. Sum itaq; hic Neometis paucis quidem diebus moraturus, ad qua rundam rerum mearū expeditionē, quibus ordinatis iter uer sus Herbipolim dirigem⁹. Verū priusq̄ his finibus excedimus, te uidere & alloqui optamus. Sed qm̄ uenire ad te, ꝓpter dæmo nis incarnati sæuiciā(qui nō natura sed imitatiōe potius diabo lus q̄ homo dicēdus est) sicuti nosti, minime possumus. Tu ad nos ut uenias, te etiā atq; etiam hortamur, petim⁹, & rogamus. Multa em̄ mente uersamus tecū disputanda, q̄ literis mandare non possumus. Scripsimus aūt & priori tuo, rogantes, ut sua tibi autoritate ueniendi potestatē indulgeat. Libellū tuū de ua rio literarum usu tecum adferas: sunt em̄ quædā in eo scripta, si recte memini, quibus subtilior lima fuerit necessaria, in his maxime quæ linguā respiciunt Græcā, in cuius perceptione sa tis necdū ꝓfecisti. A dero quantum mihi licuerit, ne hoc ipsum

tuum opusculum ex tua officina incmendatum uadat in publicum. Moras rumpe, quoniam ultra quatriduum istic non manebimus. Vale ex ciuitate Neometensi 20. die Septembris Anno Christianorum M. D. VI.

IOAN. TRITE. AB. SPAN. RICHMO di de Horst abbatissæ in Sebach. Salutem.

Ecimus & octauus hodie mensis uoluitur, ut nostri charissima in Christo filia, quòd à nostro peregrinamur cœnobio æmulorum temeritate cómoti. Vnde post multa consilia & maturam deliberationem statuentes amplius ad Spanheim nequaquam reuertendum, operæ precium fuerit aliquando prouidisse ubi tandem maneamus. Offertur nobis Abbatia quædam in suburbio ciuitatis Herbipolensis sita, quam bene nouimus, paupercula quidem & modica, sed quieta multum atq; tranquilla, nostroq; satis uti speramus conueniens proposito, quam duximus persuasi amicorũ consilio non spernendam. Optime nouit charitas tua quantis laboribus per annos iam tres & uiginti cótinuos in Spanheim fuerimus afflicti, non solum in regimine monasterii proprii, sed multo amplius pro totius ordinis utilitate communi. At nunc postcaquam ingratitudinem fratrũ erga nos manifeste sumus experti, manere cum eis diutius non credimus tutum, quoniam nec illi nobis unquam deinceps erunt fideles, nec eis confidere amplius ueraciter poterimus à quibus tam enormiter sumus decepti. Nobis autem sic pauide cóuersantibus, quis non intelligat quantum animarum sequeretur periculũ, dum neq; pastor se ouibus credere, neq; ad pastorem oues securum deinceps possent habere accessum. Et quamuis de corde meo rancorem remittere omnem forsitan possem, tamé fratres ho

rum au-

rum autores malorum neq; hoc ipsum crederent, neq; prauas consuetudines suas facile immutarent. Satis enim scimus q̃ sit difficile monachos deprauatos mala consuetudine ad rectitudiné nouitatis reuocare. Dicit nanq; uir sapiés. Adolescens iuxta uiã suã, etiã cũ senuerit non recedet ab ea. Assimilatur enim consuetudo naturæ, cui nemo sine difficultate resistit beato dicente Gregorio. Tenent prauæ consuetudines qué semel cœperunt, atq; quotidie duriores existunt, & non nisi cũ peccatoris uita finiuntur. Multæ præterea sunt rationes, quarũ consyderatione moueor ad cedendũ, paucissimæ uero quibus induci possim ut maneam. Maxime auté in odium (ut ita dixerim) loci, Ducis inconstantia suorúmq; temeritate motus sum, usq; adeo, ut eius pollicitationibus fidem amplius nequeã adhibere, neq; ueniã postulãti credere, neq; gratiã eius oblatã possim acceptare. Viuant deinceps in rure Spanheméses cũ rusticis, quibus uidere nimis fuerat graue, de quo etiã principes gloriarentur. Venire mei uisendi gratia in Spanheim ex tota fere Germania, ex Italia & Gallia, cæterisq; adiacentibus regnis uiri eruditi atq; doctissimi in omni facultate consueuerũt. Miserunt principes atq; potẽtes huius sæculi suos in re literaria nũcios & oratores ad me, sicuti tota nouit uicinitas, quos ego inauditos, uel sine honore hospitalitatis dimittere nec debui nec uolui certe, quamuis plures eorũ legaliter satisfecerint pro expensis. Viderunt hæc in circuitu omnes, & factũ laudauerunt: soli ex subditis meis monachi duo, & conuersi omnes, quos donatos usitato uocabulo nuncupamus, æquo cernere animo non potuerunt, sed in occulto murmurabãt, ut taliũ mos est, ipsúmq; ducem, studiosos, doctósq; uiros, nõ satis appreciantẽ suis iniquis delationibus paulatim aduersum me concitarũt. Dabo igitur locũ iræ ut ualeãt cũ rusticis, qui salutarem semper spreuere do-

Prouerb. 18.

ctrinam. Prouidebit mihi altissimus locũ ut cõfido meis aptiorem studiis; & pro laborib9 multis, quibus desudaui in Spanheim, alibi requiẽ tribuere dignabitur. Tu autem charissima in Christo filia unà cum sanctis uirginibus tibi cõmissis, sta firmiter in sanctitatis proposito usq; in finẽ, ut præsentis uitæ cõsummato itinere, cũ sanctis uirginibus ad nuptias sponsi intromitti merearis regis æterni. Dominũ tuum IESVM CHRISTVM, cui te totã deuouisti, ex toto corde tuo semper diligas, illumq; ama sup omnia, qui tui amore factus est homo. In quantũ plus illũ amaueris, in tãtũ euades aptior ad ingressum

Ioannis.14. regni cœlorũ, qm̃ ipse est uia per quã itur ad patriã, ipse est ueritas, per quã cognoscit̃ summũ bonũ, ipse quoq; est uita, per quã

Diligere Deum super omnia. iustorũ animæ fiunt immortales. Vngentũ suaue & optimũ est amor Dei, quo animæ pestes cito sanãtur oẽs, intellect9 quoq; illustrat̃ mirifice in omniũ cognitionẽ, & affectus ab omni puluerulẽtia mũdanæ adhæsionis purgat̃. Quicũq; enim Dominũ IESVM ex toto corde suo diligit, locũ in se uiciis & peccatis minime relinqt, nec intrare animũ diabolus permittit̃, qui diuino totus occupat̃ amore, quia diabolus animã uirtutibus uacuã desyderat, & mẽtẽ diuino nudã amore inhabitat. Vbicũq; uero cor hominis amore diuino repletũ inuenerit, sub magna cõfusione recedit. Vt enim uisibilia uasa aliquo repleta liquore materiali, superueniẽtiũ augmẽta nõ capiũt, sic mẽs diuina charitate repleta nullũ uiciis & cõcupiscẽtiis aditũ penitus cõcedit. Felix illa cõscientia, in cuius secretario ꝑter amorẽ Christi, qui est sapiẽtia, castitas, patiẽtia, puritas atq; iusticia, nullus amor uersat̃ alius, ubi cor Deũ amãtis nec ad hominis recordationẽ aliquãdo suspirat, nec uidere quicq̃ in mũdo trãsitorium optat. Sit cõstãs & perfectus amor tuus in Deũ, o uirgo Christi despõsata cõtubernio, ut si necesse fuerit amore illius moriaris,

qui amore

qui amore tui placide ac benigne mori dignat⁹ est. O q̃ dulcis, suauis, & fortis, & potẽs est amor tuus Domine Iesu, qui mentẽ æterna sacietate reficit, cõscientiã ab omni immũdicia puram custodit, animã diligẽtis perfecte illuminat, & cor hominis infirmissimi cõtra omnia huius mũdi aduersa robustissime cõfortat. Ama igitur, o uirgo Christi Deũ, totũ ama tota, ut possis omnia sine labore uincere & delere peccata, quia charitas operit multitudinẽ pctõrũ, & Deo hominẽ facit esse proximũ, in cũctisq́; mũdi aduersitatibus gloriosum. Teneræ nãq; militiæ ac delicati cõflictus est amore solo de cũctis hostibus reportare uictoriã. Vt ergo fortiter uincas omnia mala huius sæculi, sta fortiter & constans in amore Dei. Tanto enim uinces potẽtius, quãto amaueris fortius, sancto dicẽte Bernardo. O iugum sancti amoris q̃ dulciter capis, gloriose laqueas, suauiter præmis, delectanter oneras, fortiter stringis, prudenter erudis. O felix amor, ex quo oritur strenuitas morũ, puritas affectionũ, subtilitas intellectuũ, desyderiorum sanctitas, operũ claritas, uirtutum fœcunditas, meritorũ dignitas, & præmiorũ sublimitas. Thesaurus indeficiens est amor diuinus, quẽ qui habet diues, qui non habet, etiã si Crœsi possederit diuitias, omnium pauperrimus est. Prior dilexit nos DEVS non uulgari amore, sed dulciter, sapiẽter & fortiter. Dulciter quidem, quia carnem pro nobis assumpsit humanã, sapienter, quia peccatum non fecit, nec est inuentus in ore eius dolus, fortiter quia factus est Patri obediens pro nobis usq; ad mortem, mortem autem crucis. Ecce uirgo, Christus formam in semetipso tibi præmonstrauit diuini amoris, quẽ sequaris oportet, si eius thalamum uolueris introire. Ama dulciter ipsum CHRISTVM IESVM, ne quicq̃ præter illũ cõcupiscas: ama prudẽter, ne carnis uanitate decipiaris; ama fortiter, ne ĩ aduersitatib⁹ huius mũdi

unq̃ à sancto proposito deiiciaris. Tribus enim istis colũnis diuini amoris opus est, quoniã qui Christũ dulciter amat, ipsum solũ amat, & nihil concupiscit illi contrariũ, diuo dicẽte Augustino. Minus te Domine amat, qui aliquid tecum amat quod propter te nõ amat. Dulciter itaq; diligis, si Iesum nõ ad aliud q̃ propter ipsum & solũ quidẽ diligis. Scis enim quid in sacra dicat ipse scriptura: Ego sum Dominus Deus tuus fortis zelotes.

Exod. 20.

Solus à te uult amari, non admittit sociũ, nec potest amor esse dulcis si fuerit in obiectorũ diuersitate cõmunis. Sapiẽter etiã diligas Dominũ Iesum, qm̃ ipse est sapiẽtia Dei Patris, q uult amari non solũ dulciter, sed & sapiẽter, alioquin facilime zelõ tuo spiritus illudet erroris, cũ sciẽtiã sapiẽtis neglexeris amatricis. Non enim habet callidus hostis medicamẽtũ efficatius ad tollẽdũ de corde hominis Christi amorẽ, q̃ si efficere posset ut in eo sine ratione & incaute ambulet. Propterea in omni sacrificio salẽ diuina præcipit offerri scriptura, quẽadmodũ & De9 sapiẽter oĩa fecit & ordinauit. Modus aũt diligẽdi Deũ est, ut diligas eũ quantũ potes, quoniã quãto plus amaueris, tanto melior dilectio erit. Ama & fortiter DOMINVM tuũ Iesum, o uirgo, hoc est perseueranter, ut ne prospera quidẽ neq; aduersa mẽtẽ tuã ab eius dilectione, uel emolliant, uel auertant. Diligẽdus est Iesus maximo cũ feruore usq; ad mortẽ non minus in aduersis q̃ in rebus secũdis, nec propter accessoriũ aliquod, sed propter ipsum solũ, quia Iesus est causa dilectionis suæ dignissima: Dominus Iesus portio tua sit, o uirgo claustralis, nihil tibi curandũ, nihil cogitandũ, nihil amandũ nisi Iesus ipse, cui te mẽte & corpore deuouisti, cuius amor omni dulcior melle, quẽ quicũq; ueraciter diligit, nihil i hoc mũdo præter ipsum concupiscit. Amor Iesu amanti est in cũctis sufficiẽs, inopiã nõ patitur, nec cedit aduersis, nec prosperis emollitur, in se cõstãs

est, sibi

est, sibi abunde sufficiens, quoniam in Domino Iesu intus oīa possidet, nihil requirens eorum quæ foris esse uidentur. Omnia enim necessario cōtemnit, qui Iesum habere uoluerit amicum. Accedens ergo ad Christi amorem uirgo claustralis, sta in timore, & præpara animam tuam ad tentationem, quoniā qui amicitias petit Iesu, multorum sibi nouerit inimicitias esse tolerandas, & propterea se paret ad humilem patientiam, ne sanctā amicitiā priusq̄ adipiscat̃ pfecte, amittat. Enimuero cum anima se Dei uerbo sociauerit, sciat indubitanter statim inimicos se habiturā, & eos plerūq; quos añ habuit amicos in aduersarios esse uertendos. Fortiter itaq; in dei amore perseuerandum est, & animus cōtra quælibet occurrentia firmandus aduersa, ne in medio constitutus itinere deficiat, uel territus laborum magnitudine recedat. Nam si Christum Iesum qui nullū habuit peccatū, oportuit pati, & sic intrare in gloriam suam, quanto magis nos miseri homines, in peccatis concepti, nati & educati, qui delinquendo quotidie deteriores nobis efficimur, multa necessario sustinemus aduersa, qui nostro patimur demerito, quicquid nobis occurrerit mali. Si tribulationes iustorum multas scriptura commemorare non dubitat, nemini uideatur mirum, si nos peccatores à iusticiæ operibus nudi, conuersi licet ac pœnitentes multa sustineamus aduersa. Hinc sacer inquit Christophilus. Patientia enim uobis necessaria est, ut uoluntatem dei facientes reportetis promissionem. Ad Christianos pertinet, & maxime ad claustrales, iniurias tacendo fugiēdoq; potius q̄ respondēdo aut reluctando uincere, & quanto nos professio monasticæ institutionis ad perfectionē ligat amplius, tāto nobis licet minus uim ui repellere, sed magis oportet quæcūq; aduersa patientius sustinere. Christiani sumus & claustrales peramplius ad humilitatē obligati,

Pij potißimū affliguntur.

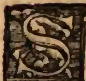
Hebræ. 10.

Monachos omniū maxime decet patientiam præstare.

propter quod omnia grauia & amara pro Christi amore pati enter à nobis ferenda sunt. Ego ut me Christi seruum licet inutilem comprobarem, ecce quanta sine demerito sustinui meo, quæ in æmulos retorquere potuissem, sed nocentibus malum inferre nunquam uolui, sperans quòd Dominus Iesus patientiam remunerabit quam dedit. Super omnia graue mihi fuerit monasterium meum cum amicis in perpetuum deserere, structuras quas ædificaui pulcherrimas alteri & forsitan inimico & ingrato construxisse, & quod excedit uniuersa, bibliothecam duorum milium, quam ego sicuti manifestum est solus comportaui, preciosorum rarissimorumq́ uoluminum post me relinquere, sine qua mihi uidebar aliquandò uiuere non posse. Hæc me sane annis compluribus nimio sui amore detinuit, & ne consentirem in Abbatias pinguiores, quæ mihi offerebantur, ut scis, semper nimium retraxit. At nunc postea quam persecutio in me sæuire cœpit æmulorum, uincula amoris rupi fortiter, & statui pro Christi amore non solum charissimam mihi hactenus bibliothecam, sed monasterium quoque cum omnibus ad ipsum pertinentibus & patria & amicis deserere, ne forte in medio constitutus æmulorum memoria mentem corrumperet iniuriarũ. Nec tu propterea te filia arbitreris desertam, quoniam nos deo uocante digredimur ad Francos. Potens enim est DOMINVS IESVS prouisorem tibi dare meliorem, qui rebus monasterii tui tam spiritualibus quàm temporalibus consulere multo quàm ego posit utilius. Non deseret uos Episcopus uester Neometensis, in cuius diocesi monasteriũ uestrũ dignoscitur constitutũ, sed ꝓuidebit uobis abbatẽ sine dubio meliorẽ. Vale cũ uniuersis tibi cõmissis sororibus, deũ pro nobis orantes. Ex Neometi 20. die mensis Septembris Anno Christianorũ M. D. VI.

Reuerendo

REVERENDO IN CHRISTO PATRI D. Ioan. Tritemio Abbati Spanhemensi Richmodis Abbatissa, Anna de Helmstat Priorissa, & humiles filiæ totius conuentus monasterii S. Laurentii in Sebach, cum orationibus utinam deuotis sempiternã exoptant felicitatẽ.

SCire paternitatem tuam uolumus, ꝙ pene ad mortem contristatæ sumus relectis quas nobis misisti literis tuis, quibus te significas dimissurum abbatiã tuam Spanhemensem, & tam longe progressurum à nobis. O quare nos deseris Reuerendissime pater, aut cui nos pauperrimas ouiculas committis, quas tam dulciter pascere consueuisti lacte cœlestis doctrinæ? Quis erit nunc ò dulcissime pater, qui nobis more tuo suauissimos de Christi passione, deq; amore diuino, & amœnitate regni cœlestis distribuat sermones? aut quis deinceps consolabitur nos in tribulationibus nostris, quarum non est numerus? Ad quem in necessitatibus pro consilio fugiemus, aut quem inuocabimus tua præsentia destitutæ? Vtinam lachrymas filiarum tuarum cerneres, utinam ad monasterium tuum redires misertus ouium tibi commissarum, cum sit nemo, sicuti ueraciter sumus informatæ, qui tuũ ad Spanheim reditum non summe desyderet. Fuit enim nuper hic nobiscum Prior Spanhemensis, qui dixit, quòd ille Dux Ioannes unà cum suis omnibus ualde cupiat, quatenus reuertaris in Spanheim, uelitq; tibi semper esse benignus & gratiosus, nec pmittere ꝙ aliquã patiaris molestiã. Hoc idẽ cupiũt, orãt, & precãt fratres tui oẽs, similiter & ordinis abbates, qui Moguntiæ in capitulo fuisse dicunt, idem optãt uniuersi.

Væ nobis misellis, captiuis & inclusis, quæ omni humano sumus destitutæ solatio, & in medio inimicorum positæ, uni cum quod habebamus subterfugium patrem & pastorem fidelem & pientissimũ adhuc uiuentem compellimur amittere, cui similem nunquam poterimus inuenire, qui tantum ualeat eruditione, religionis deuotione, experientia, clementia & pietate. Sed quid miseræ faciemus, cum absentem lachrymis non possimus reuocare. Vtinam nobis solum hac uice liceret monasticam exire clausuram, ut Spiram conuentualiter omnes possemus adire, genibusq; flexis in terram profluentibus lachrymis tuam deprecari clementiam, forsitan propositum mutares, obtineremus. Sed quia manere nos fixas oportet in loco, hoc unum paternitatem tuam nobis semper obseruandam, propter effusionem preciosissimi sanguinis Domini nostri Iesu Christi, quem semper prædicare & honorare consueuisti, quàm humilime rogamus, petimus & obsecramus, ut si omnino dimittere abbatiam Spanhemensem statuisti, cõmissioni monasterii huius nostri, quã tibi dominus Episcopus olim dedit, nequaquam renuncies propterea, sed permaneas uisitator noster deinceps, sicuti hactenus iam per plures annos fuisti. Quamuis enim Herbipolis amplius distet à Sebach quàm Spanheim, tua tamen paternitas suo nos tempore bene poterit uisitare, & si non singulis annis, saltem in biennio uel in triennio semel, & intereà dulcissimis epistolis sæpius consolari, ut antea consueuit. Scis enim quòd nullum possumus alium inuenire abbatem nobis uiciniorem, qui sit idoneus conseruare sanctam institutionem regularis disciplinæ in nobis, quam tua reuerenda paternitas magno labore plantauit, & usque in præsens laudabiliter continuauit. Precamur ergo iterum atq; iterum per innocentissimam mortem Domini nostri Iesu

Christi,

Christi, exaudi nos in hac nostra petitione, si aliter fieri non potest, quoniã iusta petimus & sancta, nobis salutaria, & tibi nõ impossibilia. Mittimus cum his literis procuratorẽ nostrũ, per quẽ unanimiter postulamus & præstolamur uotiuũ reuerendæ paterniratis tuæ responsum. Quam omnipotẽs Deus ad nostrã multorúmq; utilitatem diu conseruare dignetur incolumem. Cõmendamus nos sanctis orationibus tuis, iterũq́ te ualere cũpimus dulcissime pater. Ex Sebach 21. die Septẽbris Anno 1506

IOANNES TRITEMIVS AB. SPAN. dulcissimis in Christo filiabus abbatissæ & conuentui in Sebach Salutem & synceram in Domino charitatẽ.

Literas charitatum uestrarum Neometi suscepimus, quibus lachrymas & suspiria pro nobis uestra significatis. Condolemus quidem uobis ex corde, sed aliter fieri non potest. Spanheim sicuti cõstituimus propter ingratitudinem monachorum deseremus, non curantes uerba prioris, quem nouimus esse fallacẽ. aliud enim loquitur aliud in corde meditatur. Ducis mentẽ non attendimus nẽq; illorũ qui cum ipso sunt uota curamus, quoniã si alterũ oporteat, mẽdicare potius omni tẽpore statuimus, q̃ eius deinceps subesse imperio. Scimus & multorum relatione cognouimus, q; uehemẽter dolet factum, & ut reuertamur ad monasteriũ cupit, nos quoq; fideliter manutenere promittit, sed nos gratiã eius non quærimus, quem nos tam inconsulte, iniuste ac temere irritantẽ sumus experti. Quantũ uero ad cõmissionẽ uestri dudũ nobis factam per Lodouicum episcopũ libenter faciemus quod unanimiter postulatis, ut uidelicet nomen uisitatoris retineamus simul & officiũ, quousq; uobis possit meli⁹ prouideri. Nã & si tã crebro uenire ad uos personaliter, sicut hactenus potero

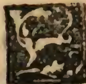
minime, ueniā tamē sæpi9 scriptis, donec & tādē aliquādo psō naliter uenire cōtingat. Rebus aūt Lympurgēsiū in turbatiōe adhuc positis, nemo nostri ordinis abbas uel monachus ꝓpter sæuiciā Comitis uestri Sebach audebit accedere, quāto minus ego qui iustis Lympurgēsiū causis aduersus comitē semp adhæsisse incusor. Vnde necessario sine uisitatione aliquāto tēpore manebitis, donec inter abbatē & ipsum Comitē fuerit reformata cōcordia. Propterea rogamus uos in Domino filiæ charissimæ, ut uocationē uestrā diligēter attēdatis ī omni charitate & paciētia secūdū regulā sanctiss. patris nři Benedicti humiliter cōuersantes, quatenus in pace & Dei amore proficiēdo quotidie sanctū spiritū possitis habere uisitatorē, qui sup humilē & quietū ac Dei sermones custodiētē requiescere cōsueuit. Nolite contristare matrē, quæ uobis in sollicitudine præest, sed eius in Dei seruitio imitamini feruorē, in oībus humiliter obediētes. Ipsa enim sicut cernitis uerbo & exēplo uos in omni sctitate prima semper in choro ꝑcedit, tā diligēs & sedula in diuino seruitio, ut nullā in tēporalibus uideat habere occupationē: tā uero in externis occupata, ut orādi tēpus nullū superesse uideri possit. Mutuā inter uos charitatē ante oīa custodite, qm̄ ubi charitas nō est, nulla potest esse iusticia. Dilectio enim ꝓximi malū nō
Rom. 13 operat. Charitas nāq; perfectiōis uinculū fons & origo oīm uirtutū multitudinē operit pctōrū, sine qua nemo uerā cordis habere cōtritionē poterit, ueniā nemo scelerū impetrabit. Dilectio proximi diuino cōformata amori est, unda pacis, charitatis himber, semē cōcordiæ, meritū felicitatis æternæ. Propterea Deus omnipotēs unicuiq; nostrū præcipit dicēs: Diliges pro
Matth. 22. ximū tuū sicut teipsum. Proximus hic nō sanguinis ꝓpinquita
Marci. 12. te, sed ratiōis societate putādus est, in qua socii sunt omnes homines. Hac de causa in monasterio estis cōgregatæ, ut mutuis auxiliis charitatis imbecillitatē uestrā tueamini, & propterea

mutuæ ſemper dilectionis obſeruātiā cuſtodite, ut monaſticæ ſatiſfaciatis inſtitutioni, ſicuti ſacer mādauit Apoſtolus: Alter alterius onera portate, & ſic adimplebitis legē Chriſti. Sola enim charitas eſt quæ uincit omnia, & ſine qua nihil ualent oīa, quæ ſi ueraciter in uobis extiterit, ueras Chriſti ſpōſas efficiet. Omnipotēs Deus in ſuo uos ardere faciat amore, quē ut nobis reddatis placabilē orationibus ueſtris inſtātiſsime rogamus laborū noſtrorū memores, quos ꝑ utilitate ueſtra multis iā annis pertulimus cōmuni. Valete in Domino Ieſu ſine macula cōuerſantes. Ex Neometi 22. die mēſis Septēbris Anno Chriſtian. 1506. Galat. 6.

IOANNES TRIT. AB. SPAN. FRAtri Ioanni de Francfordia Salutem.

Dilecte frater intēdimus monaſteriū noſtrū Spanheim ex certis & racionabilibus cauſis dimittere, ipſiuſq; Abbatiā, quā annis quatuor & uiginti poſſedimus reſignare: ne aūt ꝑpterea cœnobiū Chriſti ſpōſarū in Sebach aliquod incurreret periculū, eius cōmiſsionē per epiſcopos Spirēſes nobis factā ad humilē inſtātiā Abbatiſſæ & Conuētus diutius cōtinuabimus, donec ſibi conuenientiorē ualeāt inuenire uiſitatorē. Quocirca tuæ charitati cōmittimus & mandamus, quatenus ea quæ cōcernunt officium tibi cōmiſſum exequaris & cuſtodias omni diligētia & ſollicitudine, quēadmodū audiuiſti à nobis, cū præſentes in ipſo monaſterio nuper eſſemus. Vagos extra cœnobium intermitte diſcurſus, & clauſuram ſolus nunquā ingrediaris. Mandatis abbatiſsæ obtempera, ſciēs te ſeruum Chriſti uirginum non dominum. In cæteris ad præſcriptam tibi normulam te ſtudeas cōformare. Vale, Ex Neometi uiceſimaſecunda die menſis Septembris, Anno 1506.

IOANNES TRITE. AB. MONASTErii S. Iacobi Apoſtoli in ſuburbio ciuitatis Herbi. Iacobo Tritemio chariſs. fratri S.

Arui desiderio tuo quantum mihi licuit dulcissime frater, & quarundam epistolarum mearũ, quas scripsi à die exitus mei de Spanheim usq; in præsentem diem, exéplaria quotquot remanserant in præsenti uolumine comportaui. Nec enim omniũ penes nos exemplaria retinuimus, ꝑpterea ꝙ sæpius festinare in scribendo cogebamur. Cõgessimus auté in hoc ipso uolumine sexaginta sex epistolas nostras, & duodecim alienas ad nos missas coniunximus, quæ omnes cum ista quidem ad te simul faciunt noué & septuaginta, in quibus more nostro familiari nobis scribendi genere sumus usi, non pro admiratione nostri sequétes eloquentiam, quæ in nobis nulla fuit unq̃, sed scholastico sermone, quo facile intelligamur. Scis autem ꝙ prima die mensis Aprilis monasterium meum exiui, nunq̃ illuc postea reuersus usq; in hunc diem. Exiuimus auté anno Christianorum millesimo quingentesimo quinto, prima ut diximus Aprilis: & hanc sancti Iacobi abbaciam suscepimus quintadecima die mensis Octobris anni sequentis. Omne igitur tempus inter exitum nostrum de Spanheim & introitũ huc, menses effluxerunt decem & octo diésq; tredecim. Huius temporis fuerunt epistolæ præsentes, quas tibi tradidimus suauissime frater, non ad eruditionem *tui, sed* potius ad memoriã nostri. Illas uero quas prius scripsimus dimisimus in Spanheim, nec dum in ordiné coadunatas, quas si qñ redegerimus in ordiné habere uolueris, facile consequeris. Eas aũt quas postea dedimus, aut in futurũ scribemus alioq; cõprehensas uolumine tibi quoq; suo tpe nõ subtrahemus. Vale ex monasterio nostro S. Iacobi apl̃i maioris in suburbio ciuitatis Herbipolensis 28. die mẽsis Decẽbris Anno Christi 1506.

Finis Epistolarum Spanhemensium.

Tritemii Abbatis.

Ioannes

IOANNIS TRITEMII ABBATIS S. IACOBI HERBIPOLENSIS Epistolarum familiarium liber primus ad Iacobum Tritemium dulcissimū fratrem.

IOAN. TRITE. AB. MONASTERII DIui Apostoli Iacobi in suburbio ciuitatis Herbipolensis, magistro Iacobo Tritemio fratri unico atq; dulcissimo Salutem.

VT PLENO FRATERnitatis erga te comprobemur affectu, primum hunc librum epistolarum nostrarum Herbipolensiū ultimo Spanhemensium, quē tibi dicauimus, pulchra duximus ratione connectendum. In illo enim nostrarū calamitatum legisti miserias, in isto quietis subsecutæ legito lubentis animi lucubrationes. Prioris namq; uoluminis epistolas scripsimus abbas monasterii Spanhemensis, huius autem libri missas dedimus abbas nihilominus diui Iacobi Herbipolensis. Quod in primo fecimus etiam in isto pollicemur, nō omnium nos epistolarum rescripsisse formulas, sed earū duntaxat quas tibi putauimus placituras. Amicorum quoq; ad nos interposuimus epistolas, non omnes quidē, sed paucas è multis, quas tua iudicauimus lectione condignas. Hortamur te frater sapientum imitare studia, stultorumq; ignauiam fugito, sciens dictum Salomonis: quia filius sapiens lætificat patrem,

Prouer. 10. suum, filius uero stultus mœsticia est matris. Dum sinit ætas memoriaq; uiget discendum est, quoniã sicut uerũ dixit Seneca, studia te clarũ & nobilem efficient: ita sine studiis æger est animus, & nulla claritate insignis. Auro intellectus cõparatur humanus, quod puluere fimoq; fœdatũ iacet ignorantiæ, nisi purgetur exercitationis lima continue, nec aurum pulchritudinem, nec intellectus cognitionem assequitur naturalẽ. Sunt aũt tria quæ studio intentis scripturarũ freqũeter obsistere cõsueuerunt, negligentia uidelicet, imprudentia, & fortuna. Negligentia nos impedit, quoties ea quæ sunt à nobis utiliter discenda, uel prorsus intermittimus, uel minus prosequimur studiose. Contra hanc salutaris studii corruptricẽ, studiosorũ ac se in palæstra scripturarum continuo exercitantiũ ueneranda societas optimum præstat remedium, inueniturq; in publicis gymnasiis multis, & in cœnobiis claustralium paucis. Hodie nanq; studiũ scripturarũ à multis claustralibus oim pene regularũ cõtemnitur, & in paucis uigere monasteriis uidet. Imprudentia uero nos inter studendũ subuertit, qũ in his q̃ discimus debitũ ordinẽ nõ seruamus. Aut em̃ q̃ nobis nõ cõueniũt discere cupimus, aut neglectis interdũ utilioribꝰ minus utilia inconsulte usurpamus, aut etiã bona & utilia nec ordini nec tpe congruo distribuimus. Valde indecẽs est nobiliora ingenia studiis dehonestari minoribꝰ, & eos quos ardua & grauiora expectãt studia uanis & inutilibus exercitamentis occupari. Ne hoc malum incidamus discentes, magistri nobis deligendi sunt optimi, quorum institutione pariter & exemplo congruum ordinem adsequamur studiorũ. Fortuna quoq; multipliciter insidiatur studiosis, quod unusquisq; nostrũ experitur quotidie, qui ad ueræ philosophiæ conatur ascensum. Variis enim quatimur euentibus, paupertate, diuiciis, infirmitate, honoribus, prosperis & pariter aduersis quibus interdũ singulis mẽs inter

Tria sunt quæ homines à studia scripturarũ auertunt.

cipit hois studiosi, ut nequeat apprehendere scientiã quã concupiscit. Tarditas etiã ingenii naturalis, inopia librorũ, & raritas conuenientiũ pceptorũ multos à pfectu salutaris studii retraxit. Sæpe nocuerunt philosophantibus diuitiæ, & plures à studio quã inopia reuocarũt. Eodem scatent ueneno, honor, pulchritudo corporis atq; psperitas, q pluribus ignorãtiæ quam sapientiæ occasioné pstiterũt. Tarditaté uero ingenii naturalé amor euincit, si diligés studiorũ adhibeat côtinuatio. Inopiã li-
»brorũ ueteres allegare potuerũt, nos uero potius inopes copia
»fecit, qm impressoria nostris diebus arte apud Moguntiacũ inuenta, hodieq; per orbé uniuersum dilatata, tot ueterũ atq; nouorũ uolumina doctorũ ueniũt in lucé, ut ære iam modico doctus quilibet esse possit. Neq; desunt hodie bonorũ pceptores studiorũ, sed ubiq; terrarũ abundant in omni uarietate disciplinæ nõ solũ in latina, sed in Græca lingua simul atq; Hebraica. Hæc sunt uere aurea tpa, in quibus bonarũ literarũ studia multis annis neglecta refloruerũt. Nec uolo te sæcularis literaturæ plus haurire quã necesse ad diuinarũ intelligentiã consequendã scripturarũ, ne uerificet in te quod de amatoribus uanitatis (quales hodie sunt multi) quidã sapiens protulit dicens. Necessaria nesciunt, qm superflua didicerunt. Vera sciẽtia est quæ Dei cognitioné inducit, mores corrigit, restringit uoluptates, affectũ purgat, intellectũ in his quæ pertinent ad saluté animæ illuminat, & cor in amoré creatoris inflammat. Hæc est scientia salutaris, quæ menté in dei amore afficit, non extollit, quæ superbos nõ efficit, sed lamentantes facit, q uanitaté nõ sequit, sed oïa trahens ad unũ in diuino amore dulcissime solidatur. Huius te frater scientiæ cupimus esse studiosum, quæ sola complementum est omnium scientiarum. Non te quo minus studio incumbas scripturarum gradus magisterii extollãt, sed eo tibi magis discendũ noueris, quo manifestũ scientiæ signum,

Impressoria ubi & quando sit inuẽta.

Gradus sine scientia nihil esse faciendos.

quod præ se fert nomen doctoratus, accepisti. Non magnifacio clarum sine scientia gradum, aut magnum cum parua eruditione uocabulum, sed doctos uiros quærimus, qui doctores multos habemus. Scientia gradum commendat, nō gradus scientiam. Verecundum est nescire magistrum, & eum qui scientiæ signum publice portat, necessariam non habere doctrinam. Quid circulus ante domicilium expositus ubi non uenditur uinum? aut quid regale sceptrū in manibus stulti? Absq; signato signum tribuitur, quoties indoctus & sine scientia homo in doctorem sublimatur. Et pròh pudor quàm frequens hodie in scholis apud quosdam iste reperitur abusus, quo gradus magisterii datur in signum, ubi sufficiens non inuenitur signatum. Nunquid tibi non uerum dixisse uidemur, cum orbis magistris scateat simul atq; doctoribus, inter quos docti pauciores, indocti complures occurrunt? Curandum tibi suademus, magisterium scientia, sacerdotium sanctis exornare moribus, ne gemino confunderis opprobrio, si & doctor sine scientia, & presbyter habeare sine merito sanctitatis. Necessaria tibi scientia est in primis Deum nosse, diuinas intelligere scripturas, canones patrum scire, ius tam humanum quàm diuinū, inquantum tuum concernit officium, non ignorare, uirtutes colere, & Deū puro corde super omnia amare. Ad magistrū pertinet artium quas profitetur scire principia, ut nodos enucleare sciat, dilucidareq; tropos, & omnium figuras exponere scripturarum. Septem liberalium uocaris artium magister, uideamus quantam singularum sis assecutus scientiam, ut quemadmodum tibi usus earum sit necessarius intelligas. In primis per grammaticam artem, quæ septem liberaliū est fundamentum, te scire oportet, quemadmodum latine scribas, loquaris congrue, & sine uicio rectum debeas proferre sermonem.

Septem artes liberales.

Rheto-

Rethorica uulgarẽ transcedens modum loquẽdi, pulchrum in dicendo quærit ornatum, tropis uariisq; coloribus utitur, & pulchro dulcissimoq; sermone propositã sibi causam efferre conatur: quæ cum persuaserit, in oratoriæ finem cũ proposito sibi præmio euasit. Logica rationalis scientia te uerum discernere docet à falso, ne aut decipiaris subtilitate sermonis, aut fallatium syllogismos incidas argumentationum. Præcedit enim scientia uirtutis cultũ, quia nemo potest fideliter appetere qđ ignorat: & malum nisi cognitum sit minime caueri põt. Arithmetica numeros docet ꝓpositos multiplicare, diuidere quoq; & in omni uarietate certam inuenire radicem. Omnia numero constant, & qui arithmeticæ ignarus est, nullius habet scientiæ perfectionem. Geometicæ artis cognitione terræ dimẽsionẽ intelliges, ex numeris & mensura consurgentem: pulchra quidem scientia, arithmeticisq; decorata figuris, per quam humana ratiocinatio nõ mediocriter in cognitionem summi cõsurgit principii. Hæc orbis latum metitur ambitum, cunctaq; maris & terræ spacia describit, & cõsumata in cosmographiã ascẽdit. Nihil hac speculatione pulchrius, in qua mens totius mũdi transcendens machinam, incõprehensibilẽ creatoris omnium sapientiam admirat̃. Musica cœlestiũ harmoniam & cõsonantiã præfigurans, & arte & moribus tibi necessaria est, qua in dei ecclesia ordinatus sacerdos, & recte suauiterq; modulatis canere uocibus scias, & sanctis ornatus uirtutibus à sacerdotaliũ proportione morum nõ recedas. Astronomia quantũ tibi sit necessaria magistro, si ignoras magister non es. Hæc astrorum docet cursus, discernit tempus, annũ diuidit, horas discernit & dies: de cuius scientia computus assurgit ecclesiasticus, festorũ dans rationem mobilium, quam scire sacerdotem Christianorum oportet. Ecce sacerdos, q̃ tibi septem cognitio liberaliũ

artium necessaria est, ut simiæ non comparaueris in tecto, neq; stulto regali sedenti in solio. Confert enim Grammatica ut Latinum congrue intelligas proferasq; sermonem. Logica uerũ te docet à falso discernere. Rethorica uirtutem tibi præstat dicendi, ut bonum & uerum quod intelligis, tuis utiliter auditoribus ualeas persuadere. Arithmetica uero simul & Geometica, præter id quod tibi in œconomicis conferunt bonum, magnum quoque diuinæ speculationis adminiculum præstant, quo non solum inuentis, sed inueniendis quoque aptus magister habearis. Maxima enim numeris & mensuris continentur archana, mathematices ignaris minime peruia. Musica cantum, Astronomia computum docet ecclesiasticum, sine cuius scientia nemo satis ad sacerdotium reperitur idoneus. Quòd si magistrum septem artium liberalium uelim⁹ describere, nõ ea sufficient quæ ad sacerdotem diximus pertinere. Alia enim ratio est in scholis magistri docentis, atq; alia sacerdotis in Ecclesia prædicantis. Nam isti quidem usus scientiarum extractus ab arte quadam generalitate sufficit, illi autem docendi munus necessarium particulas etiam singulaꝶ artium quadam specialitate particulariter speculandas indicit, ut nõ solum uti scientiis nouerit acquisitis, sed etiam regulas dare atq; præcepta discipulis pro eisdem acquirendis. Tu autem qui scholis artistarum accepto magisterio desertis ad Christi te gymnasium cõtulisti sacerdos factus in Ecclesia Dei atq; minister, sæculariũ literarum necessario duntaxat usu retento, te totum iam deinceps ad studium diuinarum conuerte scripturarum, in quibus uera scientia cõtinetur salutaris, & mentem suauiter illuminat sapientia supercœlestis. Vana est enim omnis sciẽtia huius mũdi si conuersa non fuerit ad cultum Dei. Sacra autem scriptura, quam merito nuncupamus diuinam, omnem huius mundi scien

di scientiam atq; doctrinam procul excedit, quoniam uera sine ambiguitate prædicat, mentem lectoris placidi à terrenis ad cœlestia uocat, eamque pro Dei amore humilem reddit in prosperis, & fortem atque constantem in aduersis. Hic est sacri fluminis impetus, qui ciuitatem Dei lætificat, planus simul atque profundus, in quo & agnus simplex ac paruus ambulet, & elephas maxius natet. Mirabilis iste fluui9 est, in quo simplex & sine literatura Christianus, pedibus, ut ita dixerim, siccis, ad salutem securus transire poterit: & magnus subtiliterque literatus & natare potest sobrie sapiendo, & si nimium scrutatus fuerit submergi. Habet .n. in publico unde paruulos nutriet, & seruat in occulto unde mentes sublimium in admirationé ducat. Nam in uno eodéq; sermone, dum narrat historiam multiplex pandit mysteriũ: & in superficie quidé simplices dulciter refouet, & in secretis mysteriis sublimiter exercitat sapiẽtes. In apertis quidé potus est, qm̃ nulla fractione indiget, in obscuri oribus uero cibus est, qm̃ sine expositione fractionis nõ põt deglutiri. Propterea diuus Ambrosius pcipit dicẽs. Cœlestiũ scripturaꝝ eloqa diu terere ac polire debemus, toto aĩo ac corde uersantes, ut succus ille spũalis cibi in in oẽs se uenas aĩæ diffundat. Diues & fœcũdissimus est ager diuinarũ scripturarũ, oẽs in se habet delicias, oẽmq; suauitatem producit. Et sicut manna secundũ uoluntatem uniuscuiusq; sapiebat in ore, ita sermo diuinus omnẽ tibi saporem qué uolueris præstabit in corde. Nihil Christiano sacerdoti melius, nil suauius nil iucũdius esse põt q̃ si omni tempore sacris se cũ desyderio cordis occupauerit scripturis, mundumq; custodierit ab hoc sæculo nequam. Dicit enim beatus Hieronymus. Ama scientiam scripturarũ, & carnis uitia non amabis. Propterea sint scripturæ diuinæ semper in manibus tuis, & iugi meditatione in corde uoluantur,

Sacra scriptura quantũ præstet reliquis scientijs

Psalm. 45.

nec sufficere tibi putes mandata dei memoria tenere, & operibus obliuisci, sed ideo illa sæpius legito, ut facias quod didici-
Rom. 2. sti. Non enim auditores legis iusti sunt apud deũ, sed factores mandatorum dei ab ipso iusticiæ coronam accipiunt. Ita uiue, ut sapientiam diuinarum humanarumq; rerum cognitionem tibi necessariam assequi merearis, quia non est miserabilior egestas, aut inopia turpior, quàm in ordine constitutũ sacerdotali egere sapientia, & eum qui alios docere iubetur ex officio, stultum esse & sine eruditione uirũ. Vale & Deum ora pro nobis. Ex Herbipoli 24. die mensis Iunii. Anno Christi 1506.

IOAN. TRITE. AB. MONASTERII S. Iacobi in suburbio Herbipolensi, Priori & Conuentui in Spanheim diuini nominis continuum habere timorem.

Mnipotens Deus cuius æterna potestas & nunquã iniusta uoluntas, sanctus & iustus in omnibus operibus suis, qui nihil facit mali, nihil ue sine causa
Psal. 144. permittit. Ipse iustus, sanctus, & misericors, omnia in uero iudicio fecit cum sit bonus atq; omnipotens, nulli penitus iniuriam facit, qui custodit ueritatem in sæculum sæculi, facit *iudi*
Psal. 145. cium iniuriam patientibus, dat escam esurientibus. Dñs erigit
Regum. 2. elisos, Dñs diligit iustos. Dominus mortificat & uiuificat, deducit ad inferos & reducit. Dñs pauperẽ facit & ditat, humili-
Psal. 112. at & subleuat. Suscitat de puluere egenũ, & de stercore eleuat pauperẽ. Pedes sanctoꝝ suorum seruabit, & impii in tenebris
Psal. 123. conticescent. Nisi quia dñs erat in nobis dicat nunc abbas Tritemius, nisi quia dñs erat in nobis. Cum exurgerent improbi homines in nos, forte uiuos deuorassent nos. Cum irasceret insania & furor eorum in nos, forsitan aquæ malignantiũ ope

ruissent

fuissent nos. Torrentem iniuriarũ & cõtumeliarum pertransiuit anima nostra, nisi astitisset Dñs Iesus, forsitan pertransisset anima nostra aquam intolerabilis desperationis, aut certe nõ satis religiose uindicasset iniuriã. Sed bñdictus dñs Iesus, qui nõ dedit nos in captionẽ dẽtibus æmulorũ, ut prauorũ hoim cogeremur diutius subesse imperio. Anima nostra sicut passer in noxi⁹ liberata est de malignorũ laqueo uenãtiũ, quorũ inuidia nullo uiro bono parcere nouit. Laqueus contritus est, & uana Cynonotorũ elisa cõfidentia, qua nos reuocare à sanctis studiis in odiũ iusti principis frustra tentauerunt. Nos aũt adiutorio Dñi nostri Iesu Christi à multis, quas in regimine monasterii Spanhemensis sustinuimus, miseriis tandem liberati sumus. Laqueus mũdanæ colligationis nostris omnino cõtrarius studiis Dei prouidẽtia cõtritus est, & nos de seruitute ingratissimorũ hoim liberati sumus. Dñs Iesus liberauit animã meã à labiis iniquis, & à lingua æmulorũ nimis dolosa. Vos scitis fratres, modo ueritati uelletis exhibere testimoniũ, quã iniustam à Cynonotis iniuriam susceperim, qui nullam contra me causam habentes, inuidia & liuore cõmoti, ecclesiasticam uiolare immunitatem non timuerunt. Excusationes modo afferunt suæ in nos temeritatis, dicentes se non odio nostri sed amore potius fecisse quod egerunt. Sed malus & nobis nõ tolerandus amor eorum fuit, quo nomen nostrum ab omni scelere semper innoxium, per ora multorum in suspicionẽ uertitur, quasi propter aliquam nostri lasciuiã, ita sæuire oportuerit in familiam. Annus hodie uicesimus quartus uoluitur, quo canonice in abbatem electus Spanhemensem, omne tẽpus qđ mihi cõpetere ad ociũ potuit, uos testes estote & iudices, nõ ad uoluptatẽ carnis qualemcũq;, sed totũ semper ad studiũ cõuerti scripturarũ, die ac nocte lectiõibus intentus, semper aliquid scribẽs aut discens.

Nemo ueſtrũ me unq̃ inuenit ocioſum, nemo uidit uel audiuit carnis ſolatiis deditũ, uagisq; diſcurſibus uel ſpaciamẽtis in monaſterio uel extra inutiliter occupatũ, ſed neq; comeſſationibus aut potationibus conuiuiisq; minus neceſſariis intentũ, ſeu quibuſcũq; aliis leuitatibus aut uanitatibus deſudantẽ. Nihil mihi dulcius unq̃ fuit, quã ſacras rimare ſcripturas, in illisq; oportuno tpe diebus occupari & noctibus, & ſemp aliquid boni aut legere aut ſcribere. In teſtimoniũ ſtudiorũ noſtrorũ uoco citoq; bibliothecã illã ſolennẽ, quã meis laboribus, ſtudio & impenſis cõportaui nõ ſine uigilãtia & fatigatione cõtinua, uoluminũ in omni uarietate ſtudiorũ nõ modicã multitudinẽ cõgregans, nõ ſolũ impreſſorũ nouiter, ſed ſcriptorũ quoq; manu & calamo, quorũ numerus oĩm duo milia excedit. Superfluũ fuerit noſtras recẽſere lucubratiões, q̃s ĩ medio curæ paſtoralis, rerũq; ſollicitudine tpaliũ p interualla ſcripſim⁹, qb⁹ nomen Spanhemenſis cœnobii prius incognitũ & obſcurũ, ſatis celebre factũ eſt. Neq; ſtudiis noſtris intenti nimiũ rẽ ꝓpterea neglexImus temporalẽ, qđ laborũ noſtrorũ monumẽta teſtabunt cõpluria, neq; uos ipſi poteritis negare, palàm cernentes quas erexim⁹ neceſſarias pulcherrimasq; ſtructuras: & in eccleſia quos cõparauimns ornatus cãpanulasq;, & uaria ſacri uaſa myſterii: cenſuũ quoq; ornatiſsime renouatas cõſcriptiones, q̃ oĩa quantis exegerimus laboribus & impenſis, etiamſi uos nõ intelligatis, ipſa tñ poſteris inducent admirationẽ. Deniq; ab annis iã fermè duodecim, ubi in noticiã & familiaritatẽ quorundã deuenimus principũ atq; nobiliũ, nõ parũ uobis emolumenti adduximus, ex his quæ nobis eorũ fuerant munificentia cõdonata. Nihil fuit nobis unq̃ ſpeciale, nihil propriũ, ſicuti nec eſſe debuit, ſed fuerũt nobis uobiſcũ oĩa ſemper cõmunia, & nulla penitus neq; in habitu neq; in cibo neq; in potu nobis

unquã singularitas fuit, qđ ita uerũ esse nullus uestrũ ignorat. Maxima quoq; nobis cura sẽp fuit, ne quid eorũ q̃ uobis necessaria uidebanť deesset, fecimusq; ut in nullo sustineretis penuriã, quantũ nobis oĩno possibile fuit. In spiritualibus uero nunquã defuimus uobis, tametsi pauci uestrũ post discessum fratrũ nostrorũ, quibus sancta studia placuerũt, spũalia dilexerint exercitia, sed uanis se occupauerint semp. Scripsimus, diximus, Verbũ Dei cõtinue uobis p̃dicauimus, uosq; oportune & importune ad cultum ueræ sapientiæ publice ac priuatim exhortati sumus, quantum uero profecerimus, confiteri palàm erubescimus. Et quia fecistis uos nostra exhortatione indignos, diuina forsitan ꝓuidẽtia trãsplantati sum⁹, ne inter spinas arbor diutius sine fructu pungereť. Venit illa dies quã à multis optauim⁹ annis, in qua nobis est data oportunitas, ut ingratarũ ouiũ sanguinẽ super earũ capita funderem⁹, excusso q; in eas puluere pedũ, à finibus surdorũ, iuxta p̃ceptũ Euangelicũ trãsirem⁹. Audite capita si placet eoꝝ q̃ cõmisistis ĩ nos, ut cognoscatis uos iustissima ratione desertos a nobis, sacra uobis semper displicuere studia nostra, scriptisq; nostris oĩbus ꝓ reuerẽtia cachinos reddidistis, & nemini unq̃ lucubratiões nostræ minus placuerũt q̃ filiis nr̃is. Nec satis fuit irrisisse opuscula etiã q̃ patrũ iussu cõscripsimus, nisi & apud indoctã plebẽ detractiõibus ea carperetis. Vixistis semp paternis exhortatiõib. cõtrarii. Multis sæpe in nos cõspiratiõibus machinati fuistis, interpositoq; iuramẽto & pœna uocis amissiõis in capitulo ne qs nobis cõspiratiõis uestræ reuelaret archana, mẽdacia debitorũ cõfinxistis in nos, q̃ per aurifabrũ Vuormatiẽsem, qui creditor occultus dicebať, corã uobis oĩbus in loco capitulari ostẽdimus confícta & emẽtita. Ambo uiuunt hodie testes, tunc aũt deputati uisitatores, Gerlacus Tuitiensis, & Ioẽs Schonaugiensis abbates, qui ne dignã de uobis ultionẽ sumeremus,

Math. 10.
Mar. 6.
Lucæ 9.
Actorum 13.

Imago pessimorum monachorum.

precibus obstiterunt. Item cura & sollicitudine rerum temporalium spiritualiumq; per omne tẽpus nostri regiminis grauiter oppressi, nullum è uobis inuenire potuimus unquã, qui aut nostris compateretur laboribus, aut uices monasterii pauperis in ueritate doleret. Quot uobis priores instituimus claustrales? & præter unum Nicolaum de Creutzennach, alterũq; Ioannẽ Damium Curtensium, nullum regularis disciplinæ zelatorem inuenire potuimus unq̃. Erubescimus dicere quanto semper odio fueritis persecuti eos, qui uobis monasticæ obseruãtiæ disciplinam persuadere conati sunt. Quantam uero pro re familiari diligentiam fecerint quos nobis coadiutores assumpsimus, & nos cũ dolore sumus experti, & neminẽ uestrũ latere potest. O quantis gemitibus & suspiriis plenum onus pastoralis curæ in uobis hactenus portauimus, nullum ex uobis neq; in spiritualibus neq; in temporalibus fidelem habentes adiuuantem. Vos ad omnia nobis præstitistis inutiles, nullam rectitudinis uel cõmunitatis zelum habentes, nihil aliud q̃ carnis solatia quæsiuistis. Inter uos erat nemo qui manus nobis porrigeret adiutrices, & si quando extraneum nobis in auxiliatorem temporalis curæ assumpsimus, cõtinuis illum detractionum morsibus lacerastis. Annis quatuor census monasterii omnes in propria leuare ac renouare p̃sona coacti fuimus omni solatio uestrũ destituti, & quoties aliquẽ in cellerariũ ex uobis deputauimus toties in rebus monasterii graue dispendium passi sumus. Nos aũt qui patrum ordinis imperio multocies obedire compulsi, ab ãnis uiginti per omnes uicinas prouincias uisitando totas plærunq; consumpsimus æstates, rebus nostris semper nequiuimus pro uoluntate adesse utiliter, quo factum est, ut nobis absentibus & uobis omnia negligentibus, imo uestra solatia quærẽtibus, nõ satis pulchra facies rerum utriusq; status tandẽ emerserit. Quamuis ma

uis maxima sollicitudine nostra interueniente, nullam unquã rerum ad uitæ sustentationẽ necessariarum senseritis inopiam, quousq; tandem anno Christianorũ quarto supra quingẽtesimum atq; millesimum, bello sæuiẽte in principem Illustrissimum Palatinũ grauissimo, cortes monasterii omnes unde uiuere solebamus, per Hassones Alexãdrinósq; aut exustæ aut desolatæ fuerũt. Erat nihilominus certa nobis spes recuperationis omniũ, sed uestra se stulticia, ne dicamus perfidia interposuit, & omne cõsilium nostrũ, quod nullius iniuriæ memores pro uestro parauimus bono, præsumptuosa temeritate corrupistis. Ab annis duodecim nouimus præcessisse discordiarum semina, ex quibus malum omne constat exortum. Ducem Cynonotorum alioquin principem pientissimũ, quidã ex uobis inter medios blatterones nobis reddiderunt suis occultis machinatiõibus infensum, in mediũ pro causa, ut ratio uideretur sufficiens, afferentes conficta, quasi nos partes principis Palatini, iurib9 ipsius ducis magna quadã adhæsiõe duxerimus præferẽdas. Quid enim si fuisset etiam hæc uestra confictio uera? Eramus propterea uel detractionibus uestris lacerandi, uel indignationi ducis iustæ obnoxii? Quid Palatino contulit adhæsio nostra? quid profuit? aut quid cõmodi ex ea re cœpit? Aut quid nocuit Duci, q nos Palatini fauimus rebus? Ingenue fatemur Palatini principis Serenissimi nobisq; clementissimi atq; munificẽtissimi bene fauimus semper, sed & hodie fauemus honori, bonæ fortunæ, rebúsq; secũdis, quanquã fauor hic noster suæ nihil cõtulerit maiestati. Neq; Ducem propterea odio habuisse putãdi sumus, aut reb9 eius male fauisse, quod etiãsi uoluissemus, quã illi rerũ suarum intulissemus iacturã? Libet exclamare in ducẽ & suos, si uestris delationibus credidit falsis, cum Aristophane in quodam loco pulchre satis dicente.

Locus est in principio Pluti.

ὡς ἀργαλέον πρᾶγμ' ἐστὶν ὦ Ζεῦ καὶ θεοὶ
δοῦλον γενέσθαι παραφρονοῦντος δεσπότου

De omnibus his libenter quidé nobis persuaderemus innoxiũ principé, nisi manifesta uiderétur seductæ métis obstare indicia. Vera dicimus, in potenté cognita scribimus, nullá eius proscriptioné metuétes, quoniá nos proscribere nó poterit, cuius imperio minime subiacemus. Parcimus tamé, ne uidictæ gen9 uideat scripsisse ueritaté. Ad uos nota referimus atq; manifesta, quibus si audetis cótradicite, imo si potestis. Quis in crepidine tépli monachũ illum qué noscitis oés reperit cum uxore uillani cómiscenté? Nonne tu prior cũ aliis multis? Hic talis iuste ne à uobis defendi potuit, & in aliorũ pernicié nobis tũc absentibus auxilia sibi hominũ inuocare secularium? Negauit publice factum quod multorum fuerat attestatione probatum: & ne debitá pro demeritis lueret pœnam, uobis cósentiétibus opémq; ferétibus innocétes nostros familiares, quorũ fuerat industria deprehensus in facinore, contra omné iustitiá uocauit in culpá. Cur nostrũ non expectastis aduentum? Omnia enim nobis Heidelbergæ tunc existentibus & ignorátibus facta sunt. Vestro dehinc fauore atq; consilio mendaciis suis abbaté montis speciosi nimis credulum, ac Ducis Cynonotorũ quosdam officiales circũuenit, eóq; concitauit, ut innoxios familiares nostros, qui eum solũ cum sola in loco ecclesiæ obscuro, & ab hominum accessu remoto, cum signis sui sceleris manifestis (quæ maior quoq; pars uestrum uidit & uera cognouit) ab undecima hora usq; ad secundam obseruárunt, repererunt, exeuntésq; increparunt de téplo, alios caperent, aliósq; conuerterent in fugam, nó in paruũ nostri despectũ, contumeliá & opprobrium. Hæc omnia uestro cósilio facta, & instátia perducales præsumpta ministros in absentia nostra certius certo cognouimus; cũ

cæteris

cæteris quæ nos scribere uerecundia non permittit. Huius indignitate facti tandē relati ad nos, extra monasteriū manere ad tempus decreuimus, donec animos erga nos uestros intelligeremus plenius, & mentem Ducis cur & si talia commisisset haberemus exploratam. Interea menses decē & octo fluxerūt, in quibus præter Priorem neminem uestrum uidimus, nullas à uobis accepimus literas, præter in Marchia unas, & impensis uiximus alienis, munificētia principū sustētati: animos uestros rerū exhibitione satis intelligentes, nisi forsitā Prior fidelis internūcius esse contempserit, quod tēpus sine dubio dabit in lucem. Quid est fratres ꝙ toties nos ut reuerteremur ad monasterium precibus pulsare uoluistis, quasi mentem nesciretis nostram, quam uobis dudum literis significauimus per Priorem? Si uoluistis ut rediremus ad uos, quare mādatis nostris nō obtemperastis? Quare Ducem non conuenistis uestrum, ut nobis graciosum retribuisset animum? Sed audiuimus illum dixisse ad suos compluries, quare abbas nō reuertitur ad monasteriū suum, quando nemo illi fuit molestus, nemo turbauit, nemo iusit exire, nemo reuerti prohibet? Mallet enim Dux non dubitamus non esse factum, quod ad instātiam fugitiui illius monachi fieri mandauit, pœnitētiaꝗ ductus ut rediremus optaret, sed more principū huius mūdi, uereč ne si nobis desyderiū scriberet suū, recognouisse iniuriā uideretur quā fecit. Magis autē expectat humilitatē à nobis, ut qui cōtumeliā suscepimus ueniā priores deprecemur. Non possumus hoc nostrā decere institutionem monasticam non confiteri, & fecissemus quam libentissime ob Christi amorem, nisi uestra nobis inueterata nimium ingratitudo ne rediremus obstitisset. Satis enim perspecta nobis est innata clementia Ducis, quā uel unis impetrare potuisse lr̄is minime dubitamus. Vestra ī nos cōmissa ingra

titudinis uicia sæpiúsq; repetita cogitamus, quorum diutius insolentiã tolerare non uolentes, datã nobis occasioné qua libe remur à uobis licet cum amaritudine suscepimus, sciétes nos agrum huc usq; sterilem coluisse. Nimium estis ignaui & simplices, si putatis me dolos uestros & fraudes non præuidisse, cum me uerbis ut redirem fecistis crebrius rogari, & tamé nihil plus quã reditũ meũ timuistis. Creditis nos latere cõsilia in cõuentu malignantiũ apud Pingiones agitata? Aut minime cõstare nobis eulogia putabitis quæ prior nomine omniũ uestrũ cõfinxit in mõte speciosо aduersum nos faciés ea cõscribi per manus Petri Schlarpii, quanq̃ intercepta cuiusdã fratris industria apud Budoras, in manus nec dum peruenerit nostras. Hæc ingratitudinis & maleuolétiæ uestræ manifesta inditia nos tãdé rationabiliter cõmouerũt, ut recedétes à uobis tãtas insolétias diutius minime pateremur. Quod utinã prius fecissemus cum ad plures uocaremur abbatias à multis, quas una sentétia omnes uestri amore contépsimus. Erant enim tunc plures inter uos religiosissimi fratres moribus & prudétia insignes, quorũ intuitu oblatam nobis fortunã despeximus. His tandé aut mortuis aut ad alia monasteria uocatis, uos mihi relicti fuistis prudétia & eruditiõe paruuli, stultitia uero & temeritate magni, quos sæpe ad semitam iusticiæ reuocare tentauimus, nihil tamen profecimus unquã. Semper uobis disciplina regularis odiosa fuit, & propterea neminem uoluistis unq̃ sustinere priorem, nisi qui uestris moribus cõueniret. Simplicem illũ & rectum uirũ Nicolaum Stauropolitanum qué nobis cõstitueramus prioré, cum per uiam obseruantiæ regularis ambulare cerneretis, tot iniuriis, cõtumeliis & irrisionibus agitastis, quousq; nõ solũ de prioratu eũ sed de monasterio quoq; turbaretis. Venerabilé quoq; fratré integerrimúmq; uirũ Ioãné Damiũ Curtesiũ agrippinaté

literis

literis à nobis omnifariam sufficienter imbutũ, non modo lati nis sed græcis quoq; atq; hebraicis pari uæsania sustinere in pri oratu recusastis, ꝑpterea ꝙ ad regulæ puritatẽ ambulãs uestris noluit cõsentire peccatis. Hic quantus euaserit apud alienos q̃ suis displicuit hodie cernitis, quẽ ad uos reuocare iã deinceps minime poteritis. Improbitas uestra uiros optimos nunq̃ potuit sustinere, ꝑpterea ꝙ uestris leuitatibus minime cõsenserũt. O Spanheim Spanheim, bonos utilesq; uiros ab initio refor mationis tuæ semper abhorrẽs, quantis uolui conatibus tuas reuelare miserias & cõsentire noluisti. Ecce nũc tandẽ acedia plenus meliores compellor sequi fratres quos iniuria repulisti, Nõne Henricũ Northeimensem uirũ optimũ regularisq; disciplinæ zelosissimũ custodẽ inuidia paruulorũ ad Saxones redire cõpulit? Post quẽ pari uæsania æmuloꝝ ex te pulsi fuerunt Ioãnes Thoringus nũc Prior in Pegauia, Ioẽs quoq; de Dreisa iã Prior in Mariæ monasterio, Nicolaus stauropolitanus cellerarius Lympurgẽsis, Ioẽs Damius ꝑpositus sancti monialiũ in Nouocastro apud Budorim, & Ioãnes Venatoris institutor nouiciorũ in ꝑfato cœnobio Pegauiensi, q singuli mutuo sibi succedẽtes Prioris in te gesserũt officiũ, quos zelũ disciplinæ monasticæ habẽtes ferre noluisti. Trãseo reliquos nõ priores, monachos simul atq; nouicios, quib⁹ inuidia tuorũ fortunæ locũ cõtulit melioris. Hæc tua Spanheim infirmitas semper & nausea fuit, quod sanũ fuit & ingrũ euomere, ægrotũ uero & inutile, nõ sine periculo in uẽtris stomacho retinere. Viros bonos, maturos & utiles, in quibus requiescere potuissem securus per inuidiã eiecisti, quoꝝ destitutũ auxilio facilius tandẽ sæuires in pastorẽ. Expulsis nequiter domesticis, quid restat nisi ut pater familias expellat? Excusationẽ uerba legitimã cõficta nõ afferunt, qũ dãni occasionẽ qui dat, damnũ dedisse uidet. Præter

cū̄ illa q̄ ueſtra ſuperi9 in nos cōmiſſa perperā enumerauimus nō minus ad indignationē nos concitauit mendoſa detractio ueſtra, cū nihil eorū deo teſte cōmiſerimus, q̄ impio in nos aīo confinxiſtis. Erubeſcimus dicere crimina quorundā ueſtrū q̄ oībus uobis ſunt manifeſta, ſed quia inter nos iſta manebūt ſecreta q̄ hac uice ſcribim9, & nos cōpellit integritas ad memoriā uobis reducam9 quorū nunq̄ fuiſtis obliti. Boni fratres hortamur uos p diſtrictū dei iudiciū in quo ſecreta cordiū erūt manifeſta, ceſſate iꝑnocentē pſequi patrē, de quo q̄cquid ſceleris dictū eſt, confictū & mentitū nō ignoratis. Vos ipſos inſpicite potius & agite pœnitentiā, qm̄ parua conſolatio eſt ſi hoīes ueſtra lateāt crimina cū deū minime latere q̄ant. Schedulā his inclusam legite, & quāta uobis pœnitētia ſit op9 intelligetis. Nō ſufficim9 admirari temeritatē ueſtrā, qua inuoluere ſceleribus ueſtris nō metuitis innocētes, uſq; adeo ut ne nobis quidē parcere noueritis. Niſi uerecūdia ꝓhibuiſſet nos reprobam cōuerſationē ueſtrā qua nobis abſentibus ſemp in deteriora ꝓfeciſtis ad noticiā patrū deduci feciſſemus, ut agnoſcerēt oēs quantā à uobis ſuſcepiſſem9 iniuriā. Cōfidimus aūt in dn̄o Ieſu q ſolus nouit innocentiā noſtrā, qm̄ uenient in lucē oīa q̄ cōmiſiſtis in nos nobis etiā nihil reuelantibus, dabitiſq; iuſto dei iudicio meritas in hoc tpe pœnas, ne in futuro examine pereatis. Vos q̄dē nobis ut cederem9 occaſionē improbitate ueſtra tribuiſtis, talia cōmittētes in nos qualia boni clauſtrales nunq̄ in ſuū cōmiſere paſtorē. Abbatiā itaq; monaſterii diui præſulis Martini Spanhemenſem, quā canonice dudū electi atq; cōfirmati ſuſcipientes annis 23. menſibus duobus & uiginti diebus cum Dei auxilio ꝓ uirib9 ad puritatē regulæ ſanctiſsimi patris noſtri Bn̄dicti regere manu tenere & gubernare curauimus, hodie p manus noſtræ chirographū ꝓpter incorrigibilē temeritatē ueſtrā

multipli

multiplicesq; iniurias tã à uobis quã ab aliis susceptas corã cru cifixo Iesu Christo in arbitriũ cõuentus, nõ inducti neq; ab ali quo persuasi aut cõpulsi, sed uoluntate spontanea in dei noie resignamus, ea cõtenti quã pridé S. Iacobi maioris apostoli in suburbio ciuitatis Herbipolensis oblatã à reuerendissimo p̃ sule Laurẽtio suscepimus gubernandã. Confitemur aũt & publice in his scriptis, p̃testantur, q̃ Ioanné nutiũ seniorẽ, Ioanné Damiũ, Ioanné cusanũ, Ioanné de sobernheim, Ioanné pingi onitã seniorẽ, & Nicolaũ sculteti filiũ, ab oĩbus iniuriis & cõ tumeliis nobis illatis à uobis credimus, tenemus & pronunciamus innocẽtes innoxios & immunes. Satis eñ nobis innocen tia & integritas eorũ cõstat, q pura semp deuotiõe nostris obe diuere mandatis, seq; à prauitatis uestræ studiis ubiq; subtraxe rũt. Propterea illos immunes denunciamus atq; innoxios ab oĩbus iniuriis cõtumeliis & detractiõibus uestris, quibus ut re cederemus à uobis effecistis. Similiter & uita defunctos præter Haymoné oẽs credimus & pronũciamus à uestris cõspirationibus innocẽtes. Omnipotens deus indulgeat uobis ea q̃ com misistis ĩ nos & nõ imputet uobis ĩ peccatũ ad morté, sed culpã simul & pœnã p̃ ea debitã in hac uita remittat. Ego uobis etiã non rogãtibus propter amoré Domini mei Iesu Christi liben ter indulgeo, à quo & ipse meorum expecto ueniã delictorum. Credite mihi fratres coram Christo Iesu & saluatore omnium uera dicenti. quoniam semper uobis pepercimus & malefacta uestra q̃ in Deũ cõmisistis & me nunq̃ effudi in lucé, indignũ existimans, ut pastor mali aliq̃d etiã cũ ueritate de suis ouibus loqueret. Hinc scio uobis audatia creuit, & temulẽt⁹ cõtra nos pauper cornua sumpsit, ut de me fingeretis falsa, qui de uobis sẽmp tacui uera. Satius ergo duxi monasteriũ dimittere, quã uestros mores improbos in capitulo patrũ uerbo uel scriptis accusare. Certus sũ, n. & nullaten⁹ dubito, qm̃ si causam uest

in notitiā patrū deduxissem qui apud Moguncią in capite sep tembris anni præsentis capitulum annale celebrarunt, & mea fuisset comprobata innocentia, & nullus uestrum deinceps in Spanheim remansisset. Vestrum corā hominibus libenter por taui opprobrium, ut uerum me Iesu Christi comprobarem di scipulum. Arbitrabar enī melius ut unus cederet multis, quā propter unum multi despergerentur. Dominus Iesus qui est iu dex uiuorum mortuorumq; uenturus, pro his contumeliis & iniuriis, quas innocenter sustinui mercedem, mihi rependet su pra quàm ausim aut petere aut sperare non dubito. De cætero fratres secundum dei timorem & uestris prouidete cōscientiis, & talem super uos eligite pastorem, non qui prauis conueniat moribus, sed qui uerbo & exemplo uos præcedat in salutem. Duos scio inter uos principes factionū, quorum ad abbatiam uterq; aspirat, alter uaticinio cuiusdā fatuelli sicuti omnes no uistis dudū animatus, alter uero in sua prudentia cōfisus. Deū nō q̄rūt sed suæ solatia carnis, qđ ex uita utriusq; trāsacta facile cōprobare potestis, ac deinceps nō sine periculo experiemini. Hoc solū monuisse sufficiat, quanq̄ uerear surdis narrare fabel lam. Dñm Deū timete, & eius obseruate mandata, ne peccatū accumulantes peccato, iram uobis duplicem in die *reuelatio nis* iusti iudicis thesaurizetis. Vindex enim est Dominus & suā longanimitatem in eos qui peccant & non egerunt pœniten tiam, atrocitate pœnarum compensat. Valete & rectum aliqñ sapite. Ex Herbipoli ultima die mensis octobris Anno. 1506.

IOAN. TRITE. ABBAS S. IAC.
Apostoli in suburbio Herbipolensi, Ioanni
Brachtio priori monasterii diui Mathiæ
Apostoli extra muros Treuirorum
amico salutem & charitatem.

Quam

Vam pendeant cuncta sub ancipiti mortalia casu, si prius amice nescieras, Tritemiana tibi nunc patefacit historia. Ego sum ille Tritemius, abbas quondam Spanhemensis, quem docti simul & indocti tanquam oraculum Apollinis obseruabant, qui omnium ore laudatus, Bursueldianæ congregationis uidebar caput atque columen. Magnum me aliquid existimabant Reges & Principes, Ecclesiarúmq; præsules ad famam nominis nostri concitati, me uidere, me alloqui, ac suis interesse cupiebant archanis. Nomen Spanhemensis abbatis per omnium ora cum laude uolabat, séq; putabant felices uiri magni & eruditi si quos in mei familiaritatem admisissem. Confluebant ad me non solum ex Germania tota uiri doctissimi atq; spectabiles multi, sed ex Italia quoq; & tripartita Gallia plures: principes quoq; & pontifices Ecclesiarum suis me literis atq; muneribus uisitabant. Hunc me talem in æstimatione hominũ longe latéq; habitum cômouere quis potuerit miraris, ut locum quẽ scriptis & lucubrationibus insignem reddidi, fratres quoq; meos, quos enutriui in Christo, unà cum illa preciosissima supellectili uoluminũ, quã omni uarietate scripturarum congregaui, dimitterẽ, & in obscurum paucissimis notum hunc me locum transferrem. Scripsimus tibi de mense Iulio prioris anni, propter quasdam iniurias nobis inuidia hostis antiqui factas in nauseam monasterii nostri Spanhemensis incidisse, quarum recordatione permoti dimisso ad tempus cœnobio in Marchiam secessimus Brandenburgensem. Inde reuersi ad Neometim, tales æmulorum inuenimus animos, q; satius uidebatur nobis monasterium ex toto deserere, quã acedia côtinua pulsante cum ingratis & perfidis diutius habitare. Ad pauperẽ, humilẽ sancti Iacobi abbatiã in suburbio ciuitatis Herbipolensis oblatã mihi per reuerẽdis-

ſimum antiſtitem Laurentium ſciens & uolens me contuli, plenámq; inutilib9 & uanis occupatiõibus Spãhemẽſem reſignaui. Natus enim ad ſtudia ſcripturarũ inſtitutioni meæ cõueniẽtem reperi locũ, in quo paupertati quies cũ trãquillitate coniũgitur, & pax inopiam comitatur. Optime nouiſti meã uiuendi conſuetudinem, quoniã nec multa quæſiui unquã nec magna, ſed paucis ſemper & paruis uixi contentus. Oblatas pingues locupletéſq; abbatias plures contempſi, ſciens in multa rerũ abundãtia, multas eſſe turbationes, meo quoq; nihil adeo cõtrariũ propoſito, q̃ rebus immergi tẽporalibus & nullã ad ſalutis ſtudia ſupereſſe quietẽ. Scio enim q dixit. Trãquillã & uacuã curis ſapiẽtia mentẽ Imbuit, & placidi pectoris hoſpes erit. Erã propterea familiari paupertate cõtentus, & ſpretis mũdi pompis atq; diuitiis, latere in Spanhemẽſi tugurio non recuſabam. Vidit hoc μισάνθρωπος & inuidit, exiſtimánſq; aut principũ me curiis mancipandum, aut rebus neceſſario implicandum terrenis, totum perfidiæ ſuæ uenenum in pauperẽ humilémq; parauit. Ab annis retro duodecim fratrũ quorũdam infecerat corda, male partibus fauentium principis ſereniſsimi comitis Palatini, quorum machinatione occulta in nos tandẽ prauorum ſurrexit inuidia. Palatini principis in me fauor Cynonotorum auxit inuidiam, quorum latentis odii cauſam diſparis potentiæ conſideratio dedit. Videbant me inter ſecretos plerunq; admiſſum, diuiq; munificentia Iouis honoratum & tabeſcebant, pluſquam fuit emolumenti ſomniantes. Quã diu ſtetit Leo robuſtus in flore nihil catelli audebãt, ſed operiebántur tempus, quo poſſent ſuper innocentem ſuam exercere maliciam. Venit illa dies prauis optata blaſphemis, qua improbi raptores totum Palatini turbantes principatum rapinis incendióq; uaſtarunt, neq; monaſteriis neq; dei parcentes

tes Ecclesiis, se non Christianos sed Turcas potius exhibuerűt infideles. Interea fortissimus leo persequente aquila totius imperii uiribus grauissime fatigatus, non paruum cœpit sentire detrimentum, ut fides multorum probaretur. Prostratum è cœlo Iouem extinctúmque subito leonem multi putabant, & qui prius metu non charitate uidebãtur amici, in aduersis constitutum principem mansuetissimum deserentes cum aduersariis senserűt, iuxta uulgatum illud apud Græcos prouerbiű: Δρυὸς πεσούσης πᾶς ἄνθρωπος ξυλεύεται, ita nos cum illo cecidimus omnes. Hinc temeritatis ausum inuidia sumpsit, pauperémque me & innoxium Tritemium carpsit, oportunitatem nacta diutius optatam, qua se inter culices iactaret potentem. Me nanque apud Budoras cum sacratissimo principe moram agente, Cynonotorum satellites principis, ad quorundam fratrum meorum instantiam, qui fuerunt in scelere deprehensi, monasterium intrantes, quosdam è familia, qui factum notauerant, cœperunt, spoliatósque sub immunitate ecclesiastica rebus omnibus & ianuis fractis in uincula coniecerunt. Hæc mihi Budorim nunciata non mediocriter displicuerunt, propterea quòd in odium mei facta consydera-bam, ueritus quod accidit, ne puritatem mei nominis apud ignaros ueritatis in aliquo lædere posset. Constitui ergo penes me, non prius redire ad monasterium, quàm patratæ iniuriæ causam iusticia uindicassem. Mansi autem foris mensibus decem & octo, memoria facti, ut mihi uisum est, ratione cõmotus, & quanto diutius, tanto nausea reuertendi maior me inuadere cœpit. Sane non parum ad cedendum me fratrum meorum ingratitudo permouit, quam sæpe quidem grauiter expertus, uerecundia prohibente in lucem facere non uolui.

melius iudicas, ut iniuriam paterer, quàm multitudinem cum ueritate licet diffamarem. Maneant occasiones mei recessus Deo commissae, & quantum ad me pertinet silentio tectae, quarum noticia scandalum potius induceret auditoribus, quàm aedificationem. Crede mihi uelim amice, quoniam nisi graues fuissent iniuriae, & nimium discessus mei rationabilis causa, monasterium meum, cui annis praefui tribus & uiginti cum sollicitudine maxima, bibliothecam quoq; preciosissimam non resignassem. Nihil Deus permittit sine causa. Quis scit si me in alium transferri uoluit locum. Scio equidem non paucos mirari, quòd abbatiam dimisi Spanhemēsem, quam libris & structuris effeci pulcherrimam, usque adeo, ut in tota Germania nusquā reperiatur bibliotheca, in qua tot habeantur in omni scientia scripturarum noua simul & antiqua uolumina preciosa atq; rarissima, non solum Latina, sed Hebraica quoq; & Graeca, charactere scripta uetustissimo. Nam ut uidisti plus quàm duo uoluminū milia ex diuersis mundi regnis rara & antiquissima comportaui, quae omnia cum aedificiis & rebus uariis amore pacis dimisi. Si quis ex eorum amissione dolor animum pulsare coepisset, mortis mihi similitudinem formaui, qua non solum obliuionē librorum, sine quibus aliquando uiuere non potui, sed etiam cōtēptū (ut dixerim ita) mihimetipsi persuasi. Magno fateor bibliothecae quōdam tenebar amore, & cunctis mundi opibus libros meos anteferebam: sed posteaquā rerū mutationē perpēdi adesse mearū, omnia quae prius amauerā stercoris aestimatione contempsi, animóq; imperaui meo, nihil praeter seipsum deinceps suū credere, & quae in morte necessario esset relicturus, multo magis uiuēs in carne disceret nō amare. Semel me uana mundi confidentia decepit, qua risus monachorum fauorem esse putabam, blandimenta nobilium duxi honorē

honorem, & quicquid offerebat fortuna placens arbitrabar æternum. Non adiiciet ut me secundo contristet, quoniam expertus iam didici rebus non fidere uanis, & q̄ spes hominum falsa semper in tribulatione deficiat. Cernis ne homo, q̄m parua necat morsu spaciosum uipera taurum, & monachi latentes in occulto pastoris labefactant imperium. Gutta cauat lapidē non ui sed sæpe cadendo: & sæpe rectorem humilis turba deiecit superbum. A multis quidem annis improbitatis seminariū pullulare cœpit quorundam inuidia fratrum, quos publici criminis olim tenebat infamia: tam est periculosum rectori contumaces plectere sontes, qui meritas adscribunt iniuriæ pœnas, semper operientes silentio tempus, quo corripientē perdant censorem. Sed Dominus Iesus qui pauperum suorum non obliuiscetur in finem, erit consolatio mea, in quo spem meā posui omnem, qui pacē cordi meo dabit in tempore oportuno, & occulta mortaliū iudicaturus producet in lucem. Cuius misericordiam ut ores pro me te etiam atq; etiam rogo. Vale. Ex monasterio meo præfato Herbipoli ultima die mensis Octobris. Anno Christianorum. M. D. VI.

IOAN. TRITE. AB. MONASTERII S. Iacobi Herbip. Ioanni Gotfridi pastori ecclesiæ uallis uirorum Salutem.

VOD ME fraterno prosequaris amore satis habeo manifestum, & ideo dissimulare non potui, nec debui forsan, quo minus tibi omnem rerum seriem mearum innotescerem. Vera nanq; amicitia Christi confirmata dilectione, nihil accidentis fortunæ celare consueuit amicum, ut si prouenerint secunda, congaudeat, sin uero contraria, patienti amico compatiatur. Causas diuturnæ peregri

nationis meæ à monasterio Spanhemense, notas tibi non scribo, sed qm̃ æmulorũ iniuria motus rebus tandẽ prouiderim meis. Quid ni facerem tã insigni præter meritũ cõtumelia susceptaƐ Necesse fuit mihi pacem non aspernari oblatam, & quæ negabatur à propriis amplecti cum alienis. Enimuero quæ hodie sit facies obseruantiæ regularis monachorũ in Spanheim, qualisq; fuerit olim me præsente, uicinus ignorare nõ potes, & quanta mihi dudum ingratitudinis exhibuerint signa probe cognouisti. Quid deinceps facerem cum ingratis hominibus, qui nihil minus quã spiritualia curant, nihilq; studiosius quàm carnalia sectanť. Maximis me curis & laborib9 pro eorũ cõmoditate per annos iã tres & uiginti cõtinuos afflixi, uides quã reporto mercedẽ. Aduersũ nos cũ æmulis potiores inter eos sentientes, pientissimũ in nos ducem cõcitarunt, mendacio fraudeq; usi & dolo, donec pro ueris falsa persuadentes efficerent quod dudũ cogitarunt. Ad tẽpus monasterio duximus cedendum, ut saniori consilio non deesset oportunitas, qua meritas daret inuidia pœnas. Nouẽ in Marchia Brandenburgensium cõmorati mensibus, certo putabamus futurum, ut suum temeritas mutaret consiliũ, & fratres malorũ saltem innoxii principis animũ conuenirent. Interea nos ad monasteriũ per *literas* ut reuerteremur sæpius rogauerũt: Ducẽ uero quẽ nobis incõsulto mendacio reddiderũt infensum, uerecũdia moti atq; pauore in cõtrariã suadere sententiã cõtempserunt. Reuersi tandẽ Budoras, ad nos euocauimus priorẽ, à quo relatione cõsueta percepimus omnia esse pacata, & nihil penitus uerendũ: omnesq; nõ solũ uicinos & fratres, uerũ & ducẽ cũ suis orare Cynonotis, ut ad cœnobiũ quantotius redirem9. Persuasit nobis tãdẽ animũq; induximus redeundi, annali mox celebrato capi-

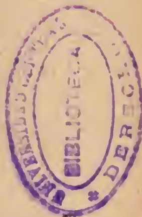
tulo, qđ in capite Septembris apud Moguncia instabat seruandum. His auditis lætũ se fingẽs abcessit, mœstus corde reuera, quia certi sumus illũ ad Spanheim reditũ nostrũ semper horruisse potius quã optasse. Nisi enim nos fallat opinio, spem illi Abbatiæ imago 26. in refectorio dedit depicta. Recedente aũt priore, mox nobis per Ioannẽ Damiũ innotuit, qualia Mogũtiæ in monte S. Iacobi per manus cuiusdã monachi cœnobii sancti Ioannis Rinckaugiensis Petri Slarpionis eulogia scribi nomine totius conuentus Spanhemensis fecisset, quæ tñ ipsius referentis cautione intercepta ad manus nostras minime uenerunt. Hac perfidia nostrorum cognita, firmo statuimus consilio, ad Spanheim deinceps minime reuertendum, nullisque cedendum suasionibus hominum in hac parte quorumcunq;. Vere in me completum est illud Chtisti in Euangelio, quoniam erunt inimici hominis domestici eius. O claustralium memoria beneficiorum breuis, quoniam parua in monachis fides, non Deũ sed semetipsos quærentium. Quis credidisset Tritemium abbatem subditis pium semper, & nulli onerosum, nulli grauem, nulli molestum, sed omnes affectu paterno fouentem, omnes charitatiue tractantem, & in uera dilectione amantem, tam repente ac sine causa deserendum à suis filiis, quos in Domino collegit, fouit, & enutriuit? O prior Iudæ non immerito comparandus traditori, quàm perfidum te nobis exhibuisti uicarium, qui ut abbatiam cõsequaris nostrã, manifesta in nos machinaris perfidia. Memor esto uel nunc tandem omnium ingratissime hominum, quanto non solum tibi quidẽ indigno & nunq̃ merẽti studio humanitatis bñfacere curauerimus semp, sed tuis quoq; parẽtibus nostra impendimus bñficia cũ summa pietate. Scis eñ perfide, nec ignorare potes, q̃ bello ducatũ Lutzenburgensem deuastãte, patriam

Math. 10.

nudi atq; mendici propter inopiam exire fuerũt compulsi, & nemmem inuenientes receptorem, ad te qui tum nouiciũ nobiscum uixisti in Spanheim uenerunt, & in porta uallis uirorũ ad unius anni spacium in magna paupertate uixerunt. Nobis tandẽ ad abbatiã uocatis, misericordia moti, te quoq; instante, ad uillã eos Spanhemensem euocauimus, gratis domiciliũ eis optimum contulimus, eisq; de monasterio singulis diebus præbendam in cibo & potu sufficientem propter Deum tuiq; assignauimus amore, quam & hodie in annum quartum & uicesimum sicuti eis à principio constituimus suscipiunt. Liberos deniq; & immunes ab omni seruitute, exactione & grauaminẽ uillanorum ac principum eos fecimus, uestimenta dedimus, & in omni necessitate semper eos copiose prouidimus usq; in præsentem annũ. Te quoq; primũ ex capellano nostro domestico in cellerarium monasterii nostri assumpsimus, confidentiam in te habentes singularem. Sed cum post menses paucos te propter inexperientiam tuam & negligentiã multam amouere ab ipso cellariæ officio cogeremur, ne aliquam sinistræ opinionis incurreres maculã, in priorem te ordinauimus claustralem contra uoluntatem multorum: te quoq; in eodem officio per annos iam sedecim contra fratrum murmurationes omnium manutenuimus, defensauimus & excusauimus semper. Nostram in te commemorari pietatẽ confundimur, quã negligentiæ & remissioni obnoxiam potius quàm uirtuti confitemur. Dignum te in monasterio nunquam gessisti priorem, quia nec obseruantiam magnopere curasti regularem, nec internæ conuersationis studium amasti. Nobis in uisitatione ordinis sæpius occupatis, tu sine causa, sine necessitate, ac sine uoluntate nostra(quod tibi licebat minime) ad cœnobia monialium sanctæ Catharinæ, sancti Ruperti, & Ibingen, carnis

quæ

quæsiturus solatia discurrebas,& ad uillas & oppida in circuitu trium miliarium contra monasticæ institutionis regulam uagari cõsueuisti,cũctos inhibẽs precibus,ne quis tuã nobis euagationẽ intimaret. Nos uero cũ aliquãdo factũ cognouissemus, nimia in te charitate feruẽtes,aut in totũ dissimulauimus propter pacẽ,aut minus sufficienter emendauimus. Semper in te animũ gessimus pientissimũ: Tu autẽ Iudam imitatus traditorem pro nostra in te bonitate malũ nobis reddisti. Verũ quia contumeliã nobis factam, & per te & per alios cũ facile potuissemus,non cupientes uindicare,reliqua malignitatis tuæ scelera pertransimus,non dubitantes te casurũ in foueã quã fecisti, iusto Dei in te sæuiente iudicio,qui nos infideliter sine causa iniuste es persecutus. Veremur autẽ non sine præsagio futurorũ, ꝙ nimis sero boni fratres experientur, q̃ pium utilẽmq; in nobis amiserint pastorẽ,sua potius quã nostra uoluntate,cui fauere & subuenire in tẽpore necessitatis, amore an odio æmulorũ aut nostri cogitẽt ipsi, contẽpserũt. Vt reuerteremur ad monasterium crebrius rogauerunt,sed ꝙ nunq̃ id fecerint integro in nos animo,duorũ nobis consyderatione persuasum est. Horũ est primũ,ꝙ nunq̃ induci potuerunt,ut Principis Cynonotorum,quẽ nobis mendacio suo quidam reddiderũt infensum, mitigare animũ,uel leuiter saltẽ tentassent, metuentes duplicitatis argui,si quẽ prius uituperauerãt rursus postea laudassent. Alterũ uero infidelitatis eorũ testimoniũ satis est manifestum, quoniã qui prius ut reuerteremur semper instabãt, mutati, uel potius detecti apud Pingiones in consilio malignantiũ,ut cederẽ officio curæ pastoralis rogauerunt. Nos autẽ pro nostro non ipsorũ arbitrio duximus rebus nostris prouidendũ, cessimúsq; cum nobis placuit,non quãdo uoluerunt ipsi. Dolemus principẽ alioquin humanum, mansuetum, & eatenus rectitu-

dinis amantē, hac uice nimis credulum extitisse prauorū delationibus, quando ne uerbo quidē eius unquā cōtradimus imperio detrimentū. Palatini iustis partibus nos semper benefauisse confitemur, neq; nos pœnitet, quoniā Principē illum agnouimus Christianissimū, Deo deuotū, & bonis doctisq; uiris semper benignū, mansuetū, & pientissimū, cuius multa in nos beneficia ingratitudinis arguerēt merito, si aliter sentiremus. Quid fauor iste noster Illustrissimo Principi nostro Palatino boni contulit, aut quid tuo nocuit Duci? Nihil certe profuit illi, nihil nocuit isti. Monachus pauper & modicus Principibus huius mundi magnis conferre quid poterit seu auferre? Fauemus tamē sempérq; fauebimus Palatino sacratissimo pricipi q̃ optime, tuo uero duci fauemus quantū ipse nobis fauisse conuincit. Sic enim nobis per suos mādari fecit. Reuertatur ad monasteriū suū abbas nihil metuens, quia nos neq; boni neq; mali quicq̃ illi sumus facturi. Quā pulchra Ducis Christiani promissio, in qua mentis eius in nos habitudo manifesta efficitur. Sed mobile tandē ualeat cum principe uulgus. Tritemius his fabis non pascitur. Deum posui adiutorē meū, cui omnē causam iniuriarū cōmisi, certus q̧ nulli facit iniuriā, sed reddet unicuiq; iuxta opera sua. Scio enim quia per multas tribulationes oportet nos intrare in regnū Dei, quēadmodū & ipse Dominus noster Iesus Christus in multis nos passiōibus tribulationū præcedere dignatus est, suo nos uolēs exēplo in aduersis esse cōstantes. Omnia propter amorē patriæ cœlestis patiēter sufferre debemus aduersa, ut corā angelis Dei mereamur sctōrū inuenire consortiū, qui contumelias nō uindicamus æmulorum. Nam ut Hugo Folieti monachus noster in primo lib. scribit de animæ claustro, quatuor uiro bono sunt necessaria. Primū, ut oēs sibi faciat amicos. Secundū, ut si facere amicos nequiuerit oēs

Viro bono quatuor sunt necessaria.

inimicos

inimicos saltē non faciat. Tertiū, ut si nec hoc euitare potuerit quo minus fiāt inimici, discedat ab illis. Quartū, ut si quis discedenté persequať, nō uindicet iniurias. Ego uero qui me uirū exhibere bonū semp studui, quātū in me fuit oēs cupiebā habere amicos, eos maxime q uirtutib9 & eruditione literarū uiderenť ornati, de quorū uidelicet familiaritate nō uituperiū, sed laudis mihi pconiū nasceret. Et multos quidē cōmertio studiorū feci amicos, quorū in aduersis postea fidē & cōstantiā fui expertus. Vnū duntaxat hominū genus admittere in amicitiā nunq̃ potui, qm̄ se bonis studiis semper inimicū exhibuit, & uiros eruditos psequi nunq̃ cessauit. Hi sunt tumidi & ignauissimi literarū osores, qui doctos uiros superbe despiciētes, nihil amplius q̃ pecunias, & uanos mūdi uenanť honores, quorum amicitiā nūq̃ optaui, nec si quæsiuissem obtinere facile potuissem, ppterea q omnis eorū amicitia pecuniarum & munerū largitione cōstat, nō Christi aut ueritatis amore. Me aūt odio habuerūt, ppterea q me uirtutibus & sacro studio scripturarū, quorū se contēptores semp exhibuerūt, totū mācipaui, simúlq; quòd insaciabilē eorū auaritiā donis atq; munerib9 facere locupletiorē nesciui. Quis unq̃ doctus uel eruditus inter Cynonotos sine detractione cōuersatus est? Aut quē studiosum literarū nō sunt psecuti? Nam ex ipso prīcipe aliquādo me audiuisse memini, quāto solo uisu librorū afficiať horrore, causam asignāte nō aliā, nisi q puer nimia pceptorū indiscreta fuerit uerberatione castigatus & uerberatus. Hæc dixerim non ad contumeliā Ducis, sed ut tu ad memoriā reuoces quod non ignoras, quales sint q se mihi sine causa inimicos exhibere uoluerūt. Ego aūt secutus boni uiri cōsiliū recessi ab eis, malēs pacē habere ī terra aliena, q̃ cōtinuā in propria perturbationē. Putabāt forsitā æmuli nostri oībē terræ spaciosum in unius caligulæ angustia restrictum, ut inueni-

re Tritemius extra Spanheim non posset ubi maneret, cogere-
túrq; propterea illorũ se submittere uotis,& ad imperium Cy-
nonotorum seruum uiuere, qui innata semper libertate uiuere
sub Christi famulatu solius consueuit. Certus tamen esse mihi
uideor, quoniam si rei prænouissent exitum, quæ me cedente
módo cognoscunt, hanc temeritatem aggredi nunquã præ-
sumpsissent. Inter monachos autem nostros duo sunt capita fa
ctionum, qui nobis absentes reddere infensos tentauerunt, nõ
tam odio nóstri, quàm sui forsitan amore, quippe quibus non
modica spes sit nobis cedentibus ad abbaciam, nec tibi amice
nomina eorum incognita sunt, nec peruersi mores abscon-
diti. Dicunt nihilominus, iustificationem sui præferentes,
quod nobis & antea dixerunt. Quis te pater abire uel iusit uel
coëgit? aut quis te redire prohibuit? Cur ad monasterium tuũ
non regrederis, cum non solum nemo sit qui prohibeat, sed
omnes potius in circuitu nobiscum amici simul & qui prius ini
mici uidebantur tuum uehementer cupiant reditum? Nemo
fateor me iusit exire, nemo compulit, regressum nemo inter-
dixit. Spontanea uoluntate contumeliam non ferens æmulo-
rum, foris ubi eram remanere statui, donec uiderẽ exitum *rei*.
Redire autem ad monasterium ingratissimorum hominum,
stulticia mihi uideretur potius quàm pietas, ubi conuiciator in
foribus astat quotidie, auxiliator uero nullus adest. Vnde cõ-
primi inter duos molares metuens, satius mihi uisum est, ab-
batiam simul & gentem cum pace deserere, quàm in medio na
tionis prauæ continuum mentis & corporis periculum formi-
dare. Nulla me temeritas ut cederem propria incitauit, nec si-
ne patrum præcedentium exemplo prauos monachos dimisi,
Rabanus quorum ingratitudo talem meretur pastorem, qualem ego
Maurus. me nunquam uolui exhibere. Rabanus ille Maurus abbas Ful-

densis

densis in ordine sextus, uir certe doctissimus, improbitate monachorum suorum abbatiam ipsam, posteaquã annis rexisset quatuor & uiginti deseruit, & ad Lodouicũ Imperatorẽ piũ cõfugiens declinauit, à quo transacto biennio post mortem Otgarii archiepiscopi Moguntini in locũ eius suffectus est. Regino quoq; Prumiensis cœnobii clariss. simul & doctiss. abbas, qui multa scripsit utilia, monachorum suorũ iniuria pulsus abbatiam deseruit, & ad Treuirorũ archiepiscopũ confugit. Benno primus abbas monasterii Gœseccensis, per fratres suos & Comitem fundatorem agitatus iniuriis, abbatiã dimisit unà cum cœnobio, & pro Christi amore ad heremum conuolauit, qui tandem omnium consensu sacerdotum ecclesiæ Misnensis Episcopus ordinatus est, & in testimoniũ sanctitatis usq; in præsentem diem crebris chorus cat miraculis, de quo monachi sui quàm male & improbe senserint, scriptor Chronicæ Pegauiẽsis non tacuit. Quid loquor de nouissimorum pene temporũ abbatibus, cum princeps monachorũ diuus pater noster Benedictus, primam ad quam fuerat ordinatus abbatiam, propter subditorum perfidiam dimiserit. Non sum melior quàm patres mei sanctissimi atq; doctissimi, quos omnipotens deus iniurias uoluit pati monachorum, ut in eis sanctitatis augeret meritum, uel more sapientis agricolæ, ut fructum uberiorem producerent, si in locum magis conuenientem transplantaret. Plures enim ueterũ lectione cognouimus præstantissimos patres abbatias dimisisse suas propter ingratitudinem monachorum, alios quidem coactos metu tyrannorum, alios uero spontanea uoluntate. Horum ego patrum exemplo monachos cum abbatia dimisi pertinaces, quorum commissa in nos facinora præ uerecundia calamo tradere non putaui. Verum sicuti in his malis non omnes monachos meos æstimare pos-

Regino Prumiensis.

Benno abbas

ſum innoxios, ita nec omnes dixerim eſſe culpabiles, quanquã ſi me uoluiſſent diutius habere paſtoré, offenſum delatiõbus falſis ducem aliter informaſſent. Satis enim mihi conſtat, Ioannem Nutium, Ioanné Cuſenſem, Ioanné Damium, Ioanné de Sobernheim, & Nicolaũ ſculteti, in omnibus conſpirationibus fratrum contra me ſemper fuiſſe innocentes; nec in aliquo me læſum ab eis confirmo. Nomine autem exprimere illos, qui dentes ſuos armauerunt in nos, parũ conducit, tu enĩ qui ſint & quales optime cognouiſti. Inter quos duo capita factionum, Remitius Melantius Prior omnium ingratiſsimus hominũ, & iunior ille Pingionita, cuius malicia fatuitate ſuperat, quoſdã temeritatis ſuæ fautores conſecuti, ambo totis ad abbatiam conatibus anhelant. Vt ergo tandé eorũ magis innoteſcat perfidia, locum damus & tempus, longa docti experientia, quantũ obſtet mentis ꝓfectui pernicioſa temeritas monachorũ. Oblatã nobis abbatiã monaſterii ſancti Iacobi apoſtoli maioris in ſuburbio ciuitatis Herbipolenſis, per antiſtité reuerendiſsimũ Laurentium de conſilio amicorum, quintadecima die menſis Octobris anno præſenti ſuſcepimus, & prioré Spanhemenſem, cui præfuimus annis 23. menſibus duobus & diebus uiginti, propter monachorum ingratitudinem, & ducis tui perſecutionem ſpontanea dimiſimus uoluntate. Valeãt nunc æmuli mei, humilé innocentemq; perſecuti, ualeat dux cum inuidis Cynonotis, ualeat prior Melantius iniquitatis amator cum oĩbus conſpiratoribus ſuis. Tantũ in me, Deo permittente, inuidia potuit æmulorũ, ut benefactorum meorum orireť repente obliuio, & malum mihi redderent quibus benefacere non ceſſaui. Verum ſiue uiuimus ſiue morimur Domini ſumus: Deum poſui adiutorem meum, in quo ſpem omné locaui meã, qui transtulit me de medio nationis prauæ, & conſtituit

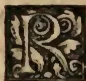
ſtituit in loco pacis & quietis, ipſi laus in ſæcula ſæculorum amē. Vtinam qui tantopere optauere meam cōtritionē, dei nunc zelo cū puritate armenť, talē deſolato monaſterio prouiſuri paſtorē, qui paupertati eius cōſulere utiliter & uelit & poſsit. Cōpatior enim pauperi cœnobio, & pro innoxiis fratribus cōpaſſionis uiſcera porto, quanquā parū rationis mei habuiſſe uideantur. Habes omnem translationis meæ hiſtoriā, qui nihil eorum quæ Cynonoti tui in me præſumpſerunt. Vindictā non quæſiui contumeliarum, nec quæro in æternū, ſciens omniū dixiſſe iudicem: mihi uindictam, & ego retribuam. Omnia enī patienter ſuſtinui & elongaui me fugiens à facie perſequentis: quanquam ſi uoluiſſem aliter, neq; ſuffragia defuiſſent, neq; uires propulſandi iniurias. Vale, & Deum pro me orare nō ceſſes, pauperiq; monaſterio Spanhemenſi deuotus in neceſsitate adeſto patronus, ut eſſe hactenus conſueuiſti. Iterum uale, ex Herbipoli ultima die menſis Octobris, Anno Chriſti 1506.

IOAN. TRITE. AB. S. IACOBI HERbipolenſis, Ioanni Damio Curteſio præpoſito ſanctimonialiū in Nouocaſtro. S.

CVm te nō lateant cauſæ amantiſsime frater, animū noſtrum ad reſignationē Spanhemenſis Abbatiæ mouentes, paucis duximus utendū, hoc ſolū in primis ſignificantes, nos quintadecima die mēſis huius Octobris, poſſeſsionem abbatiæ S. Iacobi canonica electione adeptos realē, in qua maiore nos cum pace uicturos ſperamus, quā in Spanheim uiximus unquam. Vnde literas dedimus ad Conuentum in Spanheim, quibus & eorum ingratitudinem redarguimus, & reſignaſſe, ppterea Spanhemenſem abbatiā denunciamus. Tuū erit perferre illas, & operā dare, quatenus utilem inueniant abbatem, non uiciis eorū conſentientem. Quocirca nobis uideretur conſultū, q tua charitas hæc denunciatura

ſpecioſi montis tetro abbati, à quo & eorum dependent conſilia cuncta, & quaſi ab Apolline omnia reſponſa, Moguncia primo deſcenderet, ſi forte pro uiſitatoribus fuerit mittendū, ne iniqtas p̄ualeat impiorū. Quocirca in uiſceribus Ieſu Chriſti te hortamur, quantū in te eſt, p̄uidere uidelicet nō omittas, quatenus pauperi cœnobio perſona cōueniens & utilis p̄ficiatur, ſicuti ipſa neceſsitas uidetur exigere. Scis enim quemadmodum illi duo, Prior Melantius, & Pingionita mendax, ambo fatuelli & ſtulti, maxime anhelant ad abbatiam, quorum & uitam noſti & mores: noſtro iudicio uterq; non ſolum inutilis monaſterio, ſed nociuus quoq; non mediocriter futurus. Quamuis autem nimis grauem ſuſceperimus iniuriā à noſtris optamus nihilomin⁹ & monaſterio & fratribus omne bonū,
Matt. 5. eius amore qui in ſancto Euangelio dixit. Orate pro perſequentibus & calumniantibus uos, benefacite his qui uos oderunt. Indulgeat eis omnipotēs deus, qui nos iniuſte & ſine cauſa perſecuti ſunt, neſcientes forſitan quid fecerint, zelum habentes nec bonum nec ſecundū ſcientiam, ſed amaritudinis & indiſcretionis. Vale Deum iugiter orans pro nobis. Herbipoli, ultima die menſis Octobris, Anno Chriſtianorum M. D. VI.

SERENISSIMO INVICTISSIMOQVE principi Friderico, Duci Saxoniæ &c. Ioannes Trite. Abbas monaſterii ſancti Iacobi in ciuitate Herbipolenſi S.

Euertenti mihi nuper ex Marchia Brandenburgenſi, Conradus Mutianus doctor tuæ ſerenitatis deſyderium expoſuit, quod Henricus quoq; de Bunauue miles quondā & orator tuus nō minore diligentia explicauit.

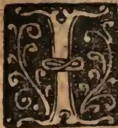
cault. Ambo in unã retulere sententiã, q̃ tua serenitas à me con summari desyderet historiam de gestis Saxonum, quam Adã de Fulda olim inchoauit, sed morte præuẽtus non compleuit. Animus quidem meus & prõptus semper fuit, & uoluntarius tuis obedire mandatis, sed uariis se occupationibus in medium offerentibus, hactenus satisfacere & tuis desyderiis & meis uotis minime potui. Nunc uero tandẽ oportuna mutatione quietem assecutus Spanhemensem abbatiam resignaui, & eam in qua nunc pauper uiuo ex more philosophus sancti Iacobi Herbipolensem assumpsi, & meis aptam studiis, & quietudinis oportunitate magis trãquillam. Si quid ergo in me est uirium, quo tuæ celsitudini gratum possim exhibere obsequium, paratum me inuenies semper, quia præ multis dignum te laude principem omniũ ore hominum cognoui, quippe qui sapientia maximarúmq; rerũ scientia & in uiros doctos fauore parem habeas neminem. Commodauerã olim memorato Henrico de Bunauue, cũ apud Vuangiones crure laboraret fracto, quædam uolumina, quorum indicem his introclusi, sub fide quãtotius restituenda: ille autem nihil suo more restituens, uiã humanæ resolutionis ingressus est, fratrem relinquens omniũ rerum suarum hæredem, apud quem & ipsa uolumina mea remansisse ferũtur. Quocirca tuam serenitatem q̃ humilima precor submissione, ut hæc ipsa mea uolumina suo mihi faciat imperio restitui. Quod si tuo numine assecutus fuero, me tuis rebus totum obligaueris. Omnipotẽs Deus excellẽtiam tuam diu conseruet incolumem, cui me humili sedulitate cõmendo. Ex præfato monasterio meo S. Iacobi Herbipolensi 6. die mensis Nouembris, Anno Christianorum 1506.

IOACHIM DEI GRATIA MARCHIO BRANDEN. princeps elector, reuerẽdo patri Ioan. Tritemio abbati S.

Ngens nostri amor & beneuolētia erga te pater eruditissime, simul & recens memoria eorū quæ nobis piæ eruditionis nuper exhibuisti documenta, nos uehementer impellunt, urgēt, cōmouéntq;, ut crebro tibi scribamus, significātes in primis præsenti nostro chirographo felicem & incolumē statum nostrum, uxoris quoq;, filii, & fratris, atq; sororis. Tuæ autē paternitati maxime cōdolemus propter æmulorum inuidiam aduersa tibi suscitantium, sicuti ex tuis literis ultimis intelleximus, & nuncii nostri accepimus relatione. Confidimus tamē q̄ & sapientiæ tuæ consilio, & diuino pariter auxilio cuncta humanæ prauitatis machinamenta facile superabis. Nimis amara cognouimus relatione, doctissimum quondā præceptorē tuum Libanium sarcinam deposuisse carnis, & spiritum reddidisse altissimo qui creauit illum, de cuius morte (si tamē mortuus est, adhuc enim speramus uiuentē) nō minus dolemus, q̄ si quispiā ex amicis nostris decessisset charissimis. Præclarā eruditionē eius, inæstimabilem scientiā omniū fermè scripturarū, & singularē ingenii subtilitatē in eo semper diléximus & mirati sumus. Rogamus autē paternitatem tuā, quatenus si mortuum inueneris, omnē pro libris ab eo *relictis* diligentiam impendas, ne in manus deueniant exter*orum, illi* maxime quos utiles nobis intellexeris. Libēter enim soluemus quicquid decreueris soluēdum. Cæterum amantissime præceptor te iterum atq; iterum q̄ instantissime obsecramus, ut redire ad nos circa festū paschatis, aut pētecostes non pigriteris. Est enim nobis quod nosti tua opera in multis necessaria, qua sine detrimento rerum nostrarum diu carere non ualemus. Tuum super his consilium nobis per hunc nuncium nostrum, quē propterea misimus ad te, rescribito. Quòd si petitionibus nostris consenseris (uti plenam de te confidentiam gerimus) significa-

significa tẽpus,& eundem tabellarium ad diem destinatũ cum sumptibus pro uia necessariis remittemus ad te, nec irremune ratus recedes à nobis. Nec te lateat amator unice nouum præceptorẽ quem persuadẽte admisi per omnia bene agere, estq; mihi spes non parua de maiore cum tẽpore profectu. Signauimus autem in schedula his introclusa quædam uolumina, quorum copiam non habemus, rogantes ut quàm primum poteris eorum nos lectione reficias. Scire etiã te uolumus, quod soror nostra domina Vrsula contractum cum Duce Magnopolitano matrimonium in hoc carnis priuio solemni celebratione nuptiarum hic in Vrsulo consummabit. Iterum te rogamus ut in præmissis omnibus te nobis talem exhibeas, qualẽ in te cõfidentiã habemus, & semper habebis nos tibi gratificaturos in omnibus. Vale nostri memor & amãs, & maneat inter nos amicitia dudum contracta inuiolabilis. Iterum uale sempérq; ualeto. Ex oppido nostro Tangermunda circa Albim. Anno dominicæ natiuitatis millesimo quingentesimo sexto, die uero sancti Burchardi. Et manu nostra propria.

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI ET DOmino D. Ioachim Brandenburgensium Marchioni, &c. Ioannes Tritemius abbas sancti Iacobi in suburbio ciuitatis Herbipolensis, quondam uero Spanhemensis, felicitatem.

Ncolumitati tuæ tuorúmq; Serenissime pientissiméque princeps, iure uehementer congaudeo, & plus quàm uel præsens dicere, uel scribere absens possim, prosperis rerum tuarũ successibus lætatus sum. Cõpassioni uero excellentiæ tuæ super incõmodis meis gratias ago habeóq; ĩmortales,

sed & referam si qua oportunitate potero unq̃. Spero autẽ ꝙ inuidiam æmulorum consilio tandem sapientis euaserim auxiliante Deo. Notũ itaq; tuæ serenitati facimus inuictissime princeps, ꝙ recedens à tua celsitudine ad Spanheim non fui reuersus, quoniã & si dux Cynonotorũ meũ uideretur optare reditũ ad monasterium, tamen quædam sese interposuerunt ex parte infidelium monachorũ meorũ machinamenta, quibus in tantam fui prouocatus acediam, ꝙ firma penes me conclusione statui, ad Spanheim deinceps minime reuertendũ. Mansi ergo non sine consilio foris apud Serenissimum principem meum Philippum Comitem Palatinum, Bauariæ ducem, ac principem electorem Budoris mensibus quatuor, quousq; tandem reuerendissimus præsul Herbipolensis ad Abbatiam sancti Iacobi, quondam Scotorum in suburbio, uocari me fecit, elegit ac confirmauit, ad cuius possessionem intraui quintadecima die mensis octobris anni præsentis. Locus quidem paruus, pauper & modicus est, sed proposito & studiis meis multum conueniens, ubi & mihi & literis ad placitum potero semper esse intentus. Abbaciam itaq; Spanhemensem inutilibus plenam occupatiõibus unà cum ingratissimis monachis amore pacis & quietis dimisi, posteaquam illi præfueram in annum *quartũ* atq; uicesimũ. Quod quidem factum non solum me non pœnituit, sed usq; adeo delectat, ut neq; etiã cum omnimoda pace illic me uellem remãsisse. Mortem Libanii præceptoris mei dulcissimi grauiter ferrem, certo si scirẽ esse defunctũ. Spero enim per Dei misericordiam eum adhuc esse uiuentẽ, & sicuti mihi priore anno pollicitus fuit, ad me in breui esse uenturũ. Misi ad eum mense Augusto literas & tuæ Serenitatis & meas, quas an receperit adhuc sum incertus. Operam pro uiribus dabo, ut sciã ueritatẽ, & si quidẽ mortuus est, quod Deus omnipotens auertat,

tat, curabo ne penitus à nobis uideatur ablatus. Reliquit enĩ preciosa ualde opuscula suo ingenio luculento cõposita, quorum ad nos quanto poterimus plura cõtrahere, tanto minus à nobis uidebitur decessisse. Ego autem ab eo die quo Marchiam tuam à celsitudine tua exiui, usq; in præsentem, nihil scribere potui, propterea q neq; locum potui habere quietũ, nec tempus oportunum. De laudibus uero sancti Ioseph nutricii Domini saluatoris quàm primum inchoabo tractatum, & reliqua per ordinem in schedula signata manu celsitudinis tuæ, quanto citius potero iuxta ingenii uires ædere curabo. Interea tua serenitas moram hanc patienter sufferat precor, quoniã miserante domino Iesu, & uitam prolongante meam, omnia cum tempore à me recipies consummata quæ flagitas. Ad illud uero, q tua celsitudo meum ad se in Marchiam denuo petit regressum ad festum dominicæ resurrectionis uel pentecostes, nihil certi rescribere possum, propterea q resignata priore abbatia & ista suscepta, iam me alterius dominio principis subieci. Ego enim quantum in me est facile potero persuaderi, sumq; & promptus & uoluntarius iustis desyderiis maiestatis tuæ in omnibus pro uiribus obedire, sed duo sunt hac uice quæ mei promptitudinem animi uidentur impedire. Primũ, q in hac nouellus abbatia tam cito tamq; remote abire, ac foris diu remanere sine principis mei reuerendissimi cõsensu nullatenus possum: & consensus quem prior dedit Palatinus nihil hodie suffragetur, quoniam mutato principe necesse est & priuilegium mutari. Aliud quod obstare uidetur quamuis non magnifacio, me tamen aliquantulum contristauit, q ex ordine meo patres quidam in me scandalizantur, q curias sequar principum, nescio quæ friuola & cõficta garrientes, quasi pro rebus quibusdam prophanis docendis, & non pro Christianæ

religionis honore diuinarumq; scripturarum tradenda intelligentia ad tuam celsitudinem fuerim antea profectus. Credula in uicium turba suo contra innocentiam more bacchatur, & qm̃ naturalium rerum non habet in cognitione principia, quicquid nõ intelligit, malis operationibus adscribit. Nemo capit ignarus, esse possibile quod miratur, & uim naturæ metitur unusquisq; pro sui capacitate intellectus, ac inde ut cæcus omnino decipitur. Sed nihil eorũ cauillationes aduertit conscia mens recti, deridens potius imperitorũ ignauiam, qui bonum despiciunt quod ex ignauia nunquã didicerunt. Tua tm̃ serenitas domino meo reuerendissimo scribat episcopo, & si ut ueniam consenserit ille, satis utriq; fuerit consultum. Quanquam mihi uideatur consultius, salua tuæ celsitudinis uoluntate multis respectibus, q meus ad Marchiam introitus usq; in annum millesimũ quingentesimũ differatur octauum, ne si tã cito abiero, rursus aliquid in me lingua æmulorũ maledica leuitatis expuat. Promissum Regis Danorum dilatum intellexi & doleo. Vereor aũt q parum cum Suedis prosperabitur, & quãto magis cõterere illos tentauerit, tanto se amplius exasperabit. Deus enim excelsus dominatur super regnum hominum, sicuti scriptura dicit, & cuicunq; uoluerit dat illud. *Omnipotens* Deus principatum tuũ in omni bonitate confirmare ac facere gloriosum dignetur, præbens tibi omne desyderium cordis tui, quod sine dubio facturus est, si corde perfecto in mandatis eius cum sancto Dauid innocenter ambulaueris ut cœpisti. Quòd nuncius tuæ serenitatis tardius reuertitur, causa est, quia opinione deceptus in Spanheim me requisiuit. Altissimus maiestatem tuam conseruet incolumen, cui me humilime recommendo. Ex monasterio meo præscripto Herbipoli 25. die mensis Nouembris. Anno Christi. M. D. VI.

Dominæ

DOMINAE HELIZABETHAE DE Longouico, honestissimæ dulcissimæq; matri, Ioannes Tritemius filius, abbas S. Iacobi Herbipolensis, quondam uero Spanhemensis, cum omni honore & reuerentia, filialem in cunctis affectum cum debita exhibitione paratum.

Scio mater, nec enim dubitare possum, rebus nostris plus quàm ad anni spaciũ iam turbatis, te propterea non mediocriter perturbari. Nam etsi annos euasimus pueriles, tu tamen quàm diu supersunt filii, matrem te non desinis exhibere fidelem. Misi ad te cum his literis magistrum Iacobum fratrem meum unicum, ut per filium agnoscas omnia quæ filio contigerunt, & per alterius præsentiam, leuius ferre absentiam alterius assuescas. Nullam te pro me uolo habere sollicitudinẽ, nec propterea credas miserũ, quia de Spanheim forte fama sparsit expulsum. Sed mihi crede potius uerũ scribenti, quoniam non ui, non metu, non coactus, sed spontanea uoluntate exiui, & matura deliberatione præhabita foris manere decreui, abbatiamque resignaui, & istam in qua modo cum pace uiuo assumpsi, propter causas multas & rationabiles ad hoc me inducentes, quarum si aliquas scire uolueris, relatione fratris intelliges. Confido autem in DOMINO IESV, qui nihil permittit sine causa, quòd mutatio ista mihi ad utriusque hominis salutem proficiendi materiam dederit, quoniam à multis occupationibus inutilibus liberatus sum, & bonã pacẽ cũ tranquillitate assecutus. Quàm enĩ ingratis seruierim hominibus hactenus in Spanheim, me nemo melius nouit. Propter qđ nõ cõtristor,

ſed gaudeo potius datam mihi recedendi occaſionem ab eis, quos deſerere ante hac ſæpius cogitaui. Sed unũ eſt quod mentem, ut opinor, tuam cruciare aliquantulum poſſe uideatur, quoniam deinceps uel rarius, uel nunquã uiſura me ſis in hac carne uiuentem, propter maiorem diſtantiã locorum in quibus uerſamur abinuicem. Memento matrem te eſſe hominis neceſſario mortalis, à quo uelis nolis aliquãdo ſeparanda ſis, etiamſi multis tecum uixerit annis, uter ueſtrum prior mortuus fuerit. Quid enim in ſe continere poterit conſolationis humanæ uiſio breuiſsima carnis, quæ maiore cum amaritudine tandem neceſſario per mortem extinguitur, quàm prius dulcedine unquam poſſeſſa uideatur? Referamus ergo hæc uanitatis deſyderia noſtra ad illam uiſioné æternæ beatitudinis, in qua perſeuerans & ſine fine ſuauitas, quæ cum ſemel nobis illuxerit, nunquam in ſempiternum extinguetur. Ad illam feſtinemus, ò mater, ad cuius participationé ſumus creati, quã tunc ſine dubio poterimus adſequi, cum die ac noċte in mandatis domini meditantes, ipſum dominum & deum noſtrum Ieſum Chriſtum, pura mente, integro corde, & ardente in nobis æternitatis deſyderio ſemper amauerimus. Ad quid nobis carnali uiſioni opus eſt, qui ſpiritualé debemus inquirere? Ego me Deo ſeruiturum deuoui, non licet mihi parentũ deinceps ſolatio deleċtari. Omnia pro Chriſti amore contempſi, & cœpi iam eſſe ut Melchiſedeck, ſine patre, ſine matre, & ſine genealogia: ſolum Deum patrem agnoſco, & matrem non habeo niſi Eccleſiam. Nec meus iam ſum amplius, nec tuus ſum filius, quoniam Deo ſolenniter oblatus, eiuſq; miniſterio perpetuo inſcriptus, & ideo tua mihi ſollicitudine non eſt opus. Quod tuum eſt cura, omnipotens deus quod ſuum eſt ſine dubio curabit, ſibiq; ſpontanea uoluntate oblatum non deſpiciet.

spiciet. Gratias tibi ago, quia tuus cum essem, pia me sollicitudine nutriuisti: at nunc postea quàm Dei me seruicio obtuli, ipse me enutriet qui creauit, nec tua indiget cura, nec quod suũ est tibi amplius cõmendabit. Sis ergo mente tranquilla, & nullam pro me geras sollicitudinẽ, quoniã ita rebus meis prouidit altissimus, ut hic in Herbipoli multo sim & melius, & libentius q̃ in Spanheim fuerim unquã. Deus enim qui omnia bene ordinauit, eam mihi gratiam misericorditer cõtulit, ut multorũ fauore principũ si uoluissem mihi satis extitisset prouisum, ita ut parentũ non sit opus implorare suffragia. Deum posui adiutorẽ meum, & propterea mũdus mihi patria est omnis, in quo cuncta pertransibo aduersa. Ita nobis uiuẽdum est mater, ut æterna dei uisione post mortẽ perfruamur in cœlis. Vale & deũ ora pro me: nec aliter memorẽ te mei esse uolo, quoniã & ego nullam tui memoriã nisi in orationibus meis habere cõsueui. Iterum uale: Ex monasterio meo Herbipoli, octaua die mensis Nouembris, anno Christianorum 1506.

IOANNES TRIT. ABBAS SANCTI Iacobi Herbipolensis, Rogerio Sycambro Dumetensi canonico, salutem & synceram in Domino charitatem.

QVòd paci & trãquillitati nostræ congratularis, bene facis, & quod uerũ decet amicum, nec tuis erga nos uotis & studiis sumus ingrati, sicuti nec esse debem9. Magna est enim dudum cõtracta inter nos amicitia & magna potest, quia non cœpit ex uanitate tẽporalium rerũ, caducisq́ mundi cõsolationibus exordiũ, sed tota constat ex Christi amore fortis & sacrarum studio scripturarũ. Et hæc nostræ summa philosophiæ, qui & Christiani sumus, & Deo mancipati claustrales, DOMINVM IESVM, qui cum Patre &

ſancto ſpiritu Deus eſt unus in trinitate perſonarum, puro ſemper affectu diligere, contemptisq́; uanitatibus mundi omnibus mentem in diuinis ſcripturis cum ſobrietate iugiter occupare. Hæc enim uera clauſtralium amicitia eſt, quam diuinus inter fratres connectit amor, principiúmq; Deum habens & finem, & ſpreto uanitatis conſortio, ſolitaria cum ſocio uoti uiã mandatorũ Dei ſine offenſione perambulat. Dicit enim propheta Hieremias: Bonum eſt uiro cum portauerit iugum ab adoleſcentia ſua, ſedebit ſolitarius, quia leuabit ſe ſuper ſe. Neruus enim amicitiæ clauſtralium, eſt pro Chriſti amore ſolitudinem diligere, & confabulationes hominum carnaliter ſapientium omni tempore declinare. Sola eſt amicitia clauſtralium firma, quam parilitas uotorum in amore cœleſtis ſapientiæ ſine reſpectu terrenæ utilitatis copulauit. Non eſt hic opus muneribus caducis, non auro, non argento, quia ad ueram amicitiam hoc ſolum requiritur, ut Deus ab utroq; pure diligatur: Amor uero ex cognitione oritur, cognitio autem ex continuo ſcripturarum ſtudio generatur, & ſtudium optata ſolitudine paſcitur, ſicut Proſper ſanctus epiſcopus dixit:

Trens. 3.

„ Scrutari legem poſſunt utcunque quieti,
„ Si mundi à ſtrepitu libera corda uacent. Iterúmq; ait:
„ Tranquillam & uacuam curis ſapientia mentem
„ Imbuit, & placidi pectoris hoſpes erit.

Corpore quidem ſolitarius es, in nemore cum paucis fratribus eiuſdem propoſiti ſub iugi ſilentio habitas, ſacro ferues ſtudio ſcripturarum, ſi cordis intima non penetrauerint inuiſibiles mũdi ſtrepitus, ad cognitionem ſummi boni quod eſt Deus, iam facilem paraſti uiam. Mens quoq; reſtringenda eſt, ne turbationibus agitetur forinſecus concitati furoris, néue paſsionibus tangatur animalibus, ſed placida ſit atq; tranquilla, ad diuinum

diuinum semper pauida sermonem, quia scriptum est. Beatus homo qui semper est pauidus, qui autem mentis est duræ, corruet in malum. Et Dominus per Esaiam prophetam dicit: Ad quem respiciam nisi ad pauperculum, contritum corde, & trementem sermones meos? Nam quia studio serues scientiæ salutaris, ut ueram sapientiam quæ desursum est intelligas, mentem ab omni terrenarum uoluptatum inquinamento inprimis purifica, ac deinde studio scripturarum utiliter exercitabis intellectum. Quanto enim fueris purior affectu, tanto proficies amplius intellectu: & quanto magis cognitione profeceris, tanto Deum feruentius amabis. Et quanto ardentius Dominum Deum tuum amaueris, tanto ueræ sapientiæ plus appropinquabis. Quid enim aliud est post resolutionem corporis nostri mentis illa fœlicitatis æternæ fruitio, quàm indeficiens quoddam spiritus tripudium, quod cognitione simul & amore incommutabilis boni constans gratia Dei cooperante in hac mortali uita per sancta studia ex nostra uoluntate libera sumpsit exordium. Non te Rogeri magnifacio Poëtam, nec Rethorem miror, neque mundialis sapientiæ amatorem collaudo, sed quòd sacræ sis amator Theosophiæ, puráque DEVM mente colas, & sæculi habearis contemptor, hoc est quod ueneror & laudo in te, simul & amo uehementer, quo solo in amicitiam te admisi, & in corde meo uerum inscripsi amicum, sine quo nulla est inter claustrales amicitia firma. Ita pergamus uelim Rogeri, sola CHRISTI IESV dilectione constantes amici, ut diuinarum scripturarum lectionibus iugiter purificatis cordibus cum sobrietate dediti, per sacri continuationem studii ad incommutabilis boni cognitionem pertingamus, ipsúmque fide cognitum incomprehensibilē Deum, tota mentis intentione semper amemus, pro

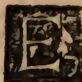
Prouerb. 28

Capite. 66

Vera amicitia unde proficiscatur.

eius dilectione cuncta huius mūdi contēnentes prospera, & nul la formidātes aduersa. Dominus enim Iesus sapiētia Dei Patris nostra est philosophia, & ueræ claustraliū amicitiæ glutinū, *sine* quo nullū debebis habere amicū. Hunc quāto per studiū sacræ scripturæ, & spiritualis exercitiū cōpunctionis ampliori affectu cognoueris, tāto feruentius amabis, quoniā sicuti nemo bonū diligit incognitū, ita quisquis summum illud incommutabile bonum per fidem formatæ credulitatis studio sancti feruoris agnouerit, nihil præter ipsum solū amabit. Gratias tibi ago Sycamber, ꝙ mei memor Deo Patri sacrificans oras pro nobis. Amor Christi qui te nobis fecit amicum, semper in corde tuo ardeat cum dulcedine spirituali. Vale sanus & incolumis Nestoreos in annos. Ex Herbipoli decima octaua die mensis Nouembris, Anno Christianorum 1506.

REVERENDO IN CHRISTO PATRI Domino Ioanni Tritemio abbati S. Iacobi Herbipolensi præceptori & amico colendissimo, Rogerius Sycamber canonicus claustralis in Hegen S.

EPistolam tuam doctissime Tritemi, ad Christi amorem me cohortantē, cum ingenti reuerentia & gaudio suscepi. Vtinam crebro mihi talia mittas exhortamenta, quibus semper in Dei amore possim proficere, & melior me ipso fieri. Dulces enim mihi sunt literæ tuæ ac melle suauiores, nec eas toties legere possum, quin magis placeant relectæ. Congaudeo autē tibi uehementer, ꝙ locum à curis rerū sæcularium quietū, tuisq́ studiis aptū inuenisti, sperans ꝙ iam posthac multa sis lucubraturus ad utilitatē communē in ocio & quiete monastica, quæ prius in Spanheim propter multiplices cu-

ces curas tam monasterii priuatas, quàm ordinis tui publicas, intermittere cogebaris. Valde autem metuebã, posteaquam ad monasterium tuum Spanhemense redire noluisti, ne ad curias te Principum cõferres, cum sint multi, ut audiui, qui te habere secum exoptent. Monachis autem tuis in Spanheim quis uir bonus non irascatur, exprobret ac maledicat rectissime qui ex inuidia & malignitate sua te uirum omniũ mitissimum, optimum atq; doctissimũ, Regibus & principibus charum, & cunctis uiris bonis eruditisq; reuerendum, qualem trecentis ab annis ordo sancti Benedicti habuit neminem, tam iniuriose confundere, & ad indignationem prouocare nõ timuerunt. Ego non cæcus explorator claustralium, cum ante decennium consensu & uoluntate superiorum meorum, ad instantiam paternitatis tuæ sex mensiũ spacio, ut scis, tecũ uersarer in Spanheim tuo monasterio, tibiq; postulanti duo uolumina rescriberem mearum lucubrationnm manu mea propria, mores & inclinationes monachorum tuorum bene cum diligentia notaui, eosq́; ferme omnes (præter Henricum de Colonia, & Ioannem Damium, quorũ nunc alter mortuus est, alter in Nouocastro monialium præpositus) osores & contemptores omnium bonarum artium repperi, & tuorum detractores utilium studiorum. Mirabar ego in uictu & amictu parsimoniã tuam: & iugem regularis disciplinæ obseruantiam cum studio scripturarum continuo, mihi in exemplũ spiritualis ædificationis assumpsi, nec obliuiscar quo ad uixero, sed tuus esse pro uiribus imitator curabo. Audiui etiam à multis, q; æmulus ille tuus Dux Ioannes non diligat uiros doctos, nec aliquem in sua curia habeat studiosis & eruditis bene fauentem. Quod ex eo uerum credo, quoniam cum me tecum in Spanheim eodem

tempore existente, pro qua nescio causa summo pontifici Romano, ac cœtui Cardinalium necessario esset scripturus, neminem in uniuerso ducatu suo tantæ eruditionis inuenire potuit, qui latine scribere potuisset. Postremo, si recte memini, ad te mittere cancellarium suum & rogare, ut Papæ & Cardinalibus latine scriberes, compulsus est. Vnde uehementer gaudeo & lætor, quòd locum tuis aptum studiis inuenisti, ubi sint plures qui tuis lucubrationibus & eruditione lucidissima delectentur. Certe non est mihi dubium de monachis tuis in Spanheim, qui te nunquam fuerunt digni, quoniam Deo iusto uindicante iudice, ultionem temeritatis suæ in breui temporis mora recipient. Vnum est quod me tristicia afficit in hac tua mutatione, quoniam propter maiorem locorum distantiam literas tam crebro recipere tuas deinceps nequeo. Veldicus

Veldicus. noster in Dyrmstein amantissimus tui, multum gauisus est audito, quòd te in pace monastica confirmasti: timebat enim, sicut & ego, quòd principum curiis hærens quietem uitæ claustralium subterfugeres. Petit autem maxime, ut aliquid operum eius castigatum prius abs te per impressores facias prodire in lucem pro communi utilitate legentium. Spero etiam quòd aliquando & meorum opusculorum uel unum *saltem* facies imprimi per chalcographos qui plures in uicina tibi sunt Nurenberga. Si uotis meis benigno fauore uolueris occurrere, curabo in breui, ut duo uel tria operum meorum mittam ad te. Scripsi nuper quoddam prognosticon, iocis & facetiis plenum, quod multis placet, sed quoniam tua censoria seueritas iocos aspernatur uniuersos, non integrum iudicaui ea mittere ad te, qui maturitate uitæ atque uerborum nimium esse nugis formidabilis soles. Scripsi etiam ad Iodocum Ru-

beacen-

beacenſem theologum tui amantiſsimum in eccleſia Neome tenſi, integerrimum uerbi diuini præconem, opuſculum unũ carminum familiarium, quod imprimendum ambo rogamus. Quatuor lucubrationum mearum ut noſti uolumina ſcripſi, in quorum quolibet quatuor & triginta continentur opuſcula, quæ ſi dare imprimenda chalcographis iubes, omnia mittam ad te, cum mihi certum deſtinaueris nuncium qui perferat. Ioannes noſter Canter, medicus Friſius, communis amicus, carnis debitum ſoluit, cuius memor eſto ad Deum. Vale & ora pro me. Ex Hegen prima die menſis Decembris Anno Chriſtianorum M. D. VI.

Iodocus Rabeacenſis.

IOANNES TRITEMIVS ABBAS S. Iacobi Herbipolenſis quondam uero Spanhemenſis, Rogerio Sycambro amico ſuo conſtantiſsimo Salutem.

TE mihi congaudere, ſi gaudeam ipſe, non dubito. Sin autem ipſe non gaudeo, nec tu quidem non gaudenti mihi recte congaudebis. Gaudeo uero quòd inuidiam æmulorum ſuperaui, & conſortium ingratiſsimorum monachorum meorum tandem, auxiliante Domino IESV CHRISTO, euaſi, quorum contrarios meo propoſito mores annis uiginti tribus non ſine amaritudine portare coactus fui. Euaſi miſeros, ingratos, ſtultiſsimosq́ homines, & ueni ad locum ſatis, ut ſpero, quietum, in quo & ſaluti propriæ operam dare poſſum, & ſtudia ſancta continuare ſcripturarũ. Doleo aũt ꝙ bonos & innocentes ꝓpter maliciã perfidorũ deſerere oportuit: quanq́ & ipſi cũ tẽpore ſatis tute alibi ſibi ualeant prouidere, ſi prauorũ cõſortio grauantˀ. Metuebas ne curiis me principum ingererẽ, propterea quòd multi eſſent,

qui meo delectarentur obsequio. Non hoc solus timuisti. Ego autem in omnibus aduersitatibus meis hoc, miserante Deo, in corde meo statui, uiam Domini nequaquam desere re, sed religionis sacræ propositum usq; ad mortem inuiolabiliter obseruare. Vnde, quod tibi in aurē citra iactantiam sit dictum, quanto in me amplius æmuli sæuiebant, tanto magis Dei gratiam sensi adesse præsentem, qua factum est, ut cū auxilio multorum nobilium & principum iniurias mihi factas satis digne uindicare potuissem, omnem penitus neglexerim ultionem. Iniuste.n. contra me linguas suas cōsuetudine mentiendi deprauatas mouerunt, talia confingentes, quæ à nobis cogitata nunquam fuerunt. Re autem uera, totius persecutionis in nos causa principalis fuit, quòd serenissimo Principi Palatino bene fauentes, singulari ab eo clemētia fouebamur. Satis enim manifeste pluribus cōstat, Ducem Cynonotorum cum suis, rebus non fauere Palatinis, quod eo tempore luce clarius patuit, quo in bello transacto prouincialis Hassonum Comes præda & incendio Nagauium deuastauit. In odium ergo Palatini me persecuti sunt non solum Cynonoti, sed etiam quidā ex nostris, sicuti abbates, montis sancti Iacobi Moguntinus, & montis sancti Ioannis Rinaugiensis, qui unà cum monachis suis à multis retro semper annis mansuetissimum principem lacessere maledictis, cum nihil eis nocuerit, non cessarunt. Mihi quoque & nomen inter studiosos, & famam semper inuidebant bonam, animo ferentes iniquissimo, quoties ab aliquo Principum fuissem honoratus. Cum anno tertio & quingentesimo supra millesimum principes Imperii electores apud Francfordiam in mense Octobri cōuenissent pro certis regni negociis, contigit & me uocatum adesse in curia

Conuentus principū habitus Anno Domini 1503.

Serenissimi

Serenissimi principis Ioachim Brandenburgẽsium Marchionis. Aderãt Raymũdus Cardinalis sanctæ Mariæ nouæ, presbyter apostolicæ sedis de latere tũc Legatus, & Hermãnus Coloniensis, Bertholdus Moguntinẽsis, & Iacobus Treuerẽsis Archiepiscopi. Commẽsalis erã ipsius Marchionis Ioachim continuus, à Cardinale quater, & bis ab archiepiscopo Coloniensi uocatus ad mensam, argẽteisq́ uasis in recessu meo pulcherrimis donatus per eos, & in multa familiaritate habitus. Audientes hæc præfati abbates & monachi, dissecabant cordibus suis præ inuidia, & cum nihil aliud potuissent, maledictis me persequi cœperunt, fulminãtes, quæ minime decebant claustrales. Omnipotens indulgeat eis, quoniam eorũ inuidia totius mali quod passus sum occasionem dedit. Nisi enim temerariis fauissent ausibus, nunq̃ fratres mei cõtra me in apertũ cornua sumpsissent. Sed uadant hæc in obliuionẽ sempiternã, & reddat nobis in futura retributione iustorũ patiẽtiæ fructũ, qui uirtutẽ tolerãtiæ dedit. Si quid habet Veldicus noster operũ suorũ quod imprimi uelit, emunctatũ mittat ad nos, & operã dabimus ut quãtotius imprimatur. De tuis quoq; opusculis mitte quicquid uolueris imprimendum, & diligentiã nostrã cõperies. Multa Rogeri paucis annis scripsisti opuscula die noctúq;, nihilominus onera cõportans canonicæ religionis, de quo plures sane mirantur. Laudo & commendo tuorũ sedulitatẽ studiorũ, collaudarẽ amplius si omissis sæcularibus ad spiritualia te conferres. Centũ ferme iam & quadraginta lucubrasti opuscula, inter quæ sunt paucissima (nescio tamen si sint aliqua) quorũ lectio, uel ædificet ad fidẽ, uel mentẽ promoueat in spiritualis exercitii deuotionẽ. Oro te mi Rogeri trãsfer scribẽdi propositũ, & q hactenus multa scripsisti filiis mũdi, deinceps iã aliquid ædito cultoribus Dei. Non semper decent puerorũ carmina uirum,

ſtudia ætati comparanda ſunt, & iuxta factum ſancti Chriſtophili, uirum euacuare oportet ea, quæ uidentur paruulorum. Ingenio uales ſimul & facilitate ſcribendi, non ſatis eſt niſi talia ſcribas, quæ uel ad cognitionem, uel ad amorem ſummi boni, quod Deus eſt proficiant lectoribus, tibiq́ꝫ mercedem parent in futuro. Vale Deum orans pro nobis. Ex Herbipoli 18. die menſis Decembris. Anno Chriſtianorum 1506.

IOANNES TRIT. ABBAS SANCTI Iacobi Herbipolenſis, Ioanni Damio Curtenſio confeſſori ſancti monialium in Nouocaſtro prope Heidelbergam Salutem.

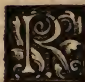

EX literis tuis frater chariſsime iam factus ſum certior, & forma electionis quæ fuerit, & quis in locum mei abbas Spanhemenſis cœnobii ſit electus. Nonne dudum prædixi Melantium priorem anhelare ad abbatiā, & propterea ſtudioſe omnes excogitaſſe modos & uias, quibus inducerer, aut ſaltem prouocarer ego ad reſignationē. Quod ambicioſe concupiuit adeptus eſt, uiderit ipſe quibus mediis, quoniam iuſtus eſt Dominus Deus, qui humilibus dat gratiā, & ſuperbis tumidisq́ꝫ reſiſtere conſueuit. Imputandum eſt uiſitatoribus ſtultis & inexpertis, qui negocium electionis arduum male ordinarunt. Et ut agnoſcas quæ mihi perperam geſta in electione huiuſmodi uideantur, ex tuis quæ notauimus literis per ordinem replicabimus. Et primo quidem poſteris malum uiſitatores reliquere ueſtigium, quo ſæculares pro conſilio in tempore electionis ad monaſterium uocauerunt cum tanto apparatu in malum exēplum, quod nec antea eſt factum, nec ut fieret iam fuit neceſſarium, niſi forſitan in conſilio trium fabarum ſchiſmatis metuiſſent ebullitionē. Deinde cum ſcire manifeſte

nifeste potuissent, nullum ea uice inter fratres in electione tunc præsentes, ad curam pastoralis sollicitudinis extitisse idoneum, quare diem electionis non prorogarunt, donec adesse compellerentur absentes? Aut si omnino complacere Principi Cynonotorum uolebant, ut quantotius instituerent abbatem, quare non elegerunt quempiam undecunque idoneum? Quinque in electione monachi conuentuales duntaxat affuerunt, cæteris, & te quidem similiter ex indignatione factorum absentibus, factáque inter se conspiratione iurauerunt, nullum se recepturos in abbatem, nisi in eorum numero quinario contentum. Hac per uisitatores conspiratione admissa, dubium esse non potuit, præter Melantium neminem futurum abbatem. Qualis est ista monachorum electio, in qua spiritui sancto uia præcluditur, & omnium uota eligentium contra normam æquitatis malitiose restringuntur? Tali modo in abbatem electus est prior, qui nihil unquam libentius quàm nostram cessionem audiuit, dolo & fraudulentia plenus, quem contra intentionem sanctissimi patris nostri Benedicti non dubitamus ordinatū. Viciis enim suis consentientem elegerunt abbatem, desidem, pigrum, accidiosum, & nullum pro regulari disciplina zelum habentem, nisi iam deinceps forsitan Dei miseratione ad meliora consurgat, quod ut fiat, continuis Deum precibus orare non desistemus. Nam ut uerum fateamur, non odimus hominē quáuis multa mala susceperimus ab eo, sed eius uicia merito satis detestamur, quæ nisi emēdauerit, pastor inutilis erit. Hominē nosti, propterea nō est opus ut multa de illo scribamus. Quare nobis diē electionis nō significauerunt in tēpore, ut pro directione & cōsilio fuissemus etiā præsentes? Si quis homo scire mores hominū potest, nullus monachorum Spāhemen. nobis fuit ignotus. Sciēs aūt

prior Melantius quanta in nos cõmiserit mala, præsentiã nostram horruit, metuens abbatiã se non posse cõsequi, si nostro fuisset consilio electio celebrata. Ergo uisitatoribus assignetur si quod malum hanc electionẽ fuerit subsecutum, qui nos aduocare cum debuissent neglexerunt. Recessisse illos cũ indignatione scribis peracta iam electione à monasterio, propterea ꝙ fratrũ cõspiratione præuenti, conuenientẽ loco instituere abbatẽ nequiuerunt. Non miramur ꝙ fratrũ sunt fraude ac machinatione præuẽti, cum ambo satis earũ actionum, quas præsumpserant penitus sint inexperti. Alter enim Selgenstatensis abbas domi consistere assuetus, nunq̃ in causis ordinis publicis fuit cõuersatus. Alter uero montis episcopi abbas quid est nisi uter sine intellectu, comessationibus & poculis inflatus? qui stulta & imperita blatteratione quicquid aggreditur cõfundere & inuertere cõsueuit. Sed ea quæ facta sunt retractare non ualentes, silentio transeamus. Potens enim est Dominus Deus per misericordiã subleuare iacentẽ, ut electus ipse, de quo iam nullus uidetur esse contentus, gratia in eo proficiente diuina, melior fiat multo q̃ aliquis poterat æstimare. Nec nostra deerit cohortatio, sed quàm primũ nobis certi fuerit copia nuncii, ipsum literis nostris pro Christi amore prouocare ad *meliora* curabimus. Vale. Ex Herbipoli decima quarta die mensis Ianuarii, Anno Christianorum M. D. VII.

IOACHIM DEI GRATIA MARCHIO Brandenburgensis princeps elector Ioan. Trit. ab. S. Iacobi Herbipolen. Salutem.

R Euerẽdè pater amantissimeq́ꝫ præceptor, gratioso tibi cõgratulamur affectu dè noua quã nup accepisti abbatia, in qua uti speramus quietem habebis maiorem q̃ in Spanheim te habuisse constat, Deo cunctipotenti

deuote humiliterq; supplicantes, ut paternitaté tuam in eadẽ pro sua sanctissima uoluntate, non secus quàm tibi ex animo fauemus, sanum felicemq; diu conseruet & incolumem. Scire uehementer cupimus quid factum sit de præceptore tuo Libanio, utrum adhuc uiuat, aut rebus excesserit humanis. Quòd si mortuus, paternitatem tuam attente rogamus, ut pro librorum eius acquisitione non dormiat. Scis em̃ quàm nobis sint utiles & necessarii. In ultimis tuis ad nos literis promisisti, te quanto posses citius perfecturum ea quæ postulauimus ædenda per te, rogamus ut more tuo diligentiam adhibeas, moxq́; ut consignata perfeceris, conducto fideli nuncio pro nostro salario nobis mittere quantotius non pigriteris. Mittimus tibi ò decus nostrum tonnam unam falsatorum luciorum, & duas allecium, quæ ut grato suscipias animo, non pro munere sed pro nostri memoria rogamus. Sturionis aũt & esocis copiam hac uice habere nequiuimus, aliàs etiam tibi libentissime ea misissemus. Quicquid enim boni paternitati tuæ impendere poterimus, singulari fauore parati sumus: quod ut faciamus, tua fidelitas, diligentia, & munificentia nobis exhibitæ copiose promerentur. Nam merito ingratitudinis argueremur uitio, si tuorum erga nos benefactorum obliuisci uideremur. Feruentissimo aũt desyderio tuum ad nos reditum circa festum Pentecostes, aut si fieri posset citius exoptamus, quod ut sine tuo fiat incommodo diligenter curabimus. Habemus enim multa cum tua paternitate conferenda, quæ literis commendare non possumus. Vt autem pro hoc ipso negocio conuenientem ad dominum tuum Episcopum nostrumq́; amicũ habeas accessum, cum sine illius cõsensu uenire nequeas, tibi nostras ad illum literas mittimus, in quibus ut nobis pro tuo ad nos reditu cõsentiat diligentius oramus, nullatenus dubitan

tes, quin tua paternitas pro impetratione huius negocii dili gentissime nobis apud eundem amicum nostrum cooperabi tur. Quicquid impetraueris tandem nobis per nuncium expensis nostris conducendum rescribere uelis, & habebis nos tibi ad uotum gratificaturos in omnibus. Valere tuam paternitatem quàm felicissime optamus. Ex Vrsulo nostro in die sancti Anthonii abbatis manu nostra propria. Anno dominicæ incarnationis millesimo quingentesimo septimo.

Ad has literas in diebus paschalibus primum respondi, quoniam non per certum nuncium, sed per casualem nectorem, qui pisces nobis ab ipso principe donatos adduxit sexta die mensis Martii, quæ fuit sabbathū post Reminiscere in quadragesima mihi præsentatæ sunt.

IOAN. TRITE. AB. S. IACOBI HERbipolensis, opt. fratri Nicolao Basellio monacho Hirsz augiensi, suo quondam auditori atq; discipulo S.

AEgritudini tuæ compatior, & dei summi clementiã oro, ut pristinæ te quantotius restituat sanitati. Et mihi quidem sicuti scribis uastitas & solitudo, *iuxta* uaticinium Esaiæ prophetæ occurrerunt non sine cõtritione magna, quoniam bello multorum sæuiente in Principem meum Serenissimum Palatinum, omnes pene cortes monasterii tunc mei Spanhemensis, aut incẽdio aut uastatione hostili perierunt. Bello tandem imperio Regis Romanorũ sedato, quidam ex Cynonotis principi Palatino nõ satis prospera fauentes, contra me in eius odium surrexerunt, mihiq; in occulto æmulos suscitantes, Ducem Ioannem reddiderunt infensum. Quæ post hæc super me secuta sint mala, cum esses mecum in

fine

fine mensis Iunii Neometi anno quinto supra quingentesimũ atq; millesimum, plenius audiuisti. Postea uero cum tempore didici quod prius ignorabam, quoniam omnia quæcunq; aduersum me tentauerunt æmuli, ad instantiam quorundam fratrum meorum simul & abbatis Moguntini hostis omnium studiosorum hominũ præsumpserunt. Enimuero nisi me absente, nihilq; tale suspicante manutenuisset improbos, nunquam in me talia cõmisissent. Non mireris Baselli, nec teme re factum arbitreris, q abbatiã dimiserim Spanhemensem iniuria prouocatus æmulorum, in qua per annos tres & uiginti quantas inutiles occupationes meo proposito aduersas habuerim, quantasq; miserias & afflictiones improborum pene continuo sustinuerim, nec ego dicere possum, nec tu facile crediturus es. Quamuis non penitus omnium sis ignarus, utpote qui anno mecum integro conuersatus, mores & studia singulorũ examussim perpendisti, & osores bonarum literarum apud nos plures inuenisti. Quid faceremus diutius cum monachis ingratis, quibus persuadere nunquam potuimus, ut mores ad regulæ puritatem corrigerent, & sacro studio scripturarum, quod monachos maxime decorat, insisterẽt, sed uanitatibus semper inhiantes salutis monita spreuerunt. Postremo in reprobũ sensum conuersi grauem sed occultam in nos conspirationẽ ordinarunt, talia per iniquitatis satellites præsumentes, quæ nobis ad contumeliã iniustissime facta uiderent. Dimisimus illos opportunitate accepta, neq; eñ nos pœnitet, locũ assecuti etsi pauperẽ, quietũ tñ & nostris studiis nõ mediocriter conuenientem, in quo & nobis & lectioni utiliter uacare poterimus scripturarũ. Qui sint capita factiõis in nos cũ uelis scire, ad memoriã reuoca q̃ olim audieris ĩ Spanheim, & bonos facile à cõsortio malorũ secernes. Bñdictus dñs deus omnipotens,

qui me liberauit de medio Babylonis, & de profundo inutiliũ occupationum eripuit animam meam, ut deinceps ambularem coram eo in pace & tranquillitate mentis, quod semper quidẽ optauerã in toto corde meo. De Chronica monasterii tui Hirsaugiensis, scire te uolo Irbusine chariss. ꝙ imperfectã reliqui unà cũ libris & cõportatis omnibus in monasterio Spanhemensi, ubi quicquid uestri iuris est quærite, & pro eius cõsummatione ut uolueritis cogitate. Prior eñ conuentio nihil amplius ad me pertinet, quia cum abbatia omnibus ad eam pertinentibus renunciaui. Ero nihilominus paratus facere pro honore monasterii tui quod potero, si tuus uoluerit abbas. Vale nostri memor in orationibus tuis ad Deũ Ex Herbipoli 14. die mensis Martii Anno Christianorum M. D. VII.

REVERENDISSIMO IN CHRIsto patri Ioanni Tritemio abbati Herbi. doctiss. præceptori suo Ioãnes Centurianus de Clusardia pastor ecclesiæ in Trittenheim Salutem.

DIci potest minime, nec facile quidem crederet quisquam, præceptorum omnium doctissime, quanta fuerim lætitia & exultatione perfusus, quando magister Iacobus Tritemius tuæ paternitatis reuerendissimæ frater literas nobis attulit tuas, quibus te non solum uiuere, sed & feliciter uiuere intelleximus. Ago quàm humilime possum Deo gratias omnipotenti, cuius misericordia te cunctis fecit æmulis tuis fortiorẽ, ut qui te lædendum putabant, grauiter semetipsos & læserint & confuderint, æternoq; dignos sese constituerint opprobrio. Nomen tuum celebre famamq; sanctissimæ opinionis in toto Christianorum orbe perfidissimi nebulones se posse arbitrabantur extinguere, sed confido in illum qui no-

qui nouit uniuersa, quoniā nō solū nihil tibi nocebit inuidorū iniusta persecutio, sed propter eā trāslatus ad Frāciam, clarior multo in breui q̄ fueris antea resplēdebis. Omniū malorū quæ perpessus fuisti maiorē occasionē nemo dedit q̄ monachi tui, simul & duo illi abbates perfidissimi Moguntinus & Rincauien sis, qui ut ueridica relatiōe audiui, Cancellariū & ministeriales Ducis Ioannis in odium tui prouocarūt. Monachi enim tui te in Marchia existēte sine intermissione hinc inde currebant ad Mogunciam & ad ipsum Ducem in Fortiburgio iuxta Mosellam cōtinue residentem, & quoscunq; potuerunt aduersum te prouocare conabantur. Credidit facile inuidorum delationibus Cancellarius ducis indoctus, tibi antea non bene fauorabilis, utpote qui tuā eruditionē & sapientiā diu habuit suspectam, semper metuens (ut publice iam fertur) ne sibi in consiliarium te dux ipse assumeret. Volens ergo ducis præuenire cōsilium, omne quod fingebatur de te malum credulo nimis illi persuasit. Sed omnipotentis Dei iusticia omnia successiue deducet in lucem, & certe iam actu palàm fieri cœpit, q̄ iniquissime tecum sit actū. Temeraria multa in te fulminabant æmuli tui cum in Marchia esses constitutus, sanctitatis tuæ splendidissimā famā denigrare cupiētes, & quædā horrēda in uulgo sparserūt mendacia, pro quibus nunc in cōspectu omniū hominum cōfunduntur. Quāuis enim omnes te sciremus esse cum principe Serenissimo Ioachim in Marchia, nihilominus quidam sacratissimi nominis tui pestilentes & inuidi osores dicebant: ubi putatis esse Tritemium abbatem? Cum Marchione Brandenburgensi? Non est, inquiunt, cum illo, sed desperatus abiit Romā, deinceps nunquā reuersurus. Alii dicere audebant, quoniā nimia desolatione animi tactus proprio se laqueo suspēdit. Rursus alii perpetuis mancipatū uinculis confingunt. Multi quoq;

hostium tuorum dictis fidem adhibentes te perisse credebant, dicentes. Hei lumen illud splendidum, quod illuminare totũ orbem sua eruditione consueuit, quomodo tenebrarum est caligine obfuscatum? Quis abbatem Tritemium in toto pene orbe Christiano fama eruditionis & sanctitatis gloriosum in tantam animi deiectionẽ credidisset uenturum, ut patriã & amicos tam inconsulte desereret? Ego autẽ qui doctrinam tuã, prudentiã quoq;, & uitæ sanctimoniam peroptime nouerã, his impiorum blasphemiis & maledictis semper pro uiribus restiti, & quàm temeratã sanctissimo nomini tuo fecissent iniuriã multis palàm argumentis demonstraui. Biennio enim sub tuo magisterio pro discendis Græcis Hebraicisq́; literis salutariq́; scientia scripturarum haurienda in tuo monasterio conuersatus, nihil unq̃ uidere potui, nihil audire de te, quàm sanctum, integrum, & religiosum: sed in tanta te uidimus puritate conuersantẽ omni tẽpore, ut satis miraremur. Cæteris dormientibus tu in sancto scriptararum studio uigilabas, semper aut legens, aut scribens aliquid pro cõmuni utilitate multorum. Nemo te unquam reperit otiosum, nemo comessationibus aut potationibus uacantem audiuit: nemo risu aut leuitatẽ aliquã uidit dissolutum, cum mulieribus loquẽtem aut conuersantem, unde mali posset oriri suspicio, nemo te unquã inuenit. O mi dulcissime præceptor Tritemi gratiose pater, quoties ad memoriam reduco sanctissimum docẽdi modum, quo me simul & fratrem tuum magistrum Iacobum Tritemiũ docere & exhortari ad scientiam diuinarum scripturarum consueuisti, lachrymas præ mœrore nequeo continere. Tam enim profunda, tam mystica, tãmq; ardentia de scripturis sanctis uerba nobis eructare solebas, ut ferrea pectora in Dei cõmouere amorẽ potuissent. Vnde non satis possum admirari, quo tandẽ Dei

iudicio

iudicio permittente tam indigna de te confingere potuerint æmuli, cum nulli unquam fueris molestus, neminem læseris, neminem iniuriose offenderis, sed cunctis te potius pium ostẽderis atq; munificũ, omne solatium tuum sine cuiusquam iniuria requirens semper in solo studio scripturarum. Sed firma confidentia existimo, q; omnipotẽs alibi te prouida uoluerit dispositione locari, ut de medio nationis prauæ tandem ereptus, reliquum uitæ tuæ cum pace & tranquillitate sancto perseueres in studio ad multorum utilitatem communẽ. Nunquam fuerunt tua prælatione digni monachi Spanhemenses, sed neque dux ipe Ioannes talem in suo dominio uirum ut tu es optime Tritemi habere merebatur. Oportuit ergo te per tribulationẽ exire de medio prauorum, quemadmodum olim filii sanctorũ exituri de terra Myzrahim, prius in luto & latere multipliciter ab Aegyptiis fuerant afflicti. Apostoli quoq; Domini uirgis cæsi à Iudæis, in carcerémq; pro nomine Iesu positi, & multiplices contumelias passi sunt, & postea ad salutem transmigrarũt. Quorum exemplo & tu quidem à tuis monachis iniuriam & contumeliam passus es, ne alibi transferendus Dei uoluntate improbos sine causa reliquisse uidearis. Conabãtur monachi Spanhemenses, prauorum consilio & assistentia confortati, ueneno malitiæ pleni, sanctũ nomẽ tuum deducere in contumeliam & opprobrium, sed minime ualuerunt, quoniam uindicante in eis iusticia Dei, omnes iam exterriti & confusi sunt, cadentes in foueam quam fecerunt. Tu autẽ eruditissime præceptor in æstimatione omniũ bonorum uirorum permanes gloriosus, & nomẽ tuum de die in diẽ amplius celebratur. Vale pater metuendissime, méq; discipulum tuũ habeas cõmendatũ. Datæ ex Trittenheim 18. die mẽsis Aprilis, quæ fuit dominica post festũ paschatis altera, anno incarnationis dominicæ 1507.

REVERENDO PATRI D. IOAN. TRIT. abbati monasterii S. Iacobi Herbipolensi, præceptori suo dulcis. Ioannes Godfridi pastor inutilis ecclesiæ in Mandal prope Creutzennach. S.

Mantissime præceptor, literis tuis dulcissimis simul & nimium amaris adeo cõpunctus fui, ut lachrymas cohibere nullatenus possem. Legi enim illas & relegi præ cordis amaritudine flétibus indesinéter oculis, & in tantum de tua resignatione turbatus, ut parentũ & amicorum omnium acerbitas mortis adeo cõtristare nunquam potuisset. Nec enim solus ego iam de perpetua absentia tua contristatus sum, sed omnes in circuitu sacerdotes, magistri, & docti uiri, tuũ amarissime lamentantur recessum. Nam quibuscunq; ostendi literas tuas (ostẽdi aũt multis) mox ut eas legere cœpissent præ lachrymis interrũpere lectioné cogebantur. Vna iam uoce omniũ dicitur. Heu φ uir tãtus, tam doctus, tã expertus, & in omni terra celebratus, cui similé non habet Germania sapiẽtia & religione præstanté, propter monachorũ inuidiá cœnobium suũ simul & patriá deserere cõpulsus, ad exteras se trãstulit nationes. Iniquissimus ille Cancellarius Ducis Ioannis, per quos nescio æmulos nisi monachos & subditos tuos iniuste *tibi factus* detractor & inimicus, ad instantiam abbatis S. Iacobi Moguntini & fratrũ tuorũ, pientissimum principem tibi reddidit offensum. Quod ei nuper in facié tui amore improperare nõ erubui corã multis, tépore quo in Spanheim tuus eligebatur successor. Qui cum furore respondens dixit. Quis abbatem tuum Tritemium quem tantopere cõmendas fugauit? aut quis eum læsit, cõtristauit uel offendit? Quare non mansit in suo monasterio? uel quare non est reuersus, cum nemo sit qui prohibuerit eum? Quare non recognouit Ducem Ioannem suum æque

esse Dominũ & monasterii protectorem sicut Palatinum suũ, quem semper omnibus prætulit? Alia quoq; multa inutilia bestia illa loquebatur, quibus inuidiam suam contra te optimũ uirum publice declarauit. Erat autẽ dies nona mensis Decembris, quando celebrabat̃ electio, & monasterium repletum equitibus, ita q̃ patres ordinis unà cum monachis uix locũ ad eligendum poterant habere oportunum. O dulcissime præceptor, quàm amarum erat cordi meo spectaculum, uidere in locum tui patris mei amantissimi optimiq; & integerrimi uiri alium sublimari, eumq; indignum, indoctum, & inexpertum, ac talem, qui te ut Iudas tradidit, & sub specie humilitatis tibi in occulto semper contrarius fuit. Electioni ut testis interfui, omnia quæ dicebant̃ agebanturq; audiui & uidi, teq; reuocanti in memoriam omnia cõtremuerunt interiora, & inter canticum lęticiæ sine intermissione lachrymas fundebant ocelli. Non existimes doctissime p̃ceptor neq; suscipieris, q̃ hæc scribam uanitatis studio seu intentione adulandi, cum non solus ego, sed tota uicinitas tam laicorum quàm sacerdotum tuo discessu grauissimo sit affecta mentis & corporis mœrore. Nec immerito. Eras enim totius patriæ decus, lumen Christianorum, claustralium & religiosorum doctor & speculum, ruraliũ sacerdotum defensor, institutor & aduocatus, pater quoq; pauperum, & medicus infirmorum. Omnes tua prudentia & eruditione utebamur pro necessitate ad libitum, nec erat aliqua hæsitatio, quæ tuo consilio non tolleretur. Fuisti enim omnibus ad te confugientibus resolutissimus consolator, & quicquid à te postulari potuit, pauperi sicut diuiti sine inuidia patebat. O quoties ego tribulatus nunc à patronis, nunc uero à rusticis, ad tuam sapientiam sicut ad oraculum confugi, petiui consilium, auxilium imploraui, & semper tuo munimine

Tritemij humanitas.

ſeptus uictor in omnibus euaſi. Nunquam à te ſine conſolatio ne deceſsi, & quale mihi tradidiſti conſilium, eius mihi utilem ſemper & honeſtum recepi effectum. Quicquid tua fuerat ſententia dictum, à doctis ſimiliter & indoctis ſemper & ubiq; firmum & ſtabile habebatur. O quis me miſerum & infelicē nūc in tribulationibus meis cōſolabitur? quis inſcium docebit, aut dubitantem ad ueritatem quis informabit? Tu mihi & omnibus cōfugientibus ad te uere ſapientiæ fons & archa teſtamenti inexhauribilis eſſe ſolebas, cum nobis, in quibuſcunq; hæſitare potuimus, lucidam, & ſacris confirmatam ſcripturis ueritatem placide aperire conſueuiſti. Denique tuo magiſterio docente, quicquid in ſacris ſapio ſcripturis, me fateor adeptum, & ſi Romane ſcribo, non meum eſt, ſed tuæ inſtitutionis officium. Vnde non ſolum dicendi genus tuum, ſed etiam tuum ſcribendi characterem pro uiribus imitari ſemper curabo, non minus amore tui, quàm condiſcipulorum meorum quos inſtituiſti, Iacobi uidelicet Tritemii fratris tui, Ioannis Centuriani, Nicolai Baſellii monachi Adæ Pantemorani, aliorumq; hoc ipſum facientiū prouocatus exemplo. Vtinam te ueraciter poſſem imitari non ſolū eruditione, ſed moribus quoq; & uitæ merito, nihil optabilib9 in terra poſſet obtingere unquam. Feci enim quod fidelem decebat diſcipulū, te cordi meo affixi magiſtrum, ut ex eo tui memoria nunquā recedat, & os meum laudes omni tempore efferat cum fauore Tritemianas. Vſq; adeo enim tui ſemper ſum memor non ſolum inter amicos, ſed inter æmulos quoq;, ut uulgo nomen mihi Tritemianum imponatur, quod eſt mihi omni dulcedine dulcius, & omni honore honorabilibus. Non enī erubeſco nomen doctiſsimi innocentiſsimiq; præceptoris mei, ſed ipſum magnificabo laudibusq; celebrabo, q̄ diu ſpiritus hos reget

Fidelis diſcipuli exemplum.

reget artus. Pereat qui Tritemio non bñ fauet, loquiť & optat. Dicunt mihi aliqñ æmuli tui præceptor amantissime, quoties tuum fero ad astra nomen: ubi nunc est ille Tritemius tuus clarissimus abbas, quem Principes orbis, ecclesiarumq; pontifices, docti quoq; & indocti omnes, mirari, literis & muneribus honorare multumq; uenerari solebãt? Quis Princeps aut pontifex nũc aut uenit aut nuncios mittit ad eum? Vbi nunc sunt uiri doctissimi, qui ex omni natione quæ in Europa est, confluere ad eum in Spanheim solebant? Est ne ipse tam honoratus & gloriosus coram episcopis atq; principibus sicut antea fuit? Quibus ego quod uerum est soleo respondere. Erratis fatui erratis. Non enim locus Tritemium, sed ipse potius Tritemius locũ Spanhemensem sua eruditione fecit insigñe. Quid erat Spanheim antequã Tritemius esset in eo? Aut qs nomẽ eius procul audiuit? Certe nihil erat, & nomen eius obscurum in tenebris abiectum latitans & incognitum. Tritemius meus sua eruditione & lucubrationibus nomen illustrauit Spanhemense, fecitq; in toto mundo cum ingenti gloria inclytum, quod antea penitus fuit incognitum. Ipsum principes, episcopi, nobilesq; & uiri docti uenerantur non locum, ipsum uidere & alloqui non monasterium curabant. Et ecce Tritemius meus locum deseruit quẽ fecerat insignem, adhuc uiuit, alibi cum gloria translatus est. Quò nunc principes currunt? Quò suos iam nuncios mittunt? ad Spanheim uel ad Tritemium? Certe nemo iam deinceps uenit ad Spanheim doctus, nullus principũ uel episcoporũ amplius nuncios mittit suos, scientes in Spanheim nõ esse abbatẽ Tritemiũ. Quare manifestũ est, & nulla indiget probatione, quia nõ locũ sed hominẽ principes uenerant, quem nunc ad Herbipolim audientes translatum,

Loca non illustrant homines.

ad ipsum suos mittunt nuncios, ut prius facere consueuerunt. Nulla eis de monasterio Spanhemensi cura est, quoniam sicut dixi, non locum sed Tritemium inquirunt. Scio autem *ueridi*ca relatione informatus, q maior & gloriosior est fama Tritemii hodie apud principes, quàm antea fuerit unquam. Nam
Luce. 4. sicut ueritas ait: Non est propheta acceptus in patria sua, sic Tritemius maiorem gloriam in terra consequitur aliena quã habuit in propria. O quam tetra nunc facies monstri Spanhemense uidere cœnobium, ubi Tritemio absente omnia penè cernuntur collapsa. Regularis obseruantia cecidit, morumq́ integritas corrupta est, & in solo habitu monachorũ nomen claustralis disciplinæ remansit. Scio mi præceptor, q Dux Ioannes ualde iam dolet de tua resignatione & multi cum illo, optarentq; omnes (præter cancellarium) quòd mansisses in Spanheim: quia nunc primum recognoscunt, quàm utilem amisere prælatum, & quàm infideliter monachi tui tecum egerunt. Vnde nemo illis fauet, nemo illis compatitur, nemo in necessitate constitutis sucurrit, sed contemnuntur ferme ab omnibus, & publice dicunt de eis, quòd essent incendio digni monachi Spanhemenses, qui optimum & insignem uirũ tanta infidelitate circumuenire & supplantare non *timuerũt.* Abbas ipse tuus successor, socius Iudæ traditoris, homo inexpertus, piger & fatuus, nulli placet uicinorum, ab officialibus principum contemnitur, & despectui ab omnibus habetur. Cui frequenter dicere soleo. En sanguis Tritemii mei exquiritur: & sicut illi fecistis non merenti, ita uobis uestio demerito fiet. Non putasset Dux ipse Ioannes, nec sicut audiui credidisset, quòd illud factum in captione familiarium tuorum, tibi ad iniuriam deputare debuisses, & adeo recepisse ad mentem, ut abbatiam propterea dimitteres tuam. Nam si hoc sciuisset,

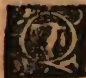
nunquam

nunquam ut fieret commisisset. Ego autem sciens quæ mihi scripsisti, talia dicentibus soleo respondere illud Virgilianum:

Tarde uenere bubulci.

Laqueus impiorũ contritus est, & innocẽs Tritemius meus Deo saluante liberatus est. Hæc tibi reuerendissime præceptor ex synceritate cordis mei rescribere uolui, quæ ut animo intelligas gratioso te etiã atq; etiam rogo. Tuus enim sum quicquid sum, idcirco scribo confidenter quicquid uenerit in buccam. Magister Conradus Antonianus Agrippinas nõ sine lachrymis tuas perlegit literas, te ut scis multum diligit, omniq́; prosequitur honore, téq; salutat. Vale præceptor optime, sæpiúsq; ad me scribere meméto, quia epistolæ tuæ super aurum mihi preciosæ sunt & charæ. Iterũ uale. Ex ædibus meis in uilla Mandal, quarta mensis Maii. Anno dominicæ natiuitatis 1507.

SERENISSIMO PRINCIPI D. IOACHIM Brandenburgensium Marchioni, Stetinensium Pomeranorúmq; Duci, Rugensium & Cassubiæ Principi, &c. Ioan. Tritemius abbas S. Iacobi Herbipolensis æternam optat fœlicitatem.

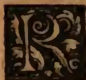
Vid maiestati tuæ retribuam sapiẽtissime Princeps, aut in quo tuis repẽdere uicẽ beneficiis potero unq̃? Ecce quantis me iam hominẽ humilem & abiectum honorasti muneribus? Primo apud Francfordiã aureo poculo satis precioso atq; pulcherrimo. Secundo cum in Marchia tua Brandenburgensium apud te essem cõstitutus, muneribus me decorasti q̃ pluribus in auro, argento, & lapidibus preciosis, quorũ precium magni satis erat ualoris. Nunc uero perampliús paupertati uolens cõsulere meæ, tria mihi uasa piscibus repleta salsatis misisti, quorũ usus per hanc quadragesimam & mihi & fratribus meis nõ parum utilis fuit & oportunus. Quid

enim sacratissimæ maiestati tuæ pro his omnibus rependá, o nobilissime princeps, nisi totum id quod sum, possum & ualeo, tuo famulatui q̃ libés impédo. Referre náq; gratias tuæ *celsitu* dini ualeo minime, habeo & ago quátas possum immortales, offerés me ad tuæ serenitatis obsequia omni tépore pro uirib⁹ ex animo paratum. Sciat tua Serenitas optime princeps, Libanium nostrũ, præceptoré meũ charissimũ adhuc esse superstitem, & sanũ atq; incolumé: séq; pollicetur uenturũ ad me anno præsenti, si ullo id fieri modo posit. Scribit aũt se fuisse infirmum quasi ad morté mensibus fermè duobus. De meo ad te reditu clemétissime princeps in Marchiá, literas tuas domino meo præsuli Herbipolensi reuerendissimo præsentaui, quas cũ legisset etiá mihi tradidit legendas. Libens quidem tuis desyderiis præberet assensum, nisi formidaret absentiá meam táto tépore & mihi & monasterio meo esse nociuá, ꝓpterea uel maxime, ꝙ ego in abbatia adhuc sum nouellus, & Scotorũ terræ ritas nobis cóminatur insidias. Vt auté tua serenitas eius erga te animũ cognoscat amicũ, tandé conclusit, sicuti ex literis suæ reuerédissimæ paternitatis quas mitto, clare intelliges, ut tuæ perficiá celsitudini quæcũq; scribenda fuerint, quibus tandem cósummatis, ad tuá me serenitaté cóferre possum, uno *uel duo*bus mensibus in Marchia tua mansurus. Summe tuis cupio in omnibus obedire mandatis, quantũ cum Deo possum, & tuæ præ cunctis principibus seruire maiestati. Sed quia homo sum sub potestate cóstitutus, necessariũ mihi est imperio subseruire maioris. Hoc aũt & rogo & cósulo, ut tua serenitas usq; in annũ proxime futurum patientiá habere dignetur, interea quod iussi seris hic scribam, cum uenero consummatũ mecũ perferendũ. Confido enim absq; ulla hæsitatione, ꝙ tépore constituto ad festũ paschatis anni sequentis, dominus meus reuerendissimus

præsũ

præsul memoratus, ut ueniam ad tuam magnificentiam mihi iuxta pollicitationé suá nó negabit. Nihil hac uice mittere potui, quoniam ea quæ scripsi néedum satis emendaui, quæ tamé omnia mecum afferre curabo, dabóque pro uiribus operam, ne frustra uidear à tua celsitudine honoratus, neúe tua de me confidentia fructu priuetur optato. Græce modum scribendi quem præsens dederam iterum misi, quoniam priorem ultimis literis celsitudo tua signauit amissum. Deus omnipotens tuam serenitatem conseruet incolumem. Ex Herbipoli 9. die mensis Aprilis. Anno Christianorum 1507.

IOACHIM DEI GRATIA MARchio Brandenburgensiú, Princeps Elector, &c. Ioanni Tritemio abbati sancti Iacobi in suburbio Herbipolensi salutem dicit plurimam, cú precatione totius fortunæ & prosperitatis.

Euerende in Christo abba mi pater amantissime, accepi literas paternitatis tuæ iucundissimas, simul & nuncium quem misisti, quo referente sanum te & incolumem, statúmque tuum satis quietum & fortunatum cognoui, super quo tibi ex affectu congratulor, & Deo gratias ago debitas immortali. Agit mihi tua paternitas de munificentia & beneficiis in eam factis gratias maximas, quæ mihi minime debentur, proinde quòd parua & uilia sunt omnia, quæ tibi contuli munera: quinimmo nec munera quidem appellari merentur, & ob id nullis indigent gratiarum actionibus, quòd etiamsi fuissent alicuius æstimationis aut precii, non tamen sunt talia & tanta, qualia & quanta meruisti recipere à me, téque maxime decebant. Volui enim per ea solum animi in te mei affectú & beneuolentiá ostendere, qué ut potius pensiculare uelis quàm ipsa uilissima dona te etiá atque etiá rogo,

Libanium præceptoré tuum sanum & incolumem gaudeo, qué si ullo fieri modo posset, uidere & alloqui cuperem. Accepi & literas amici nostri domini Herbipolensis de tuo ad me in Marchiam reditu in futurum annum promisso, quod me non parũ cõtristat, propter rerum mearũ dispositioné causarumq́ proprietaté, quibus diuturna tui absentia nocumentũ afferre potest, quia tuus ad me reditus nõ solum utilis mihi, sed & ualde necessarius est. Verum ex quo fieri aliter non potest, cogor esse cõtentus, & promissum tépus expectare anhelus. Rogo tamen ne paternitas tua suum ad me reditum ultra tépus pomissum differat, quia nouit peroptime, q̃ mihi sit necessarius denuo tuus aduẽtus. Rescripsi auté amico meo domino Præsuli Herbipolensi, rogans eundé, ne reditũ tuum ultra tempus retardet promissum: tu illi meo nomine præsentare literas meas non graueris. Literas quoq; ad principem tuum Palatinũ dedi, in quibus ut tibi cooperetur pro libris tibi necessariis rogaui. Vt autem te lateat minime quibus à te lucubrationibus cupiã oblectari, ad schedulam te remitto ex Tangrimunda priori anno transmissam, in qua tibi signaueram certarum nomina rerum, de quibus opto ex tua officina luculentos habere tractatus. Quicquid tua paternitas mihi ad uerã sapientiã beateq; uiuendum iudicauerit cõducibile, meas cõputabo delitias. Ago paternitati tuæ gratias infinitas pro modo illo pulcherrimo & exquisitissimo græce scribendi, qué mihi denuo misisti, quo in secretis meis non uellem carere pro multa pecunia. Non diffidat paternitas tua de mea persona, q̃ cœptã inter nos fidem & charitatem deserturus sim unquã, quia non sum arundo, neq; tuorum in me benefactorum unq̃ potero obliuisci. Satis enim tibi patulus est animus erga te meus syncerus, rectus, & amãtissimus tui, qué nunq̃ reperies immutatum. Mitto etiã tibi præceptor

ceptor eruditiſsime cyphum unum argenteum intus & foris deauratum, non pro munere, ſed inſignum amoris in te mei, ac ſtabilis inter nos amicitiæ dudum contractæ, & uſq; ad mortem permanſuræ, quem ut læto ſuſcipias animo precor, eoq; ſæpius in mei utaris memoriam. Scire cupio de literis meis an peruenerint ad manus Libanii nec ne. Palestinus, de quo interrogaſti, adhuc eſt cum Rege noſtro Maximiliano, & neſcimus quando uenturus ſit. Agat paternitas tua in his quæ mihi nouiſti utilia diligentiam, & habebis me tibi gratificaturū quo ad uixero in omnibus. Vale Germaniæ decus totiusq; archa ſapientiæ, mei memor ad deū & amans, quia te uehementer amamus. Ex Berlin manu propria uiceſima nona die menſis Maii Anno Chriſtianorum M. D. VII.

IOAN. TRITE. AB. MONASTERII S. IAcobi Herbipolenſis, Georgio Epiſcopi fratrū prædicatorum in Berlin Priori, & per Marchiam uicario generali amico chariſsimo Salutem.

Memor tuorum in me beneficiorum uenerãde pater, non poſſum tibi non fauere q̃ optime, & eſſe pro tua ſalute tanquam integerrimi fautoris ſollicitus. Et ideo ſcire abs te cupio quid agas, & quomodo ualeas, tametſi optime ſciam inuidiam te ſenſiſſe fratrum tuorum, qui ut mea ſe habet ſententia, te digni ſunt minime. Sed hæc ſunt multis innata (ut ita dixerim) clauſtralium uicia, ſanctis & optimis reluctari prælatis, eosq́; uariis murmuratiõibus & detractionibus inquietare, iniuſtisq; machinationibus turbare, & omnium quantum præualẽt oblocutionibus exponere. Turbati ad prælatum pro conſolatione omnes ueniunt, ſi autem perturbari ipſum rectorem qualibet occaſione contigerit, quis fratrum conſolabitur eum? Has ego inquietudines expertus

Detractores monachi.

In abbatia Spanhemensi per annos tres & uiginti, dudū scripsi librum de miseria prælatorum claustralium, quas etsi non omnes patiantur æqualiter, pauci tamen ab eis prorsus reperiuntur immunes. Multæ enim sunt miseriæ & tribulationes rectorum claustralium, quas tāto possem enumerare certius, quanto sum plures & acerbiores semper expertus. Hoc unum me consolabatur solum, q̄ sciebam ex institutionis meæ regula, infirmarum me curam suscepisse animarum, & ob id pro summi pastoris honore & reuerētia quantum potui omnia patienter toleraui, mercedem ab ipso me sperans recepturum, qui pro nostris infirmitatibus mori nō recusauit. In omnibus his adhuc unū tribulationibus meis defuit, quod præter mortem miseriarum ultimum fuit. Cunq; & illud inuidia æmulorum in me sæuiente tandem experiri cœpissem, uidissemq; indurata corda prauorum, dare locum iræ statui, & ingratis seruire claustralibus amplius recusaui. Scis enim causas mearum turbationum, propterea breuior ero. De Marchia reuersus in patriam, quosdam è monachis meis reperi non recte mecum sentientes, quorum prouocatus ingratitudine & perfidia Herbipolim uocatus me contuli, & monasterium sancti Iacobi in suburbio gubernandum acceptaui. Abbatiam uero *Spanhemensem* propter improbitatem monachorum & æmulorum inuidiam resignaui, malens uiuere cum paucis monachis in pace, quàm cū multis in continua perturbatione. Historiam tibi mearum tribulationum breuiter recensere uolui, ut in tuis aduersitatibus & me scias esse participem, & tibi ex animo compatientem. Scripsi autem pro defensione tui serenissimo principi uerbum, quod quale sit noueris, introclusa his schedula reserabit. Tu mihi quæ tecum agantur rescribas uelim, neq; meum hunc nuncium sine tuis litteris abire permittas.

Saluta

Saluta quæso nomine meo nostros quoscunq; amicos, & eos qui mei recordantur in bonum. Et tu pater optime ualeas cu-ra, Deum orans pro nobis. Ex monasterio nostro decima die mensis Aprilis Anno Christianorum M. D. VII.

IOANNES TRITEMIVS ABBAS S. Iacobi in suburbio Herbipolensi, Ioanni de Segen Abbati montis diui Petri in Erpsurdia S.

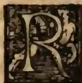
REuerende pater & amice, missurus hunc famulum meum pro quibusdam negociis ad serenissimum principem Ioachim in Marchiam Brandenburgensem, non potui, neq; certe debui ipsum sine meis ad te literis dimittere, cũ per Erpsurdiam sit necessario transiturus. In primis ago paternitati tuæ gratias immortales pro tua in me humanitate, referámq; si potero unquam. Non inueni tantam charitatem in tota unione Bursfeldensi, præterquam in Anthonio Abbate sancti Mathiæ Treuirensis, qui beneficiis in me tecum certare uisus est. Vnde merito uos duos primarios posuerim inter amicos, uestra in me beneficia sine obliuione cogitans. Abbatiam meam Spanhemensem uoluntate spontanea resignaui, propter ingratitudinem fratrum & inuidiam æmulorum, uidens tandem & aperte cognoscens induratum cor Pharaonis, qui mendacio potius quàm ueritati adhibuit fidem. Veni autem Herbipolim per abbatem S. Stephani ex iussione præsulis reuerendissimi uocatus, & abbatiam S. Iacobi apostoli quondã Scotorũ 15. die mensis Octobris instititutus canonice, pauperẽ pauper assumpsi, in qua me cõfido uicturũ deinceps cum pace & tranquillitate maiore, q̃ in Spanheim hactenus potuerim conuersari. Multis eñ laboribus crebro fui contritus, pro quibus nisi omnipotens Deus mihi restituat mercedem, frustra corã hõibus laboraui. In communibus

deniq; causis & negociis capituli, ordinis & unionis, uisitando, scribendo, dicendo, ac legationes coram principibus, Episcopis, aliisq; compluribus, multis uicibus peragendo non parũ laboraui, quanquã mercedis ab hominibus receperim nihil. Spero tamen q; omnipotens & misericors Dominus, pro his bonum præstabit æternum. Paucos habui fideliter pro bono communi coadiutores, & ut uidemus aperte, pauciores operæ meorum pro nostra obseruantia reliqui sequaces. Pauci sunt inquam ne dicam paucissimi, sanctæ religionis necessariũ habentes zelum: quæ sua sunt quærunt omnes, non quæ Reip. communis. Vnde uisitationes negliguntur, perit obseruantia regularis, & nemo inuenitur qui doleat. Scio quædam unionis & obseruantiæ nostræ monasteria, & quidem non pauca numero in Sueuia & Francia nostra orientali, quorum alia in octo, alia in decẽ, alia uero in quatuordecim annis non sunt à patribus uisitata. Deniq; reperiuntur hodie in quibusdam unionis nostræ cœnobiis monachi simul & abbates, publice & priuatim manducare carnes in despectum & contumeliam obseruantiæ regularis, & nemo qui corrigat tam enormiter delinquentes occurrit. In obliuionem simul & contemptum deducti sunt patrum sancta studia priorum, qui obseruantiã disciplinæ regularis diutissime collapsam magnis laboribus uigiliis & sumptibus sub titulo unionis Bursfeldensis nostris penitus temporibus in Saxonia & in partibus Rhenensiũ cæterisq; adiacentibus magnifice restaurarunt. Doleo uehementer, nec immerito, per horũ temporũ negligẽtias sanctos patrũ interire labores præteritorũ. Operæpreciũ fuerit patres aliquando capitulariter cõgregatos admonuisse, ut sequentia mala præueniant, & eos qui carnaliter ambulant redire ad semitam regularis obseruantiæ compellant. Vale mei memor ad deum

in oratio-

in orationibus tuis. Ex monasterio sancti Iacobi in suburbio ciuitatis Herbipolensis decima die mensis Aprilis. Anno Christianorum millesimo quingentesimo septimo.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI D. Theodorico Ecclesiæ Lubucēsis Episcopo Io. Tritemius ab. S. Iacobi Herbip. fœlicitatē orat sempiternā.

Euerēdissime præsul, doctissime pater, semperq; colende præceptor, q mutauerim titulū abbatiæ non miraberis, si causas animū meum ad cedendū æmulis prouocantes, æqua lance discusseris. Non te latent iniuriæ, quas sine demerito accepi: ne grauiora paterer abbatiā rationabili occasione cōmutaui. Sum enim pacis amator, propterea habitare in medio turbationū diutius recusaui. Quid sentiam ego de uita Apollonii Tyanei philosophi, quam Philostratus ex cōportatis à Damide cæterisq; discipulis illius in octo libris descripsit, ex me scire paternitas tua reuerendissima cur uelit, nō satis ualeo admirari. Cū enim sis ipse doctissimus in omni uarietate tam diuinarū q̃ humanarū scripturarū, nihil te poterit latere, quod ego uel intelligere, uel scribere possim. Quare satis mihi uerecundū est in hac re tuo respondere imperio, cū ingenio & eruditione me sine cōparatione præcellas: & quicq d ego possum adferre, prius in armario tui pectoris multipliciter constat esse repositū. Sed ex aduerso niti tuisq; nolle obedire mandatis, non solū temerarii, sed demētis quoq; animi, manifestū mihi uideretur inditiū, cuius à me longe maculā semper cōsueui propellere. Malo enim si alterū oporteat subire, corā tua paternitate insipientiæ redargui q̃ inobedientiæ seu temeritatis. Breuiter itaq; & sine ordine disputationis tumultuarie ut potero, quid sentiā de Apollonio simplici narratione exponam, sine iniuria cuiuscūq; melius sentiētis. Eo uixit Apolloni9 Apollonius Tyaneus qn̄ uixerit.

tẽpore, quo Christi Apostoli atq; discipuli per uniuersam Græciam & Asiam choruscantibus signis atq; miraculis fidem prædicauere catholicam, ipsiusq; Domini & Saluatoris Iesu Christi uitã, doctrinam, uirtutes, passioně, & miracula Gentibus annunciarunt, conuertentes eos qui fuerant prædestinati ad cognitionem summæ ueritatis, & magnam in populo admirationě simul & sui reuerentiã suscitantes. Audiẽtes hæc quæ sancti prædicatores de uita & miraculis Christi per orbem sparserũt uniuersum, Damis & reliqui Apollonii sectatores, quanq̃ facta non crederẽt quæ de Saluatore dicebantur, similia tamẽ de suo præceptore post eius mortẽ finxerunt, ut quem philosophum nouerant, cum aliquid esse supra hominẽ, & ob id Christo non inferiorem, stultis hominibus persuaderent. Existimabant enim miraculis de nominatissimo tunc philosopho Apollonio scriptis quanq̃ emẽtitis, quod homines latebat, fidẽ non tardius daturos auditores, maxime cũ ea philosophi prædicare uiderẽtur nobiles, q̃ his quæ de Saluatore imperiti nunciassent piscatores. Sumẽtes ergo de ueris Christi miraculis audaciã, similia de suo præceptore confinxerunt, non minorẽ in populo fidem sibi promittẽtes q̃ sanctis prædicatoribus (quos ut simplices & indoctos despiciebãt) datã à credẽtibus uiderũt. Christum de medio Iudæorum ad præcipitiũ ductum audientes trãsisse intactũ, suum Apolloniũ de conspectu Cæsaris euanuisse subito, longẽq; factũ extra urbẽ fabulanť. Item Dominus Iesus tres mortuos in mysteriũ baptismatis reuocauit ad uitã, & Apolloniũ sui puellam Romæ mortuã resuscitasse mentiuntur. Super Dominum baptizatum paterna uox audita est, Apollonium Hercules cæteriq; Gentilium dii allocuti feruntur: quod si uerum est, laruæ dæmonum necessario fuerunt: si non est uerum, Damis utiq; sicuti & reliqua multa, uel ipse Apollonius

Figmenta de Apollonio.

lonius confinxit. Item Dominus Iesus post resurrectionem suā ianuis clausis ad discipulos intrauit: Apollonium Romæ cō pedibus uinctum, Damis quoties uoluerit se fecisse liberum mentitur. Longum & nimis foret audire tædiosum, si omnia uellem reuocare ad calamum, quæ de Apollonio Philostratus narrat miracula, quib⁹ ut ea patrare potuerit nulla ratio suffragatur, quia manifestum est eum hominē fuisse mortalem, cultorémq; idolorum, & de animarū trāsmigratione in corpora multa sæpius tenuisse perniciosum errorē. Iuuenem introducit nobilē apud Hiarcham ac Indiæ sapientes, literas & omnē philosophiam in odium Homeri calumniātem, propterea q cum in bello quondam Troiano Dux esset magnanimus, eius inuidia nullam inter illustres memoriā recepisset. Tunc ergo hominē reindutus priorisq; iniuriæ memor, omnes una pertinaciq; sentētia tractatores aspernatur literarū. Quid hac fatuitate dementius, hominē, quid fuerit ante mille ducentos annos (tantū enim ferunt effluxisse tēporis inter excidium Troianum & Apollonii huius Tyanei ætatem) rememorari, cum scire nequeat, ubi, uel quid, aut quomodo fuerit, priusq̄ ex matris utero egrederetur? Aut quomodo hæc fabula etiā secundū Pythagoricos Platonicósq; aliquā poterit habere similitudinē ueritatis, qui transmigrationis & reuersionis in primum punctum annos ponunt quāplurimos? Sed uetāte pudore loqui diutius de his uanissimis delyramētis, quæ somniis sunt uaniora, non debeo, sed reliqua breui narratiōe prosequēda fuerint. Quale est illud contra omnem rationem naturæ manifestum Damidis fictitium, quo in congressu Apollonii cum Indianis philosophis Hiarcha præsidēte, inaudita & nusq̄ uisa introducit miracula, è terra prorupisse philosophorum sedilia, solémq; ministrasse sacrificiis perpetuū ignē, & phialam sæpius a philosophis exhaustā poculo, rursum & subito plenū & copiosum ex

sudasse liquoré, ut quoties epotata fuisset, toties iterum plena exundaret. Transeo cætera simuli præsumptione confista, *leua*tos in excelsum cantores, expulsos ab hominibus per epistolā dæmones, futurorū prædictiones, occultorū & nominū & rerū æditiones, hirundinū auiúmq; interpretatos garritus, laruaq; & lemurum denudata facinora: & quicquid sui de Apollonio miraculosum scripserunt, paucis uerbis meā sententiā de miraculis Tyanei tibi reuerendissime præsul, qm̄ ita iubes, aperiā. Miracula, signa, & prodigia, quæ in octo Philostrati uoluminibus Apollonio leguntur adscripta, mea sentētia firmiter indubitantérq; tenēdo, aut confista sunt & falsa, aut si facta extiterūt, absq; ulla hæsitatione dæmonum fuerunt cooperatione perpetrata. Quòd sint confista, ementita & falsa, magna mihi persuasio est Damis ipse discipulus Apollonii, qui quoties magnum aliquid & arduū miraculosúmq; scribit de illo, condiscipulos semper introducit fuisse absentes, séq; aut solum, aut cum paucissimis interfuisse præsentem, sæpius auté neminem fuisse cum Apollonio dum grandia faceret aut loqueretur cum laruis, cōmemorat. Quòd si fidé dictis meis non satis cōciliat memorata persuasio, uolueritq; aliquis Tyanei defensare miracula, quisquis ille fuerit mihi dicat in primis. Si Apollonius *sibi ad*scripta patrauit miracula, cuius ea uirtute facere potuerit? Propria uidelicet an aliena? Certe nō propria, neq; aliquā scientiā naturalé ea patrādi adsecut9 fuit, cū se ad plæraq; talia quæ narrant de illo uirtus magicæ naturalis minime extēdat. Fuit enim Apollonius homo corruptibilis atq; mortalis, qui sua uirtute nihil potuisse credēdus sit ultra cōmunem naturæ ordinem, quod nomé mereatur miraculi. Sequitur ergo si quid taliū fecerit nō sua, sed uirtute patratū aliena. Sola uero potentia diuina miracula patrant uerā, quæ facere Tyaneus nullatenus potuit.

Iudiciū Tritemij de miraculis Apollonij.

tuit, qui cultor existens idolorum & multa superstitione ple nus, longe à ueri dei cognitione alienus fuit. Virtute quoque ꝓpriæ intelligẽtiæ spiritus sui, aut magicæ naturalis plæraqꝫ maiora, quæ de ipso narrantur, eũ potuisse minime, certa est mihi ratione persuasum. Nihil etiam idololatræ cum sanctis dei spiritibus commune fuisse credendum est. Restat igitur in dubitata diffinitione tenendũ, si ea fecit miracula quæ sui de illo scripserunt, non alia quàm dæmonũ patrata cooperatio ne atqꝫ uirtute, quibus non est difficile miraculis falsis hominũ sibi deditorum etiã in maioribus decipere sensus, quippe qui nobis natura & industria per longam cõsuetudinẽ ad figmen torum productionem subtiliores existunt. Sed magices argui Apollonium sui non patiuntur. Adhæreo itaqꝫ priori senten tiæ, quam dixi, miracula inscripta Apollonio, uel per ipsum uel per eius discipulos excogitata, conficta & ementita: neqꝫ in duci ut aliter sentiam facile me posse existimo, nisi forsitan ar tibus dæmonum attribuenda concedant. Quid mirum si ho mines mundanæ dediti sapiẽtiæ ac philosophiæ, cognitionis quoqꝫ diuinæ penitus ignari, laudis & æstimationis inter ho mines cupidissimi, de suo præceptore maiora confinxerunt miracula falsa, quàm apostoli de saluatore nostro per orbem uniuersum prædicauerint & in eius nomine fecerint uera? Vt ergo summatim uniuersa Tyanei miracula concludam: si fe cit ea quæ sui miranda in eius laude scripserunt, magus profe cto & dæmonum laruarumqꝫ infernalium excantator fuit. Si non fecit (ut mea sententia habet) nulli dubiũ esse potest, quin omnia per Damidẽ cæterosqꝫ discipulos eius sint excogitata, conficta & ementita, ut falsis magistrum exornarẽt laudibus, quo & ipsi gloriam inter mortales consequerentur æternam. Si facti miraris temeritatẽ, cogita quid ab initio non præsum

Græcorum leuitas.

Satanæ astu tia.

psit Græcorũ audacia scriptorum? Multorum sententia est, Græcorum historias cõfictis scaturire fabellis, & excidiũ illud ingens Troianum poetarum est figmentum. Libenter Apollinianis commenticiis dæmones credimus impendisse operã, ut per hæc Damidis sociorumq; illius figmenta, Christiana uilesceret inter gentiles religio, cum Tyaneus non minora uideretur fecisse apud Græcos, quàm Christum audiuissent operatum apud Iudæos. Arbitrabant etiam forsitan hominibus facile persuadendũ Christũ propter miraculorũ exhibitioné nõ esse Deum, quorum patratione & ipse Apollonius idolorum cultor, qui nullam de se prædicari diuinitatem propterea uoluerit, non minus extitisset insignis. Quàm aũt fuerit iste Tyaneus æstimationis & humanæ gloriæ cupidus, multa per Damidé scripta in diuersis testant locis, maxime ubi Deos & animas defunctorum in templis idolorũ sibi apparuisse locutosq; grandia ipse Apollonius discipulis recitat. Quicunq; ergo Tyaneum cõscripta de illo miracula aut sua uirtute naturali, aut sapientia philosophica & sanctimoniæ puritáte, aut sciẽtia naturali, quã magiam physicam appellant, fecisse credit, caueat ne Christo saluatore omniũ iniurietur, quia si ea fecit, dæmonum excantator potius quàm philosophus fuit. Hæc *est candidissime* præsul mea de miraculis Apollonii sententia, quàm scire uoluisti, cui quidem si quis uoluerit esse contrarius, nõ satis mihi uidetur intelligere, quousq; humanæ se naturæ uires extendát. Vale clarissime pontifex, & Tritemiũ tuũ habeto cõmendatum. Ex Herbipoli 16. die mensis Aprilis Anno 1507.

IOACHIM DEI GRATIA MARCHIO Branden. Princeps Elector, Ioan. Trite. abbati S. Iacobi Herbipolen. Salutem.

REuerende in Christo pater uir clariss. sciat paternitas tua me diuina miseratione sanũ & incolumem unà cũ uxore,

& filio

& filio, qd' ipsum & tuæ paternitati super oia faueo, precor & oro, quia felicé statũ eiusdem sæpius audire me ualde delectat. Dedit ad me literas Dñs & frater meus Coloniẽsis Archiepiscopus Princeps Elector, cum quibus & tuæ paternitatis literas misit, quas ad eũ in mense Martio dedisti, excusationem & impediméta cõtinentes, quare ad ipsum personaliter nõ descenderes à me ad patriam reuersus, & tibi cómissa per me mittere quare sine nũcio certo nequeas, quæ oia mihi placuerũt. Agit aũt sua paternitas gratias infinitas de libris & aliis medicamẽtis, q̃ tibi cõmisi ad eũ si posses cũ literis meis personaliter deferenda. Verũ ex quo tibi hoc tpe nõ est animus descẽdédi ad eum, & ipse missis à me diutius ægre posset carere muneribus, misi hunc nuncium eius ad te, per qué illi ut mittas mittenda etiã atq; etiã rogo. Reliqua uero secretiora, q̃ ore ferenda commisi, penes te maneant, donec eũ personaliter accedere potueris. Vale sanus & felix orans pro nobis ad Deum. Ex Colonia mea circa Spreuũ 28. die mensis Maii Anno Christi 1507.

REVERENDISSIMO PATRI SERENISSImoq; Principi & Dño D. Hermanno archiepiscopo Coloniensis Ecclesiæ, Angariæ Vuestphaliæq; Duci, Paderbornensis Ecclesiæ administratori, sacri Imperii per Italiam archicancellario, Principi Electori, Ioan. Trite. abbas S. Iacobi Herbipo. fœlicitatem.

Reuerendissime princeps, mitto celsitudini tuæ cũ p̃sentiũ latore nũcio tuo, qué ꝑpterea ex Marchia destinauit ad me Illustris. Princeps Ioachim, librum & ea q̃ mihi anno priore ab eodé cõmissa principe fuerũt, p me personaliter, ut nup scripserã tuæ paternitati reuerendiss. deferéda. Statuerã q̃dé descédere ad te, ac reliquã tradere q̃ mihi cõmissa fuerãt ore feréda, sed rebus meis in ꝑturbatiõe positis,

at optima nouit tua serenitas, in aliud tempus hunc animum differre necessario sum compulsus. Modū utendi rebus quas mitto, in scriptis à Principe memorato non accepi, dabo tamen operam quàm primum id efficere possum, ut certo nuncio ad tuam celsitudinem & ipse mittať. Iam eṁ rescripta ad manum non habeo, quæ rebus misis necessaria uiderenť. Cōfido aūt ꝙ mihi tempus aliquando dabitur & ociū ueniendi ad sacram præsentiam tui, ut reliqua expediam, quæ mortuis literulis non uidebanť cōmittenda. Omnipotens Deus tuam reuerendissimam paternitatem diu conseruet incolumem. Ex Herbipoli quinta die mensis Iunii. Anno Christianoꝝ 1507.

IOAN. TRITE. AB. MONASTERII S. IAcobi in suburbio ciuitatis Herbipolensis, Rogerio Sycambro Dumetensi canonico Salutem.

Ribulationibus Macharii abbatis Lympurgensis & magnis & cōtinuis tanto cōpatior amplius, quanto sum cum eo diutius conuersatus. Quis non compateretur tam horrendā iniuriā passoꝝ nisi prorsus à fide Christi fuerit alienus, quēadmodū & illi sunt, qui tā insigne quondam monasteriū Lympurgense incendio concremarunt. Nisi enim à fide fuissent penitus alieni, Comes ille truculentus, impius & sceleratus de Lyningen, & qui ei seruiunt satellites impietatis, dei templa non destruxissent, non uiolassent altaria, nec omnipotenti Deo consecrata suos in usus conuertissent. Sed quid faciūt principes terræ, qui positi in uindictā maloꝝ, suas iniurias & paruas, & nonnunquā pueriles tam seuere puniunt, Dei aūt contumelias non aduertunt? Non est mirum meo iudicio Sycamber, ꝙ fides hodie Christiana periclitatur ubique, deuotio perit in hominibus, charitas cum religione extinguitur, impietas cum crudelitate ubique dominatur.

Religionis nullam esse curam.

Meritis nostris Rogeri mala patimur, propterea q̃ summum illud bonũ ueraciter non amamus. Quia uicia & scelera tyrannorũ hodie qui corrigant principes desunt, soli qui corrigantur plures occurrunt. Propterea naufragatur Ecclesia, imperium minuitur, infideliũ numerus augmentatur. Quod olim Christianissimi principes deuota intẽtione Ecclesiis Dei contulerunt, hodie tyranni rapiunt, & hoc ut frequenter impune, nec ipsi Deo parcentes neq; hominibus. Vnde merito nunc lamẽtatur Ecclesia Christi dicens: In pace amaritudo mea amarissima. Sed nostra de his cum sit infructuosa disputatio, tacere cõpellimur, ne os in cœlũ posuisse uideamur. Ioannẽ Cantherium Frisium medicum ex Groningen, uirum doctum, literæ tuæ uita defunctũ mihi nunciarunt. Nihil est noui, nihil miri, si moriatur, qui natura mortalis erat, quoniã ea intrauit lege, ut aliquando rursus egrederetur. Ecce iam egressus est, soluit naturæ quod tenebatur debitũ, omniúmq; terribiliũ terribilissimum euicit, & sibi fecit præteritũ quod omnes nobis formidamus esse futurum. Si bene uixit in Christo, feliciter egressus est, quoniã ut sanctus inquit Augustinus: Non potest male mori qui bene uixit, & uix potest bene mori qui male uixit. O utinã tales iugi prudentia uiueremus, quales mori cum necessarium fuerit optamus. Cantherius nos præcessit, superauit mortem, humanúmq; iam nunc excussit timorẽ. Cogitemus itaq; Rogeri charissime, cito eò nos peruenturos, quò illum peruenisse mœremus, & sic uiuamus paruissimũ quod superest momẽtũ, ut quálibet horã suspicemur esse nouissimã. Non enim ut sanctus ait Christophilus, hic manentẽ ciuitatem habemus, neq; durabiliores sumus patribus nostris, qui nos omnes præcesserunt ad mortem. Nos quoq; ut Cenomanensis ait Episcopus:

Esaie. 38 · *Mors quibus sit bona.* · *Hebr. 13*

"Tollimur è medio fatis urgentibus omnes,
"Et trahimur quò nos uita peracta uocat.

Felices illi mortales, quorum semper in Dei amore sancta deuotio feruet, quise peregrinos huius mundi agnoscentes ad cœlestem patriam animo suspirant, nihilq; corruptibilium rerum amãtes, iugi desyderio mansionibus inuehi concupiscunt æternis. Mors illis iucunda erit non horrenda, per quam lætis uadunt è carcere uotis, malorum omnium suscipientes terminum, & initium sine fine bonorum. Mors terribilis est his qui tali uiuunt instituto, ut eis post mortem spes non sit ulla boni, qui moriuntur mente simul & corpore desperationis suæ mercedem recipientes obliuionem æternam. Vale ex Herbipoli decima quarta die mensis Iunii. Anno Christianorum millesimo quingentesimo septimo.

HERMANNVS DEI GRATIA ARCHIepiscopus Coloniensis, princeps Elector, &c. Venerabili nobis in Christo syncere dilecto Ioanni Trit. Abbati S. Iacobi Herbipolensi. S.

EA quæ nobis ex parte & cõmissione principis excellentissimi domini Ioachim Marchionis Brãdenburgẽsis, sacri Romani Imperii archicamerarii, ac principis Electoris, cõsanguinei ac fratris nostri tibi credita misisti, grato suscepimus animo. Et ex quo earundem rerũ pro nostra uoluntate & arbitrio necessariũ utendi modum nõ habemus, singulari à te optamus desyderio, cupientes ut nobis cum præsenti nostro tabellario plenã singularum informationẽ mittas in scriptis, uel certe si quouis modo tibi fuerit possibile, intra quindecim dierum spacium ad nos personaliter descendas, in aliquo principatus nostri loco circa Rhenũ, quoniã ultra quatuordecim dies in his terminis non intendimus remorari. Cupimus enim earũ à te rerũ omnimodam nancisci cognitionẽ. In his diligentẽ & uoluntariũ te nobis exhibere non pigriteris,

ut no

ut nostra sese confidentia habet in te. Facies enim nobis in his singularem complacentiam gratámque uoluntatem, fauore & gratia sine obliuione recognoscendas. Datæ Aldenaræ sabbato post festum Barnabæ Apli. Anno 1507.

REVERENDISSIMO PATRI SERENISsimóque principi D. Hermanno archiepiscopo Colonien si, &c. Ioannes Tritemius abbas sancti Iacobi Herbipolensis felicitatem.

Reuerendissime princeps, uolũtas mihi inesset quidẽ próptissima personaliter ueniẽdi ad te, nisi duorum hac uice prohiberer impedimẽto. Alterũ est, quod excellentia reuerẽdissimæ paternitatis tuæ quatuordecim dierum cõstituit mihi tẽpus ueniẽdi, quos ab emissione literarũ tuarũ interpretatus nimiũ reperi breues, unde metuẽs ne forte cum descenderẽ, tua serenitas aut ex more in Vuestphalia esset, aut alibi procul absens à Rheno, frustra laborasse cõtingeret, iter assumere prolixũ nisi certus nõ audebã. Alterũ uero quod etiã mẽtẽ à proposito nõ parũ retraxit, absentia reuerẽdissimi præsulis mei extra patriã cõstituti fuit, sine cuius uoluntate & cõsensu tantũ subire itineris spaciũ nõ satis uidebatur mihi cõueniẽs, propterea uel maxime, quod eius munificẽtia & benignitate pauperi huic præfectus cœnobio totã post Deũ spem meam in eius humanitate locaui. Addo & tertiũ uolũtarii itineris impedimẽtũ, quoniam hactenus in rebus propositis celsitudinis tuæ ignarus consilii, ea quæ mihi ad cõplementũ uidebantur necessaria nõ paraui. Ad cõplacendũ uero pro uiribus reuerẽdissimæ paternitati tuæ paratus sum totus uolũtarius & prõptus: & ne morer diutius, statui circa festũ sancti Michaëlis (quo tua clementissima celsitudo ex Vuestphalia redire consueuit ad Rhenum) Deo miserãte ac reuerendissimo pontifici meo consentiente, descẽdere

Bunnam ad sacrã præsentiã tuam, allaturus mecũ ea quæ tuã paternitatẽ reuerendissimã poterunt recreare. Non *enim* pa rare omnia tam breui tempore potui, quæ mihi mittẽda *uide* bantur, quia Serenissimus princeps Brandenburgensis nihil mihi præter ipsas nudas, quas pridẽ misi, tradidit rerũ formas: reliqua misit ore ferenda. Nunc autẽ reuerẽdissimæ paternita ti tuæ mitto per nunciũ mihi destinatũ ea quæ præcepit, modũ uidelicet rebus dudum missis utendi, cum reliquis in sarcinula colligatis, quibus utinam serenissimæ celsitudini tuæ gratũ ser uitutis exhibuerim munus. Omnipotens Deus celsitudinẽ tuã inclyte princeps diu cõseruet incolumẽ, cui me humilem com mendo ministrum. Ex Herbipoli uicesima tertia die mensis Iunii. Anno Christianorum 1507.

IOAN. TRIT. ABBAS S. IACOBI HER bipolensis, Friderico de Redeuuitz Canonico & Cantori Ecclesiæ Bambergensis, ac præposito in Oringeuu, amico Salutem.

VOd literis tuis ornatissimis tardius reddo uicem cla rissime uir, nõ tui factũ existimes obliuione, sed meis in re literaria consuetis occupationibus. Quòd me inter amicos admiseris tuos, & mihi uehementer *gratulor, &* tibi gratias habeo immortales. Quid enim dulcius mihi homi ni peregrino, & in terra cõstituto aliena, contingere potuisset, q̃ optimi doctissimiq́ uiri amicitiam nancisci? quẽ non solum nobilitas generis morumq́ integritas spectabilẽ fecit, sed erudi tio quoq́ literarũ omnifariã exornãs cũctis uirtutib⁹ merito red didit gloriosum. Eo quoq́ magis me delectat tecũ iniisse ami citiã, o reuerendissime parens, q̃ iuxta sententiam diui Hiero nymi uerã hanc necessitudinẽ nostrã intelligo, quam Christi glutino copulatã, non utilitas rei familiaris, non præsentia tan tum.

tum corporum, non subdola & palpans adulatio, sed Dei timor & diuinarum scrpturarum studia conciliant. Hæc est perfecta amicitia, qua in deo diligitur amicus, fitq; Christi amore mens una corporibus in duobus, nō ob aliam causam, quàm studiorum similitudinem, quibus ad apicem summi & incommutabilis boni ambo concurrunt amici. Ideoq; inter malos & reprobos homines esse amicitia uera non potest: quoniam sicut Aristoteles dicit: perfecta amicitia non est nisi per unum, quia quod est perfectum non potest fieri ad plura sed ad unū. Mali aūt & reprobi semper in turbatione uiuunt, nunquā pacifici, nunquam quieti, nunquā tranquilli, sed ut mare nequitiam spumantes, ad multa neglecta unitate rapiuntur, & propter hoc eorum coniunctiones non amicitiæ sed magis coniurationes dicendæ sunt. Est enim amicitia æqualitas animorū intellectu constans & ratione, quapropter inter sceleratos appetitu non ratione uiuentes nullam esse amicitiam contigit unquam. Hoc ipsum satis expressit memoratus philosophus in Ethicis dicens: Solam amicitiam bonorū honestorum intransmutabilem esse. Nulla uero æqualitas animorū constantior esse potest quàm illa quæ ex diuino nascitur amore, quo unum, uerum, solumq; incommutabile bonum per fidem pura deuotione cognoscitur, & pari consensu ab amicis feruenti desyderio amat. De hac ipsa necessitudine uir sapiens inquit: Amico fideli nulla est comparatio, quoniā amicus fidelis protectio fortis, qui inuenerit illum preciosum inuenit thesaurū. Hinc me beatum iure existimo, quoniam te uerum inueni amicum; quippe qui nihil in me diligis aliud quā Christianæ glutinum charitatis, quod est amor sapientiæ cœlestis & diuinarū studium scripturarum. Quis nesciat felicitatis æternæ fruitionem, ad quam omnia nostra sunt studia ordinanda, ex cogni

Vera amicitia per Christum fit.

Inter malos non est uera amicitia.

Amicitia quid.

Eccle. 6.

tione & amore summi regę oĩm cõstare principii: quod more nostro Deũ appellamus, ipsamq; in regno beatitudinis bonis oibus esse communẽ, atq; ipsius boni adhæsione amicitiã omniũ electorũ dei cõfirmare perfectã, & nulla unq̃ intercapedine dissoluendã. Omniũ nãq; suo principio per gratiã fruitionis unitorũ ꝓpterea est amicitia sempiterno fœdere indissolubilis & firma, quia unũ uolũt, unũ diligũt, & in unius fruitione consistũt. Nos ergo qui fundamentũ amicitiæ nostræ in Christiano solidauimus amore firmandũ, tãto magis cœlestiũ appropinquamus necessitudini, quãto fuerimus in uia q̃ ducit ad illã studio & uolũtate cõcordes. Est aũt triplex iter ad amicitiã illam fruitionis æternæ, quod in unã uiã dirigit ambulãtes. Cognitio diuinæ bonitatis studio sacrarũ scripturarũ acquirit᷑: amor cœlestis desyderii uirtutũ exercitio nutrit᷑, & cultus Dei mandatorũ obseruatione declarat᷑. Cognitio itaq; causat amorẽ, qa nemo recte diligit quod ignorat, amor uero exigit cultũ dicẽte Gregorio: Amor Dei nunq̃ est ociosus. Operat᷑ eñi magna si est, ꝙ si operari rennuit, amor nõ fuit, cũ exhibitio operis uerè signũ sit dilectiõis. Hic est ueræ amicitiæ Christianæ funiculus triplex, qui facile nõ rũpit᷑, qm̃ qsquis in hoc itinere cũ amico fideli cõsentiens ambulauerit, suos aduersarios, *carnẽ*, mundũ, & diabolũ facile superabit. Propterea sanctus hortat᷑ Hieronymus Paulinũ hoc itinere gradientẽ dicẽs: Discamus in terris quorũ sciẽtia nobis perseueret in cœlis. Et ad quendã aliũ scribens dicit: Ama scientiã scripturarũ, & carnis uitia nõ amabis. Sacra eñi scriptura uiã amantibus eã ad dei cognitionẽ ostendit, omnemq; doctrinã incomparabiliter longe ꝓcellit, qm̃ uera docet ac solida, ad æternæ felicitatis fruitioẽ inuitat lectorem: mentẽ quoq; amatoris sui reuocat à terrenis, &

Triplex iter ad amicitiam sacram.

Cõmendatio sacræ lectionis.

tanto

tanto plus instruit ad sciẽtiã, quanto fuerit studiosius in meditatione ruminata. Non est in ea fastidium, usu placet, negligentia displicet, & quanto plus legitur, tanto amplius amať. Duo suis amatoribus preciosissima confert dona, qm̃ & intellectum dulciter erudiendo illuminat, & abstractã à mundi uanitatibus mentẽ ardore diuini amoris super omnia suauiter inflammat. Hanc diuus cõmendans Hieronymus ait. Pinguissimus est sermo diuinus, omnes in se habet delitias: nã quicquid boni uolueris ex ipso nasciť: sicut manna qñ manducabať secundũ uniuscuiusq; uoluntatem in ore sapiebat. Hinc sanctus pulchre χριστόφιλος Paulus diuinarum uolens exprimere latitudinem scripturarum, suo Timotheo scribens discipulo inquit. Omnis scriptura diuinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iusticia, ut perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus. Est ergo sacræ scripturæ effectus; ueritatem docere, falsitatem arguere, à malo eripere, ad bonum inducere, & mentem studiosi lectoris ad perfectum eleuare. Vnde merito scriptura diuina omnibus mundi scientiis est præferenda, quoniã quicquid boni continetur in singulis, uniuersaliter in ea totum commendatur. In ea namq; totius philosophiæ habetur institutio, quoniam omnes omnium naturarum caussæ (ut sacer inquit Augustinus) in Deo creatore sunt, cuius sancta cognitionem scriptura nobis promittit & astruit. In ea etiam Ethica superata conspicitur; quoniam bona uita & honesta, non aliunde formatur, quàm cum ea quæ diligenda sunt, à nobis diliguntur, Deus uidelicet & proximus noster, quod uerè sola docet scriptura diuina. Hic Logica est, quoniam ueritas & lumen animæ rationalis non nisi DEVS est,

2. Timo. 3

›› quam ipsa nobis scriptura pronũciat sacra. Hic laudabilis Rei
›› pub. salus, hic principum leges & iura Nationum. Neq; enim
›› optime custoditur ciuitas, nisi fundamento & uinculo fidei, fir
›› mæq́ concordiæ, cum bonum diligitur cõmune, summũ atq;
›› uerissimum deus, quod sacra tantũ nobis scriptura insinuat.

Doctores uerbi Dei quãti sint faciendi.

Cunctis ergo sunt præferendi doctoribus, & quarumlibet scientiarum præponendi studiosis, uiri sacris cum pietate scripturis intenti, quoniam ut quidam ait:

Nil homini melius quàm si diuina legendo
Figat ibi mentem quò sibi uita uenit.

Cantico. 2.

Est enim studium diuinarum scripturarum uia expedita, pulchra & iucunda, quæ nos in cognitionem summi & incommutabilis boni cum dulcedine introducit, quò cum mens uiri studiosi peruenerit, læta exultans in Dño clamabit: Introduxit me rex in cellam uinariam, ordinauit in me charitatẽ. Fœlix illa conscientia, in qua præter amorem Christi, qui est sapientia dei patris, castitas, patientia atq; iusticia, nullus alius uersatur amor, nec ad infima se conuertit, sed cœlestia semper animo desyderanti suspirat. O mentem ter felicem quaterq; felicissimam, quæ studio inflammata diuini amoris cũ beatissimo Christi martyre Ignatio dicere potest: Amor *meus cruci*fixus est. O iugum sancti amoris quàm dulciter alligas Christi aratro mentem humilem, q̃ gloriose trahis laqueatam, q̃ suauiter præmis, delectanter oneras, fortiter stringis, prudenter erudis. Dulcedo tua nulli est cognita inexperto, quoniã quid sit amor nemo intelligit, qui semper desidiosus nunquam ueraciter amauit. Amor dei fortissimus est ignis quem dominus Iesus uenit mittere in terram, uoluitq; ut in cordibus suorum fidelium iugi charitate arderet, illuminaret, atq; consumeret. Ignis iste diuini amoris mentem quã inhabitat iugi cœlestium

Lucæ 12.

bonoꝝ

bonorum facit ardere desyderio, ipsámque suauiter illuminans in omné introducit ueritaté, consuménsque in ea fortiter omnia desyderia uanitatis, diuinorum facit participatione bonorum locupletem. Mentis amor rationalis Christus est, ideo quicunque uult ueram dilectioné prægustare, Christum discat suauiter diligere. Est enim thesaurus indeficiens amor diuinus, queˉ qui habet diues est, quo quicunque caret, etiamsi omnibus mundi affluat diuitiis, reuera pauperrimus est iure dicendus. Quisquis enim Deum ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota uirtute diligit, locum uiciis non relinquit, quoniã non intrat diabolus cum Deo plenus est animus. Nam sicut in sancto Euangelio Dominus significat, diabolus menté uacantem desyderat, nudatam scopisque mundatã perquirit. Vbi auté Deum adesse per amoré reperit, sub magna statim confusione recedit. Quemadmodũ enim uisibilia rerum materialium uasa, cum aliquo liquore plena sunt, superuenientium augméta non capiũt, ita nos diuina charitas si totos repleuerit, non erit quò crimen intrare posit. Amor uero Dei nunquam est ociosus, sicut dictum est, sed magna pro cultu & reuerétia operatur amati, semper uigilãs, omnique sollicitudine circunspectus, ne uel in paruo suum offendat dilectum, sed illius in omnibus se uoluntati conformans mente sagax reuoluit mãdata. Sic enim ait in Euãgelio Dominus Iesus: Si quis diligit me, sermones meos seruabit, & Pater meus diliget eum, ueniemúsque ad eum, & mansioné apud eũ faciemus. O mansio sancta, o uisitatio mentis dulcissima, in qua Deus omnipotés creator omnium rerum incõprehensibilis dignatur iucundum celebrare cõuiuium, ubi creatura suo factori per gratiã intimi amoris cõiũgitur, & omnes mũdanæ affectiones potenter extinguuntur. Est ibi pax, pietas, bonitas, lux, uirtus, honestas, gaudia, lętitiæ, dulcedo, uita perennis, gloria, laus,

Amor mẽtis Christus est.

Matth. 12.

Ioan. 14.

requies, amor & concordia dulcis. Hic est fructus amicitiæ nostræ parens reuerẽde, ad cuius dulcissimam acquisitionem iugi meditatione suspirantes cum alacritate in uia mãdatorum Dei ambulemus: & ne fastidium itineris incidamus nociuum, semper nobis assit diuinarum cõsolatio scripturarum. Nam ut sanctus ad Romanos scribit χριστόφιλος: Quæcunque scripta

Capite. 15.

sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus. Cum ergo studium sanctarum scripturarum iter nobis paret expeditum, securum atque pulcherrimum ad Dei cognitionẽ, cognitio uero ducat animum per uiam spiritus sancti amœnissimam suauissimamque ad amorem, & ex his duobus in mortali uita hac qua uiuimus obseruatio mandatorum Dei mentem feliciter occupet, cui post mortem carnis in illa cœlesti patria summi fruitio boni succedit sine fine mansura: illi felices censendi sunt, qui contemptis mundi uanitatibus, spretisque doctrinis inutilibus & curiosis, huic sanctissimæ philosophiæ diuinarum traditionum se totos cum pura sobrietate manciparunt. In quorum te numero Friderice præceptor doctissime, cũ primis duxi locandum: quoniã sicut rosa inter spinas pulchritudine sua odorisque fragrantia suauiter allicit legentem, ita tu inter *multos nostræ* huius tẽpestatis genere & sanguine nobiles Ecclesiæ Dei canonicos atque prælatos, eruditione diuinarum scripturarũ, continuoque earundem studio; moribus quoque sanctis & innocentia uitæ rutilans choruscas, mèque totum usque adeo tibi deuinxisti, ut te amando colendoque cessurus sim nemini. Vnde tibi persuadeas uelim, eum me esse, qui cõtractæ inter nos amicitiæ iura, & sanctissime colere & inuiolabili constantia illæsa seruare & nouerit & uelit. Nam si raritas precium rebus auget, tanto mihi tu preciosior amicus amplectendus es, quãto inter

nobiles Christi ministros diuinis hodie scripturis operam nauātes & rarus,& inter notos mihi charósq; pene unicus haberis & solus. Quàm multi hodie (cum pudore & reuerentia dico) ex nobilibus inueniuntur non solum cathedralium, sed aliarum quoq; Ecclesiarum canonici atq; prælati, contemptores sacræ lectionis, qui scientiam scripturarum propterea sibi existimant ignominiosam, quia non rusticorum procreati sanguine se nobiles gloriantur ignaros. Quanta insania mortalium pectora rotat? Si contemptus & ignorantia scripturarum nobiles faceret, iure tales dicerentur nobilissimi, quia minus q̄ nihil intelligunt, cum & se nesciant & Deum ignorent. Sed nostri non est officii sapientiæ salutaris taxare osores, propterea ualeāt cæci, palpantes in tenebris, qui lucem scientiæ detestantur. Nos cœpto pergamus itinere studii scripturarum, quatenus earū meditatione continua intellectus noster in cognitionem summæ ueritatis delectabiliter possit assurgere, & affectus in Dei amore iugiter ardere. Hæc enim uera est Christianorum amicitia, communi studio Deum per fidem unum in substantia, & trinum in personis, iuxta sanctarum traditionem scripturarum, credere, ipsúmque pari uoto, pari uirtute, pariq́; consensu super omnia ueraciter amare. Ideóq; tu mihi Friderice parens amantissime preciosior chariórq; amic9, quoniā in me amādo nihil requiris terrenum, nihil uenaris caducum, diuinarum scripturarum studio dulciter ardes, ad Deum cognitione simul & desiderio amoris interni anhelas, propterea me habere cupis amicum, quem pari credis feruore inflammatū. Ego autē tametsi tibi nulla sim parte comparādus, amatorem me tamē scripturarum sanctarū ingenue cōfiteor, comitémq; itineris polliceor ad summi delectabilem cognitionē boni, in cuius amore fundata permaneat nostra inuiolabilis amicitia: semen bonorum

Nobiles Sacerdotes sunt contemptores sacræ scripturæ.

Vera Christianorum amicitia.

operum nũc terræ committẽs puri cordis proprii, de quo fru ctum adsequamur æternæ fruitionis inter filios electionis Dei. Libellum sancti Ioseph, laudes nutricii Domini & Saluatoris nostri continentem, tuóque nomini celeberrimo inscriptũ, Deo auxiliante cõpleui, in quo cum mihi nonnulla magis elucidan da statuerim, necessario fuerit denuo rescribẽdus, ut in manus tuas politionibus dignas, quoad fieri potest q̃ emẽdatissimus perueniat. Interea patienter moram feras hanc rogo, donec ædatur in lucem, quia patronũ alium q̃ te patrem & dominũ reuerendum neminem admissurus est. Hortaris tuas ædes iure amicitiæ ingrediar, quoties me Bambergam ascẽdere contige rit: oblationẽ hanc tuam libẽter accepto, & ago gratias quan tas possum ingentes, sciẽs te uerum & ex animo fidelem ami cum. Nisi enim tua me præ cũctis delectaret amica præsentia, uerus certe nõ essem amicus. Quis nõ totus delectet esse secũ? aut quis patiatur esse diuisus? Totus autẽ secũ esse non potest, qui non uult esse cũ amico. Interrogatus nanque Aristoteles, quid esset amicitia, respõdit: Vna est anima in duobus corporibus cohabitãs. Et quod alius pulchre quidem dixit de amico suo: Dimidium animæ meæ. Secum ergo est qui est cum amico. Et ego sentio dimidium animæ meæ esse in te amicorum cõstan tissime, propter uim scilicet amoris, & ideo te corpore quidẽ absente nescio qd patior præsente spiritu: quo fit ut me loqui tecum existimẽ, raptúsque amoris magnitudine finem nequeam inuenire uerborum. Vnde uim mihi facere compellor, ne mo dum excedat epistola. Tu literis parce pcor incultis, & si minus scripsi prudenter, amicitiæ noueris imputandum, cuius impel lente potentia me amor in te occupauit diuisum. Quoties eñ cunque amicum te cogito, dimidium me non totum penes me esse cognosco. Vale alter ego, tui memor & amans, quoniam

ego

ego mei sum memor & amator per amicitiæ speculum in te. Iterum uale. Ex Herbipoli 12. die mensis Iulii Anno 1507.

REVERENDO IN CHRISTO PAtri Domino Ioanni Tritemio abbati monasterii S. Iacobi Herbipolensis, quondam uero Spanhemensi, præceptori suo colendissimo, Ioannes de Vuoesbrouck, Serenissimi Regis Castiliæ monetarius magniq; Telonei Brugis in Flandria magister Salutem.

Euerende pater, anni fermè quinq; iam elapsi sunt, quòd cum tua paternitate ultimo in Spanheim fui cõstitutus, & nihil postea certi audire uel percipere usquam potui de eadem, quid ageret, aut quomodo ualeret. Nihil enim audirem libentius, quàm bonã ualetudinem tuam, felicem statum, prosperamq; in cunctis fortunam. Magna est nominis tui fama nobiscum, & in ore laudaris omnium doctorum uirorum, nobilium quoq; & magnatorum: & multi sunt in omni terra nostra, qui te uidere cupiunt, tuaq; optant eruditione doceri: inter quos est unus uenerabilis decretorum doctor, Nicolaus nomine de pulchro monte, homo uniuersaliter doctissimus in philosophia, in mathematica, in astronomia, in medicinis, in cosmographia, in theologia quoq;, & in cæteris scripturarum disciplinis multum excellenter peritus, qui fama nominis tui usq; adeo inflammatus est, ut neq; sumptibus parcendũ duxerit, neq; periculis & laboribus terreretur itineris longissimi, quo minus ad tuam uenire paternitatem quantotius posset. Commendaticiis ad tuam reuerentiam literis à me petitis & acceptis, anno proxime præterito iter satis periculosum assumpsit ad te, propter inquietudinem Sycambrorum, uenitq; ad monasterium tuum Spanhemense uicesi-

ma quarta die mensis Februarii. At tua reuerendissima paternitate non inuenta, cũ tristitia magna reuersus est ad oppidũ nostrũ Brugense unde exierat, literis suis & meis in Spanheim apud prioré tuũ relictis, tibi quàm primũ præsentandis ad manum. Hinc factum est, ut status & rerum tuarũ ambo ignari uitam cum tædio multo agere cœperimus, & necessario ab inquisitione tui cessaremus. Ferebatur etenim istic tuã reuerendissimam paternitatem esse cũ Marchione Brandenburgense in Marchia, sed de tuo ad monasterium reditu nihil certi audiuimus. Tandem deo sic ordinante ex magistro Nicolao Beisselio, quem optime nouit paternitas tua, canonico sancti Germani Traiectensi, in medicinis doctore, qui ueniens ex Italia tecum fuit Neometi, cognouimus te esse sanum & incolumẽ, rebusq́ tuis bene prouisum, dimissaq; abbatia Spanhemensi ad Herbipolim te cõtulisse, & ibi in pace & tranquillitate philosophari, de quo tibi multum congratulamur, scientes ꝙ uitam in ocio minime sis acturus: quin potius more tuo semper aliquid scripturus, quod multis proficiat in salutem. Prædictus uero de pulchro monte Doctor Nicolaus, qui præ nimio tui desyderio uigilans te semper cogitat, & nocte somniat dormiens, nullam sibi requiem dare potest, donec suo tandem satisfaciat instituto, quo te uidere cupit, & dulces tecum de uera scientia miscere sermones. Est enim uir tua allocutione non indignus, utpote doctus & multarũ linguarum peritus: in multis quoq; expertus & rebus & gentium ritibus diuersarum. Bina uice Hierosolymis fuit, in Turcia diutius cõuersatus est, Venetiis quoq;, Neapoli, Bononiæ, Parisiis, Onoxiæ, Salaminæ, in Hispania, & aliis multis locis amore sapientiæ scripturarum peregrinus extitit. Quatenus ergo tandem satisfieri sancto eius desyderio queat, reuerendissimam paternitatem tuam ambo

D. Nicolaus de pulchro monte.

simul

simul diligentissime rogamus, ut nobis rescribas cum latore præsentium, ubi & quando præsentiam tuam possit conuenientius accedere, propterea q multa habeat tecum loqui & cōferre, quæ literis nequeat demandare. Spero certe, q eius conuersatio tibi non erit iniucunda. Vale præceptorum amantissime. Ex oppido Brugensi in Flandria, 4. die mensis Martii. Anno incarnationis dominicæ 1507.

IOAN. TRITE. AB. MONASTERII S. IAcobi in suburbio ciuitatis Herbipolensis, quondā uero Spanhemensis, Ioanni de Vuoesbrouck magni Telonei Brugensis magistro Salutem.

Icesima septima die mēsis Maii Literas tuas amice charissime, simul & cuiusdā Nicolai de pulchro monte decretorū Doctoris per quendā iuuenē suscepimus, qui cū altera mox die abiturū necessario se diceret, breuius rescripsimus quàm nostri fuerat instituti. Quòd cum serenissimo Principe Domino Marchione Brandenburgensium nos fuisse commemorasti, uerum est, abbatiamque dimisisse Spanhemensem & assumpsisse aliam, qui retulit non errauit. Non sine causa factum est maxima, quam ut scias, quàm potero breuiter his literis consignabo. Anno Christianorum quinto supra quingentesimum atque millesimum, prima die mensis Aprilis de monasterio meo Spanhemensi exiui, à Serenissimo Principe Palatino uocatus Heidelbergam, ubi me aliquandiu moram agente, quidam ex monachis meis coniunctis sibi quibusdam Cynonotis, quandam in me conspirationem ordinantes occultam, Ducem illum Ioannem, quem optime nouisti ab olim, mihi reddiderūt infensum, usq; adeo, ut quosdam è familia nostra, qui partibus fauere meis ui

debantur uinculis iuberet mancipari publicis, quasi malefacto res sceleratos. Hæc dum mihi nunciarentur absenti commotus temeritate facti, statueram non redire ad monasteriū, nisi tanti prius autores mali contumeliam satisfactione congrua expiassent. Remansi ergo foris & maneo usq; in præsentem diem, nihil dubitans de iusticia Dei, quoniam in foueā cadent impii quam fecerunt. Quintadecima igitur die mensis Octobris proxime præteriti, abbatiam hanc in qua nūc maneo adsumpsi, & Spanhemensem propter infidelitatem monachorum & ducem infensum uoluntate spontanea resignaui. Hic ergo nūc uiuo quamdiu uoluerit altissimus, mihi & scripturis uaco, semperq; ultimam uocationē quam effugere potest nemo pauidus expecto. Quòd si bonus ille doctor tuus me accedere uoluerit, hic spero inueniet, nisi forsitan me interea oporteat aliquorsum declinare ad tempus uocatum ut olim. Scis enī quàm necessarium nobis sit principū quoq; obedire mandatis. Vale nostri memor & amans. Ex Herbipoli uicesima octaua die mensis Maii. Anno Christianorum 1507.

REVERENDISSIMO PATRI DOMINO Ioanni Tritemio abbati ædis S. Iacobi Herbipolis, *uiro inter* Germanos primario, Nicolaus Gerbellius *Phorcensis* salutem & fœlicitatem æternam.

Vm tu quidē reuerendissime pater & abba integerrime, tuis tibi monumentis literariis laudem tantā apud posteros & gloriam ineluibilem cōparaueris, ut nō tam humo humili, quàm ipsis sub astris splendicantibus deambulare occipias: non tn̄ uiuidus hic ille ingenii tui uigor otio delitescit, senio languet, uiribusue medullitus disciplinarū palæstra eneruatis fluctuat, debilitatur, aut alget, sed lucubrationibus diurnis elychniumq; redolentibus noui aliquid (si uera est fama)

est fama) excogitat, quod admirabimur, concupiscimus, summaq; ueneratiõe hilariter exosculemur. Gratulor mihi ipsi sæpiuscule reuerendissime pater, me felicissimo hoc sæculo progenitum, quo tot illustres uiri, nec ignobilis famæ, in Germania passim prodiere, quos inter tu unus es, qui cum literis Latinis & Hebræas & Græcas apud Germanos fecisti locupletiores, inter quos tantum polles & enitescis, ut an cuiquã te comparem, an præferam cunctis in triuio sim, fluctuémq; Chremetis instar Therentiani. Verum non incõsyderate dubito, cum non triuium in te, sed disciplinarum omnium theatrum spaciosum, exuberans, nitidissimum cõspiciamus, non in te uirtutem unam aut tres, sed eas omneis tenaciter & agminatim coagulatas perinde ac spectaculo decentissimo spectemus. Quibus magnificenter & bellule exornatus multorum animos, plærorũq; exercitationem literariã, omnium in te quoq; oculos plausibiliter cõuertisti, qui certatim te adamant, uicissim salutant, aceruatimq; intuentur. Quibus & ego quidem excitatus perniciter accurro, amorémq; hunc, qui cum diutina euisceratione præcordia nostra populabundus concremauit, hisce nostris literis qualibuscunq; significanter (ut arbitramur) ostento, quibus me tibi coniũctissimum fore existimo, cum non dedignaris imi etiam subsellii literatores familiariter in albo tuo cõscribere. Quòd si tuo tuorúmq; consortio adscribor, optime cum Gerbellio actũ esse asseueranter affirmo, siquidem non mortalem me sed immortalitate donatum haud incuriose iudicaturus. Quod reliquũ superest reuerendissime pater, quicquid id est quod sub incude tua nunc elegãtissima frabrefit & bracteatur, fac quæso ut & ego qui tuus sum, qui me totũ tuæ sectæ consecro, sciam: uel quod nouum hunc tuum consectaneum & militem scire magnopere desyderas perscribe. Tuas enim literas

desyderanter expecto, quas, nimirum ea qua doctissimorum scripta ueneratiõe excipere soleo, osculabũdus æterna cedro, perpetuisq́ hederis sempiternáq; blanditer exornabo. Vale reuerendissime pater, & me inter tuos dignanter adnumera. Ex Colonia quarto Idus Iunii. Anno Domini 1507.

IOANNES TRITE. ABBAS S. IACOBI Herbipolensis, quondam Spanhemensis, Nicolao Gerbellio Phorcensi salutem.

Amdudum acceptis literis tuis Gerbelli optime, simul ac uotis respõdere ut par erat animo statui, quo confidẽtiæ de me tuæ nõ frustrareris effectu, tãtoq; fierẽt amicitiæ nostræ gratiores, quãto citi9 coaluissent. Quòd uero tãtisper distuli, nõ te ꝑpterea uel neglectũ existimare debebis à me, uel cõtemptũ, dabisq́ ultroneus tarditati ueniã, si pensiculaueris examussim inexputabiles hierodulorum occupationes. Oportebat etiã spontaneũ adesse tabellariũ, qui nostras ad te deferret literulas, ne petronibus traditæ medio itinere perirẽt. Oras in primis te nostris adscribamus amicis, rem certe nõ difficilẽ postulans, quãdo bonarũ literarũ studiosos omnes inter fratres nobis atq; charissimos habere semp fuerit *iucũdissimũ*. Tenebriones uero & diuitiarũ auarissimos *incubones in* amicitiã nostri nunq̃ admittere consueuimus, propterea ꝙ bonorũ obnitẽtur studiis, & hirrire cõtra uiros doctos & eruditos semper ipsis sit familiare. Te autẽ studiose Gerbelli, quẽ ornatissimæ tuæ literæ doctũ & panaretũ declarãt, in amicitiã nostrã (tãetsi medioximi sumus) obuiis manibus libẽter accipimus, fidẽmq; & charitatẽ inuiolabili constãtia pollicemur. Quãuis in nostri æstimatione uehemẽter, fama deceptus, erraueris, quod pace tua dixerim, cũ laudes tuæ nostra procul nimis excedant merita; integritatẽ tamẽ animi erga nos tui qua decet beneuo-

lentia

lentia acceptamus. Scio enim ꝙ non imitaris uanissimos illos palpones, qui cũ laudare quépiá uidétur decipiũt, cõficta mentientes præconia, propterea ꝙ nõ hominé ipsum, sed dona sequuntur & munera. Tu etsi amore laudaueris, cuius iudicia cæca, famæ credidisti fallaci, longe tamé defuit métiendi animus ac decipiendi uoluntas. Sed cõtueare si literarum tuarũ uerax sum paraphrastes, ut rectæ opinionis tuæ sentétiam me apprehendisse intelligas. Intemerata sunt ueritatis testimonia, quia rem satis enodem & manifestã méte concepisti, ut menceps habeatur potius q̃ sani capitis, qui clarissimorum in palæstra literaria hominum negauerit amicitiam esse immortalé. Omnia enim gloriose facta priorũ, cum suis iamdudum interissent authoribus, si monumétis non fuissent amicorũ scribentium immortalitati donata. Quocirca felices illos iudicauit antiquitas, qui ingenio, sapiétia, uel fortitudine memoratu digna facientes ea incidissent tempora, quibus copia esset eruditissimorum clarissimorumq; uirorum, quorum amicitia perurgéte quicquid uideretur laudandum, literarum firmamento reciperet immortalitatem. Recte igitur amicitia clarorum & in re literaria nominatissimorum hominum immortalitatem tibi polliceris: quoniam sicut astra cœli choruscantibus radiis micant illuminata per statanum in circuitu solem, ita quicunq; illustrioribus in scriptura uiris per amicitiam coniuncti sunt, immortalitatis lumine frequenter apud posteritatem illustrati permanent gloriosi. Ad amicos docti bona & honesta scriptitant omnes, eorúmque & nomen & famam immortalia facere non secus ac seipsos apud omnem posteritatem consueuerũt. Inimicum uero & in obscuro latitantem, nemo unquam scriptis immortalitati donauit. Ego autem mi Gerbelli, tametsi nec eruditum me sciam nec immortalitatis largitorem, sed

Amicitia doctorũ uirorũ immortalitate constat.

Similitudo elegans.

medioxime studiosum, pro uiribus tamen curabo, ne te iniisse nobiscum amicitiam poeniteat. Quid incude iam fabrefiat sub nostra tibi padanus efflagitas. Rurestrem tractamus camoenā, nostróq; musam proposito cōuenientem quantum reiectanea permittunt intercinimus. De sancto Christotrepho Ioseph librum mediocrem absoluimus. Nepiachum quoq; Annalium nostrorū ab hora natiuitatis in hunc diem perduximus. Opus magnum librorum duodecim de dæmonibus ad preces amicorum inchoauimus, in quo decreuimus omnes magorum pphanas destruere artes in genere simul & in specie, earúmq; causas, inuētores, libros, modos, & deceptiones nominatim & pprie taxare. Inter hæc quoq; nouo inuisto Steganographiæ nauauimus operā, quod in lucé ædere necdū pollicemur, nebulonū malignitate deterriti. Dicebat quidā: Qui facit quod nemo miratur omnes. Iam uero dicēdum. Qui facit nouū, detrahunt omnes. Maneat ergo sepultum, quod tēpore incongruo culpatur repertū. Vale & nos ama. Ex Herbipoli decima sexta die mensis Iulii. Anno Christianorum. 1507.

Liber de nutritio Christi Ioseph.
Opus Annalium.
Opus magnū de dæmonibus.
Opus Steganographiæ.

IOAN. TRIT. ABBAS S. IACOBI HERbipolensis, quōdam Spanhemensis, Conrado Celti Protutio poëtæ laureato fratri & amico charissimo salutem.

SPeraueram frater ex Augustiburgio te uenturum ad nos, quo tibi omné rerum mearum historiā enodassem, ne tu aut falsa pro ueris admiseris de nobis, aut fortunarum amici uideare ignarus. Quoniam uero iter tuum deflexisti rursus in Austriam, literis id facere quod uerbis parauerām cōpulsus sum. Proinde satis oportune mihi nepos iste tuus ex sorore Nicolaus Vuilandt occurrit, per quem eorum quæ circa me transacta sunt noticiam adsequaris. Anno Christianorum

ſtianorum quarto & quingenteſimoſupra milleſimum, Rex noſter sereniſsimus Romanorum Maximilianus, auxilio multorum principum, rebus bellum atrociſsimum indixit Palatinis, ingreſsiq; (Rheno apud Moguntiam traſmiſſo) Nagauium Haſſones cum Vuedreſsis, omnia circa Alcennam Gauii oppidum & Stauroneſum ſub ditione Palatini & ducis Cynonotorum inuenta rapuerunt, eccleſiis, caſtellis, & uiculis, niſi redimerentur auro multo, incenſis atq; deſtructis. Vnus oim in principem clementiſsimum Palatinũ furor & incredibilis hirritus, qui nomen & memoriam eius inferni tenebris operite putabant. Haſſonum metu, & eorum qui nobis erant uicini Melantagorum pauore ac minis exterritus, monaſteriũ meũ, quod imperio ipſius Palatini ac ducis Cynonotorum æqua ſubiacet poteſtate, exire compulſus ſum, propterea q̃ Alexander filius Melantagi, qui iam diu uitæ munia peregit, datis iam tum Haſſonibus dextris auxilia ferret, cuncta deuaſtans Palatinenſium rura, nec ætati parceret nec religioni, mihiq; in primis odio Illuſtriſsimi principis Comitis Budoriani exbaliſtationes pararat. Stauroneſum ergo me cõtuli, ubi duabus & uiginti hebdomadibus remanſi, eatenus namq; furor & inſania Spaticorum durauit Haſſonum. Interea dum hæc agerentur, duo ex monachis meis, Melantius Remitius Prior, & Pingionita Ioannes, cum petronibus donatis nonnullis, Cynonotorum fauere partibus iamdudum aſſueti, primum occulto, ac demũ recluſo me odio pulſare occœperunt. Ducem in primis Transſyluanũ, qui Cynonotis rureſtribus imperat, mihi reddiderunt infenſum, multa confingentes, quorum excipiũ in ſumma, q̃ me Palatinis rebus optime ſemper dolucre fauentem. Reliqua uero excogitata & ementita fuerunt omnia. Anno dehinc altero, qui fuit quintus Chriſtianorum ſupra quin

Bellum Bauaricum Anno 1504.

gentesimum atque millesimum, prima die mensis Aprilis Budorim accitus mandato principis me contuli, ratione monasterii Lympurgensis per nefandos Palatini hostes funditus exusti, ubi me aliquandiu necessario existente, Cynonoti iussu Ducis inuasere cœnobium, captisque è familia quibusdam in odiũ mei, ecclesiasticam libertatem ausu temerario uiolarunt. Hæc cum mihi Budorim denunciata fuissent, satis profecto displicuerunt, habitoque amicorum consilio reditum ad cœnobium meum differre statui, donec malefactionis tantæ condigna se quereretur expiatio. Mansi ergo Budoris & Neometis mensibus tribus usque ad conuentum principum cum maiestate Regia apud Coloniam Agrippinam, quò per Ioachim Marchionem Brandenburgensem Principem Electorem ad caput Iulii euocatus descendi, remoratus & ibi hebdomadibus quinque. Inde uero ad ipsius Illustrissimi principis instantiam Marchiam post eum intraui. Reuersus tandem post nouem menses in patriam, manifeste cognoui omnium malorum autores memoratos extitisse monachos, unà cum Moguntino abbate, qui non satis bene rebus fauebant meis, propterea quòd sunt literarum osores, & sanctarum scripturarum penitus ignari. *Intelligens* itaque non satis mihi fore tutum, conuersari *iam deinceps* cum æmulis & nebulonibus Cynonotis, ad alia me transferre loca tutiora decreui. Abbatiam ergo istam sancti Iacobi Herbipolensem, oblatam mihi per Dominum Laurentium Reuerendissimum præsulem, quintadecima die mensis nouissimi Octobris pauper pauperem accepi, & postea Spanhemensem cum suis ingratissimis monachis uoluntate spontanea resignaui. Valeant nunc tenebriones & æmuli, quibus studia nostra sancta non placuerũt, & nos cum Psalmista læti cantabimus: Laqueus inutilium occupationum contritus est, & nos libe

Psal. 123.

nos liberati sumus. Neq; enim facti me pœnitet, quia locum a deptus quietum, iam primū mihi uideor philosophandi nan cisci exordium. Bibliothecam integram dimisi in Spanheim, cuius non magnifacio iacturam, cum iam tandē sine illa phi losophari magna ex parte didicerim. Prouisurus mihi uitæ ne cessaria quo ad uiuerem Illustrissimus Princeps fuerat Palati nus, nec minus præfatus Marchio Brandenburgensis si uolu issem, sed conuersari inter aulicos palpones mihi non placuit. Elegi proinde pauper habitare in cœnobio, magis q̃ diues conuersari præter monasticā regulam in sæculo. Habes nunc amantissime frater calamitatis meæ historiā in summario con scriptam, cuius lectione agnoscas hominibus nō temere fiden dum. Hæc mihi fecerunt qui uidebantur amici: in patrem hæc filii perpetrarunt. Sed uereor ne malum quod mihi paraue runt, ipsis occurrat in foribus, cadantq; in foueam quam fece runt. Abbatiam uero meam Spanhemensem Prior Melanti us adeptus est, in qua sine dubio iniuriarum mihi factarum par tem recepturus, quā merito suo præparauit. Vigilius noster, Mœcenas philosophorum, canonicatum Vuormatiensem obtinuit, sed clero nondum ad ciuitatem reuerso Budori se cō tinet. Vale ac sæpius ad me da literas. Iterum uale. Ex Herbi poli prima die mensis Iulii. Anno Christianorum 1507.

REVERENDO IN CHRISTO PA tri Domino Ioanni Tritemio, abbati sancti Iacobi Herbipo lensi maiori & amico suo præcipuo, Bilibaldus Pyrckē heimer salutem plurimam dicit.

BInas à te, pater reuerēde ac obseruandiss. accepi lr̃as q̃bus huc usq; nil respondi, cū negociis tū absentia mea impedit⁹. Mādatorũ tñ tuorũ memor cū nup Augustā uenissē, tuas ultimas Celti nostro legēdas tradidi. Ille uero, ut tui studiosus est, q̃ plurib⁹ aliis eas monstrauit, qui cēs

grauiter tulerũt aduersam tuã fortunã, quã etiã antehac audierant. Nã penitus aliqua calamitate indignũ te putãt. *Sed ut tu* met optime nosti, fortiter nobis qcquid acciderit ferendũ est:

Boni semper à malis persequuntur.

,, εἴβιον γὰρ οὐδεὶς ἐν τῷ βίῳ δοκεῖ τέλειν

Scimus enĩ fermè oẽs, magnos ac bonos uiros omni æuo à malis persequutos fuisse. Quapropter & tu in dño cõfide, qui
,, dat & eripit, extollit & deprimit, affligit & rursus solat. Nõ enĩ
,, secundis rebus dignus est qui aduersas ferre nõ potest. Sic enĩ
,, sapiens à stulto discernitur, cum magno animo aduersitates
,, tolerare nouit. Tu igitur.

,, Νίκα λογισμῷ τὴν παροῦσαν ξυμφοράν.
,, Ανδρὸς γὰρ προσπίπτοντα γενναίως φέρειν.

Καὶ.

,, Φέρειν ἀνάγκη θνητὸν ὄντα τὴν τύχην

εἰδυλλίῳ Δ.

Quapropter non desperandum, sed potius confidendum ac sperandum, & ut Corydon apud Theocritum ait.

,, θαρσεῖν χρὴ φίλε Β ἄττε τάχ' αὔριον ἔσσεται ἄμεινον
,, ἐλπίδες ἐν ζωοῖσιν, ἀνέλπιστοι δὲ θανόντες.
,, χ' ὡ Ζεὺς ἄλλοκα μὲν πέλει αἴθριος, ἄλλοκα δ' ὕει.

Sed de his satis. Quid enĩ sus Mineruã docebit? Ad rẽ igit̃ ueniamus. Celtis uero ac p̃cipue Peutingerus me *rogarũt ut* ad te scriberẽ, & intelligerẽ an tibi animus esset (habito stipendio à Serenissimo Rege nostro) Augustã te cõferendi: se enĩ operã daturos, ut tibi honesta offerat̃ cõditio. Offerũt & domũ & alia q̃ plura, quibus habitis ociose philosophari possis, p̃cul ab omni strepitu. Tuũ igit̃ cõsyderare erit, quid tibi faciundũ sit: deinde me certiorem reddere, ut amicis hac de re scribere possim. Tibi uero persuade, oĩa q̃ in rẽ tuã sunt me enixe curaturum. Vale & me tibi deditissimum ama. Ex Nurenberga calendis Iulii Anno Dñi millesimo quingentesimo septimo.

Ioannes

IOANNES TRITEMIVS ABBAS MOnasterii sancti Iacobi in suburbio ciuitatis Herbipolēsis, Bilibaldo Pyrckenheymer Nurenbergensium Senatori atq; patritio Salutem.

Literas tuas Bilibalde mi magnifice, consolatione ac eruditiōe plenas, nō sine magna animi uoluptate sæpius relegere mihi fuit dulcissimum, in quibus & tuā παραμυθίαν, & amicorum planè intellexi communem atq; synceram erga me compassionē. Tibi ergo in primis Clarissime uir, nec minus amicis omnibus, gratias habeo & ago immortales, & si qua mihi dabitur referēdi facultas uoluntarium me paratissimúmq; exhibere curabo. Ego tuam admonitionem libenter amplector, qua me ad tolerantiam pulchre ac modestissime hortaris. Omnia in me citra demeritum patrata iam antehac Deo cōmisi, neq; uindictam quærere statui, sciens ὅτι συγγινώσκει πρός τινα χρόνον ὁ συγγνώμων Θεός, οὐ μὴν ἀεί. Οὐδεμίαν ἐλάττωσιν ἢ ἐπιτομὴν πέπονθεν ἡ χεὶρ τοῦ κυρίου. Quàm serui erim ingratis monachis, exbalistatus iam satis mihi uideor expertus. ἀλλὰ μὴν δίκαιος ὁ θεὸς οὐδὲν ἁμάρτημα μᾶλλον κολάζει ἢ μισεῖ, ἢ τὴν ἀχαριστίαν αὐτήν. Nam etsi noueram optime dictum à sapientibus: quoniā τῶν πάντων ἐστὶ πραγμάτων ἀλλοίωσις καὶ μεταβολή, ignarus tamen futurorū cum Isocrate: "πᾶν μέλλον ἀόρατον, semper meliora sperabam, donec subito " scire cōpulsus sum experientia docente: quoniam οὐδὲν βέβαιον ἐν ἀνθρώποις. Vnde & pulchre dixit Hildebertus Gallorum Thuronis Archiepiscopus.

> Cuncta sub ancipiti pendent mortalia casu "
> Et spondent propria mobilitate fugam. "
> Quicquid habes hodie, cras te fortasse relinquet, "
> Aut modo dum loqueris desinit esse tuum. "

Sed est prouidentia sempiterna in coelis, cui omnia subiiciuntur inferiora, quae iusto rectóque iudicio moderatur uniuersa, quam laudare, benedicere, & glorificare semper & ubique debemus, ab ipsa creati, saluati, & beatificandi, non minus in aduersis quàm in prosperis atque secundis ex purissimis mentibus gratias agentes. Est enim mihi salutis argumétum & spes non modica superuenturae miserationis Dei, insignem prauorum praecessisse persecutionem, sancto dicente χριστοφίλῳ:

2. Timot. 3. Quoniam omnes qui pie uiuere cupiũt in Christo persecutionem patientur. Cessi finibus malorum, ne mihi relinqueretur occasio uindicandi, néue hirritum audire diutius me contingeret tenebrionum, quibus nihil eruditione grauius, nihil dulcius ignauia, nihil familiarius esse quàm inuidia consueuit. Valeant in melius commutandi cum ille uoluerit, qui iudex est omnium, in cuius arbitrio illatas mihi contumelias collocaui. Conditionem per Celtem & Peutingerum mihi propositam, ut literae tuae significabát, cum sim monachus & regularis disciplinae professor non conuenit acceptare, maxime autem propterea, ne dominũ Reuerendissimum episcopũ meũ Herbipolensem eiúsque de me expectationẽ, fidem, & cõfidentiam uiderer decepisse. Praefecit enim me pauperi huic monasterio, spem de me gerens singularem, gratiose prosequitur, & clementissime fouet. Oportet me tanti principis non esse ingratum beneficiis: nec decet meam religionem extra coenobium in urbibus habere domicilium. Nam si principum uiuere stipendiis uoluissem, non utique conuersari istic in paupertate fuisset necessarium. Plures enim sunt qui larga me prouisione susciperent cum honore procurandum. Sed nũquam induci poteram, ut aulicis me palponibus paterer coniũgi, uetante id non minus philosophia quàm religione, quam in

tumultu

tumultu aulico illæſam conſeruare neſcio ſi quis potuerit unquam. Ad literas natus ſum, quarum frequens ſtudium tumultus horret aulicos: ſolitudinem diligit, & publicum deteſtatur in urbe conſeſſum. Inops rerum & pauper hic uiuo, diuitias qui nunquam amaui, ſciens prudenter Senecam præmonuiſſe diſcipulum: quoniam ſtudiis & diuitiis pariter uacare non poſsit. Et ſcriptum eſſe in Euangelio: οὐ δύνασθε θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾷ: non poteſtis Deo ſeruire atq; diuitiis. Pulchrum eſt illud diſtichon, quod Theognis poëta cecinit.

οὐκ ἐθέλω πλουτεῖν, οὐκ εὔχομαι, ἀλλά μοι εἴη
ζῆν ἀπὸ τῶν ὀλίγων μηδὲν ἔχοντι κακόν.

Conditione igitur & ſorte mea contentus diuitias non quæro: ſeruire principibus ſicuti propoſito meo eſt contrarium, ita nunquam placuit uoluntati: habens iuxta ſententiam diui Christophili Pauli uictum & amictum, his uolo eſſe contentus. Gratias tamen ago uiris illis amicis Celti & Peutingero quantas poſſum ingentes, qui pro me curam habentes meæ conſulere paupertati & deſolationi non contemnunt. Reddat illis omnipotens Deus gratiam & miſericordiam in tempore oportuno, quoniam me pauperem non deſpexerunt amicum. Tibi quoque uir magnifice gratias habeo immortales pro tua in me humanitate, beneuolentia, & charitate, qui nullius apud te ſum meriti, neque ad referendas gratias idoneus. Quicquid tamen ſum, quicquid poſſum & ualeo, id omne tuo imperio ſemper debebit eſſe ſubiectum. Amicis munificentiſsimisq; uiris Peutingero & Celti reſcripturus meo nomine gratias agito. Vale ex Herbipoli decima octaua die menſis Iulii. Anno Christianorum milleſimo quingenteſimo ſeptimo.

IOANNES TRITEMIVS ABBAS COENOBII sancti Iacobi in suburbio Herbipolensi Georgio de Rotenburgio medicinæ doctori clariss. S.

Vm anno proxime trāsacto de Marchia Brandenburgēsi reuersurus ad Rhenū iter meū per Erpfurdiam direxissem, inquisitionem tui uir clarissime feci diligentissimam, cupiēs te uidere & alloqui, ob ueterem noticiā & charitatē, memor beneuolētiæ & humanitatis tuæ mihi quondā in mōte diui Petri per te filiósq; tuos, magni adolescentes ingenii, corā tota cōgregatione patrū honorificēter exhibitæ, pro qua tibi grat9 sum quā diu memorādi mihi uirtus affuerit. Quæsiui autē & nō inueni, qm̄ in ciuitate nō eras. Triduo igit̄ cum desyderio tuū præstolatus aduentū, cū uenires minime, tristis abcessi. Magno enim tui tenebar desyderio. Et sæpiuscule quidē dare literas ad te uolui, sed cert9 & fidelis semper mihi defuit, qui eas perferret tabellarius. Hodie tandem uolente Domino Iesu lator istarum presbyter & gymnosophista Erpfurdiensis oportune satis occurrit, per quem satisfacerem desyderio meo. Itaq; inexputabiles tibi scribo salutes, amorem erga te meum tibi ut possum significo, firmámq; & esse & permanere perpetuo ueterē amicitiam nostram concupisco. *Quod superest* rerum nostrarū infortunium ac mutationem infirmi status nostri, & quæcūq; nobis obuiauerūt aduersa, te credimus ex abbate sancti Petri cognouisse. Contumeliam & grauem iniuriā passus sum à monachis meis in Spanheim, & quibusdam nebulonibus adhærentibus illis, quibus adeo in displicentiā & loci & gentis prouocatus est animus, ut in nauseam procederet indignatio: ex illáq; deinceps horror mihi cœnobii mei nascere tur, qui in tātum cum tēpore præualuit, ut mihi tandē omnino persuaserit monachos ingratos deserere, & mihi ubicunq; potuissem

tuissim cum honestate prouidere. Interea offertur mihi à Reuerendissimo patre Domino Laurentio Episcopo Herbipolensi, abbatia S. Iacobi pauperrima, sed quieta, studiisq; meis satis conueniens & cōgrua, quam pacis & tranquillitatis amore suscipiens, Spanhemensem cū Spaticis persecutoribus spontanea uoluntate resignaui. Annis tribus & uiginti maximos in abbatia Spanhemensi labores pertuli, pro quibus inuidiā recepi æmulorum, quorum cedere temeritati satius duxi, q̄ ex cohabitatiōe cōtinua pniciosam tolerare uesaniā. Duorū miliū reliqui uolumina, uetusta, perciosa, atq; rarissima, quæ studio incredibili & amore ad Spanheim ego comportaui in tempore præsidentiæ meæ nō sine impensis & laboribus multis, in omni uarietate scripturarum, scripta cōplura, impressa etiam multa, Græca, Latina, simul atq; Hebraica, quorum ante me ibi nullum fuit. Fractum animum fateor meum, tantam librorum supellectilem monachis indoctis ex asse contigisse & ingratis, quem totū redderem sibi mortis me oportebat reuocare imaginem. Cœpi experientiam mortis in uita, & necessarium cū uoluntario quadam arte pigmentaria contemperaui, ut alterum in alterius transiret naturam. Paulatim itaq; cœpit quasi menceps deferuescere dolor, raptusq; ad præfutura, dicere cū sancto Hiob: Nudus egressus sum de utero matris meæ, nudus que reuertar in terrā unde progenitus sum. Et illud Diui Christophili Pauli: Nihil intulimus in hunc mundum, haud dubium quia nec aufferre quid possumus. Præcipuum ergo inter omnia quæ huius mundi sunt, quo propter ultimum finem delectari solebam ipsa bibliotheca fuit, quā pacis amore contemnere quidem necessariū fuit, animo licet amara separatio, qui scripturarum in rebus aduersis familiari consolatione uti consueuit. Euici tamen auxilio Dei hanc mentis intolerantiam,

Cap. 1.

1. Timo. 6.

faciens de necessitate uirtutem, ut summo liberius intenderem bono, quod nemo recte cum socio amauerit unquam. Lætor sanè inutilibus me curis terrenarum occupationũ in uita tandem exemptum, quo mihi deinceps liceat quietius sub tranquillitate philosophari. Consilium diui Ambrosii libenter secutus sum dicentis: Melius est emigrare cum gratia, quàm cum iurgio residere. Locus autem in quo maneo exilis & pauperrimus est, in ædificiis quoq; & structuris magna est parte ruinosus. Sed uerbum me consolatur uiri sapientis qui dicit: quo-
Prouerb. 15. niã melius est parũ cum iusticia q̃ multi fructus cum iniquitate. Diuitias enim sicut non habui, ita nunquam amaui: mediocritate contentus sum: omne extremũ excedens atq; duritia plenum. Sed de his satis. Scire quàm maxime cupio quomodo ualeas, quid agant ingeniosi filii, quos ante plures annos cum adhuc essent adolescentuli perorantes audiui, quousq; discendo profecerint, & quid in Athenæo profiteantur. Existimo enim ætate illos euasisse doctissimos, qui in pueritia adhuc ingenio tam mirando floruerunt. Ad tuas proculdubio laudes eruditio filiorum accedit, qui uirtutibus illos instituisti auitis, patris optimi in moribus, & præceptoris eruditissimi in doctrinis & philosophia functus officio. Deus omnipotens per suam clementissimam pietatem in filiorum tuorum sapientia, prosperitate & incolumitate, iucundum te facere atq; felicem conseruare dignetur in æuum, memorem nostri. Ex Herbipoli 20. Iulii. Anno Christi 1507.

IOANNES TRITEMIVS ABBAS S. IACObi apostoli maioris in suburbio ciuitatis Herbipolensis, Ioanni Gotfridi Mandalensis ecclesiæ uigilantissimo pastori salutem & charitatem.

Quotiescunq;

Votiescunq; mihi præbetur occasio, me continere sicut nō debeo, ita nec possum, quo minus scribam ad te amicum mihi uere charissimum, certiorem te facturus conditionum mearum. Dulcissimum plane mihi est & tuas crebro uidere literas, & meas frequētius dare ad te. Reddidit mihi nuper epistolam tuam magister Iacobus Tritemius frater meus, cū à Treuiri per Spanheim iter dirigeret ad nos, in qua me procul deploras absentem, teq; uehementer protestaris afflictum in animo tuo, propterea quòd abbatiæ Spanhemensi prorsus renunciaui. Nec te solum pro mea resignatione turbatum asseris & mente deiectum, sed omnes quoq; in circuitu sacerdotes lamentabiliter contristatos, quòd locum deserui meum, & in exteras discessi natiōes. Factum est matura cōsultatione amicorum, neq; enim me pœnitet, neq; si pœniteret poterit reuocari. Gratias tibi ago, cunctis quoq; amicis, qui meas doletis iniurias. Non me mouebit pœnitentia Ducis, nec propterea pœnitebit Spanhemensi renunciauisse cœnobio, si ille forsitan optaret non intulisse contumeliam. Satius enim mihi est uitam in pace mentis agere, quàm sub captiuo principe continuis turbationum fluctibus agitari. Neque huius assumpti per me cœnobii paupertatem ualde pondero, qui & in Spanheim me pauperrimum semper uixisse scio. Veruntamen quantum ad mediocritatem omnnibus necessariis corpori, tam pro me quàm pro his qui uersant mecum sufficienter prouisus sum, & amplius non requiro. Nemo enī tam facile contemnere diuitias potest, q̄ is qui semper in mediocritate uixit. Mihi quidē ut Christiano philosopho simul & monacho ditissimus est animus, qui semper fui mea sorte contentus, & nunquam diuitias non habitas aut amaui, aut habere concupiui. Quòd æmuli mei me post discessum à

Spanheim, Episcopis & Principibus arbitrantur ignotum, nihili pendo, nec opus est illos nostras si quæ fuerint secundas nosse fortunas, ne maiore ob inde tabescant inuidia. Tu uero qui paci & tranquillitati congaudere soles amici, q̃ aliter res se se habeant nostræ ab æmulorũ iudicio, relatione huius fratris, qui has literulas tibi tradidit meas, plenissime intelliges. Non enim curandi sunt æmuli, nec inuidia illorum rectitudinem animi mei commouebit. Quòd officiales principum & in circuitu uicini, monachos propter me detestantur Spanhemenses, sicuti nihil mihi conducit ita nec placet. Satis enim intelligo hanc hominum auersionem non mediocriter pauperi nocituram cœnobio, cuius inopiæ maxime compatior, & Deum oro continue, ut ei clementer prouidere in suis necessitatibus dignetur. Te etiam, quoniam uicinus es loco, qua possum charitate moneo, rogo & exhortor, quatenus non magni pendas iniurias filiorum, quas patri intulere non merenti, sed locum potius Deo & sancto dicatum Martino adtende, & quoties uideris illos inopia deprimi, quantũ poteris auxilium Dei amore importare non negligas. Satis enim afflicti sunt, & graues temeritatis suæ pœnas dederũt. Abbas institutus est qui abbatiam cõcupiuit, qui resignationis meæ causa non *ultima fuit*, cuius ordinationem nõ omnibus placuisse audiui. Timeo aũt uehementer, det omnipotens ut frustra, quoniam sicuti me pastorem & abbatem suum in occulto persecutus est, ita permittente Deo qui iustus est, ipse quandoq; à suis subditis manifestã persecutionem patietur. Omnia quæ circa me geruntur, ex latoris relatione si uolueris peramplius intelliges. Vale memor nostri in tuis ad Deum orationibus. Ex Herbipoli uicesimaseptima die mensis Iulii. Anno Christianorum millesimo quingentesimo septimo.

Ioannes Trite.

IOAN. TRIT. ABBAS MONASTERII diui Iacobi Herbipolensis, Iacobo Vuimpfelingo Selestadiensi amico unico atq; charissimo Salutem.

Literas ex Argentina quas duodecima die mensis Iulii emisisti ad me, eiusdem die uicesima secunda recepi. Eas uero quas te ante hac dedisse scribis, needũ in noticiã mihi peruenerũt. Detulit mihi destinatum à te libellum, sancto abbati Bernardo inscriptũ super septem pœnitentiales Psalmos, Dominus Gaspar episcopus Bethleẽmitanus, Reuerendissimi præsulis nostri generalis in pontificalibus uicarius. Is autẽ qui mihi literas tuas exhibuit memoratas, simul tuo nomine tradidit libellos duos Argentinæ nuper impressos, alterũ Vuilhelmi episcopi Parisiensis de collatione & pluralitate beneficiorũ: Alterum Alberti Magni Ratisponensis episcopi de feruore charitatis, quos me animo suscepisse gratissimo non dubitaueris. Tribulationibus quas pateris ex corde fidelissimo cõpatior, & si quid me posse pro tua pace existimas, fac sciam, mox q; paratum ad omnia inuenies. Confide in Domino Iesu, & ambula firmiter in uia ueritatis, & ipsa ueritas te liberabit. Vnũ hoc solum te moneo, prõptulus ne sies in antea negociis & rebus te occupare claustraliũ: quia quod extra te ac conditionẽ status tui, nihil ad te. Quid enim ad te Augustinus cucullatus fuerit an togatus? Scripsisti in libello illo tuo de integritate, Bedam nõ fuisse monachum & plærosq; alios, quos ego inter monachos cõputauerim in libro de scriptoribus Ecclesiasticis, quod nisi mihi deferres amico te facile probaturum polliceris. Congrediamur inter nos si placet: quos ego monachos scripsi & Bedam maxime, tu monachos non extitisse minime docebis. Videris mihi nõ satis transacti tẽporis perlustrasse historias, qui Bedam fuisse monachũ ignoras. Sed ego tibi

parcẽdum duxi, quẽ fratrum eremitarum S. Augustini uexationibus plus q̃ satis tribulatum intelligo. Scire uis à me an tibi locus esse posit cum successore meo in Spanheim, & quis ipse sit, quoniam penitus fugere consortia hominum uelis mundanorum. Mihi quidẽ in abbatia Spanhemensi Prior quẽ nouisti successit, pars nõ modica, licet occulta, persecutionis meæ. Vereor autem te apud illum manendi locum non esse habiturum, propterea q̀ princeps Cynonotorum uiris parum inclinatur literarũ studiosis, quod experieris si illò pergas. Mecũ aũt uiuere cupientem te non penitus aspernor, sed hoc suadeo primum, ut exploraturus gentem & locum ipse uenias, & si res tibi fuerit animo, qua cõditione consequaris effectum consilio tractabimus. Ego enim quicquid possum, amore tui libentissime facturus sum. Est mihi cœnobiolum pauper & exiguũ, sed quietum & philosophanti satis accõmodum, sola me penuria molestat librorum, quibus ut nosti in Spanheim eram ditissimus. Vale mi Iacobe, eúmq; me esse tibi persuade, qui te deserturus sum nunquam. Ex monasterio meo iuxta Herbipolim uicesima septima die mensis Iulii. Anno Christianorum 1507

IOAN. TRITE. AB. MONASTERII DIVI Iacobi in suburbio ciuitatis Herbipolensis, amantiss. con fratri suo Simoni abbati monasterii Lacensis S.

Vid est confrater & amice charissime, q̀ miraris me abbatiam resignasse Spanhemensem, in qua me clarum dicis insignémq; extitisse, & multis beatũ amicis? Mirare potius q̀ tanto tempore fraudes & insolentias potui sufferre monachorum, Cynonotorúmq; dissimulare quasi nescirem, insidias. In quartum & uicesimũ annum Spanhemensi monasterio in multis laboribus & paupertate nõ modica præfui, cúmq; structuris, libris, ornamentis, & multis necessariis re-

bus,

bus, ut tutemetipse uidisti, illud tandem pulchre ornauissem, & in bonũ statum rerũ tẽporalium reduxissem, bello Imperii superueniẽte aduersus Illustrissimũ principẽ Philippũ Comitem Palatinũ Rheni Bauariæq́ ducẽ, ac principẽ Electorẽ, sub cui9 defensione monasteriũ dignoscit esse constitutũ, graue possessionũ, rerũq́ suarũ ab hostib9 iacturã sustinuit. Erãt inter Cynonotos qui me rebus Palatini iustissima ratione fauentẽ iniuste persequebãtur, primũ quidẽ occulte, potẽtiã benignissimi principis metuẽtes, quẽ tandẽ bello Regis imperio deferuescẽte humiliatũ exhaustũmq́ uiribus arbitrãtes, aperto in me odio sæuire cœperũt, potioribus ex monachis meis cõsentiẽtibus. Quæ & quanta tum in me excogitauerint mẽdacia, tempus iam partim in lucem dedit, reliquum non dubium quantotius dabit. Sed causa principalis omniũ in me malorum hæc unica fuit, quia principem clementissimũ, quem ut debui semper amaui, æmuli mei odio habebãt occulto. Nec soli Cynonotorum quidam, sed fratres quoque mei pene omnes unà cum abbate ac monachis cœnobii belli mõtani uniuersis. Ego autem uidens contra me præualuisse improbos locum mutaui, acceptáq́ abbatia, in qua nũc dego cum pace, Spanheim simul & ingratissimis monachis renũciaui. Et forsitan ita Deo placuit omnipotẽti, cuius, ut diuus ait Hieronymus in Ezechielẽ, prouidẽtia omnia gubernãtur, & aduersitas nobis ab eo dispẽsata, quæ putat poena, medicina est. Quantis subiiciantur miseriis claustralium pastores, quãtisq́ pulsent incõmodis, quotidiana tu met experiris instantia. Omnia patienter eatenus pro Dei amore sustinẽda censebã. Subintrãte autẽ meorũ proditione in me, fuerat iam deinceps omnino sine fructu patiẽtia. Sanctũ igitur Benedictũ ducẽ monachorũ sequutus, monachos, quos induratos prouocare ad saniora nõ potui, pacis amator deserui,

Vale sanus mente & corpore felix orans pro me. Ex Herbipoli uicesima octaua die mensis Iulii. Anno Christianorum millesimo quingentesimo septimo.

IOANNES TRITEMIVS ABBAS DIVI Iacobi in suburbio Herbipolensi Rogerio Venray Sycambro salutem & synceram in domino charitatem.

Rima die mensis Augusti literas tuas ad me datas ut apparebat in subscriptione Calẽdis Maii per incertum nũcium accepi, in quibus te certa carmina in librum meum de laudibus sanctissimi Ioseph nutricii Saluatoris nostri misisse scribis, quæ ad manus meas minime peruenerunt. Post biduũ alius quidã comparuit, qui literas mihi exhibuit tuas septimadecima die mẽsis Iulii scriptas, quas sibi ab alio nescio quo dicebat esse cõmissas unà cũ duobus opusculis tuis, tua manu scriptis, quoꝝ alteꝝ carmine uario quasdã odas cõtinet familiares: alterum uero prosaice cõpositum disputationẽ quandam cõplectitur minualem: nõ displicet materia, neqꝫ argumẽtum adinuentionũ tuarum abhorreo, sed uellem te potioribus operam nauare studiis, quod postulare abs te & tempus uidetur & ætas tua. Quinquagesimum ætatis annum supergressus es, qualia te deinceps iam studia deceãt, maxime tibi cõsyderandum. Alia nos iuuentus monuit, alia iubet rimari senectus. Sol uitalis nostri roboris uergit ad occasum, & uires corporis quas meridies præbuit, hora paulatim uespertina cõsumit. Animæ iam deinceps assumenda est cura, quæ manet immortalis, satis cõcessimus carni, pabulo necessario dũtaxat nutriatur asellus, procul absit lasciuia omnis. Lucubrationes cedant pueriles, & qui uirũ præfers ætate, synthemata canos decentia non fabulas amplectere. Sex & triginta supra centũ lucubrasti opuscula, & magnũ est iudicio meo & laudabile, otiũ

Senile studiũ quale debeat esse.

quod

quod regularis permisit institutio, ad studium conuertisse literarum, ac libris componendis animum potius intendisse, q̃ uoluptatibus carnis. Numero tamen nullius sunt pensiculanda opuscula sed utilitate, si ad ueram sapientiam erudiant animum, mentem legentis si à terrenis sublatam ad cœlestia erigant, & in diuino amore ueraciter compungant. Orbis iam ubiq; innumerabiles ebullit scriptores, & ut Flaccus ait: *Ad ædificationem scribendum est.*

Scribimus indocti doctiq́; poemata paßim.

Et

Omnibus libet insanire poetis.

Sed minor pars scribentium ædificationem cogitat animarum. Ex cordis abundantia scribimus omnes, easq; cogitationes scribendo literis committimus, quibus occupati sumus. Vnde scribere spiritualia & diuini amoris feruorem inducentia non possumus, quia pleni cogitationum mundanarum carnaliumq; pròh pudor æstuamus. Nemo eñ sine fide & charitate Iesu Christi, qui sapientia est Dei patris, ueram & salutarem poterit assequi sapientiam, ut uidelicet spiritualia scribat, qui carnalia & trãsitoria sapit. Propterea te hortor mi Sycamber, cum scias te religioni monasticæ iuratum, ut sicut in exteriori conuersatione in medio confratrum tuorum sine offensione ambulas, ita contemptis studiis puerilibus, quæ parum conferunt ad animæ salutem, & mentem & calamum ad spiritualia totis uiribus conuertas. Talia rogo posthac ædeopuscula, quorum lucubratio Dei in te amorem suauiter augeat, mentemq; legentis in contemptum mundanorum ducat. Cædant iam nunc ludi pueriles, senem non decent carmina poetarum, prosaice tibi pro senectutis honore pergendum est: tortuosis ludat uersiculis immatura iuuentus, planum nos iter amamus. Quòd si uersificare lubet, iterum dico, nulla senem

debere confingere carmina, p̃ter penthica, forsitan epitaphia mortuorum, nisi talis sit paraphrastes, qui carminũ semper habuerit usum, prosæ uero nunq̃, ut cũ Prudentio, Sedulio, Iuuenco, eorũq; similibus conuersus ad pœnitentiã mũdanæ arma sapientiæ ad laudes scripturæ cõferat diuinæ. Nulla sanctorum ueterũ doctoꝝ Hieronymi, Ambrosii, Augustini, Gregorii, Origenis, Ioannis Chrysostomi, Basilii, Cyrilli, aliorũq́; cõplurium carmina legimus p̃ter hymnos ad dei laudẽ cõpositos, & epitaphia paucula mortuorum, quãuis artẽ illos habuisse nõ dubitamus. Cupientes eñ lucubratiõibus suis animaꝝ prodesse saluti, prosa scribere q̃ carmine maluerunt, ppterea q; sit difficile in oĩbus quæ scribenda utiliter occurrũt legẽ seruare metrorũ, & hoc genus docendi magis uideret̃ iuuenes decere q̃ senes, raróq; cõtingat quempiã in utroq; reperiri perfectũ.

S. patres qua re prosa & non metro usi sint.

Rogas ut oĩm lucubrationum mearũ rationẽ, titulos & argumenta tibi perscribã, earũ maxime quas post æditionẽ libri de scriptorib9 ecclesiasticis cõposui. Dicis. n. causam te habere honestissimã, qua eorũ expetas rationẽ. Satisfaciã desyderio tuo q̃ primũ mihi per ociũ licuerit, quod iã fieri nõ potuit, & festinante nũcio, & me in aliis occupato. Veldicũ amantissimum mei nõ dubito, quẽ non minus amo q̃ amer ab ipso. *Herbenũ* nostrũ cõmunẽ amicũ & cõphilosophũ integerrimũ, quoties oportunitas data fuerit meo noĩe saluta, qui oĩm bonorũ uirorũ amicitia dignus est, utpote nõ minus sanctimonia uitæ q̃ eruditione literarũ insignis. Vale mente & corpore sanus, mei memor ad Deũ. Ex monasterio meo S. Iacobi Herbipolis 12. die mensis Augusti Anno Christianorum 1507.

JOAN. TRITE. AB. D. IACOBI HERBIPOlensis, Vuilhelmo Veldico Monapio plebano in Dyrmstein, theologo & mathematico nobis amicissimo salutem.

Literas

Iteras tuas amice quas emisisti ad nos quinta die mensis Iulii, prima die mensis Augusti cum Rogerianis accepi, quibus per ordinem si potero duxi respondendum. Et in primis quidem gratias tibi ago ingentes pro tua in me beneuolentia, qua meæ congaudes tranquillitati, locumque me inuenisse aptum lætaris cum libertate philosophandi. Gaudeo sane non mediocriter & ipse, quoniam Deo miserante laqueus terrenarum occupationum, quo nimium grauabar in Spanheim contritus est, & ego licet cum magna difficultate liberatus sum. In quartum & uicesimum annũ ut nosti grauissimum hoc onus pastoralis curæ inuitus portaui, quoniam natus mihi uidebar ad quietem solitudinis ac studium scripturarum potius, quàm ad mũdi tumultus & iurgia rusticorum. Solitudo mihi semper placuit, quam quoties deserere compulsus fueram, minus aptus ad spiritualia toties fiebam. Non enim me fugit sanctum Ioannem dixisse Chrysostomum super Euangeliũ Matthæi. Sicut difficile est arborẽ iuxta uiam positam fructus usque ad maturitatem seruare: sic difficile est uirum iuxta hunc mundum uiuentem, id est in actibus mundi, iusticiã immaculatã usq; ad finem tenere. Recede ergo, inquit, de uia & planta te in loco secreto, ut nec mundus tecum habeat aliquid commune, nec tu cum mundó. Diui quoque sententia Hieronymi memoriam raro deserebat dicentis. Quid desyderamus urbium frequentiam, qui de singularitate censemur? Mihi enim oppidum carcer est, solitudo paradisus. Nam ut beatus Augustinus dicit in libro de singularitate clericorum: Minus uoluptatibus stimulatur, qui non est ubi est frequentia uoluptatum, & minus auaritiæ molestias patitur, qui diuitias non uidet. Inopia fratrum, & magna loci necessitas me curis temporalium rerum sæpius

occupauerunt inuitum, eóq; magis, quo mihi nullus in his aderat fidelis & peritus adiutor. Feci tamen omnem quam potui circa utriusq; status reparationem diligentiam, quod structuræ & alia per me facta docebunt, quousq; tandem fratrum meorum cum Cynonotis perniciosa in me conspiratio inuoluntariũ reddidit, & ad cedendum improbis omnino paratũ. Mihi proinde uiuere deinceps & sacris scripturis pro uiribus statui, mundiq; inutiles curas resignare mundanis, quoniam hactenus monachis plusq̃ satis deseruiui ingratis. Huius autẽ cœnobii cui nũc præsum indignus, etsi paupertate grauetur, nec sollicitudines sunt tantæ, nec perniciosæ cum rusticis tot contentiosæ occupationes. Viuo gratia dei mea sorte contentus, & quanto rebus transitoriis locus est pauperior, tanto me pacis & tranquillitatis abundantia existimo ditiorem. Enimuero iuxta consilium sancti Christophili Pauli, uictum habens necessarium, quo mortale ad tempus uitæ sustentetur corpusculum, & uestem Boream cohercens, amplius non requiro. Orbem terræ marisq; & insularum, quẽ pulchre depictum in Vuormatia scribis esse uenalem, me quidem consequi posse optarem, sed quadraginta pro illo expendere florenos, nemo facile mihi persuadebit. Cóparaui enim mihi ante paucos dies pro ære modico sphæram orbis pulchram in quantitate parua, nuper Argentinæ impressam, simul & in magna dispositione globum terræ in plano expansum, cum insulis & regionibus nouiter ab Americo Vesputio Hispano inuentis in mari occidentali ac uersus meridiem ad paralellũ ferme decimum, cum quibusdam aliis ad eã speculationẽ pertinentibus. Quòd aũt mones ut huius rei causam Dño meo reuerendissimo proponam episcopo, satis quidem facis officio tuo, sed minus mihi principum pensiculare occupationes & negocia ꝑpetua & maxima

maxima uideris, q occupatissimis animis ociosorũ studia existi mas persuadẽda. Veteris amicitiæ nõ dubita sum tenacissim⁹, & quam semel in te charitatem effudi, nulla unquã terrarũ spacia infirmabũt. Vnde quod iubes ut faciam, te quoq; facere ne pigeat exhortor & peto. Ita precor uiuamus amici, ut alterius in altero memoria ualeat apud Deum. Hæc enim ueræ amicitiæ causa est, qua nõ quærimus aliud q̃ in theosophia parilitatem cordium, & ex mutua cohortatione profectum animorũ. Quòd si alter amicorum aliquam sæuiẽtis mundi calamitatẽ inciderit, ab altero totis est uiribus consolandus. Si errauerit, mox ad uiam ueritatis ab amico reuocandus est. Si tepuerit in studio salutari, excitandus, quia erit uera & iure cõmendabilis amicitia, si hoc effecerit ad quod est instituta. Et ideo sancti patres iustissimã esse amicitiã legẽ arbitrati sunt, qua præcipitur ut non minus nec plus quisquã amicũ suum q̃ seipsum diligat. Henricum de Bunau diu uita audiui defunctum, sed libros eius & globum cosmographiæ quẽ olim cõparauit ex officina tua, remãsisse apud Saxoniæ principes, quod tu existimas, non audiui. Habet enim superstitẽ fratrẽ, cui omnia moriturus consignauit. Rebus tuis secundis uehemẽter congratulor, tibiq; ut uerus amicus congaudeo, cupiens nihilominus memorem te esse uersiculorũ Hildeberti Thuronẽsis Archiepiscopi dicẽntis:

Cuncta sub ancipiti pendent mortalia casu
Et spondent propria mobilitate fugam
Quicquid habes hodie, cras te fortasse relinquet
Aut modo dum loqueris desinit esse tuum.

Miranda te significas lucubrasse opuscula, ab eo tẽpore quo tecum fui in Dyrmstein, quæ mihi ostẽnsurum te polliceris cum ad te uenero. Sed cum nulla sit mihi causa ueniẽdi ad te, immo neq; uoluntas quietẽ interrumpendi meã, bene feceris

&quod maxime decet amicum, si operũ tuorum omnium ad me titulos quāprimum dederis, aut certe quod magis cuperé, ipsa opuscula, quæ lecta per me, uel etiam rescripta tibi fideliter quantotius restituenda polliceor. Miraris forsitan ꝙ me causam ueniendi ad te dixi non habere, sed accipe rationem. Monasterium cui præsum licet indignus, nécdum annali capitulo Bursfeldensium patrum dignoscitur subiectũ, quod nouiter est reformatũ, quapropter officio uisitationis me grauare minime possunt, quemadmodum per annos uiginti continuos non sine graui dispendio meo antea fecerunt. Hinc mihi quiescendi copia Domino Iesu prouidente conceditur, & nulla uagandi sicut prius occasio præbetur. Et inde est ꝙ causam ueniendi ad te me dixi non habere. Maxime tamē uellem ut mecũ esses uel uno die, ostenderem & ego tibi quæ mirareris opuscula. Sed uidebimus nos aliquando si uoluerit Dominus Iesus qui omnia potest. Interea quoties oportunitas se nobis obtulerit, literis nos mutuo in amore ipsius cohortemur. Ora pro me frater ad Deum, ut in sua me uia custodiat, omnésq; mihi trāsgressiones meas, quarum non est numerus, propter dolorem amarissimæ passionis suæ misericorditer indulgeat. Vale. Ex Herbipoli duodecima die mensis Augusti Anno *Christianorum* millesimo quingentesimo septimo.

IOANNES TRITEMIVS ABBAS MOnasterii diui Iacobi in suburbano ciuitatis Herbipolensis. M. Matthæo Herbeno amicorum integerrimo salutem D. P.

LOcorum distantia facit nimia ꝙ dare ad te literas rarius possum, nec ideo tamē spiritu disiūgor à te, quāuis corpore tibi longe sum absens, quē in uera charitate Christi semper amaui, & inter amicos primariũ constitui.

stitui. Semper itaq; mihi præsens es spiritu, cum te habeam in uisceribus fraternæ charitatis. Biennium effluxit quo ultimas ex Colonia Agrippina ad te literas dedi, cum quibus miseram & exemplar literarum mearum ad Beiselium cõmunem amicum, quo certior fieres de his quæ tunc mecum agebantur. Interea nunciorum penuria nihil scripsi ad te, neq; literas tuas uidi ullas, quod eadem causa arbitror accidisse. De Colonia soluto conuentu principum, cum serenissimo principe Electore Ioachim Marchiam Brandenburgensem intraui, & cum eo mensibus nouem commoratus sum. Verum postea reuersus Budorim animo & intẽtione redeundi ad Spanheim, cum fratres meos Melantium priorem, quem nosti maxime, cum Cynonotis æmulis meis conspirasse aduersum me manifesto cognouissem inditio, mutaui propositum, susceptáq; oblata mihi abbatia, in qua nunc dego sancti Iacobi iuxta Herbipolim, Spanhemẽsem cum improbis monachis resignaui. Quid enim in medio æmulorum facerem, qui semper uel occultas in me, uel apertas inimicitias agerent, ita ut nulla mihi unquã posset esse securitas, sed continua suspicio insidiarum utrinq; mox oriretur, iuxta dictum Achillis ad Hectorem apud Homerum Iliados. x. ita loquentis:

ὡς οὐκ ἔστι λέουσι καὶ ἀνδράσιν ὅρκια πιστά
Οὐδὲ λύκοι τε καὶ ἄρνες ὁμόφρονα θυμὸν ἔχουσιν
Ἀλλὰ κακὰ φρονέουσι διαμπερὲς ἀλλήλοισιν.
ὡς οὐκ ἔστι ἐμὲ καὶ σὲ φιλέμεναι, &c.

Παράφρασις.

Vt non est leonibus & uiris concordia firma
Neq; lupi & oues unum animum habent.
Sed mala meditantur utrinq; ad inuicem,
Sic non erit me & te amari alterutrum.

Interposuerunt patres ordinis nostri uices, nósq; ad mutui nitebantur reuocare concordiam, mihiq́; uiribus totis reditũ ad monasterium persuadere tentabant, sed tutum mihi uisum non est, inimicis cõfidere necessitate sua non uoluntate reconciliatis, Pittaci memor sententiæ pulchre monentis: Μηδὲ τὸν ἐχθρὸν φίλον ἡγοῦ. Hoc est: Neq; inimicum amicũ tibi existima.

Et Menander.

λόγον παρ' ἐχθροῦ μήποθ' ἡγήσῃ φίλον.

Id est.

Sermonem ab inimico nunquam putabis amicum. Cessi ergo inuidiæ & æmulationi satis oportune, nec me pœnitet, quietem bonam & pacem Deo fauẽte cõsecutum, ubi liberius iam deinceps mihimetipsi liceat esse intentũ. Semper enim tumultuarias mũdi occupationes odiui, magis autẽ & loci solitudinem & mentis tranquillitatẽ amaui, usq; ad inuidiam quorundam, quod ipse non ignoras, qui non paucis diebus mecum Græcarum literarum amore in Spanhemensi monasterio dudum conuersatus es, moresq; tam meos q̃ fratrum meorum satis peruidisti. Sed missa faciã hæc: amicorum tibi conditiones exponam potius, quoniam perlibenter scire te non dubito. Ioannes Damius qui Græcas literas tecũ à me olim *didicit in monasterio* Spanhemensi, præpositus est monialium in Nouiburgio prope Heidelbergam, & rebus immersus caducis penè studium literarum omne postposuit. Rogerius noster Sycamber suo more librificat ac fœtus ꝑducit innumeros, ita ut uel solos titulos recensere mihi sit tædiosum, singulorum quæ lucubrauit opusculorum. Absoluit enim, ut suo utar uerbo, centũ triginta sex lucubrationum suarum opuscula in codicibus quatuor, & nec hodie scribere cessat. Iacobus Vuimpfelingus Argentinæ est, grauem à fratribus eremitis diui Augustini sustinens per-

secutionem

ſecutionem, propterea q in quodam opere ſuo de integritate prænotato, ſcripſit ipſum Auguſtinum nō extitiſſe monachū ſiue cucullatū. Compatior homini penè ultra uires moleſtiā ferenti, cuius nobile ingenium iam ſeneſcentis ad iurgia compellitur iuriſtarum. Nam in propria perſona citari illum ad ſedem apoſtolicam procurarunt, cuius apologiam in centū uerſiculos æditam cum literis meis ad te miſi, ut excuſationem uiri intelligas. Sebaſtianus Brant adhuc Argentinæ uiuit publico ſenatus ſtipendio conductus. Ioannes Nutius monachus ille Spanhemenſis, qui nunquam in coniurationem prauorum aduerſum me conſenſit, mortuus eſt, pro cuius anima ut intercedas apud Deum, te etiam atque etiam rogo. Mihi uero in abbatia Spanhemenſi ſucceſsit prior Melantius, quem noſti, qui non ſatis paſtori ſuo fidelis extitit. Non imputet illi Deus, quoniam inſcius forſitan ſeductus eſt. Vale ſanus & incolumis Neſtoreos in annos memor noſtri ad Deum. Ex Herbipoli 16. die menſis Auguſti. Anno Chriſtianorum 1507.

Vuimpſelingi perſecutio ab eremitis Auguſti.

IOAN. TRITE. AB. MONASTERII D. IAcobi Herbipolenſis Ioanni Capellerio mathematico Pariſienſi Salutem.

CRebrius ad te literas darē, eruditiſs. Ioannes, ſi mihi nō deeſſet copia nūciorū. Nō te latere credo q abbatiā Spanhemen. ꝓpter inuidiā æmuloꝝ dimiſi, & ideo tibi ſcribere de hac ipſa mutatiōe mea neceſſarium nō iudicaui. Cauſas æmulationum in me omnium tibi ante bienni um notas feci, cū apud me eſſes in Colonia Agrippina in magno cōuentu illo Principum. Quæris qui mihi fuerint in Marchia Brandēburgenſi ſucceſſus, quid ibi egerim, quibus ue donatus à Principe muneribus fuerim, & quid nunc agam. Hæc ſumma literarum tuarū eſt, & quod te peramplius urget à me

nosse desyderium. Miserante Deo qui disponit & ordinat uniuersa, prospero itinere Marchiam intraui, & qui claudus eram ex fluxu unius cruris, ut me Coloniæ uidisti, in Marchia principis chirurgico me curante perfecte conualui. Mansi autem in Berlin cum ipso Marchione mensibus nouem didascali functus officio. Tradidi enim præcepta & regulas principi, quibus sine magno labore in latina lingua doctior euasit. Scripsi etiam ad instantiam eius quædam synthemata, quorum lectione gaudebat. Iam enim latine scribit ornate satis, & loquitur diserte, ac quicquid legit perfecte intelligit. Reuertentem me tandē gratiose remunerans ducatos trecentos mihi donauit, seq́ maiora daturꝝ cū tpe ꝓmisit. Postea uero cū me in hac abbatia cōstitutū audiuisset, etiā alia dona splēdida trāsmisit. Habes breuiter ad interrogata respōsum. Et ecce hic mihi iā uiuo & studio scripturarum tanto liberius, quanto minus sum in curis temporalium rerum occupatus. Pauperculum & exiguum est monasterium cui præsideo, & paucis ob id negociis inuolutum. Si lucubrationum mearum interea factarum exigis seriem, & hanc tibi breui narratione expediam. Epistolas meas familiares quas dedi ad amicos ex eo die quo de Spanheim exiui, prima uidelicet die mensis Aprilis, anni Christianorum millesimi quingentesimi quinti, usque ad introitum meum ad hanc abbatiam, qui fuit quintadecima Octobris anni sequentis, in librum unum comportaui. Cui adiunxi & secundum, qui continet epistolas primi duntaxat anni prælationis meæ in hoc monasterio, cui & istam inserui. Deinde scripsi itinerarium totius uitæ meæ, à tempore natiuitatis meæ usq; in hunc annum. Posthæc lucubraui de laudibus sancti Ioseph nutricii saluatoris librum unum. Item scripsi hac æstate opus magnū quod prænotaui pollographiā libros sex, ad memoratū principem Do

Libri duo epistolarū familiarium.

Opus pollographiæ.

cipem Dominum Ioachim Marchionem Brandenburgensem. Scripsi & alia quædam minora opuscula, quorum assignare titulos superfluum existimo. Præterea quæ in manibus uersantur cum perfecero, forsitan intelliges. Steganographiam uero meam, cuius primos duos libros in Colonia uidisti, nescio si unquam in lucem æditurus sum, trium intuitu rationū. Prima ratio quæ me ab eius æditione retrahit, est futuri consyderatio, & timor uerisimilis mali, quod per abusum prauorum hominum contingere posset, cum nostris inuentis mali non minus uterentur ad malum quàm boni ad bonum. Secunda est maximi laboris intentio & paruæ mercedis retributio. Nam ut uidisti, opus est arduum & acutissimæ speculationis, quod sine labore maximo nequeat consummari. Et quæ tanti laboris retributio, nisi auri forsitan pondus modicum, quod transitorium est, & ob id à Christiano monacho potius contemnendum. Pro mercede temporali nunquam mihi fuit animus laborandi, qui me uocatum in uineam Regis conspicio sempiterni. Tertia uero causa est, indoctæ plebis æstimatio, qua omne quod non intelligunt malis artibus adscribunt. Nihil adhuc scripsi, de quo merito quispiam possit admirari, nihil feci stupendum, & tamen uulgi opinionem patior, dum magum me plærique arbitrantur, asseuerantes me suscitasse mortuos, euocasse ab inferis dæmones, prædixisse futura, furesque reduxisse carminibus & ligasse latrones. Quæ omnia conficta & ementita nec feci unquam nec cogitaui quidem. Libros fateor magorum plerosque legi, non ut imitarer, sed ut eorum superstitiones pessimas aliquando redarguendo confunderem, quod largiente Domino Iesu Christo breui me facturum confido. Quid putas de me opinabitur stulta hominum indoctorum futura temeritas, cum steganographiam

Quare nolit edere Steganographiā.

Tritemium non esse magum.

in lucem produxero, quæ talia confinxit de me mendacia cũ nihil adhuc uiderit archani. Quamuis nõ magnifacio hæc garrulamenta imperitorum, conſcientiæ teſtimonio contentus: dare tamen occaſionem ſuſpitionis malæ quantum fuerit poſſibile non intendo. Valeſanus & fœlix, ueteris amicitiæ robore firmus & cõſtans. Ex Herbipoli decima ſexta die menſis Auguſti. Anno Chriſtianoꝝ milleſimo quingenteſimo ſeptimo.

IOANNES TRITEMIUS ABBAS S. IACObi Herbipolenſis, Iacobo Kymolano Carmelitani ordinis Theologo & mathematico ſalutem.

Literas tuas Kymolane quas prima die Maii ex Gandauo ſcripſiſti ad me, ultima die mẽſis Iulii per quẽdam mercatorem accepi, in quibus te more tuo rerum mearum oſtẽdis percupidum, de quo tibi gratias ago immortales. Scias ergo uelim, me Chriſto Ieſu miſerante, ſanum & incolumem, & quod te multorũ relatione audiuiſſe ſcribis, abbatiam reſignauiſſe Spanhemenſem, & eam in qua nunc dego pauper uoluntate ſpontanea acceptaſſe. Cauſas huius cõmutationis audiuiſti ex me, cum ante biennium unà eſſemus in Colonia Agrippina. Bibliothecam precioſam duorum milium uoluminum, quã olim uidiſti, integram dimiſi in Spanheim, quia de monaſterii ſubſtantia comparata fuit. Nihil enĩ proprium mihi eſt, qui monachum iuxta regulam ſanctiſsimi patris noſtri Benedicti profiteor. Quoſdã uere libellos de rebus naturæ myſticis & archanis, quorum lectio non omnibus conducit, mecum detuli Herbipolim, qui ad Spanheim nunquam pertinuerunt. Græca quoq; uolumina centum & Hebraica præter Bibliam illam paruulam impreſſam, ſimul cum cæteris in monaſterio dimiſi. Comparaui autem poſtea mihi in

utraq;

utraq; lingua uolumina de pecuniis mihi donatis à Marchione Brandenburgensi, & si quibus indigeré amplius mihi cum tépore prouidebo. Prior mihi in abbatia Spanhemensi successit, homo sane qué intus & in cute nouisti, qui non magnifacit studium scripturarũ, à quo si uellem libros Græcos uili precio facile redimeré. Sed nõ placet mihi Spanhemensi cœnobio suũ auferre decoré, qué magno satis precio cõparaui. Sufficit mihi paupertas mea, qui paucis didici esse contétus, cum tépus iã mihi uideatur adesse quo multitudo ad unitaté debeat reduci. Multa & ferme incredibilia legi, satis est, opera sequantur aliquãdo tépus postulat. Quid opus est multa legédo percurrere, cum sufficere ad necessariã eruditioné paucula queant? Scatet hodie uoluminibus mundus, tótq; in lucem quotidie ueniunt libri, ut nemo sit qui legere omnes possit. Ars enim quam impressoriam uocant tépore infantiæ meæ apud Moguntiã metropolim Francorum inuéta, infinita penè & ueterũ & nouorũ uolumina quotidie producit in lucem. Ioãnes Amorbachius ciuis Basiliésis, uir doctus & integerrimus, anno præterito omnes diui Augustini libros quotquot inuenire potuit in quindecim uoluminibus satis emendate impressit. Simili diligentia formis excussit omnia opera sanctorũ Hieronymi & Ambrosii, impressurus etiã de nouo diui Papæ Gregorii opuscula, quorum aliqua male, aliqua uero nunquã fuerunt impressa. Sed de his hactenus. Scire cupio abs te quid factũ sit cum literis quas tibi Coloniæ tradiderã Libanio Gallo mittédas in Franciam: Scripsit enim mihi interea, & nullam facit earum métionem, quo fit ut eas in manus illius peruenisse addubitem. Ioãnes Paleonydorus concarmelita tuus quando ultimo recessit à me ex Spanheim, in breui se reuersurum promisit, & ecce transierunt iam anni quatuor, in quibus nihil audire de illo uel perci-

Impressoria quando inuenta.

pere uſpiã potui. Si tibi cõſtat ubi ſit an uiuus uel mortuus, me q̃ primum certiorem reddas precor. Ego hic ſedens in loco ſolitudinis & quietis uictoria de inimicis facta mihi uaco & literis ſacris, experiorq; uerum quod ſcriptura promittit diuina.

Treno. 3. Bonum eſt uiro cum portauerit iugum Domini ab adoleſcentia ſua, quia ſedebit ſolitarius & tacebit, & leuabit ſe ſupra ſe. Tu ſupplex ora pro me ad Deum, qui pauperé de inopia releuat, ut me cuſtodire in ſua uolũtate dignetur. Scio enim breue tempus eſſe peregrinationis meæ in terra, & ut Seneca inquit, punctum eſt quod uiuimus, & adhuc puncto minus. Et hoc minimum ſpecie quadam lõgioris ſpacii natura diuiſit. Nam aliud ex hoc infantiam eſſe uoluit, aliud pueritiam, aliud adoleſcentiam, aliud inclinationem quandam ab illa in ſenectam, quam propriis grauem incommodis non ſinit eſſe quietam, ut iuſta conſyderatione dixerit uir quidam ſapiens in eccleſiaſtico.

Caput. 40. Occupatio magna creata eſt omnibus hominibus, & iugũ graue ſuper filios Adam, à die exitus de uentre matris eorum, uſq; ad diem ſepulturæ eorum in terram matrem omnium. Omnia enim quæ de terra ſunt in terram conuertentur. Et propterea homo uanitati ſimilis factus eſt, quoniam dies eius ſicut umbra prætereunt. Ecce breues anni tranſeunt, & ſemitam per quam non reuertemur ambulamus, multisq; repleti miſeriis continuis aduerſitatum agitamur procellis. Quid enim ſumus miſeri mortales, niſi uentus & umbra, qui in turbatione uiuimus, & in momento decidentes amplius non comparemus, Sicut Sophocles in Aiace furẽte Vlyſſem introducit loquenté.

Fragilitas hominum.

» ὁρῶ γὰρ ἡμᾶς οὐδὲν ὄντας ἄλλο πλὴν
» εἴδωλ' ὅσοιπερ ζῶμεν ἢ κούφην σκιάν, Id eſt.
» Video enim nos nihil exiſtentes aliud, q̃
» Simulachra quotquot uiuimus, ſeu leuem umbram.

Vnde

Vnde Homerus poëtatum princeps, hominis intuens miseriam ingemiscit dicens in Iliados. ρ. quod & ipse nō ignoras:

Οὐ μὲν γάρ τί πού ἐστιν ὀϊζυρώτερον ἀνδρὸς "
Πάντων ὅσσα τε γαῖαν ἔπι πνείει καὶ ἕρπει, "

Id est

Non enim certe aliquid est miserius homine "
Omnium quæ spirant in terra serpúntq́. "

Arborum foliis cōparandi sumus ut idem Homerus dicit in sexto, quoniā sicut folia cadunt de arboribus hieme properāte, ac ueris alia tēpore succrescūt: ita & hominū genus aliud quidē nascit, aliud uero morit. Foliū quod semel deciderit, amplius ad arborē nō consurgit, & homo posteaq̄ semel morit, ad hanc uitā deinceps nullatenus reuertetur. Proh superi quantū mortalia pectora cæcæ noctis habēt? Viuimus mortales, & morituros non cogitamus. Lætamur, gaudemus, & amplectimur caduca tanquā semper uicturi, & cū existimamus minime hinc rapimur quasi nunq̄ nati. O Kymolane cogitemus nouissima nostra dū cogitasse iuuat, ne tarde ignauiā uitæ ploremus. Grāmatica Lascaris Græca quā tibi Coloniæ comodauerā tua sit, qm̄ mihi necessaria nō est. Habeo enim similē alteram Venetiis nuper impressam. Neminē hic Græcis noui literis intentū, præter unicum Engelhardum Funck Decanum noui monasterii, uirum doctum & tam carmine q̄ prosa exercitatū. Vale nostri memor ad Deū. Ex Herbipoli decima sexta die mensis Augusti. Anno Christianorū millesimo quingentesimo septimo.

Glauci uerba sunt. οἵη περ φύλλων γενεὴ τοίη δὲ καὶ ἀνδρῶν, &c.

D. Engelhardus Funck.

IOAN. TRIT. ABBAS MONASTERII diui Iacobi in suburbano Herbipolensi Christiano Masseeu presbytero Gandaui in cœnobio diui Hieronymi commoranti amico charissimo salutem.

Vanto cupiam scire desyderio quid agas, quemodo ualeas, & quid scribas noui, aut si chronicon perfeceris tuum, nec literis possum exprimere, nec uerbis, cum lōge simus ab inuicem disiūcti, notum tibi facere. Maxime tamen optarem tuas aliquando uidere de temporum supputatione lucubrationes, quas mihi dudum adscribere pollicitus es. Quinq; iam anni effluxerūt ex eo tempore, quo Chronicam scribere adorsus es, quam si nécdum cōpleuisti, opus profecto aut maximū est, aut tu compilator omnium tardissimus. Vehemēter autem timeo ne tibi cōtingat quod multis hodie claustralibus sub obedientia constitutis prælatorum nouimus euenire, qui nobilissimis ingeniis præditi, ad uiles mundanarū actionum sarcinas cōpelluntur subeūdas: & quibus animus ad studia literarum aptissimus est, manibus contrectare librum prohibētur. Miseram tibi ultimo ut postulasti nomina duodecim mensiū, quibus apud Græcos appellantur simul & Hebræos ꝑpriis literis scriptos, nec satis intelligo ad quid tibi in chronicarum æditione conducant. Epigrammata uero græca quæ in aurea cruce dicis inscripta cōseruari apud uos, admirationē mihi non modicam pepererunt, quomodo ex Constantinopoli Gandauum uenerint. Habet enim inscriptio *crucē ipsam* iussu & impensis Constātinopolitani factam Imperatoris. Cessauit admiratio statim, cum uenisset in mentem, Constantinopolim captam olim & spoliatam tempore Henrici Imperatoris quarti, per Gotfridum comitē de Bulyon, qui ob magnifice gesta in terra Lotharingiæ, ducatus nomine meruit insigniri, & in regem Hierosolymitanum sublimari. Is enim per Vngariam & Bulgariam exercitum ducturus in Palestinam, iniuriis prouocatus Alexii Imperatoris, Bizantiū cœpit, & spolia militibus, quorum multi postea in Germaniā reuersi, reliquias,

Constātinopolis quādo capta.

cruces

cruces, & tabulas aureas, argenteasq́ sublatas à Græcis Latinorum ecclesiis ac monasteriis contulerunt. Memor esto Christiane in æditione chronicorum tuorum, quòd omnes ferme chronographi in supputatione annorum Domini grauiter errauerunt, omittentes quatuor & uiginti annos, qui sub consulibus nō recte supputati transierūt, qđ ex Mariano Scoto monacho, & Augustino Vuestgallo Louaniensi theologo subtiliter inuenies calculatum. Scripseram tibi de hac ipsa re ante triennium latius ex Spanheim per Ioannem Steinenmoelen presbyterum Mechiliniensem. Scripsimus aūt & nos interea chronicon nō paruæ quantitatis monasterii Spanhemensis cui tūc præeramus, incipientes à prima ipsius fundatione, quæ facta est anno Christianorum millesimo quadragesimo usq; ad annum secundum supra quingentesimum atq; millesimū, in quo per successiones omnium abbatum seriem narrationis deduximus, usq; ad nonumdecimū prælationis nostræ annum, multa inserentes rerū in Alemania gestarū, q nobis memoria uidebanť dignæ. Festina quæso tandē operi manū imponere ultimā, ut illud uidere quandoq; mereamur. Quàm primū fieri potest fac nos eorum quæ circa te geruntť certiores. De nobis aūt tibi significamus, ꝙ abbatiā nostrā Spanhemensem pacis amore dimisimus, & eā in qua nūc uiuimus S. Iacobi Herbipolis assumpsimus, occasionem nobis præbentibus quibusdam æmulis, quibus nostra studia sancta minime placuerunt. Vale & Deum ora pro nobis. Ex Herbipoli decima sexta die Augusti Anno Christianorum millesimo quingentesimo septimo.

IOAN. TRITE. AB. MONASTERII D. IAcobi in suburbio ciuitatis Herbipolensis, Ioanni Damio Curtensio salutem, ac in synceram in Domino charitatem.

Etulit nobis lator præſentiũ frater Vuilhelmus orphanus, nepos abbatis Macharii Lympurgẽſis, magnæ temeritatis hiſtoriam, quæ ſi uera eſt ſatis nos facit admirari. Dicit enim abbatẽ Bursfeldenſem cum neſcio quo alio nuper in Spanheim uiſitationis peregiſſe officium, & inter alia ſuæ autoritatis mandata, præcepiſſe abbati Nicolao ſucceſſori noſtro certis ſub pœnis, quatenus oĩa linguæ græcæ uolumina ſcripta ſimul & impreſſa de monaſterio ſtudeat alienare, diſtrahere & uendere, quæ nos cũ magno labore ut noſti grauibusq; expenſis ex Græcia & Italia cõportauimus. Quæ ſi uera ſunt, te eñi latere nõ poſſunt, maxime rogamus quatenus ad monaſteriũ Spanhemenſe quantotius accedas, & ipſa uolumina Græca ſimul & Hebraica pro nobis cõpares, aut ſcire nos mentẽ abbatis facias. Curabimus eñi ex his quæ nobis principũ ſunt largitione collata tñ comportare pecuniarum, quo libros redimamus uenales. Quamuis non temere fidẽ dictis adhibere poſsimus. Quæ nam cauſa bonũ abbatem illum potuit permouere, ut libros iubeat uenundari græcos, in quibus nihil continet mali. An forte noſtri laborat odio, uel zelo ductus amaritudinis memoriã per hoc Tritemii de terra delendũ exiſtimat, quod olim diuo Papæ Gregorio primo legunt feciſſe Romani, qui poſt mortem eius omnes libros ab eo compoſitos quos poterant inuenire ignibus tradiderunt. Sed credere non poſſumus hoc abbatẽ cogitare Bursfeldenſem deuotione Chriſto iuratũ, qui nos meruiſſe de reformatione ordinis melíora cognoſcit, quan q̃ pro memoria apud poſteritatẽ habẽda cura ſit nobis aut nulla, aut parua. Magis aũt credimus illũ pia cõſyderatione motũ, ut quia neminẽ græcaꝝ literaꝝ peritũ in Spanheim reperit, ꝑpterea libros quaſi inutiles arbitratus loco, uendi ac uerti in uſus fratrũ neceſſarios preciũ mandauit:

Quam

Quamuis ista uenditio mihi non placeat, propterea q̃ omnes libros multis pecuniis comparatos per me ad perpetuũ cœnobii Spanhemensis ornatũ atq; decorẽ, in ipso suo loco maxime uellem permanere. Scis enim q̃ plus q̃ mille quingentos auri ducatos pro libris exposuimus in quatuor & uiginti annis nostræ prælationis, magnamq; & copiã & multitudinẽ eorũ comportauimus in unũ. Duo quippe milia numerauimus uoluminũ Bibliothecæ monasterii Spanhemensis ante hoc trienniũ, quando Henricus de Bunau eques auratus Ducum Saxoniæ doctissimus orator fuit nobiscum, quorũ nullũ fuit in loco tp̃e introitus nostri ad abbatiã, qđ tu frater minime poteris ignorare, quippe qui & monasterium mecum intrasti, & multo tempore minister mihi & Camerarius fuisti. In omni facultate scientiarum multa uolumina cõportauimus non solũ impressa, sed etiam pergameno scripta complura, preciosa & rara, ut cõfidenter ausim dicere, in tota Germania similem non esse bibliothecam, in qua tot, rara & peruetusta reperiantur uolumina in omni uarietate scripturarũ tam diuinarum quàm sæcularium: diuersarũ quoq; linguarũ, Hebraicæ, Græcæ, Latinæ, Chaldaicæ, Arabicæ, Indianæ, Ruthenicæ, Tartaricæ. Taceo reliquas consulto quæ nostris utuntur characteribus, ut Italicæ, Gallicæ, Bohemicæ, ac similes. Scio enim quod Græcorum uoluminum scriptorum simul & impressorum numerus centenarium excedit, pro quibus ut curam habeas te uehementer oramus. Et siquidem uenales sunt, pro nobis comparentur. Dabimus enim iustæ æstimationis precium quod nemo alius daturus est, cum hodie sciamus neminem in omni prouincia Rhenensium Græcarum literarum studiosum & doctum. Sin uero libri non sunt uenales, quàm optime sumus cõtenti, quatenus in suo loco permaneant. Age precamur ut diligentiam tuam nostro experiamur conuenisse desyderio.

Vale nostri memor ad Deum. Ex Herbipoli uicesima die Augusti Anno Christianorũ millesimo quingentesimo septimo.

IOAN. TRITE. AB. MONASTERII S. IAcobi in suburbio ciuitatis Herbipolensis Ioanni Virdungo de Hasfurt mathematico doctissimo salutem.

EXhibuit mihi literas tuas Henricus Gronigerus Reuerendissimi præsulis nostri à secretis, quibus planè cognoui causam meam petitoriam apud Illustrissimum principem Philippũ Comitẽ Palatinũ per te fuisse promotam. Quare tibi gratias habeo q̃ maximas, referamq; pro uiribus quoties mihi dabitur occasio. De libris uero principis faciam iuxta consilium tuum, quamuis timeam ne mora inducat periculum, quoniam homines sunt uigilantia ut plurimũ carentes, qui paruam rebus etiam arduis adhibeant curam. Librum uero tuum quem mihi comodasti manibus cõmisi scriptoris, qui mox ut fuerit rescriptus, ad te sine mora reuertetur. Libros aũt Berengarii meos, quos apud te Budoris dimiseram rescribendos, cum perfeceris ad me ut redeant iubeto. Homo ille de quo mihi scripsisti Georgius Sabellicus, qui se principẽ necromanticorum ausus est nominare, gyrouagus, *battologus*, & circuncellio est, dignus qui uerberibus *castigetur, ne temere* deinceps tam nefanda & ecclesiæ sanctæ contraria publice audeat profiteri. Quid enim sunt aliud tituli quos sibi assumit, nisi stultissimæ ac uesanæ mentis inditia, qui se fatuum non philosophum ostendit? Sic enim titulum sibi conuenientem formauit. Magister Georgius Sabellicus, Faustus iunior, fons necromanticorum, astrologus, magus secundus, chiromanticus, agromanticus, pyromanticus, in hydra arte secundus. Vide stultam hominis temeritatem, quanta feratur insania, ut se fontem necromantiæ ꝓfiteri præsumat, qui uere om

Georgius Sabellicus.

nium

nium bonarum literarum ignarus fatuum se potius appellare debuisset quàm magistrum. Sed me non latet eius nequitia. Cum anno priore de Marchia Brandenburgensi redirē, hunc ipsum hominem apud Geilenhusen oppidum inueni, de quo mihi plura dicebātur in hospitio friuola, non sine magna eius temeritate ab eo ꝑmissa. Qui mox ut me adesse audiuit, fugit de hospitio, & à nullo poterat persuaderi, ꝙ se meis præsentaret aspectibus. Titulum stulticiæ suæ qualem dedit ad te quem memorauimus, per quendam ciuem ad me quoq; destinauit. Referebant mihi quidā in oppido sacerdotes, ꝙ in multorum præsentia dixerit, tantā se omnis sapientiæ consecutū sciētiam atq; memoriā, ut si uolumina Platonis & Aristotelis omnia cū tota eorum philosophia in toto perisset ab hominum memoria, ipse suo ingenio uelut Ezras alter Hebræus, restituere uniuersa cum præstantiore ualeret elegantia. Postea me Neometi existēte Herbipolim uenit, eadémq; uanitate actus in plurimorum fertur dixisse præsentia, ꝙ Christi Saluatoris miracula nō sint mirāda, se quoq; omnia facere posse quæ Christ9 fecit quoties & quandocūq; uelit. In ultima quoq; huius anni quadragesima uenit Stauronesum, & simili stulticiæ gloriosus de se pollicebatur ingentia, dicens se in Alchimia omnium qui fuerint unquā esse perfectissimū, & scire atq; posse quicquid homines optauerint. Vacabat interea munus docendi scholasticū in oppido memorato, ad quod Francisci ab Sickingen Baliui principis tui, hominis mysticarū rerum percupidi promotione fuit assumptus, qui mox nefandissimo formationis genere cū pueris uidelicet uoluptari cœpit, quo statim deducto in lucem fuga pœnam declinauit paratā. Hæc sunt quæ mihi certissimo constāt testimonio de homine illo, quem tanto uenturum esse desyderio præstolaris. Cum uenerit ad te, non philosophū, sed

Fausti audacitas insignis.

hominem fatuum & nimia temeritate agitatū inuenies. Vale memor cum oportunitate principali. Ex herbipoli uicesima die mensis Augusti. Anno Christianorum 1507.

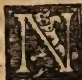
REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI, Illustrissimoq́ principi & domino, Domino Hermāno Coloniēsis Ecclesiæ Archiepiscopo, Angariæ Vuestphaliæq́ Duci, administratori Ecclesiæ Padelbornensis, sacri Imperii per Italiam Archicancellario. Principi Electori, Ioan. Trite. abbas S. Iacobi Herbipolensis felicitatem optat.

Euerendissime Princeps, promiseram ultimis literis quas dedi ad R. P. T. in fine mēsis Iunii, uenturū me circiter ad festū sancti Michaëlis archāgeli, quod & fecissem quàm libentissime, nisi pestis epidimiæ interea nimium grassari cœpisset in omnibus pene locis cisrhenanis, per quæ fueram descensurus, atq; in hunc usq; diem non cessauerit. Quapropter necessarium mihi fuit domi cōsistere, scienti q praesentia cuiuscūq; hominis per loca in quibus pestilentia uiget, cunctis solet esse principibus nauseanda. Metuens ergo ne hoc ipsum R. T. contingeret paternitati, *cum pene in omnibus locis hodie circa partes Rheni hoc sæuiat malum*, necessaria consideratione aduentum meum in aliud differre tempus decreui, nisi tua Serenitas hoc meum institutum iudicauerit immutandum. Interea quæ restant adiiciēda paratis pro eadem tua serenitate, ut quàm abunde perficiantur pro uiribus curabo. Omnipotens Deus tuam paternitatem reuerendissimam diu cōseruet incolumem, cui me quàm humilime facio commendatum. Ex Herbipoli uicesima quarta die mensis Augusti, Anno Christianorum 1507.

IOAN.

IOAN. TRITE. AB. MONASTERII DIVI Iacobi apostoli in suburbano Herbipolési Iodoco Beiselio Iurisconsulto perspicacissimo salutem.

Vnciatum tibi credo Iodoce per communes amicos, Rogerium, Herbenum, & Kymolanum, & alios rerum mearum uariatum iuxta Genesim statū, ut compleretur prædictio astrorum, si quid uirium habere credēda sit, quam ante uiginti annos Regis Philippi uaticinauit astronomus. Sæpius fateor & ipse interea comminantes inueni facta calculatione figuras, sed diui Augustini cōsilio persuasus, risum computaui uaticinia stellarum. Euenit mihi tādem quod uidebantur polliceri, & data mihi occasio est, qua deinceps experientia faciat necessario cautiorem. Inuidia æmulorum præstitit uaticinio locum, quam ne mathematici uacillaret prædictio nulli dubiūm dæmonium aliquod malignum suscitauit. Libenter enim, si Deus permittat, dæmones uaticiniis cooperantur humanis, per quæ in erroris deuio mentes capiant nimiū credulas uanitatibus. Præualuit aduersum me temeritas æmulorū dæmonis haud dubiū instigatiōe agitata, quod etsi præsignauerint astra futurū, hominū tamē libertate prouenit arbitrii. Nemo enim ut in me sæuirēt æmulos prouocauit inuitos, nec me ut abbatiā dimitterē Spanhemēsem compulit quisquā: sed uolūtate quidē cessi spontanea, causam uero ut uellem ingratitudo præstitit monachorū, de qua tibi olim ex Colonia q̄ latissime scripsisse me memini. At nunc uiuo hic multo q̄ in Spāheim quietior, mihi uacans & lectioni scripturarū, pauper quidē reb9, sed animo ut mihi uideor diues, utpote qui uanas mundi occupationes amauerim nunquam. Quòd me hortaris ut ueniam ad te, promittēs mihi omnia uitæ huius necessaria quoad uixero, amoris ergà me tui maximū est inditiū,

cui gratias & habeo & ago pro uiribus immortales, referámq; si unquã mihi facultas data fuerit. Descendere auté ad te ibiq; manere deinceps, quod maxime uideris optare, scis quoniam meæ non cõgruit professioni, qui monasticæ sum religioni addictus, & in uerba sanctissimi patris mei Benedicti iuratus. Nullatenus enim proposito meo cõuenit monasticam solitudiné relinquere, & cum hominibus sæcularibus quantúlibet bonis & iustis in sæculo continue habitare. Nam etsi mihi forsitan cohabitare tibi nullum sit periculũ, fieret tamé multis in religione mea scandalosum, quoniã sicuti non omnibus omnia placent, ita nec omnibus omnia expediunt. Statui ergo in monasterio aliquo consistere ordinis & obseruantiæ regularis, ne alicui de me præberetur male sentiendi occasio. Habuissem alioquin ex magnis mundi principibus nõ ultimos qui me copiosissime prouiderent in necessariis uitæ præsentis, si me curiis & ministeriis eorum inscribere uoluissem. Vnde usq; in hunc dié qui me proposito annali stipédio satis copiose ad curias inuitant suos cõplures agnoui. Sed non est uita piscibus in arido, nec monacho tuta cõuersatio sine claustro. Propterea ne mé-dacem cõstituam memetipsum, elegi pauper & abiectus habitare in cœnobio, magis q̃ diues & gloriosus apparere cum principib⁹ in sæculo. Quid enim mortuo homini magis cõgruit q̃ latere in sepulchro? Et monachum qui semel abrenũciauit sæculo, quid amplius decere putas, q̃ ut spretis omnibus negociis mũdi, corpore quietus & méte trãquillus, sibi uacans & scripturis diuinis in monasterio permaneat? Maxima enim & principalis causa ut Spanhemensem abbatiã plenam inutilibus mundi curis resignarem, istámq; sancti Iacobi, qua non est in ordine pauperior, assumerem, fuit amor solitudinis, pacis & tranquillitatis, nõ ut ocio defluerem inerti, sed quo studio liberius

possem

possem insistere scripturarum. Neq; enim inuidiam æmulorũ usq; adeo insuperabilem expertus fuit animus, ut eam non facile domare fauore & auxilio serenissimi principis Philippi Comitis Palatini potuerim si uoluissem, præsertim cum patres ordinis de obseruantia omnes nihil magis cupierint, q̃ ut abbatiam nõ desererem Spanhemensem. Vnde miserunt ad me Budorim duos abbates ex Synodo, quam apud Meguntiam celebrabant, qui reditum ad monasterium mihi persuaderent. Sed ego non minus amore pacis & tranquillitatis q̃ iniuriarũ cõsyderatione permotus, fixum apud me quod statueram seruaui, patienter sufferens datã mihi occasionem, qua uanis & inutilibus mundi occupationibus uel sero tandem eximerer. Itaq; largiente Domino nostro Iesu Christo, qui est saluator fidelium animarum, quam semper optaui pacẽ assecutus sum: pace nũc fruor desyderata,: pacem quoq; sequar q̃ diu in carne spiritus in me uitæ permanserit. Neq; paupertatem loci præsentis quem assumpsi grauiter duxi ferendam, sciens breuitate huius uitæ consummata tandem nihil hinc mecum transiturum ex omnibus quæ posſidentur in mundo. Victum ergo habens & uestitum Christianus iubetur esse contentus, quoniam qui diuites fieri cupiunt, uarias tentationes dæmonnm incurrunt. Monachus aũt qui diuitias amat, nec monachus est nec Christianus, sed apostata potius & infidelis, quoniam & Euangeliũ transgreditur, & uoti cõtemptor monastici suo domino mentitur. Sed uale, & rerũ quoq; tuarum me facito certiorem. Ex Herbipoli uicesima sexta die mensis Augusti Anno Christianorum millesimo quingentesimo septimo.

IOAN. TRITE. AB. D. IACOBI HERBIPOlensis, Rogerio Sycambro salutem & charitatem.

EPistolam tuam prima die mensis Augusti ad me datam Rogeri charissime, suscepi sexta die eiusdé mensis, in qua iterum atq; iterum postulas, ut tibi titulos & rationem omnium lucubrationum mearum transmittam, quod itidé & te prius rogasse, & me promissione pollicitũ nó ignoro. Faciam nunc itaq; quod hortaris, pinacemq; æditionum mearum per ordiné tpis quo sunt factæ tibi designabo.

Catalogus librorũ Ioannis Tritemij

In primis cum essem annorum trium & uiginti, comportaui ex scriptis doctorum summulã uirtutũ in duobus libris, quã nec dum in lucem ædere potui. Hoc opus sic incipit. Magna uirtus animæ est uirtutem ama.

Ad instantiam quoq; Ioannis Damii Curtensii, nunc præpositi sanctimonialium in Nouiburgio prope Budorim, tunc monachi & capellani mei, scripsi de tentationibus monachorũ libros duos, qui & ipsi nec dum sunt emissi. Hoc opus sic incipit. Humanum genus.

Ad instantiã deniq; Nicolai Stauronesii, tunc prioris mei claustralis in Spanheim, scripsi super regulam sancti patris nostri Benedicti libros duos, quod sic incipit. Venite filii audite me, timorem Domini doce.

Ad petitioné quoq; memorati Ioannis Damii scripsi duos libros exhortationũ ad monachos, qui & ipsi delitescũt. Hoc opus sic incipit. Militiæ conuenit Christianæ.

Ad instantiam cuiusdam amici librum scripsi unum de miseria uitæ præsentis, in quo legentis animũ ad mundi contemptum inducere conatus sum. Hoc opus dudũ fuit impressum & incipit. Cum nihil sit uita &c.

Contra uitium proprietatis monachorũ atq; claustralium scripsi librum unũ, ad instantiam cuiusdã monachi in Blidenstat, qui est impressus Moguntiæ ante plures annos. Hoc opus

sic incipit.

ſic incipit. Omnes ad uitam &c.

Chronicon quoq; monaſterii tūc mei Spanhemenſis, à tem pore fundationis ſuæ uſq; ad annos Chriſtianorum milleſimū quingenteſimum ſecundum cum magno labore conſcripſi, in quo ſucceſsiones, tempora, & geſta omnium abbatum eius à primo uſq; ad me, quantum inuenire potui diligentiſsime ordinaui, magnum uolumen conficiens hiſtoriarum in quo ſingulis annis multa per digreſsionem inſerui rerum memora tu in Alemania dignarum. Hoc opus ſic incipit. Anno Dñi.

De modo & forma uiſitationis clauſtralium ſcripſi librum qui Nurenbergæ dudum iuſſu patrum eſt impreſſus, & ſic incipit. Fratres tuos uiſitabis ſi recte.

De modo etiam & forma celebrandi ſynodum ordinis prouincialem ſcripſi librum unum iuſſu & imperio patrum, qui præſcripto coimpreſſus eſt, incipit. Quoniā in celebrand.

Statuta quoque capitulorum prouincialium à tempore concilii Conſtantienſis uſque ad capitulum in Hirſauia cele bratum, mandato Patrum abbreuiando in unum librum comportaui, qui duobus præſcriptis Nurenbergæ coimpreſ ſus eſt, & incipit ſic. Quoniam uolenti ſingula ord. ſtat.

Statuta etiam annalis capituli patrum de obſeruantia eorum iuſſu in unum librum ornatiore ſtylo abbreuiando rede gi, qui Coloniæ habetur in cœnobio ſancti Martini, & in Span heim habetur, & incipit ſic. Reuerendis in CHRISTO.

Ad inſtantiam Ioannis abbatis Burſfeldenſis modum & formam deſcripſi annale capitulum celebrandi, quod opus priuſquam perficerem ille obiit, & libellus in Spanheim cum aliis remanſit. Incipit autem ſic. Reuerendo patri Domino Ioanni.

Ad preces Blasii abbatis Hirsauiensis chronicon eiusdem cœnobii scribere adorsus maiorem partem compleui, sed illo mortuo æditioné intermisi, incertus qua mercede successor eius laborem recompensare futurus sit.

Ad eiusdem abbatis Blasii preces scripsi librum unum de ruina ordinis nostri, quem πενθικὸν, id est lugubrem, prænotaui. Hoc opus Moguntiæ impressum est, & mandato patrum ad mensam in prouinciali capitulo semper legi consueuit. Incipit autem. Cum ordinis nostri pristinum decorem.

Ad instantiá Gerlaci de Breytbach abbatis Tuitiensis prope Coloniam, scripsi de laude scriptorum librum unum, qui est Moguntiæ impressus, & incipit. Venerabili patri Dño &c.

Ad preces quorundam patrum de ordine carmelitarum scripsi libros duos, in quorum primo, principium, incrementum, & laudes eiusdem ordinis digessi. In secundo illustres uiros qui in eo claruerunt consignaui. Hoc opus Moguntiæ impressum est & incipit. Precibus & instantia uene. &c.

De laudibus quoq; sanctæ Annæ matris intactæ atq; castissimæ uirginis Mariæ Dei genetricis scripsi librum unũ ad preces Rumoldi Prioris Francofordensis memorati *ordinis*, qui est impressus & *incipit*. Voti compellit *necessitas*.

Ad preces cuiusdam nouelli sacerdotis Nicolai Mernicensis apud Grunes quondam conscholaris mei scripsi de institutione uitæ sacerdotalis librum unum, qui est impressus & incipit sic. Petis à me Nicolae frater charissime.

Ad Ioannem Camerarium Dalbergium Vangionum eruditissimum antistitem librum scripsi de ecclesiasticis scriptoribus prænotatum, qui Basileæ fuit impressus, sic incipit post epistolam. Multorum instantia sæpe rogatus.

Ad preces Iacobi Vuimpfelingi Sletstattensis, poetæ, oratoris, atq;

toris, atq; theologi clarissimi opusculum scripsi de illustribus Germaniæ scriptoribus, quod prænotaui: Catalogum luminariū Germaniæ. Hoc opus Moguntiæ impressum sic incipit. Quoniam sunt nonnulli Iacobe.

De uiris quoq; illustribus ordinis nostri scripsi libros quatuor, qui nécdum in lucem prodierunt, quorum primus loquitur de principio & incremento ipsius ordinis in genere. Secundus uero catalogus est sanctorum ex ordine ipso canonizatorum. Tertius Romanos continet pontifices ex ipso assumptos. Et quartus uiros ordinis exprimit insignes, qui non minus Ecclesiam catholicam q̄ ordinem ipsum scriptis & lucubrationibus suis magnifice ornarunt. Hoc opus sic incipit. Cogitanti mihi ac crebrius.

Ad fratrem Albertum Latronem, ordinis Minorum scripsi de computo Ecclesiastico librum unum, qui non est ad huc deductus in publicum. Incipit autem: Ioannes Tritemius abbas, &c.

Ad imperium patrū ordinis mei de obseruantia nostra quæ Bursfeldensis à loco suæ originis dicta est, scripsi arduum opus de triplici regione claustralium, occasione accepta ex quibus synthematibus in prologo fit mentio. Sunt autem tres libri quorū primus regionē describit claustraliū incipientiū, secundus proficientium, tertius perfectorum. Hoc opus Moguntiæ impressum est, & post epistolam meam ad præsidentes sic incipit: Cum uitæ monasticæ statum.

Ad preces quoq; cuiusdam amici, præfato trium regionū claustralium operi adiunxi post finem, spirituale exercitium monachorum librum unum, qui similiter cum illo est impressus, & incipit sic: Quoniam opusculum de triplici reg.

Rursus de ipso monachorum exercitio unum epitoma ad

eiusdem amici petitionem extraxi, quod cum præscriptis similiter est impressum, & sic incipit: Et si formula spiritualis.

Magnum post hæc & nimis arduũ opus Steganographiæ mirabilis adinuentionis in octo libros partiẽdum scribere sum adorsus, cuius primum quidem librum & secundum ad finem usq; perduxi, tertium uero mancum & reliquos omnes dimisi usq; in hunc diem animo sepultos, multiplici consyderatione persuasus, cum & labor sit magnus, & forsitan retributio parua. Maneat ergo impercum, sicut iacet, donec aliud persuadeat utilitas. Hoc opus sic incipit: Antiquissimos sapientes, quos græco sermone philosophos.

Ad preces Vdalrici Eßlingensis Theologi, Coloniensisq́ maioris Ecclesiæ Canonici, de certis dubiis & quæstionibus in Euangelio κατὰ Ioannem scripsi ad textum græcum libellũ qui non est impressus & incipit: Crebris amicorum.

Ad eundem alium scripsi libellum de quibusdam in Psalterio dubiis ad exemplaria græcorum, quorum breuem feci absolutionem. Incipit autem: Cum nuper ad Coloniam.

De sanctissima quoq; matre Anna rosarium quinquaginta distinctum articulis ordinaui, pro mea in eã deuotione, simul & horarias preces, quas cursum appellare consueuimus, *officiũ* missæ cum sequentia. Exultent in hac die, & alia quæ incipit. Iesu cœlorum regis sanctam laudemus.

Ad preces Macharii abbatis Lympurgensis scripsi de miseria prælatorũ claustralium libros duos, qui nẽdum in lucem sunt æditi, sed in Spanheim manserunt. Hoc opus sic incipit. Vt de miseria prælatorum claustralium, &c.

Orationes in capitulis ordinis & extra habitas, plures scripsi numero quàm uiginti, quorum aliquæ Moguntiæ fuerunt *im*pressæ, aliæ uero per amicos dispersæ sunt.

Rosaria

Rosaria quoq; multa de diuersis sanctis, Petro, Paulo, Maria Magdalena, & aliis, collectas, prosas siue sequentias, orationésq; supplicatorias sine certo numero complures, ad instantiã deuotorum hominum scripsi, quorum omnium exemplaria non retinui. Complura etiam parua scripsi opuscula, quorum hac uice titulos omnium ad memoriam nequeo reuocare. Ex his nonnulla in lucem ædita iamdudum prodierunt, alia uero in Spanheim nécdum satis elucubrata dimisi, in posterum forsan perficienda.

De origine & progressu ducum Bauariæ historiam quoque scripsi iubente serenissimo principe Domino Philippo Comite Rheni Palatino, cui9 exordiũ operis à memoria lapsum est.

Epistolas uero ad amicos scripsi multas, quarum paucas in unum librum coadunaui, illas uidelicet quas in principio abbatiæ meæ spanhemensis emiseram. Reliquæ autem absq; ordine iacent adhuc in schedulis dispersæ, quas si potero in unũ uolumen aliquo tempore comportare curabo.

Hæc sunt synthemata mea Rogeri amãtissime Sycamber, quæ in abbatia Spanhemensi me scripsisse ad præsens memini, inter occupationes rei familiaris cõtinuas, & creberrimas ut nostri in ordine meo uisitationes, ab anno Christianorum millesimo quadringentesimo octogesimóq; tertio, die mensis Iulii uicesima nona, quando in abbatem fui electus Spanhemensem, usq; ad annum millesimum quingẽtesimum quintum, primã uidelicet diem mensis Aprilis, quando de Spanheim ultimo exiui nõ amplius reuersus. A tempore uero exitus mei de Spanheim usq; ad introitum meum in hanc diui Iacobi abbatiam, fluxerunt menses decem & octo, dies quindecim, in quibus parum scribere potui, præter quasdam epistolas familiares, quas in unum librum hic postea redegi. Nouem uero mẽsibus, qui-

bus interea cũ serenissimo principe Ioachim Electore in Marchia Brandenburgensium manseram, quod te non latet, mini me fui ociosus, sed quædam ad eius imperiũ lucubraui opuscula, quorũ aliqua cõpleui, reliqua imperfecta dimisi. Nam complurium historias abbreuiaui sanctorum ad eiusdem Principis instantiam, quorum deuotione peramplius feruebat, multásq; & uarias orationes de eisdem supplicatorias in uno uolumine comportaui quod sic incipit. Magnum & arduum opus tui amore Princeps, &c.

Eodem quoq; tempore in Marchia constitutus iubente me morato principe scripsi de uariis atq; diuersis materiis & rebus antiquitatum ex disputatione quotidiana emergẽtibus libros 14. in uno uolumine, quod opus prænotaui Panalethiã, cuius prologus prim9 sic incipit. Multa sunt præceptor magne, &c.

Aliud etiam opus Hieraticum scripsi ad eundem principem pro diuersis morbis propellendis necessarium, in quatuor & triginta particulas diuisum, cuius primus prologus sic incipit. Ea quæ tuæ maiestati scripturus aggredior, &c.

Præscripta tria uolumina compleui ad finem, reliquorum uero quæ nécdum perfeci titulos hic dicere nemo compellit.

Hæc sunt Rogeri charissime, quæ abbas *Spanhemensis* in tribus & uiginti annis lucubraui opuscula, quæ uero sequuntur postea scripsi abbas monasterii sancti Iacobi Apostoli in suburbano Herbipolensi, cui nunc præsum indignus, tanto literarum intentioni uacans liberius, quanto propter inopiam rei temporalis minus sum in externis occupatus. Sciens enim locum esse pauperem & quietum eo assumpsi libentius, quo me posse uacare studio scripturarum liberius sperabã. Scis enim ꝙ plures magnas abbatias & pingues mihi à principibus oblatas, amore quietis & scripturarum contempsi. Hanc autem, cum mihi fuisset oblata, meo confidens amplius conuenire

proposito sciens pauperculam assumpsi, in qua nécdum integrum compleui annum, unde & pauca lucubraui.

In primis scripsi librum unum in laudes sanctissimi Ioseph nutricii Domini & saluatoris nostri IESV CHRISTI, cui adiunxi rosarium quinquaginta articulorum ex præconiis meritorum eius. Officium quoque cum orationibus, & prosa quam sequentiam appellant. Hoc opus sic incipit. Magno sæpe desyderio statui satisfacere & deuotioni propriæ.

Post hæc scripsi ad Iacobum Tritemium fratrem Epistolarum mearum familiarium libros duos, quorum primus conti net quasdam epistolas numero. 66. quas scripsi ad diuersos per totum illud tempus, quo de monasterio Spanhemési exiui, usq; ad introitum meum in hunc locum. Secundus uero continet epistolas similiter. 60. quas hoc anno abbatiæ huius primo scripsi ad diuersos. Hoc opus sic incipit: Oportune satis admonuisti suauissime, &c.

Scripsi præterea hoc ipso anno magnum & laboriosum opus in sex libros partiales diuisum, quod prænotaui græca dictione pollographiam, quod latine sonat multam scripturam. Docet enim miranda subtilitate naturali, multos immo infinitos scribendi modos, & nunciandi secretissime tutissiméque ac sine aliqua suspitióe uniuersaliter in omni lingua totius mūdi quodcunq; fuerit nunciandum uel scribendum. Hoc opus sic incipit: Legimus complures ueterum sapientes, &c. Sed notandum Rogeri, q̄ hoc opus habere neminem æque decet ac principes magnos atq; potentes, per quod secretissima negotia sua nūciare possunt absentibus sine timore, ita q̄ archanū eorū totus mūdus nō possit inuenire absq; huius libri scientia, quæ facile discitur habito uolumine, & sine labore in memoria retinetur. Propterea statui hoc opus cuidam offerre principi,

cuius sapientia & uirtus omne bonum meretur.

Contra perniciosum quoq; Simoniæ ac proprietatis claustralium morbum & uitium maxime monialium ad propositã mihi quæstionem respondendo scripsi librum unum, qui sic Incipit: Est cœnobium quoddam monialium, &c.

Hæc etiam sunt Rogeri quæ præsenti anno in hac sancti Iacobi abbatia constitutus lucubraui, quorum scire titulos & seriẽ toties desiderasti. In manibus adhuc quædam uersantur imperfecta, quorum titulos & prænotationes te scire faciam, cum ad calcem ædita fuerint.

Decreui autem in posterum, si uoluerit altissimus, qui potest omnia solus, opus lucubrare meorum omnium quidem maximum, quod libris duodecim foret distinguendum, quorum materia erit de dæmonibus artibúsq; prophanis & maleficiis eorundem, quibus humanum genus misere decipiunt: éstq; mihi animus omnes superstitiosas dæmonum artes & hominum pro uiribus explodere, confutare, & quàm sint uanissimæ, perniciosæ ac detestandæ multipliciter ex propriis stultorum qui eas tradiderunt libris demonstrare. Videtur enim mihi necessarium opus his maxime temporibus, in quibus homines nimium sunt curiosi, docti uidelicet nonnulli similiter & indocti, ea perquirentes quæ melius nescirent. Laboris tamẽ ardui magnitudine non mediocriter deterritus ad tempus differre intentionem hanc meam utile putaui, quo interim successiue materia in unum pro tanto necessaria opere comportetur. Hæc sunt quæ tibi ad literas tuas iudicio meo rescribenda fuerant. Si qua uero post hac in lucem ædidero, non inter ultimos scies. Vale nostri memor ad Deum. Ex Herbipoli ultima die Augusti. Anno Christianorum millesimo quingentesimo septimo.

Reueren

REVERENDO IN CHRISTO PATRI domino Ioanni Tritemio abbati sancti Iacobi in suburbio Herbipolensi præceptori suo egregio atque doctissimo, Bartholomæus Lescanius presbyter indignus, & Marchionis Alberti Capellanus salutem exoptat æternam.

ET si paruo tempore uobiscum reuerende pater in Vrsulo sum conuersatus, non paruum tamē ex ipsa conuersatione profectum reportaui, quoniam uestro medicamine de grauissimo capitis mei dolore, quem per annos decem & octo continue ac sine intermissione aliqua sustinui, & à nullo medicorum poteram releuari, Domino Deo miserante curatus sum & plene conualui, de quo paternitati tuæ infinitas gratiarum actiones dico, meque totum in mācipiū offero, do, & impendo. Omnipotens Deus reuerentiam uestrā & in corpore & in anima saluam & incolumem perpetuo conseruare dignetur, sicut me miserum miserandúmque hominem uestra pietas misericorditer respexit, & de tam graui ac diuturno capitis dolore curauit, de quo medici nostri omnes semper quotquot cōsului desperauerūt. O spes mea post Deum unica, salus & promotor egregie, calamo exarare non ualeo tenui, quanta uobis sum charitate obnoxius & inclinatus, in tantum ut si uestræ complaceret paternitati, omnibus uitæ meæ dieb9 me uobis obligare in famulum unà cum his quæ possideo uellem ac optarem. Vestræ namque gratiosæ paternitatis recordatio semper apud me est, & de memoria cordis mei nullo unq̄ momento potest deleri, quoniam nō est hora in qua præsentiā uestri non cogitem. Valde autem sum tristis, & multi ciuium Berlinensium mecum dolent uehementer de perpetuá pater-

nitatis uestræ absentia, qui omnes nihil magis cupimus, q̃ si foret possibile ꝙ aliquando ad nos rediretis. Nouimus enim plures ꝙ princeps noster clarissimus multum desyderat reditum uestrum, & quotidie uestrum dicitur præstolari aduentum. O, si ad nos cito reuertatur uestra paternitas, quanto cum gaudio suscipiemini à nobis? Sciat paternitas uestra, ꝙ promotione Domini Georgii prioris amicissimi uestri, capellanus factus sum illustris magnificiq́; principis domini Alberti Marchionis, cum quo mihi uideor in loco esse paradisi, quia licet iuuenis sit, ualde tamen religiose uiuit, & honestissime in omnibus conuersatur. Laus cunctipotenti Deo, qui non deserit sperantes in eum, cuius benignitas uestram paternitatem mihi merito colendam, felicem in æuum conseruare dignetur. Amen. Ex Berlin decima tertia die mensis Maii. Anno Domini millesimo quingentesimo septimo.

IOANNES TRITEMIVS ABBAS MOnasterii sancti Iacobi Herbipolensis, Bartholomæo Lescanio presbytero salutem.

Literis tuis amantissime uir, quibus mihi de tua sanitate magnifice gratias agis, quid aliud respondere, aut possum, aut debeo, quàm illud quod *Ioannes* Mesue medicus in principio cuiusdam aggregationis suæ præfat, dicens: Sanat solus languores Deus, & de frugalitatis solo produxit in largitate sua medicinam benedictus, gloriosus, & excelsus. Vnde non mihi sed Deo gratiarum actiones habendæ sunt, quia sua bonitate non solum infirmos sanat, sed cum sit omnipotens etiam mortuos uiuificat. Ego autem non medicum, sed monachum profiteor Christianum, cuius si quid tibi profuere consilia, ille merito benedicendus & collaudandus est, à quo totum accepimus bonum ꝙ intelligimus. Memoriá

uero

uero mei, quã te iugiter habere testaris, cum pro peccatis meis intercedendo cõuerteris ad Deum, esse mihi gratissimã scias, hoc est, ut quoties in altari sacrificiũ redẽptionis nostræ oblaturus Deo Patri omnipotẽti memoriã amicorũ tuorum celebras, etiã orando pro me mẽtaliter dicas. Oro te Domine sancte pater omnipotens æterne Deus, per dolorẽ uulnerum Iesu Christi Domini nostri, memẽto etiã seruitoris tui licet praui Ioannis Tritemii abbatis, & quicquid peccauit in te per sanguinem eiusdẽ filii tui misericorditer Ecclesia tua per me postulante relaxa. Si hãc memoriã mei sedulo habueris Lescani charissime, beneficio me q̃ maximo donasti. Congaudeo tibi nõ mediocriter, q̧ boni principis fauorem & gratiam inuenisti, in cuius te seruitio ita uiuere decet, ut animæ profectũ atq; salutẽ nu nq̃ postponas illecebris carnis, nec ita diligas cõmodum & pacem mũdi, ut obliuiscaris cœlestis cõsolationis regni. Reditum uero meũ in Marchiã sicuti promittere postulantibus cũ principe amicis uobis non audeo, ita non temere nego. Potest enim omnia Deus, cuius nutũ & uoluntatẽ sequi, omnis creaturæ salus. Futurorũ autẽ nulla mortalibus est determinata cognitio. Vale nostri memor. Herbipoli penultima Augusti. Anno Christianorum millesimo quingentesimo septimo.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PAtri domino Ioanni Trit. abbati S. Iacobi Herbipolen. præceptori suo q̃ charissimo, frater Theodoricus monachus Fuldensis reuerentiã & honorẽ cum humilima sui recõmẽdatione.

Euerende pater & præceptor amantissime, audiens paternitatẽ uestrã aliam suscepisse abbatiã, & resignauisse Spanheimẽsem, ultra modum sum animo consternatus & fluctuãs in memetipso quodãmodo diu fus, & conu

uu

tristatus euasi, & lætus. Contristatus quidé propterea, quod inuidia æmulorũ uestrorũ in tantũ ualere permissa est, ut uobis occasioné præberet monasteriũ uestrũ deserendi, quod uestris ingenio scriptis & libris per totũ ferme orbem notũ, clarũ, famosúmq; reddidistis & insigne. Quid enim fuit monasteriũ Spanhemése priusq̃ uestra paternitas reuerenda eidé præficeretur? In obscuro latebat & in tenebris, ita ut ultra decé miliaria in circuitu nominis eius nulla æstimatio uel noticia haberetur. Reddidistis illud uestris lucubrationibus longe latéq; gloriosum & notũ, ita sicut uidi per memetipsum, qui ultra trienniũ sub uestro magisterio militaui discipulus, quod ex Gymnasio Parisiési in Gallia, Louaniensi in Brabantia, Tubingési in Sueuia; ex Italia quoq; & Alemania, aliisq; remotioribus terrarũ locis; q̃ multi uiri doctissimi, Principes quoq; & pontifices excitati fama nominis uestri, certatim cõfluebant ad Spanheim nõ sine monasterii ipsius cõmodo & utilitate, qui omnes non hoc quidem nomine uenerũt ut monasteriũ uiderẽt, immo quod indubitáter tenendũ est, propter te ac eruditioné tuã aduenerũt. Ornauisti etiã nouis structuris monasteriũ atq; pulcherrimis, libris quoq; & multis & preciosissimis, de quibus uehemẽter doleo quod penes indoctos ingratissimósq; monachos *illos Spanhemenses* debeãt remanere. Lætor auté & cõgratulor paternitati uestræ nõ mediocriter, quod locum inuenistis quietũ & studiis uestris cõuenientem, quáuis ego cõsuluissem potius, ut apud illustrissimũ principé in Marchia mãsissetis, qui uobis, ut mihi tũc uidebatur, non spernendas cõditiones offerebat. Benedictus Deus, qui pacé uestræ paternitati tribuit, & aduersarios uestros iam in eorum cõfusione dereliquit. Aestimauerũt se animũ paternitatis uestræ partibus suis inflectere posse, sed minime potuerunt; & cõtigit uobis quod sancto patri nostro Benedicto &

Rabano

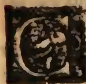
Rabano quondam Fuldensi cõtigit abbati, qui cum essent animarũ idonei optimiq́; pastores, odium monachorũ suorum propter iusticiá inciderunt, & quos uenerari summo honore debuerát, inuidis machinationibus persecuti sunt. At illi mox relictis ouibus ne dicam hœdis ingratissimis atq; peruersis, ad alia se loca transtulerunt. Sera tandé pœnitétia ducti se pastores perdidisse optimos lamétabantur, quos prauis antea moribus excæcati nõ cognouerunt. Simile cõtinget in breui nõ dubito monachis in Spanheim relictis, colũna totius ordinis spreta & cõtempta, iam sub ficu sterili & fatua, hoc est, sub stolido priore, qué sibi in abbaté prefecerunt, degentibus, qui se una dierũ mœsto corde altisq́; fatebuntur suspiriis grauiter deliquisse & peccasse in patré mãsuetissimũ doctissimúmq; pastoré, qui nulli contra æquitatem fuit molestus, nulli grauis, nulli onerosus. Tunc sine dubio dicturi sunt, & forte iam etiá dicunt, huius in quo nunc uersantur monasterii status incóparabilem cõparationé faciétes, ad eũ, in quo sub uestro regimine claruerũt. Nos insensati atq; omniũ hominũ miserrimi, quare tam utilem, insignem & humanissimũ pastoré ad indignationé iniuriis & cõtumeliis nostris prouocauimus? quare detractoribus & æmulis tãti uiri credidimus? ecce quomodo nunc sedemus abiecti, despecti atq; cótempti sub fatuo & inexperto pastore, ille autem corã Regibus & principibus magnus inter doctos uiriúsq; uitæ uiros reputatur habeturq́, ac uariis honoratur muneribus. Credat mihi reueréda paternitas uestra, quoniá cito indubitanter dolebũt se peccasse in personá uestram, cum euenerit eis iusto Dei iuditio uindicta quam meruerunt, reportabúntq; ingratitudinis suæ cõdignam mercedem. Quantum ad meas pertinet conditiones noscat paternitas uestra, quòd postea q̃ anno præterito recessi à uobis de Spira cum licétiatorio abbatis mei

Vuissenburgensis ueni ad Fuldam, ibiq; in maiori cœnobio iā professus & stabilitus manere deinceps promisi. Commiserunt mihi statim patres loci negociū stacionariū S. Bonifacii in terris Thuringorū & Buchoniorū procurandū, ratione cuius in breui uenturū me cōfido ad Hamelburgiū, inde si quoquo modo fieri potest uestrā paternitatē accedam, de cæteris latius cū eadem collaturus. Te enim tanquā protectorem & cōsolatorē meū unicū humanissimúmq; semper & habui & expertus sum in omnibus tribulationibus, tam meis q̃ monasterii quondam mei Vuissenburgēsis, in quibus per annos extitimus quatuordecim, cum sæuiret in nos impiissimus ille tyrannus Ioannes de Drade frater Episcopi Mersburgēsis Palatini comitis Marschalcus, militiæ nomine indignus unà cum Acherōtis satellitibus, qui suis ausibus temerariis adhæserunt. Abbas noster tyrannorū crudelitatē declinans pro rebus monasterii apud sedem Apostolicam Romæ certabat, æmuli cōtra nos miserabiles monachos in patria tot & tātas crudelitates exercebant, ut nusq̃ essemus securi. Interea patres ordinis penè omnes, & maxime obseruantiæ Bursfeldensis metu tyrannorū manus subtraxerūt, & cum præ inopia monasterii nos dispergi esset necesse, uix quempiā ex nobis hospicio recipere audebant, & præsertim uiciniores, qui magis incendi cortes timuere suas, q̃ fraternam uiolare charitatē. Vestra autē paternitas Deum magis timuit q̃ homines mortales, & quāuis hostes nostri uobis essent multū uicini, nihilominus uelut alter Thobias, nō solum hospitio nos, sed etiā ad conuentū uestrum cōplures nostrū multo tēpore suscipiēs humanissime tractauit. Inter quos & me tādem clementer admittēs in quartū tenuit annum, gratis mihi omnia necessaria tribuens, & quod maximū est omniū, studiis me imbuere curauit bonarum literarum, de quo gratias paterni-

tati

tati tuæ ago immortales, nec agere cessabo q̃ diu in carne fuero. Semper enim non solum mihi, sed omnibus quoq; monachis desolatis, & miseris, aduocatus extitisti atque patronus, & multos ad uiam ueritatis reduxisti, nec aliquis unq̃ sine cõsolatione abiit, qui tuum consiliũ implorauit. Propter quod sicuti nullatenus dubito, misericors Deus, qui te tribulari ad tẽpus modicum permisit, locũ tibi postea magis quietum & aptum pro studio scripturarũ prouida dispensatione ordinauit. Parcat mihi paternitas uestra de prolixis & ineptis scriptis meis, & longæue ualeat utriusq; hominis incolumitate, cui me humilime cõmendo. Datæ ex Fulda uicesima octaua die mensis Augusti. Anno Domini millesimo quingentesimo septimo.

IOANNES TRITEMIVS ABBAS DIVI Iacobi in suburbano ciuitatis Herbipolensis, fratri Theodorico de Eltz monacho Fuldensi S.

COngratulor sanitati tuæ Theodorice frater chariss. & paci tuæ uehemẽter cõgaudeo, quod ut faciã tua merita ratione iustissima exegerunt, forémq; ingratitudinis uitio perpetuo arguendus, si ministeria per te mihi exhibita multipliciter tam cito traderẽ obliuioni. Quoniã quidẽ ut cætera pertranseam, hoc unũ â memoria mea nunq̃ ulla delebit obliuio, q me apud Budoras cũ serenissimo principe Palatino ante bienniũ in causa exusti Lympurgensis monasterii per plures dies existente, cum principis Cynenetorum quidã satellites interea monachis meis dissimulantibus, ne dicam consentiẽtibus in contumeliã mei cõspirassent, eo quod partiũ memorati principis Philippi me dolerẽt fautorẽ, temerariã tu mihi præsumptionẽ illorum & primus & solus nũciasti, per minas eorum & gladios iter charitate tibi tutũ faciente. Monachi uero mihi regulari fidelitate professi cum æmulis infideliter

conſpirãtes, quid in me cõmiſerint, ſciẽti nõ opus eſt ut enarremus. Nec ſolum mihi denũciaſti conſpirationẽ æmulorũ, quæ mihi alioquin ignorata nimis pernicioſa fuiſſet, ſed etiã libellos noſtros & inſtrumẽta ſciẽtiarũ & rerũ archanarũ apud Stauroneſum & monaſterium, tua induſtria & fidelitate ad nos de manibus æmulorũ trãſduxiſti, mẽq; Neometi & Nouiburgio infirmantẽ non dereliquiſti. Ad Coloniam Agrippinã, indẽq; ad Marchiam Brandenburgẽſem eunti mihi comes & miniſter indefeſſus ſemper extitiſti, quãdò in his omnib⁹ fratrũ meorum uenire nec unus quidẽ curauit. Quocirca dignum eſt & iuſtum uidetur pro tuis in me miniſteriis, ꝙ fidelitãtẽ tuam condignis beneficiis, quantũ cum Deo potero, recognoſcam. Ex literis igitur tuis, quas nuper dediſti ad me duo notaui, quæ tibi ad periculum animæ reſpiciunt tuæ, niſi quãtotius perfugã eorundem ſaluti tuæ prouideris. Quorũ alterum eſt, quòd contra æquitatẽ de regulari ordinis obſeruantia declinaſti ad monachos deformatos. Alterũ uero ꝙ ratione miniſterii tibi commiſsi quæſtum ſequẽs publicũ, non ſine iniuria propoſiti uitæ monaſticæ hincinde mẽdicus & uagus diſcurris. Oro te frater ut audias conſiliũ meum, quẽ fidum tibi ſemper cõteſtaris extitiſſe patronum. Rem animæ tuæ pernicioſam nimis & ſine hæſitatione aliqua periculoſam feciſti, recedẽs à *legitimis patrũ* noſtrorum, derelinquẽnſq; obſeruãtiam uitæ regularis, quam in cœnobio Vuiſſenburgẽſi publice profeſſus es, iuraſti, & promiſiſti coram Deo & ſanctis eius ſolẽniter, & nunc inter monachos deformatos uitã agis profeſsioni tuæ minime cõgruentẽ. Quomodo ſtabis in iudicio Dei? aut quid reſpõdebis, ſi in tali ſtatu deceſſeris, qui profeſsioni tuæ omnino eſt cõtrarius? Ecce iam facis ea quæ ſanctus pater Benedictus tibi & omnibus interdixit, carnibus ueſceris, ludis & potationibus uacas, peculiũ

poſsides

posſides, cōtra inſtitutionē monaſticam uagus in mūdo cum diſſolutione animi diſcurris,& quæ ſequuntur iſta calamus ex primere per ſingula erubeſcit. Nō ſic in Albiburgio Heluetiorum inſtitutus es,nec apud me in Spanheim hunc uiuendi modum didiciſti,ſed neq; aut à me talis conuerſationis exēpla ullo tēpore uidiſti,aut uel minimo notaſti. Contrariū potius in me tibi manifeſtum,qui tam in Spanheim q̃ extra uitæ & cōuerſationis ultra quadrienniū ſemper teſtis affuiſti. Scis enim nec te latere poteſt,ꝙ plærīq; Reges & principes me ſollicitari multoties fecerūt amplo ſatis promiſſo ſtipēdio,quatenus ad eorū curias declinarem,ſed nec hodie penitus ceſſant à cœpta petitionis inſtantia. Ego tamen hactenus ſemper reſtiti,& nec muneribus nec promiſsis eorū acquieſcere uolui, ut ab obſeruantia regulari,quā ſemel profeſſus ſum,ullatenus recederē, quāuis maior data fuerit mihi q̃ tibi occaſio ad alienos declinādi. Memento frater obſecro primæ inſtitutionis tuæ,memēto uoti,memēto promiſsionis,& redi ad cor,quoniā non eſt licitum quod facis,ſed omnino prohibitum,damnabile,& apoſtaticū à ſancta reformatione uitæ regularis diſcedere, & ad deformatum cœnobium trāſmigrare. Proficere ſemper unicuiq; in melius licuit,uotūmq; in bonis augere ſemper laudabile fuit, ſed à bono in malū deficere nunq̃ licuit: nec uiolare & imminuere uotū Deo ſolenniter factū alicui permiſſum fuit. Nulla te coēgit neceſsitas propoſitū regularis obſeruantiæ transferendi ad non regulariter uiuentes, propterea minime poteris excuſari. Monachus es ſub regulari obſeruantia profeſſus,qui ob id extra obſeruantiam nullatenus poteris ſaluari. Aut ergo ſi uis eſſe ſaluus ad obſeruantiam regredere, aut ſi perſeueraueris in deformatione uitæ quā aſſumpſiſti, ſcias te damnandum ab eo quem uoti transgreſſor contempſiſti. Reuertere itaque te-

hortor quando pœnituisse iuuat, & consydera q̄ licenciatoriū tuū non extēdit se ad deformatos. Ego me operā daturū polliceor, ut uel mecū, uel ad placitū alibi locū in obseruātia habeas honestū. Vale mente sanus & corpore, monita charitatiue suscipiēs amici. Scribam tibi alio tempore super his latius. Iterū uale nostri memor ad Deum. Ex herbipoli prima die mensis Septembris. Anno Christianorum 1507.

REVERENDISS. IN CHRISTO PATRI & domino, domino Matthæo Lang Ecclesiarum Gurcensis Episcopo & Augustensis præposito Ioannes Tritemius abbas monasterii sancti Iacobi in suburbano Herbipolēsi S.

Euerendissime præsul, is qui paternitati tuæ reuerēdissimæ has meas exhibuit literulas, Ioannes dictus Rummel ex Nurenberga se missum asserēs, à maiestate regia pridē ad me uenit, multisq́ modis mihi persuadere conatus est, quatenus eandem aditurus maiestatē iter cū eo uersus Augustanā ciuitatē assumerē. Dicebat enim se duos & triginta recepisse ducatos pro uiatico de manibus tuæ celsitudinis nomine regio, iussūmq; ut me quātotius curaret sacris præsentare conspectibus. Verū quia literas nō *exhibuit ullas*, neq; regias, neq; tuas, quibus ueritate subsistere doceret asserta, subdubitare cœpi, ne forte sollicitator ipse fuerit apud Regiā maiestatē de me promittens magna quædā profutura maiestati, quæ professus fuerim nunq̄. Homo sum in religione monastica sub potestate constitutus, cui non licet sine manifesta ratione leuiter extra cœnobiū uagari. Quocirca tuā paternitatē reuerēdissimā humilime duxi rogandam, quatenus mihi uera si nunciauit, & abs te regio nomine cōmissa, absentiam meam rationabilem habere digneris excusatā; sin uero aliter, mihi nō re-

puta

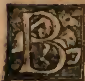
putes ad præsumptioné, q scripsi ab homine deceptus. Enimuero si literas mihi exhibuisset necessarias, quis ego qui nõ maxime optarem complacere Cæsareæ maiestati, quáuis nihil in me sciam tátæ celsitudini dignũ. Nostra enim studia nihil magni promittunt: humilia sunt, qualia non magnos oblectare principes, sed mediocribus soleant cõuenire hominibus. Nihilominus si quid in me est uirium, quod regiã queat oblectare magnificentiã, uias aperiet lator, quibus me coram licebit alloqui principem. Vale pontificum decus. Herbipoli prima Septembris. Anno 1507.

IOANNES TRITEMIVS ABBAS MOnasterii S. Iacobi in suburbano Herbipolensi Eberhardo Senfft. Decano Ecclesiæ eiusdem S. Iacobi Bambergensis, Capellano Regio S.

QVód literas ad te mitto meas tibi ignotus uir humanissime, earundem lator tibi notus effecit. Retulit enim mihi q me fauore prosequaris ingenti, sæpéq; nominis mei rationé habeas cum laude coram Maiestate, maximéq; optes & noticiã habere nostri & amicitiã familiaré, atq; ppterea Cæsareã sollicitaueris maiestaté, ut me suis faciat astare cõspectibus, ad cõferendũ de his uel maxime, quæ ad historiarum pertinét æditioné. Habeo tibi gratias immortales pro beneuolentia in me tua, quas etiã, si licuerit unquã, referre pro uiribus curabo. Venire auté personaliter ad maiestaté Cæsareã hac uice propterea distuli, metuens notari pro leuitate mea, si ad unius incogniti hominis instantiã me uocatũ à maiestate regia credidissem, cũ nulla affuerint testimonia literarũ, quibus fides mãdati potuerit astrui maiestatis. Leuis iudicarer ab omnibus & ambitione plenus, si nulla probatione confirmatis tam facile mouerer suasionibus. Itaque si Maiestas regia me

coram uult esse præsentem, literis me faciat certiorem. Non enim mihi est animus ad ignoti hominis instantiã quoquã uagari, cuius in hac parte solũ acquieui uotis, ut literas ad te darẽ meas, quib9 tibi occasio præberetur ad me scribẽdi, animumq́ tuum non uerbis alienis, sed propriis manibus referandi. Vale nostri memor. Ex Herbipoli prima die mensis Septembris. Anno Domini millesimo quingentesimo septimo.

JOANNES TRITEMIVS ABBAS MOnasterii sancti Jacobi in suburbano ciuitatis Herbipolensis, Conrado Beutingero Iuris utriusq́ue doctori salutem.

Bilibaldus Pirckenheymer cõmunis noster amicus scripsit ad me ante paucos menses, cam mihi conditionẽ ad institiam tui & amicorũ à Regia maiestate dispositam, qua si uelim sub certo sufficientiq́ stipẽdio quo ad uixero libere mihi deinceps liceat in ciuitate Augustana philosophari: domum quoq; aptã cum cæteris uitæ necessariis copiose fore constitutã, nihilq́ restare amplius, nisi q̃ meũ in his duntaxat præbeam cõsensum. Gratias Cæsareæ ago maiestati, tibi quoq; & cæteris in cõmunitate amicis habeo non uulgares, pro tãta beneuolentia in me uestra. Conditionẽ uero quã mihi proponitis nullatenus acceptare possum, quia locum deserere meum, quem mihi dominus reuerendissimus præsul & princeps Herbipolensis sub fide & cõfidentia singulari cõmisit, non solum turpissimũ foret, uerum & ingratitudinis uitio plenum. Malo enim omnibus uitæ meæ diebus in paupertate cõsueta hic latere in exili cœnobio, q̃ meo discessu tantum principem offendere aut parum turbare patronum. Enimuero cõfidentiã eius quam semel ad meam uisus est habuisse personã, ego quantum in me est nunquã infirmabo. Neq; meo cõuenit

propo-

proposito qui monachus sum,& in regulam diui patris Benedicti uoluntate spontanea dudum iuraui, relicto cœnobio in ciuitatibus conuersari,& post gustatam utcũq; cœlestis secreti dulcedinem,mũdi rursus occupari tumultibus.Non enim decet homines, imo nec licet, qui se diuinis semel mãcipauerunt obsequijs ad actus redire seculares,neq; habitare in urbibus qui monasteriis sunt addicti. Piscis in coquina & monachus in principis curia,ab extremo nihil uidentur distare periculo, quoniã morti uterq; est proximus,alter uidelicet uitæ & carnis,alter spiritus & mentis. Nam sicut impossibile piscem uidetur diu in culina differendum à morte,cum propterea sit illatus ut comedatur ab hominibus,ita nõ est possibile, q monachus in curia principis,uel in tumultu mũdanæ actionis propositum suum monasticum inuiolatum custodiat,maxime si eum ambitionis aut auaritiæ cupido extra monasteriũ trahat. Secus est iudicãdum,si ad hoc ipsum cõpellat quempiam ratio pietatis. Ego autẽ quietis & pacis amator,qui tumultuosam propterea dimisi abbatiam Spanhemensem, per inuidiam æmulorum præstita mihi occasione,istámq; reuera pauperculã assumpsi,ut à curis mundi aliquantulum liber & absolutus,mihi & studio uacẽ scripturarum, in consilio mẽtis dudum iam studium tenere & continuare decreui solitudinis,& quantum sine iniuria fieri potest curæ pastoralis, nullam de mũdi negociis habere sollicitudinem. Quòd si maiestas Regia pro chronicorũ æditione meo delectatur officio,uoluntarius & paratus sum hic in meo facere cœnobiolo quicquid lucubrãdum iniunxerit, modo labor ipse meus aliquãtulum pro loci recompensetur necessitate,ne grauis persona iudicetur mea alienis intenta uel onerosa. Amicissimo tamen affectui tuo erga me gratias iterum atq; iterum ago, & ne moleste feras hanc meam sententiam oro. Vale sa-

nus & fœlix longóque tempore saluus. Ex Herbipoli sexta die mensis Septembris. Anno Christianorum 1507.

IOANNES TRITEMIVS ABBAS DIVI Iacobi Herbipolis, magistro Libanio Gallo præceptori suo doctissimo salutem, & perpetuam in Domino charitatem.

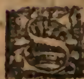
Escio Libani quid mali nobis intulerit fortuna, quid ue inuiderit boni, ut cum natura simul & gratia nos mente & spiritu fecerit unanimes, illa tanto locorũ interuallo uoluerit ab inuicẽ corporibus esse distãtes. Vnde fit ꝙ uterq; uehemẽter dolemus, neq; uerbis quidẽ, neq; literis mutuis, nisi post mẽses & annos plærũq; plures, nos posse cõsolari, & interdũ ne hoc ipsum quidem, propter rarũ qui literas perferãt nostras referántq; occursum. Accepi nuper in fine mẽsis Septẽbris literas quas ad me cuidã mercatori Francfordiã petituro in Hispania uicesima quarta die mẽsis Iunii ut apparuit tradidisti, ornatas simul & multis philosophiæ nostræ mysteriis plenas, in quarũ lectione sæpius & iterũ repetita, usq; adeo miratus & lætatus sum, ut pene mihi uiderer extra me factus, nec esse in Frãcia mecum, sed in Hispania, uel in Maiorica tecũ. Erũt mihi literæ hæ tuæ quoad uixero memoriale sempiternũ, & in unicũ post Dominum nostrum Iesum Christũ repositæ cõfugium, per quas in aduersis constantiã, in ambiguis experiar ueritatẽ. Magnis mirandisq; in philosophia scatẽt archanis, quæ meo iuditio nullius capiet mortalis intellectus, qui tuo prius nõ fuerit magisterio imbutus. Cellam te breui proponis intrare magistri, quẽ imitari moribus sanctis tẽpore paruo in terris, te perpetuo nunꝙ pudebit in cœlis. Sed interea præceptor discipulum cui imbuendũ cõmẽdas, si pro Christi amore tu eremum, ille inhabitat mundũ? O Libani animæ dimidiũ meæ,

me pre-

me precantē ſi poſsibile fuerit exaudi, ut prius quā tuum hac in re nimis ardua exequaris propoſitū, fidelem imo fideliſsimū tibi accedas Melanium, cui ſapiētiſsimus archicomes iugiter adeſt Theophilus, qui forſitan ſua prudētia Pelagiū tibi nouū ex matheto ſuſcitabit. Maioricam ſiccine Libani abibis cōfuſioni exponēs Triādricū, mœrori quoq; Megalopiū, quorū alter promiſit, alter iam diu anhelus præſtolatur aduentū. Quid uelim intelligis, fac ut amorē in nos tuū fortiſsimū etiā nunc experiamur ualentiorem. Libros diui Pelagii cœleſtis doctrinæ, quos Melanio internūciante poſtulauimus à te, iam nos cōfitemur adeptos, pro quibus & tibi gratias agimus, & iuxta placitū fideliter remittemus. Mearū cupide rerū Libani, uiuo hic tāto liberior mihi, quāto mūdi pauperior rebus, ternarium pro uiribus ad unitatē reducēs, mentémq; reſtituēs ſibi, quo purior intellectus ad metas euadat principii iure propoſitas. Eſt mihi cōtentio interdiu cum Melantianis, qui binarii partē ſubuertere conātur, aliquātóq; tēpore nō iure ſed uiolētia quadā ſeptimā ſub æquinoctiali portionē agelli poſſederunt. Noſter ille pigmētarius ſuo more in orbe rotatur, parū ſtabilis loco, qui quoties ad nos reuertitur, nouos ſemper auribus ingerit uentos. Mare Deo optimo maximo largiēte trāquillum agnoſcito, q diu placuerit illi qui omnia dedit, quo nobis feliciter nauigandum, hoc ſolū triſte habētibus, q tēpeſtate trāſacta incōmodorum meminiſſe pudet. Archicomitē Melanii præceptorē uigilātiſsimū, ſi quo tēpore uiciniorē tibi intellexeris, nō prætereas uelim, utpote amātiſsimū tui, & qui cōmunis in Chriſto ſit multorū amicus, crebróq; benefecerit nobis. Dedi has ad te perferendas literas meas cuidā mihi ignoto, qui ſe in Galliā teſtabatur iturū, cum mādatis, quatenus Carolo Bouillo Theologorum principi eas apud Pariſios philoſophanti cōſignaret, per

quę ad tuas tuto peruenirét manus. Tu mihi rescribere cũ decreueris p ipsum Bouillũ, si aliter nequiueris, mihi & notũ & amicũ, literas tuas ad me ordina perferédas. Vale nostri memor ad Deũ. Ex Herbipoli 5. Octob. Anno Christianorum 1507.

SERENISSIMO INVICTISSIMOQVE principi & Domino, D. Ioachim Brandenburgensium Marchioni, Stetinésium Pomeranorúmq; Duci, sacri imperii Archicamerario, principi electori, Ioan. Trit. abbas S. Iacobi Herbipolensis salutem.

Erenissime princeps, tuæ in primis excellentiæ notũ facio, me serenitatis humilimũ oratoré, Deo miserãte optimo maximo, sanũ & incolumé, meóq; more ualenté ac nihil magis optanté, q̃ ut omnia circa statũ tuæ Serenitatis, uxoris quoq;, filii, ac fratris prospero gerãtur successu. Librũ pro quo in mése Maio tua serenitas ad me literas dedit, iuxta uotũ scriptori meo dedi rescribendũ, quẽ mense perfectũ Septembri, quãta mihi fuit possibile uenustate ac pulchritudine feci operimentis ligari, deforisq́; more tuo in superficie deaurari per totũ. Volui auté quãtotius ipsum librũ tuæ destinare maiestati, nec differrẽ uel pauculos dies, nisi tabellarium qué eram missurus febres detinerét quartanæ, qui mox ut conualuerit, librũ tuæ celsitudini portabit. Cætera uero quæ tua serenitas mihi lucubrãda cõmisit, partim iam ædidi, partim ad hunc perficienda in manibus uersantur usq; dié. Curabo enim pro uiribus, ut tuis in me beneficiis memor & gratus inueniar, quibus etsi referre gratias nequeo, habere tamẽ & agere minime cessabo. Quòd uere desyderatũ uolumẽ cum latore præsentiũ literarũ serenitati tuæ nõ miserim, factũ ratione arbitreris oportet. Est enim iuuenis & pauper scholaris, aliquãdiu famulus

nulus meus existens, qui mea cohortatione studiũ repetiturus quod intermiserat, Francfordianũ illud serenitatis tuæ Gymnasium adibit, cui has quidẽ tradidi literas: librum uero committere periculorum metu non audebam. Spero tamen ꝙ breui conualescente tabellario meo, gratiã lætior tuam aditurus sit. Cyphum argenteũ intus & foris deauratum, quẽ mihi clementia tua per eundem tabellarium destinauit, cum maxima animi gratitudine me fateor suscepisse, pro quo gratias ago quantas possum & habeo immortales. Erit enim mihi serenitatis tuæ memoriale magnũ, & signum beneuolẽtiæ tuæ in me manifestum. Compleui Domino adiuuãte polygraphiæ meæ opus in sex partes, siue libros distinctum, quod tuæ maiestati constat esse dicatum. Operam dabo ut sacris conspectibus tuis quantotius exhibeatur. Omnipotens Deus celsitudinem tuã, o princeps inclyte, diu conseruet incolumẽ perpetuoq; felicẽ, cui me humili supplicatione cõmendo. Ex Herbipoli 16. die mensis Octobris. Anno Christianorum 1507.

IOANNES TRITEMIVS ABBAS MOnasterii sancti Iacobi in suburbano ciuitatis Herbipolensis, Iacobo Tritemio fratri charissimo salutem.

Vod in principio huius secundi uoluminis epistolarum nostrarum Herbipolensium tibi sumus polliciti amantissime frater, pro uiribus nos credimus executos. Congessimus enim in unum librum epistolarum nostrarum non omnium, sed quarundam, iuxta promissionem exemplaria, quas ex eo die qua monasterium istud intrauimus anno proxime transacto emisimus, usq; in hunc diem quo istã ad te perscripsimus. Accipe nunc igitur absentium cogitationes amicorum, quibus interdiu reuoluendis nostri memoria

tibi nascatur, quamuis nitore careant uenustatis literæ quas dedimus omnes, poterunt nihilominus tuæ charitati conducere, propterea q̄ fraterno fiunt amore suaues. Fecit interdum festinatio calamum titubantem, propterea sicubi aut uerba notaueris transposita, aut in aliqua sui parte defectuosa, seu mendas offenderis quascunq;, non sinas ipsum uolumen prodire in publicum, nisi per te fuerit diligenter prius emendatum. Fieri enim non potuit nimium festinantibus nobis, quin aut uerbum aliquando intermiserimus aut literam, quæ facile corriges. Vale nostri memor. Ex Herbipoli 16. die mensis octobris. Anno Christianorum millesimo quingentesimo septimo.

FINIS SECVNDI VOLVMINIS
Epistolarum familiarium
Ioannis Tritemii.

ty loquens in [illegible] habeat sonis [illegible]
[illegible] administrator [illegible] solu[m] hab[ere] n[on]
[illegible] pe[n]i in 12. sp[illegible] ut dispositio [illegible]
quando [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible]
[illegible] administratores a[li]as res q[uae] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] mutuo q[uod] a[li]as res
[illegible] [illegible] [illegible] solum habeat locum
co[n]clusio est vera q[uod] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] habeat locum in contractibus [illegible]
[illegible] hoc [illegible] est sing[ularis] in l. i. L. de vendendis rebus
[illegible] [illegible] [illegible] sequentis in mutuo [illegible]
[illegible] que extendit [illegible] [illegible] non obligetur [illegible]
omni contractu q[uod] [illegible] non [illegible] falso q[uo]d [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
contractu mutui et alia [illegible]
[illegible] dispositio

[illegible] administratores habent mandatum [illegible] libere
[illegible] [illegible] mandato generali [illegible]
[illegible] infra sequentia
[illegible] beneficium restitutionis [illegible] illud [illegible]
[illegible] [illegible] l. preses
[illegible] ut [illegible] [illegible] [illegible] pecuniam [illegible]
[illegible] administratores civitatis possunt [illegible]
[illegible] administratores [illegible] et l. [illegible] speciale mandatum [illegible]
[illegible] l. [illegible] et l. [illegible] requiratur [illegible] res
[illegible] sit in [illegible] [illegible] [illegible] res [illegible] [illegible] [illegible]